

Türk sanayicileri ve
İş adamları derneği
1975

**Türk
Sanayicileri
ve
İş adamları
derneği**

**1975 YILININ SONUNDA
TÜRK EKONOMİSİ**

(Yayın No: TOSIAD-T/75.12.30)

**İSTANBUL
ARALIK 1975**

Cumhuriyet cad. Dörtler Apt. No. 18/2 Elmadağ - İstanbul, Tel. : 46 24 12

Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
Türk Ekonomisinin dörder aylık aralarla
değerlendirilmesi için bu çalışmaları
yürütmektedir.

Bu çalışma ile birlikte şimdiye kadar ya-
yınlananların sayısı altıyı bulmuştur:

- 1974 Yılıının İlk Dört Ayında Türk Eko-
nomisi, 2 Mayıs 1974, 103 S.
- 1974 Yılıının İlk Yarısında Türk Ekono-
misi, 1 Ağustos 1974, 106 S.
- 1974 Yılıının Sonbaharında Türk Ekono-
misi, 21 Ekim 1974 103 S.
- 1975 Yılıının İlkbaharında Türk Ekono-
misi, 15 Nisan 1975, 156 S.
- 1975 Yılıının İlk Yarısına ait Başlıca
Ekonomik Göstergeler, 20 Nisan 1975
28 S.
- 1975 Yılıının Sonunda Türk Ekonomisi
5 Aralık 1975 , 196 S.

TOSİAD çalışmaları esas itibariyle TOSİAD
üyeleri ve aboneleri için hazırlanmakta-
dır. Fakat ekonomik raporlarda yer alan
görüşlerin ve politika önerilerinin duyur-
ulması amacıyla özellikle bu çalışmalar
4000 adet basılarak Hükümet Oyelerine,
TBMM Oyelerine, Üniversite Öğretim Oye-
lerine, Kamu Kuruluşlarına, Mesleki ku-
ruluşlarla, Özel Sektör Kuruluşları ve
Basın Yayın Organları ile istekte bulu-
nanlara dağıtılmaktadır.

Bu çalışmada elde edilebilen en son ve-
rilere dayalı tarafsız ekonomik değer-
lemeler ve bu değerlemelerle ilgili po-
litika tedbirleri verilmektedir.

(Kaynak gösterilerek kısmen veya tama-
men yayınlanabilir.)

(5 Aralık 1975)

1975 YILININ SONUNDA
TÜRK EKONOMİSİ

Sayfa No.

ÖZET	1
1976 YILINA GİRERKEN	3
TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER	9
 BÖLÜM I	
ÜRETİM VE MİLLİ GELİR	11
 Tablo 1- Gayri Safi Milli Hasıla (Sabit Fiyatlarla)	17
2- Gayri Safi Milli Hasıla (Cari Fiyatlarla)	19
3- İmalât Sanayiinde Başlıca Malların Üretimi	21
 BÖLÜM II	
YATIRIMLAR VE İNŞAAT	23
4- Aylık İnşaat	29
 BÖLÜM III	
PARA-BANKA-KREDİ	31
5- Emisyon Hacmini Belirleyen Faktörler	44
6- Emisyon Hacmini Belirleyen Faktörlerdeki Yıl sonuna Göre Değişmeler	44
7- Emisyon Hacmi	45
8- Para Arzı	45
9- Bankalardaki Mevduat	47
10- Banka Kredileri	47
11- Para Arzı ve Değişmeler	49
12- Mevduat ve Değişmeler	49
13- Merkez Bankası Kredileri	49
14- Merkez Bankası Kredilerinin Dağılımı	50
15- Banka Kredilerinin Dağılımı	50
 BÖLÜM IV	
FİYATLAR	51
16- Toptan Eşya ve Geçinme Endeksleri	57
17- Toptan Eşya Fiyatları ve Geçinme Endekslerindeki Artışlar	57
18- Toptan Eşya ve Geçinme Endeksleri	59
19- Yeni Toptan Eşya Fiyatları Endeksi	59
20- İstanbul Geçinme Endeksi	60
21- Ankara Geçinme Endeksi	60
22- Geçinme Endeksleri	61
23- Tüketici Endeksleri Yüzde Değişmeleri	61
24- Tüketici Endekslerindeki Yüzde Değişmeler	61
25- Ekonomist Dergisi Dünya Fiyatları Endeksi (Haftalık)	63
26- Ekonomist Dergisi Dünya Fiyatları Endeksi (Aylık)	64
27- Altın Fiyatları	64

BÖLÜM V İSTİHDAM VE ÜCRETLER	65
Tablo 28- İstihdam	71
29- Ortalama Günlük Ücretler	71
BÖLÜM VI HİZMETLER	73
30- Protesto Edilen Senetler	78
BÖLÜM VII DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER	79
31- Mal İthalâtı	91
32- Mal İhracatı	91
33- İthalâtın Bölgelere Göre Dağılımı	93
34- İhracatın Bölgelere Göre Dağılımı	93
35- Ocak-Eylül İthalâtının Kesimler İtibariyle Dağılımı	94
36- Ocak-Eylül İhracatının Sektörler İtibariyle Dağılımı	95
37- Turizm ve Dış Seyahat	97
38- Altın ve Döviz Mevcudu	97
39- İşçi Gelirleri	99
40- Dış Ticaret Fiyat Endeksleri	99
41- Zürih Piyasasında 100'lük Küpür için 1 TL. Karşılığı İsviçre Frangı	99
BÖLÜM VIII KAMU EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER	101
42- 1975-1976 Mali Yılları Konsolide Bütçe Ödenekleri	115
43- Bütçe Kanunu Tasarısına Göre 1976 Yılı Genel Bütçe Gelirleri Tahmini	115
BÖLÜM IX DÜNYA EKONOMİSİ	117
44- OECD Ülkelerinde Tüketici Fiyatları Artış Oranları	120

ÖZEL BÖLÜMLER

I. 17 SAYILI KARARA TABİ YABANCI SERMAYE TÜRK PARASI KIYMETİNİ KORUMA MEVZUATINA GÖRE YATIRIMLAR	127
---	-----

II. ÖDEMELER DENGESİ/İHRACATI TEŞVİK SORUNU	141
<ul style="list-style-type: none"> - Ödemeler dengesindeki bunalımın nedenleri ve yapısal değişmelere yönelik politikalar - Ödemeler dengesini olumlu etkileyecek ve ihracatı teşvik edecek politika önerileri	
III. PETROL FİYATLARINDAKİ DEĞİŞMELERİN TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ	159
IV. AET/TÜRKİYE İLİŞKİLERİ	169
<ul style="list-style-type: none"> - Bugüne kadar neler oldu? - Türkiye/AET ilişkilerinde bugünkü sorunlar ve bazı değerlendirmeler - Avrupa Kömür ve Çelik Birliği (ECSC) ne Türkiye'nin katılması - AET/Yunanistan ilişkileri	
V. GÖSTERGELERLE TÜRKİYE EKONOMİSİ	185
<ul style="list-style-type: none"> - Temel Ekonomik Göstergeler - GSMH - Sınai Üretim - Fiyat Endeksleri - Geçinme Endeksleri ve Ücretler - Para-Banka-Kredi - Dış Ekonomik İlişkiler	

1975 YILININ SONUNDA
TÜRK EKONOMİSİ

Özet

1. 1975 yılında Türk ekonomisinde dış ticaret dengesindeki ve dolayısıyla rezervlerdeki olumsuz durum ile istihdam sorunları bir yana, beklenenin üzerinde bir gelişme görülmektedir.
2. Yılın ilk dokuz ayında temel sınai maddeler üretiminde geçen yılın üzerinde artış kaydedilmiştir. Geçen yıla göre geri kalanlar özellikle demir-çelik ürünleri ile petrol üretimindedir.
3. 1975 yılında sanayi kesiminde tüketim malları ve otomotiv sanayi üretiminde çok önemli oranlarda artış vardır.
4. İmalat sanayiinde toplam üretimin % 35'ini oluşturan mallarda 1975 yılının ilk yarısında kaydedilen üretim artışı sabit fiyatlarda % 15 dolayındadır.
5. Hava şartlarının olumlu gitmesine dayalı olarak 1975 yılında geçen yıldan daha iyi bir tarımsal üretim beklenmektedir. Ayçiçeği ve pirinç dışında üretim miktarı artış gösterecektir.
6. Bütün bunların sonucu Gayri Safi Milli Hasılda % 7 ilâ % 8 dolayında bir artış beklenmektedir.
7. 1975 yılında kamu kesimi ve özel kesim yatırım gerçekleştirmelerinin 1974 yılından daha olumlu sınırlarda olduğunu ortaya koyan göstergeler vardır. Kamu kesiminin iç borçlanmada her türlü kaynakları aşırı zorlamasıyla elde edilen fonların bir kısmının KİT yatırımlarının finansmanında kullanılması, yatırım harcamaları ve gerçekleştirmelerini olumlu etkilemiştir. Özel kesimde ise, banka kredilerindeki gelişme ile özellikle DÇM hesaplarına dayalı kredileme olanakları yatırım gerçekleştirmelerini hızlandıran başlıca etkenlerdir.
8. İnşaat sektöründe 1975 yılının ilk sekiz ayında geçen yıla göre gelişme izlenmiştir.
9. 1975 yılında önemi giderek artan sorunların başında "tasarruf" konusu gelmektedir. Gönüllü tasarrufların tüketim harcamalarında kullanılmasına devam edilmektedir. Tüketim eğilimi artmaktadır.
10. 1975 yılında DÇM hesapları iç tasarruf açığını bir ölçüde kapatabilecek bir kaynak olmuştur.

11. 1975 yılında Merkez Bankası imkanlarının çok büyük ölçüde Kamu finansmanına yöneltildiği görülmektedir. Bunun sonucu olarak Merkez Bankasının para-banka-kredi sistemi üzerindeki düzenleyici-denetleyici gücü giderek zayıflamaktadır.
12. Finansman açığı nedeniyle kamu sermaye piyasasından da git-tikçe büyüyen ölçülerde yararlanmaya başlamıştır. Özel ke-simin 1975 yılında sermaye piyasası kaynağını kullanımı önceki yıl ölçülerinde olmuştur.
13. 1975 yılında toptan eşya fiyatları endeksindeki artış, tah-minleri de aşan bir duraklama içindedir. Buna karşı tüketi-ci fiyatları endeksleri geçen yılın altında kalmakla bera-ber daha büyük artış göstermiştir.
14. İstihdam sorunu önemini sürdürmektedir. İş ve İşçi Bulma Ku-rumuna ay sonunda kayıtlı işsiz sayısı devamlı artmaktadır. 1975 yılında da, bir yıl önce olduğu gibi, iyi bir tarımsal üretime dayalı olarak tarım kesiminde ortaya çıkan geçici istihdam olanakları ve inşaat sektöründe gelişme ne-deniyile istihdam konusunda büyük baskılar duyulmamıştır.
15. 1974 yılının ikinci yarısında önemi artan dış ticaret açığı-nın, olumsuz gelişmesi yılın ilk yarısına kadar devam etmiş, yılın ikinci yarısına doğru nisbi bir düzelme ihtimali belir-miştir. Fakat genellikle 1975 yılında ithalat harcamaları süratle artmış, ihracat gelirleri gerilemiş, dış ticaret açı-ğının önemi büyümüştür.
16. İthalat giderlerinin artışında fiyat yükselmelerinin etkisi büyüktür. Geçen yıla göre demir-çelik, fuel oil ve pirinç gibi sayılı kalemlerde miktar fazlalığı söz konusudur.
17. Satılamayan başlıca ihraç malları ise ham pamuk, tütün, fındık, çekirdeksiz üzüm ile pamuk ipliğidir.

1976 YILINA GİRERKEN

18. Türkiye "gerçek ve abartılmış sorunlarına" ve "yaygın karamsarlığa" rağmen, 1976 yılına diğer ülkelere göre olumlu biçimde girmektedir.

19. Nedir bu olumlu şartlar:

- Batı dünyası iki yıldan beri bunalım içinde iken, sanayileşmiş ülkelerde bile gelişme hızları (-) veya sıfır dolayında seyrederken, 1974 yılında Türkiye'nin GSMH'sı % 7,4 oranında artmıştır. Bu yıl da en az bu oranda bir büyüme beklenmektedir.
- GSMH içinde % 25 dolayında payı olan tarım kesiminde hava şartlarına bağlı olarak geçen yıl ortaya çıkan % 10 üretim artışı 1975 yılı için de söz konusudur. GSMH'da % 25 dolayında payı olan sanayi kesiminde 1975 yılının ilk 6 ayında sabit fiyatlarla % 15 dolayında üretim artışı görülmektedir. Temel sanayi ürünleri üretimindeki demir-çelik ve petrol hariç artış vardır. 1975 yılında elektrik enerjisi üretimi küçük oranda da olsa arttırılabilmektedir.
- Kamu kesiminde ve özel kesimde yatırım gerçekleştirmeleri -Dünya ekonomik bunalımına ve Kıbrıs Harekâtına rağmen- 1974 yılında büyük ölçüde gerilememiş, 1975 yılında beklenenin üzerinde artmıştır.
- Tarımdaki, sanayideki ve inşaat kesimindeki gelişme ticaret ve diğer hizmet kesimlerini de hareketlendirmiştir.
- Yurt içinde herhangi bir malda arz eksikliği ortaya çıkmamaktadır.
- Rezervlerdeki olumsuz gelişmeye rağmen bugüne kadar ithalat tahditleri vs.söz konusu olmamıştır.
- Dış istihdam olanaklarındaki değişmelere rağmen yurt dışındaki işçilerimizin tasarrufları gene de Türk ekonomisine önemli katkılarda bulunmaktadır.
- Tasarruf eğilimindeki düşme pahasına ortaya çıkan olumlu bir gelişme sonucu orta ve alt gelir gruplarından her geçen gün daha büyük kitle pazar ekonomisinde alıcı olarak çıkmaktadır.
- Sanayinin büyük şehirler dışına kaymaya başladığı görülmektedir.
- Sosyal güvenlik kapsamındaki nüfusun adedinde artış görülmekte maaş ve ücretliler ile işçilerin reel gelirleri devamlı olarak artmaktadır.

20. Bütün Bunlar Nasıl Bir Ortamda Olmaktadır:

- Son beş yılda ülke dengeli -kuvvetli- uzun ömürlü bir hükümete sahip olamamıştır.

- Son beş yılda Parlamento ülke kalkınmasını hızlandıracak konulara öncelik ve ağırlık verememiştir.
- Bürokratik yapıda teknokratlar ve bürokratların büyük kısmı politikaya itilmiş, devlet yönetiminde politikaya girmiş yeni bir teknokrat/bürokrat sınıfı doğmuştur. Polükrat diye adlandırılabilir bu sınıf politik dalgalanmalardan hükümet ve iktidar değişikliklerinden çok etkilenmekte, değişen hükümetler ve iktidarlar yeni polükratların doğmasına ve işbaşına gelmesine neden olmaktadır.

Değişik düşünelere, değişik davranılmasına ilişkin uygulamaya dayalı olarak belli kişilerin çıkar anlayışlarını sürdürmeleri ve bunların siyasal kadrolarca müsait karşılanması polükrat sınıfı doğurmuştur.

- Türk mali aracı kurumlar kesimi tutuculuğunu, kapanıklılığını sürdürmektedir. Gelişmeyi hızlandırıcı hiç bir çaba içine girememiştir.
- İş barışı bozulmuş, oy endişesi ile çokluk yanında görünme endişesinde olan politikacılar, işçi ve işveren ayırımını yaratmışlar, yeni yatırım yapanlar, istihdam olanağı yaratanlar kamu oyunda kötülenir duruma gelmiştir.
- Vergi adaleti, sağlanacak yerde gün geçtikçe bozulmaktadır. Namuslu iş adamı, işçi vergi ödemekte, tarım ve hizmetler kesiminde bilyük bir bölüm vergi dışında kalmaktadır. Vergi ödemeyenlerin yaptıkları gösterişli harcamalar kamu vicdanını zedelemektedir.
- "Tenkit" ve "hiç bir şey yapmamak" Türkiye'de "birşeyler" yapmaktan daha cazip hale gelmiştir. Kötümser görüş ve düşünce, umutsuzluk, tenkit devamlı kamu oyuna aşılannakta, bu ülkede "hiç iyi bir şeyin olmadığı" "herşeyin kötü olduğu" daha da kötüleşeceği" devamlı olarak genç ve dinamik başka gruplarına aşılannakta, sosyal huzursuzluk teşvik edilmektedir.
- Ekonomik ve sosyal alanlarda sağlanan başarılar hiç bir şekilde kamu oyuna duyurulamamaktadır.

21. Bütün bunlara rağmen bu ekonomi nasıl yürüyor ve nasıl bu gelişme çizgisini sürdürüyor:

- Kamu kesiminde polükratlaşmamış bürokratlar ve teknokratlar çoğunluktadır. İktisadi Devlet Teşekküllerinin başında ülkelerini seven yöneticiler her türlü olumsuz koşullara rağmen yatırımları gerçekleştirilmeye, üretimi arttırmaya çalışmaktadırlar.
- Özel kesimde "sanayi tutkusu" yaygınlaşmıştır. Geniş bir müteşebbis ve profesyonel yönetici kadro bu ülke için çalışmaya, herşeye rağmen çalışmalarını sürdürmeye kararlıdır.

- Türkiye'de politika dışında kalan bürokrat ve teknokratlar ile müteşebbis ve yöneticiler, bu "buhrana rağmen", "her türlü güçlüklerle rağmen" amaçlarına yönelik çalışmalarını sürdürmeye almışlardır.
- Türkiye'nin geniş nüfus potansiyeli "insanca yaşama koşullarına" kavuşmaya arzulu-isteklidir. Bu yönde yapılan olumlu çabalar çoğunlukça değerlendirilebilmektedir.

22. Türkiye'nin Hiç mi Sorunu Yoktur?

- Türkiye'de gelir dağılımını daha iyileştirmek için kısa sürede devlete büyük görevler düşmektedir.
- Bölgeler arası dengesizliği giderici tedbirlerin alınması lâzımdır.
- Sosyal açıdan ve tarımda ve sanayide verimi arttırmak için tarım ve toprak reformu önem taşımaktadır.
- Türk sanayiinin dışa bağılılıktan kurtarılması, ara mallar ve yatırım malları sanayiine geçilmesi, dış pazarlara yönelmek gerekmektedir.
- İstihdam sorunu giderek büyümektedir.

23. Acaba Bütün Bunların Sorumlusu Özel Kesim midir? Özel Kesim Ne Yapmıştır?

- Özel kesimde sanayileşme 1960'larda başlamıştır. 1960'lardan bu yana süre gene politik ve sosyal çalkantılara rağmen bu sanayi yapı kurulmuştur. Bugün Türkiye'de sanayiye "Türk sermayesi -Türk yöneticisi" hakimdir. Aile şirketlerinden sanayiinin sahipliğinin yaygınlaştırılmasına doğru hızlı bir geçiş devam etmektedir.
- Milli sanayi bugün ülkede tüketilenlerin büyük kısmını üretecek güçtedir. Bu sanayi tüketim malları sanayii olarak, ithal ikamesine dönük olarak başlamıştır. Birden ara malından, yatırım malı üretiminden sanayileşmenin mümkün olup olamayacağını bugün tartışmak yararsızdır. Bugün tüketim malları sanayii, ithal ikamesi sanayii diye kötülünen sanayi yapı Türk toplumunun uyanan talebini karşılayamamaktadır. 1975 yılının ilk dokuz ayında buzdolabı üretimi % 28, çamaşır makinesi üretimi % 19, televizyon üretimi % 95, kamyon üretimi % 15, traktör üretimi % 17 arttığı halde talebi karşılayamamaktadır. Mevcut tüketim malları sanayii ithal ikamesi sanayii olarak kötülünen yatırımlar gerçekleşme idi acaba bu talep nasıl karşılanacak idi?
- Mazisi on yılı aşmayan bir genç sanayide ara malı ve yatırım malı üreten kuruluşların payının azlığı o sanayiinin tüm kötülünmesine neden olmamalıdır. Halen Türk imalat sanayiindeki yatırımların % 17.5'i yatırım malları sanayiine yapılmaktadır. Yatırım malları sanayiine yapılan yatırımların % 90'nını ise özel kesim gerçekleştirmektedir.

- Büyüyen iç pazar, dış pazara açılma olanağı Türk sanayiinin önümüzdeki yıllarda ara malı ve yatırım malları konularında daha büyük kapasitelere yönelmesine imkân hazırlayacaktır.

1976 Yılına Girerken Dört Önemli Sorun

24. 1976 yılına girerken öteden beri süre gelen sorunlar demeti içinde dört konunun öne çıktığı, önem kazandığı görülmektedir:

1. Çalışma Barışı - Üretimde İşçi/İşveren Güvenliği

İşçilerin davranışlarını sadece tamah ve hased hislerinin tahriki sonunda ortaya çıkan bir tepki olarak kabul etmek ve çözümü bu açıdan aramak hatalı olur. Bu Türkiye'nin ekonomik gelişmesine dayalı değişik sosyal gelişmeler içinde değerlendirilmesi gereken bir konudur. Konuya çözüm bulmak devletin olduğu kadar bizzat özel kesimin de sorunudur. Bu soruna sadece polisiye tedbirler, mevzuat değişikliği, yasal kısıtlamalarla çözüm getirilemez. Bu yollar uzun dönemde etkin ve devamlı değildir. Özel kesimin bu büyük sorunun çözümü-nü bir ihmal içinde ve umursamazlıkla başkalarına bırakmaması gerekir.

Özel kesim bu sorunun acil ve kesim çözümünü işçilerle karşılıklı diyalog içinde, "asgari müşreklerde birleşerek" bulma durumundadır.

2. İç Finansman Güçlüğü

Bugüne kadar finansman güçlüğü deyimi, sadece özel kesimin kredi ihtiyacının karşılanamaması gibi çok basit bir izah tarzına dönüştürülmüştü. Gerçek finansman güçlüğü kamu kesiminden gelmektedir. Vergi reformunu gerçekleştiremediği için vergi toplamada verim arttırıcı uygulamaya geçilemediğinden kamu vergi yolu ile alamadığını, özel kesimin kullanmakta olduğu imkanları kendi lehine çevirmek suretiyle karşılamaya çalışmaktadır. Yarın bu yaklaşımın yetersiz olduğu görülecek ve/veya bu kaynağı fazla kullanmanın doğuracağı genel ekonomik zorluklardan kaçınmak için, vergi yoluna gidecektir. Bugünden kamunun sıhhatli kaynaklarda beslenmesi için özel kesim kendi içinde görev anlayışını uyandırma durumundadır. Aksi halde, fırsat kaçırılmış olacaktır.

3. Dış Ticaret

Dış Ticaret sorunu genellikle "dış ticaret dengesi" açığı gibi çok kısa ve kısır bir kavram tartışması çerçevesinde ele alınmaktadır. Dış ticaret sorunu uzun vadede gelecekteki büyük yatırım kararlarının kabulü veya reddi tercihini etkileyecektir. Bu nedenle döviz gelirlerini arttırıcı tedbirleri öncelikle almak ve uygulamak zorunludur.

4. Tarım ve Toprak Reformu

Tarım ve toprak reformunun geçikmesi sadece sosyal sorunların artmasını değil, tarımsal ve sınai üretimin gelişmesini de engellemektedir. Türkiye tarım üretiminin arttırılmasına ağırlık vermek durumundadır. Bu üretim artışını sağlayacak biçimde bir tarım ve toprak reformunun Türk sanayiinin geleceğini güvence altına alabilmek ve sınai üretimin yurt içi pazarlama olanaklarını yaygın bir tüketici tabanına yöneltebilmek bakımın-

dan da önemi büyüktür.

Türk sanayiinin hızlandırılması ve istenilen sınai yapıya ulaşabilmesi açısından temel hedefin saptanmasında dışa bağımlılığın azaltılması esas alınmış ve sınai yapı ithal ikamesine dönük karakterde düşünülerek bu amacı gerçekleştirecek bir sanayileşme kalıbı benimsenmiştir.

İthal ikamesi nedeniyle üretimin büyük ölçüde iç piyasa taleplerine yönelmesi tüketici kitlesinin yaygınlaştırılmasını zorunlu kılmaktadır. Tarım kesiminde yer alan tüketicilerin, gelecekte sanayi üretiminin talep yaratan unsuru olarak değerlendirilebilmesi, bu kesimin satın alma gücünün arttırılmasına bağlıdır.

Tarımda modern girdilerin (islah edilmiş kimyevi tohum gübre gibi) ve modern tarım aletlerinin (traktör gibi) yurt içi üretiminin geliştirilmesi suretiyle daha yaygın biçimde kullanılmasını teşvik ile birlikte tarım ve toprak reformunun geniş bir uygulama alanına kavuşturulması ve etkin biçimde gerçekleştirilmesi, sosyal gelişmelerin ortaya koyduğu zorunlu değişimin bir gereği olduğu kadar, yurt içi sanayiinin gelişmesi açısından da önem taşımaktadır.

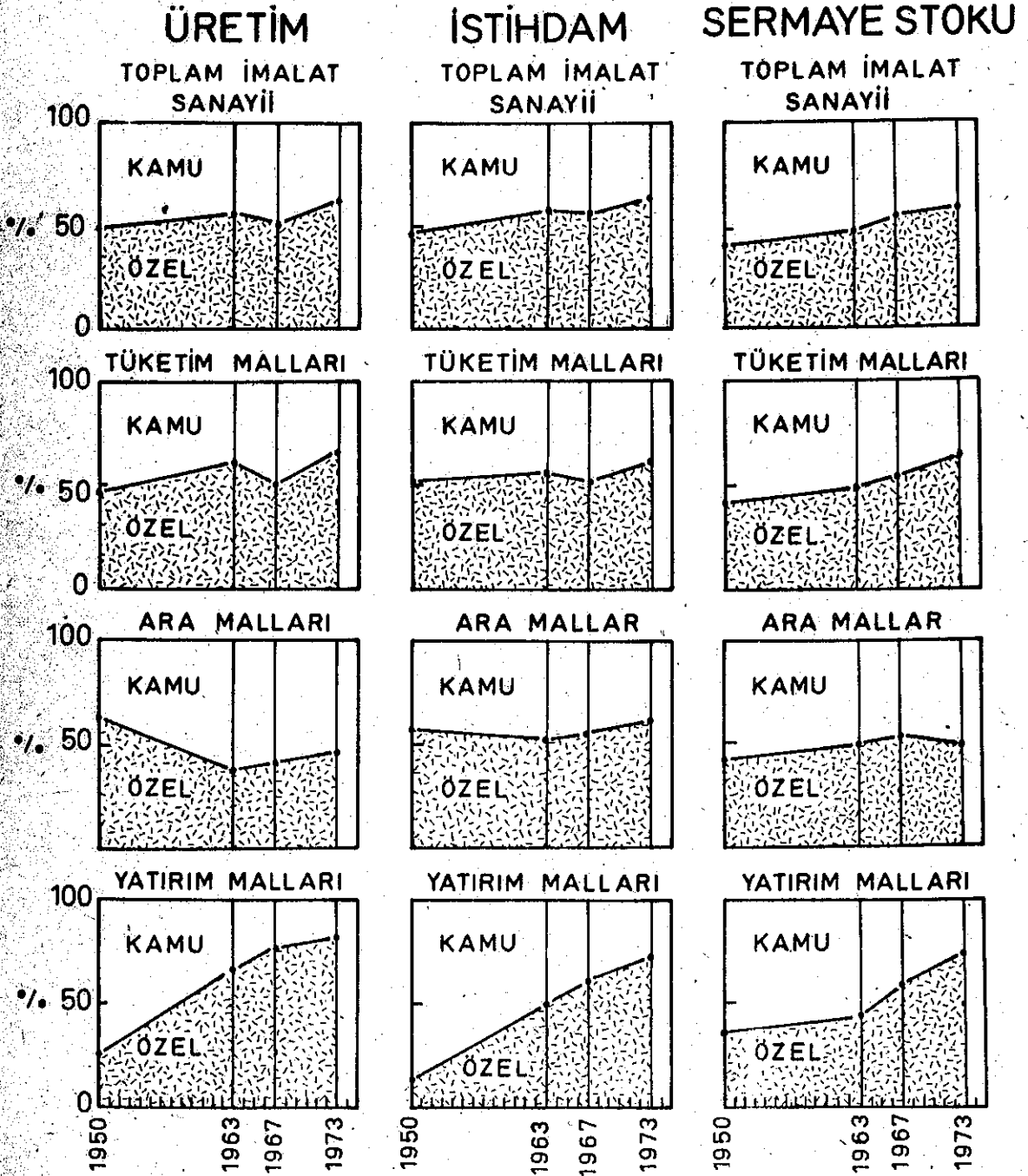

TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER

	1973	1974	1975	% Değişmeler	
GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA (Milyar TL.)					
GSMH (Cari Fiyatlarla)	308.5	427.2	538.4	38.5	26.0
GSMH (1968 Fiyatlarıyla)	157.3	168.9	181.5	7.4	7.4
Tarım	33.9	37.6	40.8	10.7	8.5
Sanayi	39.5	42.9	46.4	8.6	8.1
-İmalat Sanayii	34.8	37.7	40.6	8.3	7.7
TARIMSAL ÜRETİM (Bin Ton)					
Buğday	10,000	11,000	14,750	10.0	34.0
Arpa	2,900	3,300	4,300	13.7	30.3
Tütün	149	190	210	27.5	10.5
Şeker Pancarı	5,095	6,610	7,000	29.7	5.9
Pamuk	512	598	475	16.7	-20.5
Fındık	250	244	300	- 2.4	23.0
SİNAİ ÜRETİM (Ocak-Haz., bin adet)					
Buzdolabı		165.4	211.8		28.0
Çamaşır Makinesi		71.7	85.0		18.4
Televizyon		164.7	322.1		95.5
Otomobil		29.6	34.9		17.9
Kamyon		5.7	6.5		14.7
Kamyonet		5.3	9.2		74.5
Traktör		11.3	13.2		17.1
Elektrik Üretimi (Ocak-Eylül)					
milyon Kws	9,082	9.823	11.256	8.2	14.1
PARA-BANKA-KREDİ (Milyar TL.)					
Emisyon Hacmi	25.3	33.5	42.5	32.4	26.9
Para Arzı	70.3	88.8	116.0	26.3	30.6
Mevduat	80.5	98.4	130.0	22.2	32.1
Banka Kredileri	74.7	96.3	130.0	28.9	34.9
M.B.Kredileri	27.8	45.8	66.0	64.7	44.1
DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER (Milyon \$)					
İthalat	2,096	3,777	4,600	80.2	21.7
İhracat	1,318	1,537	1,400	16.6	- 8.6
Dış Ticaret Dengesi	- 778	-2,240	-3,200		
İşçi Dövizleri	1,183	1,426	1,500	20.5	4.7
FİYAT ENDEKSLERİ (% Değişme Oranı)					
Toptan Eşya	20.5	29.9	10.0	45.8	-66.6
- Gıda	21.5	35.5	15.0	65.1	-57.7
- Sınai Hammadde	19.0	21.8	4.0	14.7	-81.7
İstanbul Geçinme	14.0	23.8	20.0	70.0	-16.0
YATIRIMLAR (Milyar TL.)					
Kamu Yatırımları	19.7	33.0	49.0	67.5	48.4
Özel Kesim İmalat Sanayii	9.6	14.5	16.9	51.0	16.6

ÖZEL KESİMİN İMALÂT SANAYİİNDEKİ PAYI

BÖLÜM I

ÜRETİM VE MİLLİ GELİR

Sınai Üretim

25. 1975 yılında sınai üretim beklenenin üzerinde bir gelişme göstermiştir. Yılın ilk yarısında tekstil sektöründe görülen duraklama altıncı aydan sonra nisbi bir düzelmeye dönüşmüştür.
26. Yılın ilk dokuz ayının en olumlu gelişmesi elektrik üretiminde geçen yılın aynı dönemine göre kaydedilen % 14.5 oranındaki artıştır. Bu, bir bakıma dolaylı olarak sanayideki büyümeyi de belgelemektedir.

Geçen yıla göre geri kalmalar özellikle demir-çelik ve ürünleri ile ham petrolde ortaya çıkmıştır:

	1974	1974	1975	(ton)
	Yıllık	Ocak-Eylül	Ocak-Eylül	Oc.-Ey. 1975
	(1)	(2)	(3)	1974

Üretim Artışı Gösteren Mallar:

Çimento ^{1/}	8.975.662	6.005.000	7.195.560	19.8
Şişe ve Cam Eşya ^{1/}	70.711	52.259	59.298	13.4
Süper Fosfat	698.585	490.860	613.048	24.8
Şeker	757.744	283.359	308.265	8.7
Pamuklu Dokuma ^{2/}	209.947	122.538	126.535	3.2
Elektrik (milyon Kws)	13.478	9.823	11.256	14.5

Üretim Azalışı Gösteren Mallar:

Ham Demir	1.206.119	896.507	873.497	-2.5
Çelik İngot	1.336.733	1.083.393	1.073.835	-0.8
Saç	273.381	239.903	162.166	-32.4
İspirto ^{3/}	9.894	7.148	5.553	-22.3
Rakı ^{3/}	14.789	9.759	9.723	-0.3
Bira ^{3/}	42.384	35.701	30.287	-15.1
Ham Petrol ^{4/}	3.308.836	1.927.230	1.828.565	-4.9

- ^{1/} Ocak-Ağustos Dönemi
^{2/} Bin metre Ocak-Temmuz Dönemi
^{3/} Bin litre Ocak-Ağustos Dönemi
^{4/} Ocak-Temmuz Dönemi

27. 1975 yılında ortaya çıkan en önemli üretim artışı dayanıklı tüketim malları ve otomotiv sanayiinde görülmektedir. Bazı önemli mallarda ilk altı aylık üretim miktarları şöyle gelişmiştir:

(adet olarak)			
	(Ocak-Haziran)		%
	1974	1975	Artış
Buzdolabı	165.439	211.801	28.0
Çamaşır Makinesi	71.764	85.033	18.4
Televizyon	164.772	322.082	95.5
Otomobil	29.556	34.864	17.9
Kamyon	5.685	6.522	14.7
Kamyonet	5.283	9.224	74.5
Traktör	11.257	13.189	17.1

28. İmalat sanayiinde toplam üretimin % 35'ini oluşturan mallar için yapılan değerlendirmeden 1975 yılının ilk yarısında sınai üretim geçen yıl aynı döneme oranla sabit fiyatlarla yaklaşık % 15.4 oranında cari fiyatlarla ise % 24.5 oranında arttığı ortaya çıkmaktadır. Söz konusu mallar için fiyat artışları yaklaşık % 9.1 oranında olmuştur.

İMALAT SANAYİİ ÜRETİMİ

Sektör	1974		1975		1974 Fiyatlı.	% Değişmeler		Fiyat
	1974	(Oc.-Haz.)	(Oc.-Haz.)	1975 Oc. Haz.	1975 Oc. Haz.	3/2	4/2	
	(1)	(2)	(3)	Üretim D.	(4)	(5)	(6)	Artış Oranı
Gıda, içki	13.747.8	4.918.0	7.938.6	6.318.0	61.4	28.5	32.9	
Dokuma	12.747.7	6.435.0	5.884.3	6.488.7	- 8.1	1.7	- 9.8	
Kâğıt	1.316.5	605.7	603.0	645.1	- 0.3	6.6	- 6.9	
Kimya ^{1/}	4.635.0	2.132.0	3.962.7	3.318.7	85.8	55.6	30.2	
Petrol	7.955.6	3.973.1	3.836.5	3.878.7	- 3.5	- 2.4	- 1.1	
Kauçuk-Plastik	1.355.6	643.6	847.1	774.5	31.6	20.3	11.3	
Çimento	3.789.0	1.637.0	1.955.0	1.875.0	19.4	14.5	4.9	
Metal	11.647.0	5.487.0	5.694.6	5.566.8	3.8	1.4	2.4	
Madeni Eşya	1.561.0	880.2	1.205.1	986.5	36.9	12.0	24.9	
Elektrik Mak.	2.034.0	941.4	1.645.8	1.500.5	74.8	59.4	15.4	
Taşıt Araçları	8.576.4	4.049.0	5.903.4	5.262.5	45.7	30.0	15.7	
Toplam	69.099.6	31.702.6	3.947.2	36.615.0	24.5	15.4	9.1	

^{1/} Tıbbi ilâçlar ve fosfatlı gübreleri de kapsamaktadır.

Kapasite Kullanımı

29. 1975 yılında Özel İmalat Sanayiindeki Gelişmeleri saptamak için ikibin sanayi kuruluşuna gönderilen TÜSİAD anket formlarının ön değerlendirilmesinin sonuçları 1975 yılında bir yıl önceye göre kapasite kullanımında önemli gelişmeleri ortaya koymaktadır. Kapasite kullanımı artmıştır:

Özel Kesim Sanayiinde Kapasite Kullanımı

(Yüzde olarak)		
Kapasite Kullanımı	1975	1974
% 50 den az	% 9.6	% 7.0
% 51 - 60 arası	% 11.0	% 16.9
% 61 - 70 arası	% 12.3	% 16.9
% 71 - 80 arası	% 21.9	% 25.4
% 81 - 90 arası	% 26.0	% 15.5
% 91 -100 arası	% 19.2	% 18.3

Kaynak: TÜSİAD 1975 Sanayi Anketi Ön Sonuçları

Tarımsal Üretim

30. Hava şartlarının olumlu gitmesine dayalı olarak 1975 yılında tarımsal üretim beklenenin üzerine çıkmıştır.

İlk tahminlere göre ay çiçeği ve pirinç dışında 1975 yılında önemli miktarlarda ürün artışı beklenmektedir. (bin ton)

Ü R Ü N	1973	1974	1975 1/	1974 1973	1975 1974
HUBUBAT					
Buğday	10.000	11.000	14.750	11.0	34.0
Arpa	2.900	3.300	4.300	13.8	30.3
Pirinç	159	154	153	3.2	0.7
Mısır	1.100	1.200	1.100	9.0	8.4
BAKLIYAT	543	685	768	26.2	11.2
ENDÜSTRİ BİTKİLERİ					
Pamuk	513	598	475	16.6	20.5
Tütün	130	190	210	46.1	10.5
Şeker Pancarı	5.095	6.610	7.000	29.7	5.9
YAĞLI TOHURLAR					
Ay çiçeği	560	520	350	7.1	32.6
Çiğit	677	837	760	7.2	9.2
Yer fıstığı	44	37	37	15.9	
DİĞER					
Fındık	251	244	300	2.8	23.0
Zeytin	333	840	700	154.0	16.7
Çay	196	202	205	3.0	1.4

1/ Temmuz 1975 Tahmini
Kaynak DİE

Milli Gelir

31. Temmuz ayında yapılan birinci Milli Gelir tahminlerine göre^{1/} 1975 yılında GSMH % 7.4 oranında büyüyecektir. Bu oran 1974 yılı için verilen son büyüme tahminine eşittir. Son üç yılda GSMH büyüme hızları şöyledir:

	1973	1974	1975
GSMH	5.5	7.4	7.4
GSYİH	3.9	8.5	8.1
Tarım	-10.5	10.7	8.5
Sanayi	12.8	8.6	8.1
- İmalât Sanayii	13.8	8.3	7.7
Ticaret	11.5	8.5	12.0
İnşaat	9.9	7.7	7.7

32. 1968 yılından bu yana GSMH'nın cari ve sabit fiyatlarla gelişimi ve fert başına GSMH rakamları ise şöyledir.

	Gayri Safi Milli Hasıla		NÜFUS	Fert Başına Gayri Safi Milli H.		% Artış
	Cari F. (Milyar TL)	Sabit F. (Milyar TL)		Cari F. (TL.)	Sabit F. (TL.)	
1968	112.4	112.4	33.854	3.323	3.323	4.0
1969	124.8	118.5	34.722	3.597	3.416	2.8
1970	146.9	125.2	35.605	4.126	3.518	3.0
1971	192.0	138.5	36.581	5.250	3.788	7.7
1972	237.7	149.1	37.536	6.334	3.973	4.9
1973	308.5	157.3	38.491	8.015	4.087	2.9
1974	427.2	168.9	39.478	10.907	4.285	4.8
1975 ^{2/}	538.4	181.5	40.197	13.394 ^{1/}	4.515	5.4

2/ Temmuz 1975 tahminleri

3/ 1 ₺ = 15 TL. değerlemesi ise yaklaşık 893 ₺

33. GSMH içinde sanayi kesiminin payının giderek büyümesi ilgi çekicidir.

^{1/} Kasım ayında yapılması mutlak olan ikinci tahmin bu raporun hazırlandığı günlerde -Kasım ayı sonu- henüz açıklanmamıştır. Fakat DİE'den alınan ön bilgilere göre ilk tahminlere oranla büyük farklılıklar ortaya çıkmayacaktır.

Sektörlerin GSMH İçindeki Payı

	Cari Fiyatlarla			Sabit Fiyatlarla ^{1/}		
	1973	1974	1975	1973	1974	1975
Tarım	25.7	26.9	25.7	21.6	22.3	22.5
Sanayi	21.7	22.1	22.3	25.1	25.4	25.6
İnşaat	5.2	4.8	4.9	5.9	6.0	6.0
Ticaret	11.6	12.1	12.3	12.2	12.3	12.5

1/ Sabit fiyatlarla tarımın payının sanayiden az olmasının nedeni iç ticaret hadlerinin sanayi lehine gelişmesidir.

34. Burada, Devlet İstatistik Enstitüsünün Temmuz ayında yaptığı 1975 yılına ait büyüme tahminleri üzerinde bazı ciddi endişeleri ortaya koymakta yarar vardır.

Yukarıda da açıklandığı gibi 1975 yılının ilk dokuz ayında sanayi kesiminde ve tarımda 1974 yılının aynı dönemine göre çok önemli reel artışlar izlenmektedir. Buna rağmen DİE'nin ilk tahminleri sanayi kesiminde genel olarak ve imalat sanayiinde özel olarak 1974 yılındaki gelişme hızının gerisinde bir büyümeyi yansıtmaktadır. İnşaat kesiminin geçen yılki gelişme içinde bulunacağı varsayılmaktadır. Tarım kesiminde geçen yılkinden düşük bir büyüme rakamı verilmiştir. Bütün bunların tersine gelişmeler ortaya çıktığına göre ortada iki seçenek mevcuttur. DİE geçen yılki büyüme rakamlarını düşürmek ya da 1975 yılı rakamlarını yükseltmek durumunda kalacaktır.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1974 yanlışlığının nedeni, 1974 yılının birinci ve ikinci yarılarının bütün dünyada ve Türkiye'de sanki apayrı konjonktür devreleri kadar farklı özellikler göstermeleridir.

Özel Kesimin İmalât Sanayiindeki Payı

35. Özel kesimin imalat sanayiinde üretim payı 1973 yılında % 63.2 olmuştur. Özel kesimin imalat sanayii üretimindeki payının temel sektörler itibariyle gelişmesi şöyledir:

Ana Sektörler	1950	1963	1967	1973
Tüketim Malları	47.8	61.3	51.3	66.9
Ara Mallar	63.7	39.0	41.8	47.4
Yatırım Malları	26.4	66.0	76.2	83.3
Toplam	49.5	55.8	52.1	63.3

Kaynak: Doç.Dr.Uğur Korum, Türkiye'de İmalat Sanayiini Yapısı, 1975

36. Özel kesimin üretimdeki ağırlığı tüketim malları ve yatırım malları üretiminde görülmektedir.

Yatırım malları sanayiinde özel kesimin kamu kesiminden daha fazla yatırım yapması ilginçtir. Son temin edilebilen rakamlara göre (1973 yılı) imalat sanayiinde yapılan toplam yatırımların % 17.45'i yatırım malları sanayiinde yapılmaktadır. Ve yatırım malları sanayiinde yapılan yatırımların % 89.84'ü özel kesim tarafından gerçekleştirilmektedir.

(Milyon TL./Yüzde Payı)

	Yatırım Malları Sanayii			Toplam İmalat Sanayii		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
1971	109 6.81	1492 93.19	1601 (18.79)	3669 43.07	4850 56.93	8519 (100.00)
1972	218 20.74	1315 79.26	1533 (12.11)	5929 46.85	6727 53.15	12656 (100.00)
1973	276 10.16	2440 89.84	2716 (17.45)	5966 38.33	9600 61.67	15566 (100.00)

Kaynak: Doç.Dr.Uğur Korum, Türkiye'de İmalat Sanayiini Yapısı, 1975

Büyük İmalat Sanayiinde Özel Kesimin Payı

37. 1963-1973 yılları arasında (on veya daha fazla işçi çalıştıran) büyük imalat sanayiinde yapılan tüm yatırımlar ve bunlar içindeki özel sektörün payına ilişkin rakamlar ilginçtir.1/

Yıllar	Çalışanlar S. (Bin K)			Yatırıml. (Milyar)			Üretim (Milyar TL.)		
	Toplam	Özel	%	Toplam	Özel	%	Toplam	Özel	%
1963	319.0	179.3	55.2	1.1	0.5	48.2	19.6	10.9	55.8
1964	346.6	199.7	57.6	2.0	0.8	40.7	23.0	13.2	57.3
1965	390.3	220.0	56.3	1.6	0.9	55.0	28.6	15.1	52.8
1966	410.7	231.2	56.3	1.6	1.0	63.4	34.1	18.1	53.2
1967	438.0	249.6	57.0	2.2	1.4	63.1	41.9	21.7	51.9
1968	460.5	265.9	57.7	2.4	1.6	65.7	46.8	25.1	53.7
1969 ^{2/}	480.2	289.7	60.1	3.0	1.9	62.3	59.7	32.3	54.1
1970	506.2	289.7	61.3	3.0	2.4	63.3	72.3	41.5	57.4
1971	541.0	334.2	61.7	4.7	3.0	62.6	88.4	53.6	60.7
1972	576.9	361.6	62.6	7.1	4.6	64.8	104.9	65.6	62.5
1973	637.6	412.0	64.6	9.2	6.1	66.7	141.2	89.4	63.3

1/ On veya daha fazla işçi çalıştıran "imalat sanayii" kuruluşları (Bilindiği gibi kamuya ait ondan az işçi çalıştıran sınai teşebbüs mevcut değildir. Fakat özel sektörün çok sayıda küçük sanayi kuruluşu mevcuttur. Bunlara ait rakamlar yukarıdaki tabloda yer almamaktadır.)

2/ 1969-1971 yılları için veriler yayınlanmadığı için tahmini değerler verilmiştir.

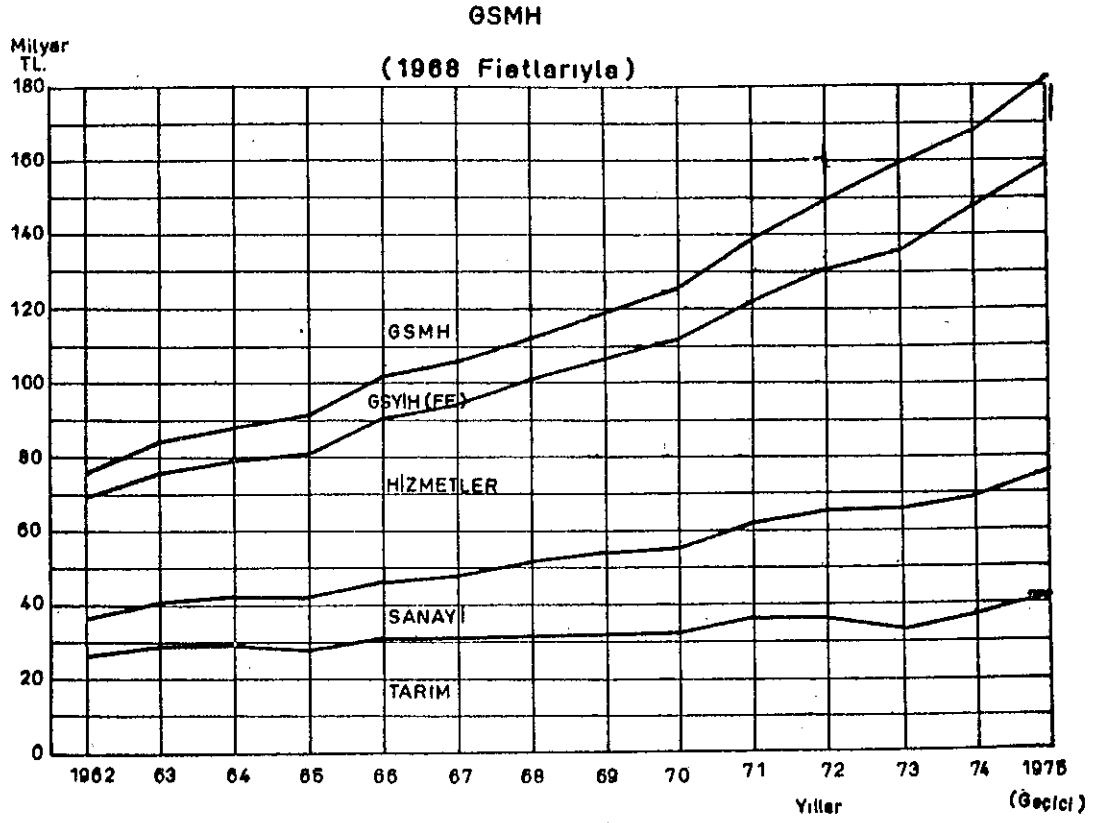
38. Yukarıdaki rakamlar şunları ortaya koymaktadır:

- Yatırımların % 65 dolayındaki kısmı özel sektörce yapılmaktadır.
- İmalat sanayiinde çalışan 637 bin işçinin % 65'e yakın kısmı özel teşebbüse ait işyerlerinde çalışmaktadır.
- Büyük imalat sanayiinde özel sektör tüm üretimin % 65'ini gerçekleştirmektedir.
1963-1973 yılları arasındaki dönemde büyük imalat sanayiinde 317 bin kişiye yeniden istihdam olanağı sağlanmıştır. Bu dönemde sağlanan istihdam artışı % 99.6'dır.
- Tüm 317 bin kişilik yeni iş imkanının:
% 74'ünü özel sektör sağlamış, 232 bin kişiye yeni iş imkanı yaratmıştır. Özel sektörün bu dönemde büyük imalat sanayiinde sağladığı istihdam artışı % 129'dur.
- İstihdam imkanlarındaki artışın % 26'sını kamu iktisadi kuruluşları sağlamış, 85 bin kişiye yeni istihdam olanağı yaratmışlardır. Kamu kesiminin istihdam olanaklarında sağlanan artış ise % 61 oranındadır.
- Bir işçiye istihdam olanağı yaratabilmek için kamunun ve özel sektörün yaptığı yatırımlar da farklıdır. Özel sektör daha az para ile daha çok işçiye iş imkanı sağlamaktadır:
- Özel sektör 81 bin liralık yatırım ile bir işçiye yeni bir iş imkanı yaratmaktadır. Kamu kuruluşları ise bir işçiye iş imkanı yaratabilmek için % 72 oranında daha fazla harcama yapmak, 139 bin lira yatırmak zorundadırlar.

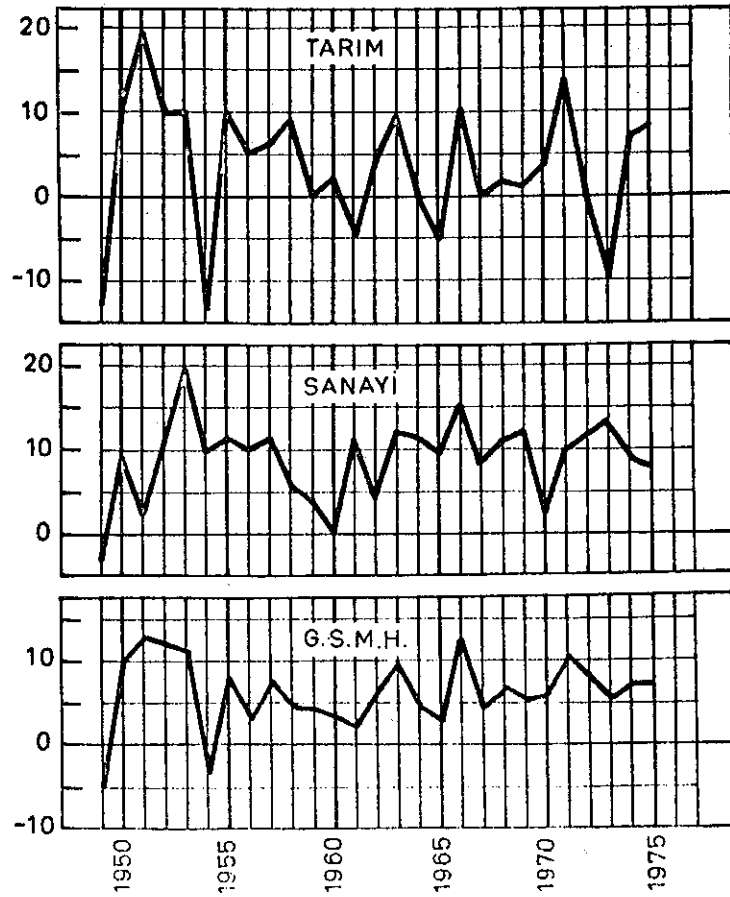
39. Özel kesimin sektörler itibariyle imalat sanayii istihdamı içindeki payı yıllar itibariyle şu gelişmeyi göstermiştir.

Ana Sektörler	1950	1963	1967	1973
Tüketim Malları	52.5	58.4	55.5	61.6
Ara Mallar	58.2	54.2	56.0	61.5
Yatırım Malları	14.1	50.0	62.6	73.7
Toplam	48.6	57.3	57.0	64.6

% SEKTÖREL BÜYÜME ORANLARI

TABLO 1

GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA

(1968 fiyatlarıyla)

	1 9 7 3		1 9 7 4		1 9 7 5 ^{1/}		% Artışlar	
	Milyon TL	%	Milyon TL	%	Milyon TL	%	1974/73	1975/74
1. Tarım	33.981.3	21.6	37.612.7	22.3	40.812.5	22.5	10.7	8.5
Çiftçilik	32.176.8	20.4	35.656.7	21.1	38.688.6	21.3	10.8	8.5
Ormancılık	1.522.8	1.0	1.646.1	0.9	1.783.0	1.0	8.1	8.3
Balıkçılık	281.7	0.2	309.9	0.2	340.9	0.2	10.0	10.0
2. Sanayi	39.517.5	25.1	42.931.9	25.4	46.413.2	25.6	8.6	8.1
Madencilik	2.549.6	1.6	2.822.4	1.7	3.033.8	1.7	10.7	7.5
İmalat Sanayii	34.812.3	22.1	37.701.7	22.3	40.604.7	22.4	8.3	7.7
Elektrik	2.155.6	1.4	2.407.8	1.4	2.774.7	1.5	11.7	15.2
3. İnşaat	9.361.3	5.9	10.082.2	6.0	10.862.1	6.0	7.7	7.7
4. Ticaret	19.200.0	12.2	20.847.8	12.3	22.661.5	12.5	8.6	8.7
5. Hizmetler	12.861.9	8.2	13.960.6	8.3	15.630.2	8.6	8.5	12.0
6. Mali Kuruluşlar	4.600.2	2.9	5.018.8	2.9	5.405.2	3.0	9.1	7.7
7. Konut	7.761.3	4.9	8.265.8	4.9	8.788.2	4.8	6.5	6.3
8. Hizmetler	7.784.5	4.9	8.461.8	5.0	9.164.1	5.0	8.7	8.3
9. (Eksi izafi banka hizmetleri)	2.544.8	1.6	2.776.4	1.6	2.990.2	1.6	9.1	7.7
10. Endüstriler Toplamı	132.523.2	84.7	144.405.0	85.5	156.746.8	86.4	8.9	8.5
11. Devlet Hizmetleri	13.733.5	8.7	14.563.6	8.6	15.351.5	8.4	6.0	5.4
12. TOPLAM	146.256.7	92.9	158.968.6	94.1	172.098.3	94.8	8.7	8.3
13. İthal Vergileri	5.022.9	3.2	5.223.3	3.1	5.430.9	3.0	4.0	4.0
14. G.S.Y.İ.H (Alıcı Fiyatları)	151.279.6	96.1	164.191.9	97.2	177.529.2	97.8	8.5	8.1
15. Dış Alemden Net Faktör Gelirleri	+ 6.029.1	3.8	+ 4.775.6	2.8	+ 3.936.4	2.2	-26.2	-17.6
16. G.S.M.H (Alıcı Fiyatlarıyla)	157.308.7	100.0	168.967.5	100.0	181.465.6	100.0	7.4	7.4

^{1/} Temmuz 1975 itibariyle

Kaynak: DİE

TABLO 2

GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA

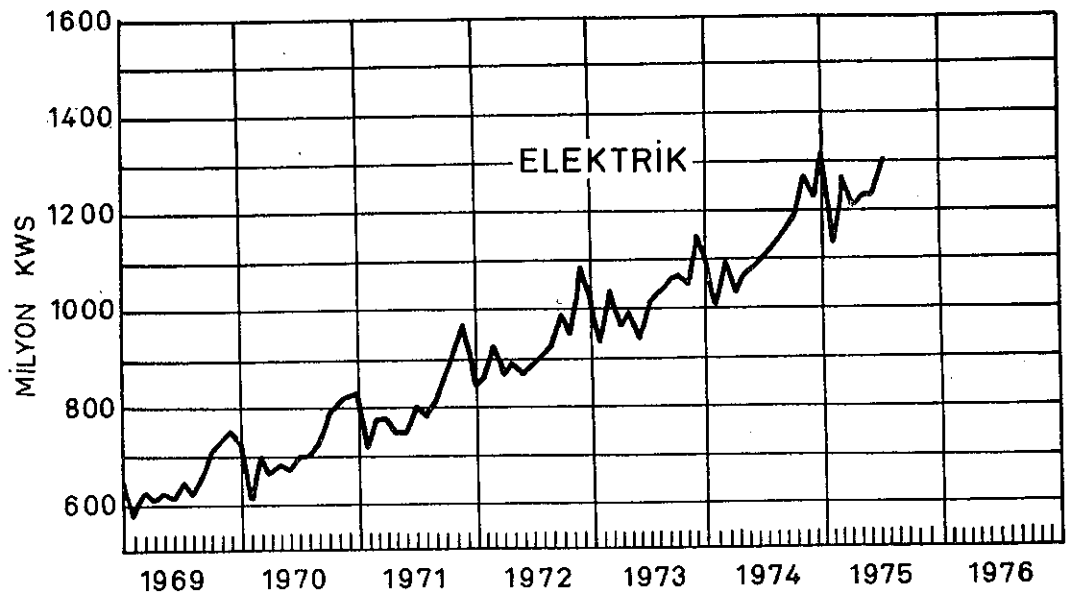
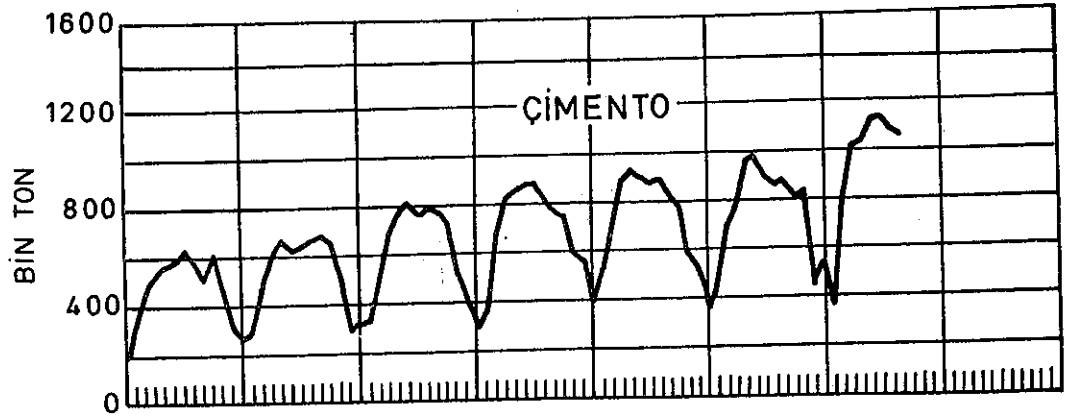
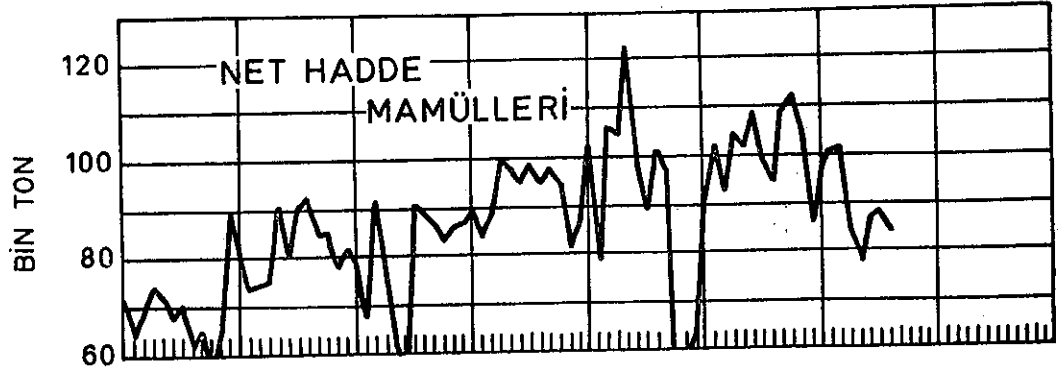
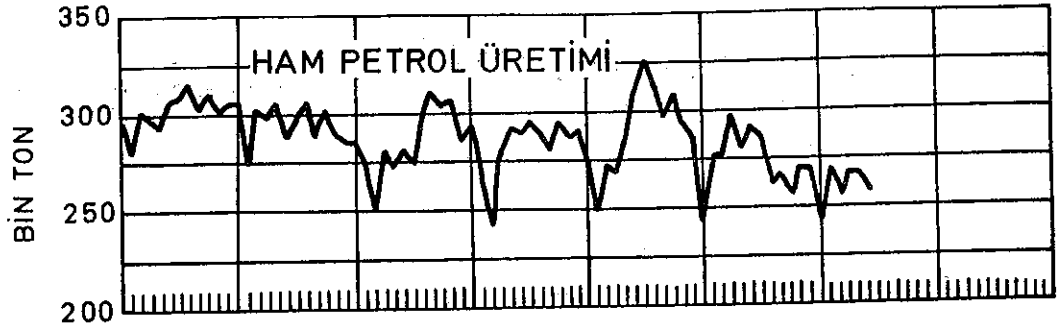
(Cari Alıcı Fiyatları ile)

	1 9 7 3		1 9 7 4		1 9 7 5 ^{1/}		% Artışlar	
	Milyon TL	%	Milyon TL	%	Milyon TL	%	1974/73	1975/74
1. Tarım	79.204.6	25.7	115.117.6	26.9	138.616.0	25.7	45.3	20.4
Çiftçilik	77.150.8	25.0	112.552.7	26.3	135.547.9	25.2	45.8	20.4
Ormancılık	1.557.8	0.5	1.817.9	0.4	2.120.9	0.4	16.7	16.7
Balıkçılık	496.0	0.0	747.0	0.2	947.2	0.2	50.6	26.8
2. Sanayi	67.073.2	21.7	94.558.0	22.1	119.995.9	22.3	40.9	26.9
Madencilik	4.197.3	1.4	5.502.7	1.3	7.509.5	1.4	31.1	36.5
İmalat Sanayii	59.349.9	19.2	83.485.3	19.5	105.310.6	19.6	40.6	26.1
Elektrik	3.526.0	1.1	5.570.0	1.3	7.175.8	1.3	58.0	28.8
3. İnşaat	16.076.8	5.2	20.365.0	4.8	26.720.1	4.9	26.7	31.2
4. Ticaret	35.750.2	11.6	51.759.5	12.1	66.051.3	12.3	44.8	27.6
5. Hizmetler	23.586.9	7.6	33.002.5	7.7	41.263.1	7.6	39.9	25.0
6. Mali Kuruluşlar	8.042.7	2.6	11.718.2	2.7	17.460.2	3.2	45.7	49.0
7. Konut	12.387.2	4.0	15.236.3	3.6	19.447.8	3.6	23.0	27.6
8. Hizmetler	15.098.9	4.9	21.108.3	4.9	26.849.8	5.0	39.8	27.2
9. (Eksi izafi banka hizmetleri)	4.449.0	1.4	6.482.2	1.5	9.658.5	1.8	45.7	49.0
10. Endüstriler Toplamı	252.771.5	81.9	256.383.2	83.4	446.745.5	83.0	41.0	25.4
11. Devlet Hizmetleri	29.201.8	9.5	37.815.3	8.8	54.713.4	10.2	29.5	44.7
12. TOPLAM	281.973.3	91.4	394.198.5	92.3	501.458.9	93.1	39.8	27.2
13. İthal Vergileri	11.476.9	3.7	15.666.0	3.7	18.705.2	3.5	36.5	19.4
14. G.S.Y.İ.H (Alıcı Fiyatları)	293.450.2	95.1	409.864.5	95.9	520.164.1	96.6	39.7	26.9
15. Dış Alemden Net Faktör Gelirleri	15.056.8	4.9	+ 17.351.3	4.1	+ 18.231.1	3.4	15.2	5.1
16. G.S.M.H (Alıcı fiyatlarıyla)	308.507.0	100.0	427.215.8	100.0	538.395.2	100.0	38.5	26.0

^{1/} Temmuz 1975 tahmini

Kaynak: DİE

SANAYİ ÜRETİMİ

TABLO 3
İMALAT SANAYİİNDE BAŞLICA HALLARIN ÜRETİMİ

Ürün	Birimi	1974 Yıllık		1974 (Ocak-Haz.)		1975 (Ocak-Haz.)		1974 Fiyatı ile 1975 Değeri (7)	(000 TL.)		
		Miktar (1)	Değer (2)	Miktar (3)	Değer (4)	Miktar (5)	Değer (6)		Artış Hızları (%)		
									5/3	6/4	7/4
GIDA-İÇKİ											
Margarinler	ton	152.128	1.589.3	84.593	784.0	94.990	1.392.1	992.3	12.3	77.5	26.5
Rafine Çiçek Yağı	ton	36.848	393.8	15.821	136.8	20.100	266.1	214.8	27.0	94.5	57.0
Rafine Pamuk Y.	ton	53.705	495.9	32.968	242.3	41.227	529.3	380.6	25.0	118.4	156.8
Rafine Zeytin Y.	ton	16.174	302.3	3.752	68.3	20.687	449.7	386.9	451.3	558.4	465.6
Buğday Unu	ton	1.272	3.124.0	638.2	1433.3	678.7	2.038.0	1.666.8	6.3	42.2	16.3
Makarna,Şehriye	ton	89.205	480.4	35.886	176.7	34.909	198.6	187.9	- 2.8	12.4	6.3
Bisküvit	ton	58.723	643.7	30.942	307.3	29.902	401.2	327.7	- 3.4	30.5	6.6
Şeker	ton	756.181	3.623.0	96.009	431.9	80.349	666.8	384.9	-16.3	54.4	-10.9
Çukolata ve Mam.	ton	4.729	242.9	2.344	108.0	2.383	149.2	122.4	1.6	38.1	13.3
Et	ton	61.003	1.253.0	24.938	505.4	40.671	941.6	835.4	63.1	86.3	65.3
Süt	bin lt	27.980	106.8	19.418	72.0	13.805	78.8	52.7	-28.9	9.4	-26.9
Bira	bin lt	107.437	566.2	69.354	310.4	76.978	406.0	405.6	11	30.8	30.7
Şarap	bin lt	31.631	240.0	16.399	132.6	17.027	146.7	129.2	3.8	10.6	- 2.6
Kolalı Gazozlar	bin lt	89.971	241.1	43.520	113.3	47.168	155.6	126.4	8.4	37.3	11.5
Diğer Gazozlar	bin lt	80.485	202.5	37.827	95.7	41.482	118.9	104.4	9.6	24.2	9.0
DOKUMA											
Pamuk İpliği	ton	137.602	5.227.4	73.381	2855.5	64.536	1.998.1	2.451.6	-12.1	-30.1	-14.2
Yün İpliği	ton	5.236	654.6	2.779	339.9	2.240	294.9	280.0	-19.4	-13.3	-17.6
Straygharn İp.	ton	6.930	445.6	3.262	185.4	3.511	242.5	225.7	7.6	30.8	21.7
Basma ve Boyalı Dokuma	Bin m.	200.863	2.730.2	93.463	1266.6	134.366	1.803.3	1.826.3	43.7	42.4	44.2
Karılsık,Pamuklu Dokuma	Bin m.	45.473	1.185.3	25.562	632.8	12.348	386.1	321.8	-51.7	-39.0	-49.2
Kamgarn Kumışl.	Bin m.	4.372	494.2	1.894	194.6	1.789	197.0	202.2	- 5.6	1.2	3.9
Straygharn Kumışl.	Bin m.	4.848	502.1	2.376	233.0	1.446	128.0	149.7	-39.2	45.1	-35.8
Sentetik Kumışl.	Bin m.	8.202	379.2	5.439	183.9	4.386	137.8	202.7	-19.4	-25.1	10.2
Karılsık Kumışl.	Bin m.	17.436	1.129.1	9.023	543.3	12.797	696.6	828.7	41.8	28.2	52.5
KÂĞIT SANAYİİ											
Birinci Hamur K.	Ton	40.168	377.4	17.857	158.3	19.775	195.8	185.7	10.7	23.7	17.3
Gazete Kâğıdı	Ton	95.683	401.0	47.464	205.9	43.787	174.5	181.5	- 7.8	-15.3	-10.9
Karton	Ton	55.545	538.1	24.749	241.5	28.486	232.7	275.9	15.1	- 3.7	14.2
KİMYA SANAYİİ											
Sülfirik Asit	Ton	252.402	193.1	122.717	78.5	103.629	125.7	79.3	-15.6	60.1	1.0
Sudkostik	Ton	15.135	73.9	6.294	26.8	9.301	63.5	45.4	47.7	136.9	69.4
Tarım ve ev zararlıları Mücadele ilâçl.	Ton	12.227	168.9	7.388	104.6	11.151	247.8	154.0	50.9	136.9	147.2
Sabun	Ton	43.625	492.6	21.017	216.0	27.713	418.8	312.9	31.8	193.8	144.8
Deterjanlar	Ton	33.434	383.5	16.280	143.2	14.596	296.6	167.4	-10.4	107.1	16.8
PETROL SANAYİİ											
Benzin	Ton	1.948.759	7.434.3	936.612	3.620.9	935.031	3.400.0	3.567.0	- 0.2	- 6.1	- 1.5
LPG Gazı (Tüplennmiş)	Ton	324.243	521.6	155.947	352.2	193.810	436.5	311.7	24.2	23.9	-11.5
KAUÇUK VE PLASTİK SAN.											
Kamyon ve Otobüs İç Lâstikleri	Adet	493.232	47.8	261.001	23.2	296.120	32.2	28.7	13.4	38.8	23.7

Kaynak: DİE

TABLO 3

İMALAT SANAYİNDE BAŞLICA MALLARIN ÜRETİMİ
(devamı)

(000 TL.)

Birimi	1974 Yıllık		1974 (Ocak-Haz.)		1975 (Ocak-Haz.)		1974 Fiyatı ile 1975 Değeri (7)	Artış Hızları (%)			
	Miktar (1)	Değer (2)	Miktar (3)	Değer (4)	Miktar (5)	Değer (6)		5/3	6/4	7/4	
Oto İç Lastiği	Adet	909.270	34.5	486.993	17.6	471.665	19.7	17.9	- 3.2	11.9	1.7
Kamyon ve Otobüs Dış Lastiği	Adet	771.620	946.8	401.861	455.1	435.587	583.3	534.4	8.5	28.2	17.4
Oto Dış Lastiği	Adet	1.051.172	306.5	547.636	147.1	663.865	211.9	193.5	21.2	44.0	31.5
TAŞ VE TOPRAK SAN.											
Çimento	Ton	10.233.755	3.789.1	4344.673	1.637.6	4937.300	1.955.7	1.827.7	13.6	19.4	11.6
METAL ANA SANAYİİ											
Sıvı-Mayı Çelik	Ton	522.086	612.8	266.446	290.0	252.855	326.4	296.7	- 5.1	12.5	2.3
İngot	Ton	819.875	1.768.8	421.408	837.1	416.429	1.109.6	898.4	- 1.2	32.5	7.3
Kütükler	Ton	588.878	2.586.8	304.574	1.362.3	289.500	1.219.2	1.271.7	- 5	-15.1	- 6.7
Pik	Ton	129.721	366.4	61.052	169.5	72.249	193.1	204.0	18.3	13.9	20.3
Yuvarlaklar	Ton	644.703	3.376.4	326.218	1.608.6	329.876	1.762.7	1.727.6	1.1	9.5	7.4
Saçlar	Ton	376.980	1.965.2	160.289	838.9	147.371	746.4	768.2	- 8.1	-11.1	- 8.5
Blister Bakır	Ton	29.496	974.2	11.886	381.2	12.119	336.8	400.2	1.9	-11.7	4.9
MADENİ EŞYA SAN.											
Çamaşır Makinesi (ev tipi)	Adet	130.992	414.2	71.764	216.6	85.033	281.7	268.8	18.5	30.0	24.1
Buzdolabı (ev tipi)	Adet	332.379	938.1	165.439	554.7	211.801	780.0	597.8	28.0	40.6	7.7
Buzdolabı (sanayi tipi)	Adet	4.328	21.6	4.328	21.6	5.244	27.7	26.2	21.1	28.2	21.3
Dikiş Makinesi	Adet	118.043	152.7	61.918	69.9	63.649	103.4	82.3	2.8	47.9	17.7
Asansör	Adet	274	34.8	136	17.4	90	12.3	11.4	-33.3	-29.3	-34.5
METAL EŞYA SAN.											
Elektrik Motoru (1 BG'den küçük)	Adet	81.786	33.8	57.300	22.4	104.516	33.3	43.2	82.4	48.6	92.8
Elektrik Motoru (1 BG'den büyük)	Adet	91.255	148.4	53.483	82.0	42.873	140.5	69.7	-19.9	71.3	-15
Televizyon Alıcısı	Adet	370.552	1.383.5	164.772	609.4	322.082	1.243.4	1.202.5	95.4	104.0	97.3
Radio Pilli	Adet	209.253	143.9	106.720	75.3	88.622	84.4	60.9	-17	12.1	-19
Pikap	Adet	11.711	7.8	8.216	4.9	5.036	4.1	3.3	-38.7	-16.4	-32.7
Elektrik Süpürgesi	Adet	121.560	153.0	54.399	66.9	53.350	73.5	67.1	- 1.9	9.8	0.3
Elektrik Ampulleri	Adet	29.357	104.3	14.876	49.4	12.879	57.2	45.7	-13.5	15.8	- 7.5
Otomobil	Adet	89.889	3.241.5	29.556	1.576.6	34.864	2.057.3	1.887.0	17.9	30.5	19.7
Minibüs	Adet	4.574	399.4	2.048	166.4	3.134	322.7	273.6	53.0	93.9	64.4
Otobüs	Adet	1.237	617.8	628	309.9	834	399.3	416.5	32.8	29.0	34.4
Kamyon	Adet	10.756	1.735.4	5.685	836.5	6.522	1.232.7	1.052.2	14.7	47.4	25.8
Kamyonet	Adet	11.461	717.4	5.283	297.6	9.224	653.4	577.4	74.9	119.5	94.0
Motorsiklet	Adet	21.934	111.4	10.980	54.1	13.912	72.2	70.6	26.7	33.4	23.4
Bisiklet	Adet	76.422	92.7	40.908	57.2	48.067	58.9	58.3	17.5	2.9	1.9
Traktör (10 Hr üstünde)	Adet	23.624	1.660.8	11.257	751.3	13.189	1.106.9	927.2	17.2	47.3	23.4

Kaynak: DİE

BÖLÜM II

YATIRIMLAR VE İNŞAAT

Özel Kesim Yatırımları

40. DPT tarafından yıllık programlarda açıklanan özel kesim imalat sanayii yatırımlarının iyimser olduğuna TÜSİAD'ın önceki raporlarında değinilmiş idi. DPT'nin revize yatırım rakamları TÜSİAD'ın bu şüphelerini doğrular niteliktedir. Çünkü DPT son üç yıla ait rakamları revize etmiştir. Yani rakamlar daha önce açıklanarlardan daha düşüktür.

	Program	Gerçekleşme ^{2/}	%
1972	8.138	6.728	80.8
1973 ^{1/}	10.879	9.650	88.7
1974 ^{1/}	18.050	14.500	80.3
1975 ^{1/}	21.850	16.850	77.1
1976	22.300	-	

1/ 1975 yılı Program rakamları (İmalât Sanayii)

2/ DPT'nin revize rakamları (İmalât Sanayii)

41. TÜSİAD tarafından yapılan "1975 Yılıının Değerlendirme Anketi"nin Kasım sonuna kadar alınabilen cevaplara dayanan ön değerlendirilmesine göre, 1975 yılında özel kesimde yatırımcıların karşılaştığı başlıca sorunlar şunlardır:

	1.Derecede Önemli	2.Derecede Önemli	3.Derecede Önemli
Politik İstikrarsızlık	44.7	17.1	25.8
Kredi Sorunu	23.4	14.3	19.4
Fiyat Artışları	10.6	22.4	6.5
Talep Yetersizliği	8.5	20.0	12.9
Yatırım Mali Bulma Güçlüğü	4.3	11.4	19.4
Eleman Bulma Güçlüğü	2.1	11.4	16.1
Diğer	4.3	2.9	-

1975 yılında kredi olanaklarının 1974 yılına göre daha olumlu sınırlara ulaşması, yatırım malları ithalatının boyutları özel kesimin 1974 yılından daha büyük bir yatırım hedefine yöneldiğinin işaretleri olarak görülmektedir.

Elektrik Enerjisi Darboğazı

42. Enerji sorunu sanayicinin yeterli elektrik enerjisini istenilen zaman ve istenilen miktarda ve nitelikte-voltaj/frekans olarak kesintisiz olarak temin edebilmesi noktasında düşünülmektedir.

Enerji sorunu sanayicinin mevcut kapasiteden tam olarak istifade etmesini önlemekte, maliyeti arttırmakta, kaliteyi düşürmektedir.

43. Türkiye'nin elektrik enerjisi konusundaki sorunu gereğince ortaya konulamamıştır. Türkiye temel sınai malların üretiminde (örneğin demir-çelik, çimento ve şeker gibi) kendi gelişme düzeyindeki ülkeler ortalamalarına az çok eriştiği halde, elektrik enerjisiinde çok geridedir. Türkiye kişi başına 400 kilovat saat üretmektedir. Türkiye düzeyindeki diğer ülkelerde kişi başına elektrik enerjisi üretimi 1000 kilovat/saat dolayındadır.
44. Türkiye'nin kaynak tartışmasını bir yana bırakarak "neden üretilecek olursa - nereden temin edilecek olursa olsun" sıhhatli elektrik enerjisi temin etme çabasına biran önce girmesi gerekir.

Bugün sorun elektrik enerjisinin "fiyatı-maliyeti" tartışmasını çok aşmış, "her ne pahasına olursa olsun" temin edilebilirliği, güvenirliliği noktasına gelmiştir.

Ambarlı Projesi "fuel oil kullanması, dışa bağıllılığı, maliyet yüksekliği" gibi nedenlerle Türkiye'de en fazla tenkitlere uğramış bir projedir. Fakat bu kaynak, enerji sıkıntısının had safhaya ulaştığı dönemlerde Türkiye'de toplam tüketimin % 40'ına yakın enerjiyi tek başına karşılamıştır.

Irak-Türkiye Tabii Gaz Boru Hattı Projesi

45. Irak-Türkiye tabii gaz boru hattı projesine ilişkin girişimler yavaşlamış durumdadır. Bu proje Türkiye'ye yılda 10 milyon ton petrol eşdeğeri gaz temin etme olanağını verecektir. Enerji sorununa kısa sürede çözüm getirici bir yol olarak bu projeye önem verilmelidir. İlk fizibilite çalışmaları projenin çok kısa sürede (2-3 yılda) kendini amorte edebilir nitelikte olduğunu ortaya koymuştur

Finansman

46. 1973 yılı sonlarında fiyat artışlarının temel etkeni olarak banka kredilerindeki gelişmeye gözler dikilmiş, bu nedenle kredi hacmini daraltıcı tedbirlere ağırlık verilmiş, mevduat karşılıkları yükseltilmiştir.

Sanayi kesimi 1974 yılında fiyat artışlarını bu tip bir ortamda karşılama durumunda kalmışlardır. Fiyat artışlarının sanayicinin işletme ve yatırım finansmanı gereğine getirdiği ek yüke karşı bankalar sanayicinin mevcut kredi limitlerini kısma gitmişlerdir. Bu nedenle yatırımların ve kapasite arttırıcı girişimlerin bir çoğu 1974 yılı içinde devreye girememiştir.

47. 1974 yılı sonunda alınan tedbirler ve 1975 yılı başında hızlanan DCM hesaplarına dayalı kredileme olanakları ve bütün bunlara ek olarak iyi bir mahsul döneminin para arzını arttırması sanayiın 1975 yılında daha olumlu sınırlarda kredilendirilmesine imkân vermiştir.

48. Hernekadar geçmiş birbuçuk yıllık "kredi kısıtlama" uygulamasının banka sistemi ve müteşebbis üzerinde bıraktığı "ihtiyatlı davranış - birden açılmama" etkisi sürmekte ise de, 1975 yılında işletme ve yatırım finansmanı konusunda olumlu koşulların mevcudiyeti yatırımları ve üretimi olumlu etkilemiştir.

Alt Yapı Sorunu

49. Türkiye 1950-1960 döneminde alt yapıya önem vermiştir. Bunun sonucu olarak köy ekonomisinden şehir ekonomisine geçiş sağlanmıştır. Fakat 1980'lere yaklaşırken Türkiye halâ 1950-1960 döneminde gerçekleştirilen alt yapıyı kullanma durumundadır.
50. 1980'lere yaklaşan Türkiye'nin ekonomisi, sanayiinin büyüklüklerini 20 yıl öncenin sınırlamalarıyla kurulan alt yapı artık taşıyamamaktadır. 1930-1940'ların demir yolları , 1950-1960'ların karayolları, limanları, haberleşme sistemi ile gelişen ticaretle, sanayide gerekli olan süratli akımı sağlamak imkânsız hale gelmiştir.
51. Karayollarımıza, demiryollarımıza, limanlarımıza kendi gelişen ulaştırma yükümüze ek olarak gün geçtikçe artan doğu komşularımızın transit yükü de binince sorun artmıştır.

Ayda 500 milyon dolarlık ithalat gerçekleştirildiğinde İstanbul limanı tıkanmakta, gemilere büyük miktarlarda bekleme ücreti ödenmektedir.

52. Telekomünikasyon sorununu çok süratli biçimde çözmek devletin başta gelen görevidir. Telekomünikasyon sorunu sanayiin ilerlemesinde, ihracatın gelişmesinde başta gelen engellerden biridir. Şehir içinde haberleşmenin sağlanamadığı bir ortamda müteşebbisin gerice yörelere yönelmesi, dünya pazarlarına çıkması imkânsızdır.
53. Orta Doğu ve diğer İslam ülkelerinin dünya pazarlarına açılmasında Türkiye'nin bir köprü olabilmesi bu gelişmelerden karşılıklı menfaat dengeleri içinde yararlanabilmesi için Orta Doğu ve İslam ülkeleriyle haberleşme ve ulaştırma bağına biran önce kurmasında yarar vardır. THY'nin ilk aşamada zarar etse bile bu ülkelerle İstanbul arasında bir hava bağlantısı kurması, bir çok ticari ilişkinin İstanbul üzerinden gerçekleştirilmesine ve doğrudan ticari ilişkilere olanak hazırlayabilir

Teknoloji Sorunu

54. Tüketim malları sanayiinde, ara malı sanayiinde ve hatta yatırım malı sanayiinde Türk kuruluşları dünya standartlarına uyabilecek düzeye gelmişlerdir. Türk sanayii aile şirketlerinden çok sahipli şirketlere geçişi başarı ile sürdürmektedir. Sermayedar yöneticiden-Profesyonel yöneticiye geçiş hemen hemen tamamlanmıştır.

55. Artık gerek kamu iktisadi kuruluşları ve gerekse özel kesim büyümeleri için gerekli yönetici ve teknik kadroyu kendi i-
çerlerinde yetiştirebilme olanağına kavuşmuşlardır.
56. Bu gelişmeler Türk sanayiini en ileri teknolojiyi zorluk çek-
meden satın alabilecek ve hazmedebilecek güce erdirmmiştir.
Türk sanayii bugün daha fazla ileri teknolojiden yararlanmak
gereğini hissetmektedir. Müteşebbisler durmadan yeni teknoloji
peşindedir. Türkiye'ye yeni teknoloji ithalinin iki ana yolu
vardır: Lisans veya yabancı sermaye.
57. Yabancı sermaye konusunda uzun süredir açık bir uygulama poli-
tikası ortaya konulamamıştır. Polükratların^{1/} "şovenist" savun-
ması "kendi teknolojimizi kendimiz üretelim" şeklinde ortaya
konulmuştur. Bu savunmayı ortaya atanlar, "Türkiye'nin bugünkü
aşamada teknoloji üretebilecek düzeyde olup olmadığı konusun-
da herhangi bir araştırmaya sahip değillerdir. Teknoloji üret-
menin zaman ve para olarak maliyeti hakkında bilgileri yoktur.
Bugün dünya ticaretine teknolojik üstünlüğü sayesinde hakim
olmaya çalışan Japonya her yıl dünya pazarından yeni teknolo-
jiler satın almak için 450-500 milyon dolar ödemekte, buna kar-
şı sadece 100-150 milyon dolarlık teknoloji satabilmektedir.
Başka bir deyimle, Japonya teknoloji ticaretinde halâ döviz a-
çığı vermektedir.
58. Türkiye'de bazı konularda polükratların abartmaları küçük ko-
nuları problem haline getirmekte, büyötmektedir. Teknoloji ko-
nusundaki abartmalar Türk sanayiinin dış pazarlarda kalite ve
fiyat rekabetini uzun dönemde engelleyici nitelik almaktadır.
59. Türkiye'de abartılan konulardan biri de "motor" konusudur. Türk
sanayii bugün yabancı sermaye olmadan da motor yapacak tekno-
loji ve kapasiteye sahiptir. Türkiye'de dizel motorları uzun
yıllardır, benzin motorları yakın zamandan beri üretilmektedir.
Önemli olan bu üretimi ekonomik ölçeklerde gerçekleştirmektedir.
Fakat "kimin yapacağı" konusunda yıllardır polükratların so-
nuçlanmayan tartışmaları karşısında zaman geçirilmekte, bundan
sonuç olarak Türk ekonomisi zarar görmektedir.

Teşvik Belgeleri

60. 1975 yılı Ocak-Kasım döneminde verilen teşvik belgeleri toplam 40.2
milyar liralık bir yatırımı kapsamaktadır. Son yıllarda verilen teş-
vik belgelerinin dağılımı şöyledir:

	Adet	Yatırım Tutarı (Milyar TL)
1972	311	27.8
1973	512	44.7
1974	488	50.4
1975	508	40.2
(Ocak-Kasım)		

^{1/} Polükrat, teknokratlık vasfını kaybetmiş, politikaya girmiş
bürokratlardır.

1974 yılında PETKİM'e verilen 10 milyar TL.tutarındaki teşvik belgesi ayrı tutulursa 1975 yılının ilk on ayında verilen teşvik belgeleri yatırım tutarının 1974 yıllık değerine ulaştığı görülür.

61. 1975 Ocak-Temmuz döneminde verilen teşvik belgelerinin sektörel dağılımına bakıldığında, dokuma-giyim sektöründe teşvik belgesi alan kuruluşların payının önemli ölçüde azaldığı görülmektedir. 1968-1974 döneminde verilen teşvik belgeleri içinde dokuma-giyim sektörünün payı % 25.6 iken 1975'in ilk yedi ayında bu oran % 7.5'e düşmüştür.

1975 Ocak-Temmuz Aylarında Verilen Teşvik Belgeleri

	Teşvik Belgesi Sayısı	Yatırım Tutarı (Milyon TL.)
Tarım	15	426.1
Madencilik	15	217.7
İmalat	266	17563.6
Gıda	74	2565.3
Dokuma Giyim	23	2249.4
Deri Kösele	6	245.9
Lastik	1	47.1
Orman Ürünleri	15	965.4
Kâğıt	5	1017.2
Cam	1	33.0
Kimya	11	698.7
Madeni Eşya	25	1265.5
Makina İmalat	8	864.6
Demir Çelik	1	237.7
Demir Dışı Metaller	5	1317.1
Elektrik, Elektromekanik	15	1036.5
Tarım Alet ve Makineleri	7	1844.2
Taşıt İmalatı	33	1602.0
Çimento	6	79.1
Seramik	2	378.0
Ambalaj	11	321.9
Hizmetler	1	9206.0
Ulaştırma	64	2239.4
Turizm	2	39.9
Genel Toplam	363	29692.7

Kamu Yatırımları

62. 1974 yılında kamu yatırımları 33.6 milyar liraya ulaşarak program hedefini % 86.2 oranında gerçekleştirmiştir. 1975 yılında Eylül ayı sonu itibariyle kamu yatırımları gerçekleşmesi 28.121 milyon lira olmuştur. Program hedefinin % 51.9'u olan gerçekleştirme, 1975 yılında kamu yatırımlarının olumlu bir biçimde geliştiğini göstermektedir.

1974 ve 1975 yılı kamu yatırımları hedefleri ve gerçekleştirmeleri şöyledir:

Kamu Yatırımları				(milyon TL.)	
Program		Eylül Sonu	%	Yıl Sonu	%
		Gerçekleşmeleri		Gerçekleşme	
1974	39.0	17.1	43.9	33.6 _{1/}	86.2 _{1/}
1975	54.2	28.1	51.9	49.0 _{1/}	90.4 _{1/}

Kaynak: DPT

1/ Tahmin

İnşaat

63. İnşaat sektöründe 1975 yılının ilk sekiz ayında geçen yıla göre % 13.5 oranında bir gelişme görülmektedir. Söz konusu dönemde inşaat birim maliyetleri % 46.9 toplam inşaat değeri % 67 oranında artmıştır. İnşaat ruhsatlarında son dört yılda kaydedilen gelişme şöyledir:

	(Ocak-Ağustos)				1973	1974	1975
	1972	1973	1974	1975	1972	1973	1974
Yüzölçümü (m ²)	13.418	16.907	14.131	16.018	26.0	-16.4	13.5
Değer (milyon TL.)	5.886	8.475	9.551	15.908	43.9	12.7	66.7

64. İnşaat değerleri, artan maliyetler nedeniyle büyük artışlar göstermesine rağmen, inşaat yüzölçümü itibariyle 1970 yılı Ocak-Ağustos dönemlerindeki düzeye ulaşamamıştır.
65. Konut inşaatında ve diğer inşaat türlerindeki artışlara rağmen, sınav inşaatlarda yüzölçüm itibariyle gerileme görülmektedir.

Yapı Türü	1974	Ocak-Ağustos		% Artış
	Yıllık	1974	1975	
	(1)	(2)	(3)	(3)/(2)

Konut

- Yüzölçüm (1000 m ²)	15.872	11.119	12.725	14.4
- Değer (milyon TL.)	11.411	7.266	12.271	68.6
- Birim Maliyet (TL./m ²)	718.9	653.4	964.3	47.5

Sınai

- Yüzölçüm (1000 m ²)	1.726	1.149	1.041	- 9.4
- Değer (milyon TL.)	1.772	944	1.222	29.4
- Birim Maliyet (TL./m ²)	1.026.6	821.5	1.173.9	42.9

Toplam

- Yüzölçüm (1000 m ²)	19.654	14.116	16.028.7	13.5
- Değer (Milyon TL.)	15.828	9.542	15.908.6	66.7
- Birim Maliyet (TL./m ²)	805.3	675.8	992.5	46.9

TABLO 4

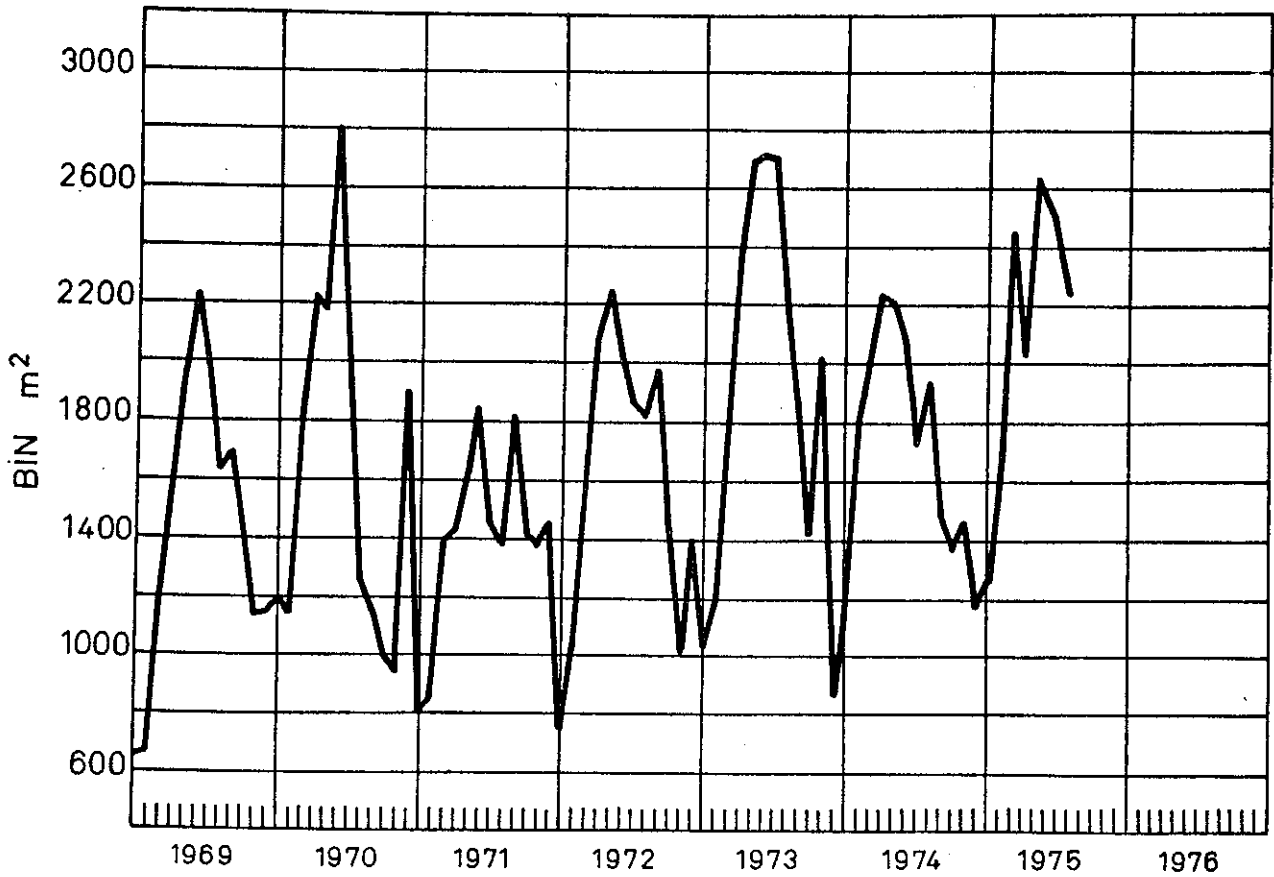
AYLIK İNŞAAT
(İnşaat Ruhsatlarına Göre)

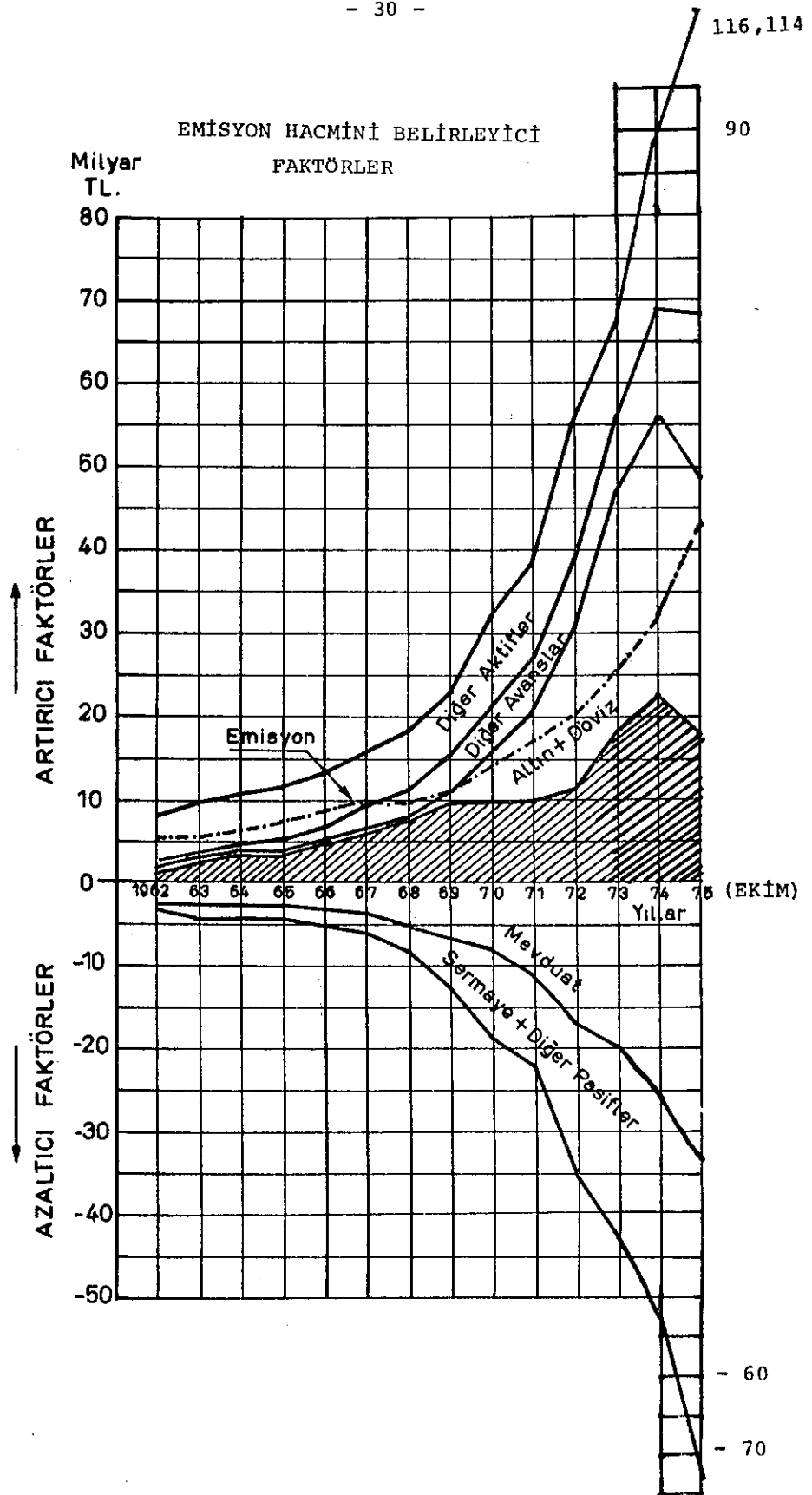
Yüzölçüm: 1000 m²
Değer : Milyon TL.

	1 9 7 3		1 9 7 4		1 9 7 5		1974/1973		1975/1974	
	Yüzölçümü	Değer	Yüzölçümü	Değer	Yüzölçümü	Değer	Yüzölçümü	Değer	Yüzölçümü	Değer
OCAK	1.049.3	530.2	875.2	528.4	1.175.4	1.142.7	-16.6	-0.3	34.3	116.3
SUBAT	1.193.6	565.1	1.151.2	745.7	1.246.1	1.225.9	- 3.6	32.0	8.2	64.4
MART	1.741.0	848.7	1.818.7	1.125.1	1.718.3	1.642.3	4.5	32.6	-5.5	46.0
NİSAN	2.379.5	1.129.1	2.031.3	1.367.9	2.457.6	2.368.6	-14.6	21.1	21.0	73.2
MAYIS	2.394.0	1.113.0	2.237.1	1.589.7	2.053.9	2.013.0	- 6.6	42.8	-8.2	26.6
HAZİRAN	2.709.4	1.540.3	2.211.0	1.550.8	2.605.8	2.713.9	-18.4	0.7	17.8	75.0
TEMMUZ	2.712.0	1.375.4	2.066.5	1.454.5	2.538.3	2.544.3	-23.8	5.8	22.8	74.9
AĞUSTOS	2.717.0	1.372.4	1.725.1	1.179.8	2.233.3	2.257.9	-36.5	14.0	29.4	91.4
EYLÜL	2.256.0	1.212.1	1.914.0	1.467.7			-15.2	21.0		
EKİM	1.871.0	998.2	1.482.7	1.303.5			-20.8	30.6		
KASIM	1.424.3	812.1	1.377.8	1.348.0			- 3.3	66.0		
ARALIK	2.036.6	1.854.5	1.441.4	1.465.2			-29.2	-21.0		
TOPLAM	24.484.5	13.351.3	20.332.0	15.126.4			-17.0	13.3		

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü

İNŞAAT RUHSATLARINA GÖRE YÜZÖLÇÜM

BÖLÜM III

PARA - BANKA - KREDİ

66. Türkiye'de ekonomik kalkınma hedeflerine ulaşmayı önleyen sorunların başlıcalarından biri, toplam ve sektörel kalkınma gereklerine uygun bir biçimde yönlendirilmesini sağlayan etkin bir para-kredi ve faiz politikası uygulamasına geçilememesidir. Kamu ve özel sektör tasarruflarını içeren toplam tasarruf hacminin azalması sonucu, yatırımların finansmanı fiyat artışlarını hızlandıracak kaynaklardan karşılanmaya çalışılmaktadır.
67. Oransal olarak kamu harcamalarının kamu gelirlerinden daha hızlı artması kamu tasarruf-yatırım açığını büyötmektedir. Bu açığın Merkez Bankası kaynaklarından finanse edilme yoluna başvurulması Bankanın "Merkez Bankacılığı" fonksiyonlarının büyük bir kısmının ihmali sonucunu doğurmakta, sektörel kredi dağılımı üzerindeki etkinliğini giderek zayıflatmaktadır.
68. Fiyat artışlarını yavaşlatarak ve genel fiyat seviyesini belli bir düzeyde istikrara kavuşturacak politika araçlarının uygulamaya konulmaması, enflasyonist baskıları arttırmaktadır. Bu ortamın yarattığı talebin karşılanması amacı ile banka kredileri, orta ve uzun dönemli verimli yatırımlar yerine verimsiz yatırımlara yönelmektedir. Alınmakta olan tedbirlere rağmen orta ve uzun dönemli kredilerde önemli bir gelişme kaydedilememesinin nedenini, kısa dönemli olan bu çeşit yatırımların kârlılığında aramak gerekir.
69. Resmi ve ekonomik faiz oranları arasındaki farkı ortadan kaldırıcı faiz düzenlemesinin gerçekleştirilememesi, mali aracı kuruluşlara yönelen tasarrufları azaltırken faizin ekonomik faaliyetleri verimli alanlara yönlendirme fonksiyonu da zayıflatmaktadır.
70. 1975 yılına ait başlıca parasal göstergeler para-kredi ve faiz politikasının fiyat istikrarı, üretim ve istihdam hedef ve politikalarına ters bir uygulamaya yöneldiğini ortaya koymaktadır.
71. Bu yıl da:
  - Para arzı enflasyonist baskıları arttıracak yönde genişletilmiştir.
  - Banka kredilerinin verimsiz alanlara yoğunlaşması devam etmiştir.

- Tasarrufların mali aracı kuruluşlarda artan bir şekilde toplanmasına yönelik bir uygulama getirilememiştir.
- Kamu sektörünün harcama gereklerinin normal kamu gelirleri ile karşılanması zorunlu iken, Merkez Bankası kaynakları bu finansmanın başlıca kaynağını teşkil etmiş özel sektöre yönelen Merkez Bankası kredilerinde mutlak azalma kaydolunmuştur.
- Döviz rezervleri ve banka kaynaklarında azalma köklü tedbirler yerine döviz hesaplarında yapılan değişikliklerle karşılanmaya çalışılmıştır.

Para Arzı

72. 1974 yılında emisyon hacmi %29.7 oranında artarak 32.9 milyar liraya ulaşmıştır. Bir yıl içinde emisyondaki 7.5 milyar liralık artışı etkiliyen başlıca faktörler; destekleme alımlarının finansmanı için Toprak Mahsülleri Ofisi ve Tarım Satış Kooperatiflerine açılan krediler, Hazine kısa vadeli avansı ve Bütçe Kanununa göre Kamu İktisadi Teşebbüslerinin yatırım ve ithalat gerekçelerini karşılamak için açılan özel kredilerdeki artış olmuştur. Gerçekte, bankaların başlıca kredi kaynaklarını oluşturan mevduat hacmindeki duraklama ve döviz rezervlerindeki hızlı azalma ortaya çıkmamış olsa idi emisyon hacmi daha yüksek bir düzeye ulaşacak ve fiyat artışları gerçekleşen oranın üzerinde olabilecek idi.
73. 1975 Yılıının dokuz aylık döneminde emisyon hacmi 7.515 milyon lira artarak 40.375 milyon liraya ulaşmıştır. Dönemin ilk altı ayında önemli bir artış görülmemekle birlikte Haziran ayından sonraki üç ay içindeki artış 6.704 milyon liradır. Mevduat munzam karşılıklarının büyük miktarda azaltıcı etkisine rağmen, Toprak Mahsülleri Ofisi, mevduat karşılıklarından zirai finansman, 1975 Bütçe Kanununun 78 nci maddesine göre açılan özel krediler ve Mayıs 1975'den itibaren döviz çevrilebilir Türk lirası mevduat hesaplarında yapılan değişikliklerle bu hesapların dönemin son üç ayı içinde emisyonu arttırıcı etkisi çok yüksek olmuştur.
74. Emisyon artışının yıl sonuna kadar önemini artırarak devam edeceği tahmin olunmaktadır.

75. 1975 yılı Eylül ayı sonu itibariyle para arzı 18.743 milyon lira (%20.8) artmıştır. 1974 yılının aynı döneminde bu artış 8.855 milyon lira (%12.5) olmuştur. Emisyon artışına paralel olarak para arzında da 18.4 lük önemli artış Haziran 1975'ten sonra gelen üç ay içinde gerçekleşmiştir. Aynı durum 1974 yılı üçüncü üç ayında da görülmektedir.

Bu durumda yıl sonunda para arzındaki artışın Temmuz-Eylül 1975 dönemindeki büyümeye göre daha hızlı olacağı söylenebilir.

Bu tahminlerin gerçekleşmesi halinde para arzı artışı oranının % 28'e yaklaşabileceği tahmin edilmektedir.

76. Parasal genişlemenin belli bir gecikme ile fiyatları önemli şekilde arttırması, özellikle bu artışların 1976 yılının ilk yarısının sonuna doğru ortaya çıkması ve kısa sürede etkili istikrar tedbirlerinin alınmaması halinde 1976 yılı içinde büyük oranlarda bir enflasyonist baskının ortaya çıkması beklenebilir.

Mevduat

77. 1975 Yılı Ocak-Eylül döneminde toplam mevduat 14.592 milyon lira (%14.7) artarak 113.660 milyon liraya ulaşmıştır. 1974 yılının aynı dönemindeki artış ve ulaşılan mevduat rakamı sırası ile 1.937 milyon lira (%2.4) ve 82.329 milyon lira idi.

(Milyar TL)

	1973	1974			1975	
	Aralık	Aralık	Eylül	%	Eylül	%
Ticari Mevduat	16.0	22.6	16.3	20	25.3	22
Diğer "	10.6	11.8	10.4	12	16.6	15
Vadeli Tasarruf Mevduatı	20.6	24.7	22.5	27	26.6	23
Vadesiz "	33.0	39.8	33.2	41	44.9	40
Toplam Mevduat	80.3	99.0	82.4	100	113.6	100

Dövizli Tevdiat Hesapları

78. 1975 yılı Nisan ayı sonuna kadar mevduatta herhangi bir gelişme görülmemektedir. Bu tarihten sonra Dövizli Tevdiat Hesaplarında yapılan aşağıdaki değişikliklerle mevduatta önemli ölçüde bir artış izlenmiştir.

- Emisyonu arttırıcı etkisi olduğu ileri sürülerek 1973 yılında kaldırılan, yetkili bankalara yurt dışında yerleşmiş gerçek ve tüzel kişilere yeniden Döviz Tevdiat ve Döviz Çevrilebilir Türk Lirası Mevduat (DÇM) Hesapları açma yetkisi verilmiştir.
- Bu hesaplara uygulanan faiz oranları, Euro-Dolar piyasası faiz oranlarından %1.75 yüksek olacak şekilde belirlenmiş ve ayrıca gerektiğinde Maliye Bakanlığına bu oranı daha da yükseltme yetkisi tanınmıştır.
- Döviz pozisyonu tutma yetkisi verilen bankaların, asgari 5 milyon dolarlık döviz pozisyonu tutma konusunda tabi oldukları kısıtlama kaldırılmıştır.
- Döviz pozisyonu tutma yetkisi verilen bankaların, tuttukları döviz pozisyonları ve Dövizli Tevdiat Hesaplarında toplanan toplam dövizler karşılık olmak üzere gerçek ve tüzel kişilere açtıkları döviz ve işletme kredileri konusunda tabi oldukları %75 döviz kredisi ve %25 işletme kredisi kısıtlamaları kaldırılmıştır.

79. DÇM Hesaplarında yapılan değişiklikten sonra bu hesaplardaki gelişme dikkati çekecek bir artış göstermiştir:

	Toplam Milyon \$	Fark Milyon \$
1973 Aralık	221.7	-
1974 Mart	205.3	-16.4
Haziran	171.4	-50.3
Eylül	161.1	-60.6
Aralık	144.9	-76.8
1975 Mart	131.6	-13.3
Haziran	433.7	288.8
Eylül	806.7	661.8
(Tah)Aralık	1.100.0	955.1

80. Yukarıdaki açıklamalar göstermektedir ki, toplam banka mevduatındaki 14.592 milyon liralık artışının 10.100 milyon liralık kısmını DÇM oluşturmaktadır. Başka bir ifade ile iç gönüllü tasarrufları dayalı olarak 1975 yılının ilk dokuz ayında bankalardaki mevduatta kaydedilen artış 4.5 milyar lira dolayındadır. 1975 yılının tümünü içerecek bir tahmine göre DÇM Hesapları mevduat hacmine yılın son üç ayında 5.6 milyar lira yılın tamamı için de 14.3 milyar lira dolayında katkıda bulunacaktır.
81. DÇM Hesaplarına bilindiği gibi Hazinece kur garantisi verilmektedir. Bu garanti TL değerinde yapılacak ayarlamalarda Hazineye önemli bir mükellefiyet getirmektedir. Örneğin yıl sonunda 1 milyar Dolarlık bir DÇM Hesabının mevcudiyeti halinde TL. sınıfın Dolar karşısındaki değerinde yapılacak her 1 TL. lık ayarlama karşılığı Hazine Türk Banka sistemine 1 milyar TL. ödeme yapma durumunda kalacaktır.
82. Açıklanan mekanizma, bir yanda DÇM Hesaplarının işleyişinin kamuca desteklenmesinde çekingenliğe neden olmakta, öte yanda Hükümetin TL. sınıfın değerinde ayarlama yaparken ciddi iç yükümlülüklerle karşılaşması sonucunu vermektedir. Fakat bu sorunlar yüzünden DÇM uygulamasında kur garantisinin kaldırılması bu yoldan döviz girişlerinin durması sonucunu verecektir. DÇM karşılığı kredilerin münhasıran yatırımlara ve sınai kuruluşların işletme kredisi ihtiyaçlarına yönlendirilmesini sağlayacak tedbirler bu konuda "orta" bir çözüm yolu olarak kabul edilebilir.
83. Özellikle ihracat dönemine girilmesi ve mevsimlik finansman gereklerinin karşılanması amacı ile yılların son üç ayında krediler genişlemektedir. Kredinin mevduat yarattığı ve DÇM Hesaplarındaki gelişmeler de gözönünde bulundurulursa yıl sonu mevduat artışının 32 milyar lira dolayında olacağı tahmin edilmektedir.
84. 1975 Yılında 35.0 Milyar liralık mevduat artışının yarısını DÇM Hesapları oluşturacağına göre, azalmakta olan yurtiçi toplam tasarruf hacmini arttırıcı tedbirler alınmadığı takdirde, 1976 yılında parasal genişlemenin yarattığı yüksek fiyat düzeyinde işletmelerin ve yatırımların gerektirdiği finansman ihtiyacının karşılanmasına DÇM Hesaplarının bile yardımcı olamayacağı ortaya çıkar.

85. 1976 Yılında bankaların mevduatı teşvik ikramiyesi uygulamalarına son verilmesinin gönüllü tasarrufların bankalara akmasına ne gibi olumsuz etkisi olabileceğini tahmin etmek güçtür. Banka mevduatına ödenen faizlerin düşüklüğü karşısında küçük tasarrufları cezbeden ikramiye unsurunun da kaldırılmasının bankalardan küçük tasarrufların çekilmesine neden olmasa bile, muhtemel akımı engellileceği söylenebilir.
86. Gerekçe olarak mevduat ikramiyelerinin kaldırılması ile kredi fiyatının ucuzlayacağından söz edilmektedir. 1974 Yılında 22 ticaret bankasının teşvik ikramiyesi olarak yaptığı ödeme 107 milyon liradır. Bu toplam ikramiyenin bankaların kredi fiyatı üzerindeki yükü ise binde iki oranındadır.

Ticaret Bankalarında Kredi
Fiyatını Tayin Eden Harcamalar

	1974		1973	
	Milyon TL.	Kredideki Payı	Milyon TL.	Kredideki Payı
Senetler Cüzdanı	3.583	8.9	3.379	10.1
Avanslar	4.068	10.1	3.081	9.2
B. Cari Hesaplar	32.338	80.5	26.756	80.2
Mesleki Krediler	191	0.5	150	0.4
TOPLAM KREDİLER	40.180	100.0	33.366	100.0
Personel M.	2.003	4.9	1.536	4.6
Vergi ve Harç	485	1.2	344	1.0
Verilen Faiz	2.059	5.1	1.608	4.8
Teşvik İkramiyesi	107	0.2	96	0.3
Amortisman Karşılık	219	0.5	219	0.7
Diğer Giderler	764	1.9	609	1.8
Kâr	642	1.6	498	1.4

Banka Kredileri

87. Eylül 1975'de banka kredileri 24.214 milyon lira (%25.3) oranında artmıştır. Bu geçen yıl 12 ayda kaydedilen artış yüzdesine eşit bir genişlemedir.
88. Yıl içinde üçer aylık dönemler incelendiğinde, toplam banka kredilerindeki mutlak ve yüzde artışların 1974 yılının aynı dönemlerindeki artışlardan önemli büyüklükte fazla olduğu görülmektedir. Bunun nedeni, bankalara hızlı kaynak girişinin, kredi taleplerini karşılama olanağını arttırmış olmasıdır.
89. Özellikle yılın son üç ayında ekonomik faaliyetlerin artması sonucu kredi artışının hızlandığı bilinmektedir. Bu gelişmeye uygun olarak yıl sonu kredi artışının 1974 yılının çok üstüne çıkması 34 milyar lira dolayına ulaşması beklenebilir.

Banka kredilerindeki dağılımının mutlak artış olarak özeti şöyledir:

	1974		1975
	Eylül	Aralık	Eylül
İhtisas Kredileri	3.667	11.921	6.559
Tarım (Zir. B.)	2.895	10.531	4.550
Sanayi (İki Banka)	327	490	834
Küçük Sanat (Halk B.)	399	561	1.018
İpotekli	46	339	157
Muhtelit Krediler	1.336	8.760	17.655
Toplam	5.003	20.681	24.214

90. Dikkati çeken Merkez Bankası kaynağına dayalı olarak tarım ve küçük sanat kredilerindeki artıştır. Sanayi kredileri de bu yıl geçen yıla kıyasla daha olumlu bir gelişme göstermiştir. Sanayiye orta ve uzun vadeli kredi veren iki ihtisas bankasının Türk Lirası kaynaklarının 1975 yılı başında artış göstermesi bu sonucu ortaya çıkarmıştır. Sanayi kredilerinin daha fazla artış olanağı bulunduğu fakat ihtisas bankalarının Doğu Anadolu'daki ve gerice yörelerden gelecek taleplere öncelik vermelerine karşın bu talebin sınırlı olması nedeniyle ancak mevcut büyüklüğe erişildiği bildirilmektedir.

91. 1975 Yılı'nın ilk 9 ayında en önemli gelişme muhtelit kredilerde izlenen 17.6 milyar liralık artıştır. Bilindiği gibi artışın 11 milyar lira dolayındaki kısmı DÇM Hesapları kaynağına dayanmaktadır.

92. DÇM Hesaplarına dayalı kredilemeden belli müteşebbislerin yararlanabildiği dikkate alınır, gerçekte tüm ekonomiyi etkileyen kredi büyümesi olarak 7 milyar liralık kısım üzerinde durulmasının daha doğru olacağı ortaya çıkar.

Orta Vadeli Krediler

93. Geçici verilere göre, ihtisas bankaları (Ziraat Bankası, Emlâk Kredi Bankası, Halk Bankası, Turizm Bankası, İller Bankası) dışında kalan bankalarca açılan orta vadeli sanayi kredileri 1975 yılında önceki yıllara göre gelişme kaydetmiştir. Sözü edilen kredinin kaynaklara göre dağılımı şöyledir:

	1973	%	1974	%	1975	%		
	Aralık	Dağılım	Aralık	Dağılım	Fark	Eylül	Dağılım	Fark
I. %10'luk kayda ¹⁾ tabi Bankalar	4.634	55.2	7.565	64.0	2.931	10.500	67.3	2.935
II. Yatırım Bankaları (İki Banka)	3.763	44.8	4.253	36.0	490	5.100	32.7	847
Toplam	8.397	100.0	11.818	100.0	3.421	15.600	100.0	3.752
III. Merkez Bankası kaynağı	2.792		3.556		764	1.250		2.306
Toplam içindeki yüzde oranı	33.2		30.0			8.0		

94. Yıl içinde DÇM Hesaplarındaki gelişmenin etkisi ile bazı büyük bankaların likidite durumu düzelmiştir. Bu gelişme sonucu tüm krediler yanında, bankaların kendi kaynaklarından açtıkları orta vadeli sanayi kredilerinin toplam içindeki payı yükselirken, yatırım bankalarını oluşturan T. Sınai Kalkınma Bankası ile Sınai Yatırım Bankasının kredi dağılım yüzdesindeki oranı düşmüştür.

1) Toplam plasmanlarının %10 unu orta vadeli kredi şeklinde kullandırma zorunda olan bankalar.

Merkez Bankası orta vadeli reeskont limitinin yıl içinde yükseltilmesine ve bankaların kendi kaynaklarından öngörülen sektörlerle açacakları kredilere ilişkin olarak Merkez Bankasında tesis etmekle yükümlü oldukları mevduat karşılığı oranının % 5'ten %0'a indirilmesine rağmen, bu kaynağın bankalarca kullanılmadığı dağılım yüzdesindeki düşmeden izlenebilmektedir. Bu gelişmenin en önemli nedeni, Merkez Bankası orta vadeli reeskont kaynağının bankalara maliyetinin DQM kaynağına göre daha fazla olmasıdır.

95. DQM girişleri devam ettiği ve Euro-Dollar piyasasındaki faiz oranı yükselmediği sürece, bankaların likidite durumunun yeterli olacağı ve dolayısı ile Merkez Bankası orta vadeli reeskont kaynağını kullanmayacakları anlaşılmaktadır. Yatırımların orta vadeli finansman ihtiyacının karşılanabilmesi için Merkez Bankasınca yaratılan kaynağın da kullanılması zorunludur. Bunun için orta vadeli reeskont oranının diğer piyasadan elde edilen kaynak maliyetine göre ayarlanması gerekmektedir.

Merkez Bankası Kredileri

96. Eylül ayı sonunda 1973 sonunda 28 milyar lira, 1974 yılı sonunda 52 milyar lira olan Merkez Bankası finansmanı 1975 yılının ilk dokuz ayında 67 milyar liraya ulaşmıştır.

97. Bu 67 milyar liradan:

Kamu kesimi:

38 milyar lira doğrudan kredi
7 milyar lira mevduat karşılıklarından kredi
10 milyar lira tarım destekleme uygulaması kredisi

olarak toplam: 55 milyar lirasını kullanmakta

kalan: 9 milyar lira özel kesimin kredi ihtiyaçlarına yönlendirilmektedir.

98. Yukarıdaki hesaplamada Merkez Bankasının özel kesim için 9 milyar lira dolayında kredi olanağı sağladığı sanılır. Bankaların Merkez Bankası ile net ilişkilerinin incelenmesi tam tersine bir kaynak akımını ortaya koyar. Tam tersine değişik isimler altında Merkez Bankasının banka sisteminden aldıkları karşısında, değişik

isimler altında verdikleri toplandığında 1974 yılı sonunda Merkez Bankasının banka sisteminden 2.6 milyar lira fon çektiği, 1975 yılı Ekim ayı sonunda ise Merkez Bankasının bankalar sisteminden çektiği fonların toplamının 7 milyar liraya yaklaştığı anlaşılar.

Merkez Bankasının Bankalara Verip/Aldığı

(Milyar TL.)

	1974	1975 ¹⁾
Verdiği	17.722.0	21.415.6
Sınai ve ticari senetler	12.923.5	6.390.6 ²⁾
Zirai senetler	3.640.1	11.161.4
Tahvil üzerine avans	454.5	42.4
Altın ve döviz üzerine avans	0.4	0.2
Bankalar tasfiye fonu	200.2	162.6
Zirai finansman	649.9	3.658.4 ³⁾
Tahviller	3.0	-. -
Aldığı	20.587.1	28.238.7
Mevduat karşılıkları	19.644.2	26.909.7
İthalât teminatları	933.9	1.329.0
Fark	2.865.1	6.823.1

1) 31.Ekim.1975

2) Tarım Satış Kooperatiflerine destekleme alımları finansmanı için ayrılan miktar 10.3 milyar TL'dir.

3) Ziraat Bankasına mevduat karşılıklarında sağlanan imkân.

MERKEZ BANKASI KREDİLERİ

(Milyon TL.)

	Aralık 1973 (1)	Aralık 1974 (5)	Mart 1975 (6)	Haziran 1975 (7)	Eylül 1975 1/ (8)
Kamu Kesimi	14.462	23.894	23.517	28.164	38.153
Hazine	7.844	12.484	12.261	14.026	13.823
Tekel	2.259	2.270	3.225	3.450	3.460
Sümerbank	695	1.094	1.094	1.094	1.095
Ofis	2.700	6.700	6.250	7.000	12.200
Şeker Şirketi	729	976	1.476	2.426	2.300
Diğer (Bütçe K.Md. 78)	235	370	211	168	168
Özel Kredi (Bütçe K.Md. 78)	-	-	-	-	5.107
Tarım Satış Kooperatifi	3.855	11.155	11.773	10.774	9.755
Özel Kesim	9.569	10.311	9.897	9.197	8.651
Sanayi	1.128	1.534	1.389	1.450	1.827
Küçük Sanat	421	341	644	799	642
Tarım	2.540	3.181	1.931	3.427	2.525
İhracat	1.841	1.119	1.373	1.323	960
Orta Vadeli Krediler	2.792	3.556	2.890	1.957	1.250
Kısa Vadeli Krediler	847	1.198	1.671	1.241	1.717
Toplam	27.886	45.816	45.188	48.135	56.554
Mevduat Karşılıkları	650	6.487	8.717	9.545	10.352
Zirai	650	650	1.533	2.361	3.238
Özel finansman	-	5.837	7.184	7.184	7.114
Genel Toplam	28.536	52.303	53.905	57.680	66.911

1/ 26 Eylül 1975 itibariyle

99. Büyümekte olan Bütçe gelir-gideri arasındaki fark, Bütçe açıklarının normal gelirler arasında sayılmayan Merkez Bankası kaynaklarından artan bir şekilde kapatılmaya çalışılması enflasyonist baskıları arttırmaktadır.
100. Mayıs 1975'de kabul edilen 1902 sayılı Kanunun 6 ncı maddesi ile Toprak Mahsülleri Ofisi, Sümerbank, Şeker Şirketi, Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri, Tarım Kredi Kooperatifleri ve Tekel Genel Müdürlüğünün 31.12.1974 tarihine göre Merkez Bankasına olan borçlarından seyyaliyetini kaybetmiş olanlar 26.Eylül.1975 tarihinde Hazinece devralınmış ve karşılığında 100 yıl vadeli ve faizsiz devlet tahvili verilmiştir. Tahkim edilen tutar 14.314 milyon liradır, bu miktar alacak Merkez Bankasının haftalık vaziyetinde "İtfaya tabi hesaplar" bölümünde gösterilmeye başlandığından tahkim tarihinden itibaren Bankanın kredi toplamında 14.314 milyon lira eksik görünecektir.
101. Yılın son üç ayında "Hazineye Kısa Vadeli Avans" ve Bütçe Kanununun 78 nci maddesine göre "Özel Kredi" dolayısı ile Bankanın "Hazineye" 5 milyar lira, Tarım Satış Kooperatiflerine ise ihracat kredisi ve işletme kredisi olarak 8-10 milyar liralık ek kredi açması beklenebilir. Bu durumda Merkez Bankası kredilerindeki artış yıl sonunda 20 milyar lira dolayına yükselecektir.

Yıl Sonu İçin Parasal Tahmin

102. Yukarıda açıklanan parasal gelişmelere dayalı olarak 1976 yılı içinde büyük fiyat baskısının ortaya çıkması beklenmelidir. Parasal büyüklüklerin yıl sonu tahminleri bu yargıyı desteklemektedir.

	1974 Artış	Artış yüzdesi	1975 Artış	Artış yüzdesi
Merkez Bankası Kr.	17.930	64.3	20.200	44.1
Banka Kr.	20.681	28.3	33.700	34.9
Mevduat	18.676	23.2	31.600	32.1
Emisyon	7.528	29.7	9.500	25.3
Para Arzı	19.517	27.6	27.000	30.6

Sermaye Piyasası

103. 1975 yılında sermaye piyasası çok olumlu bir gelişme göstermiştir. İlk on aylık dönemde piyasaya arz edilen tahvil tutarı 1 milyar 180 milyon liradır. Halka arz edilen özel kesim tahvil-
lerinin yıl sonuna kadar 1.5 milyar liraya, hisse senetlerinin
ise 700 milyon liraya ulaşacağı tahmin edilmektedir. Halka arz
edilen tahvillerin satışı konusunda iyimser bir tahmine dayalı
olarak özel kesimin 1975 yılında sermaye piyasasından 2 milyar
liralık bir fon sağlayabilme durumunda bulunduğu söylenebilir.
(MilyonTL.)

Yıllar Devlet Tahvilleri Şirket Tahvilleri Hisse Sen. Toplam

1967	..	10	..	10
1968	1800	104	..	1904
1969	1900	170	60	2130
1970	2600	387	132	3119
1971	1450	137	..	1587
1972	4950	276	180	5406
1973	5900	639	800	7339
1974	8208	485	1900	10593
1975(tahmin)	..	1500	700	..

104. 1974 yılında da özel kesim sermaye piyasasından benzer büyüklük-
te yararlanmış idi. Fakat geçen yılın özelliği tahvilden çok his-
se senedi arzı konusunda ortaya çıkan gelişme idi.
105. Enflasyonun yol açtığı ve 1974 yılında ortaya çıkan
hisse senetleri piyasasındaki fiyat duraklaması yılın ilk on ayın-
da etkilerini sürdürmektedir. En büyük gerileme dokuma sektöründe
görülmürken, orman ürünleri ve kimya sanayii sektörlerinde hisse se-
nedi fiyatları önemli artışlar göstermiştir.

BANKA VE EKONOMİK YORUMLARIN İŞ KOLLARI İTİBARIYLA
HİSSE SENETLERİ FİYAT İNDEKSLERİ
12.10.1973 = 100

	Yıl	O	S	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık ORT.
GENEL	1974	101.97	102.83	103.66	104.92	105.10	105.27	103.79	103.67	102.96	104.22	101.30	100.19	103.32
	1975	95.32	97.16	102.02	100.31	99.32	97.08	97.54	96.52	99.50	100.53			
METAL ve BENZERİ *	1974	103.81	106.70	107.11	104.08	103.96	103.37	101.26	98.03	96.10	96.45	92.42	93.16	100.54
	1975	94.28	97.27	98.32	96.00	95.47	93.72	92.49	92.31	91.42	94.24			
LASTİK ve KAUÇUK *	1974	102.15	104.07	105.09	105.72	104.92	104.07	104.07	105.20	101.38	103.60	100.81	96.47	103.12
	1975	94.84	90.24	93.50	90.25	90.65	86.18	83.33	84.96	86.18	86.99			
ÇİMENTO SANAYİ *	1974	100.99	101.13	103.67	99.16	96.25	95.98	95.66	94.68	91.47	91.15	87.67	85.58	95.28
	1975	83.48	83.10	86.72	86.00	86.00	84.39	81.81	79.88	82.78	84.97			
KARTON ve KAĞIT SANAYİ *	1974	118.26	131.71	138.70	130.16	129.32	123.17	125.61	137.80	141.46	143.41	137.07	132.93	132.46
	1975	131.72	132.93	148.78	150.00	121.31	119.51	118.29	119.51	121.95	121.95			
TARIM İLAÇLARI ve KİMYEVİ GÜBRE *	1974	84.17	89.03	90.02	93.36	95.21	90.65	90.63	96.77	95.74	93.68	93.10	93.35	92.14
	1975	95.48	100.00	117.10	112.90	111.94	109.03	110.97	121.94	131.61	136.77			
TEKSTİL SANAYİ *	1974	102.44	104.71	105.08	102.14	98.24	96.95	97.51	98.61	107.76	110.53	107.71	104.43	103.01
	1975	82.53	78.12	80.33	78.67	77.29	75.90	71.47	63.71	63.16	64.27			
ORMAN ÜRÜNLERİ SANAYİ *	1974	96.32	98.15	98.21	98.40	98.00	98.10	101.85	104.44	103.70	102.22	114.07	111.12	102.05
	1975	105.56	108.33	113.89	125.93	146.30	133.33	137.04	142.59	159.26	161.11			
CAM ve PÖRSELEN SANAYİ *	1974	96.42	95.86	94.10	93.88	93.50	93.49	92.90	90.18	88.76	89.44	87.10	83.79	91.62
	1975	82.25	85.21	87.57	85.20	82.84	84.02	78.70	79.29	79.88	80.24			
HOLDİNG KURULUŞLAR *	1974	103.16	105.38	106.07	110.48	111.37	112.36	114.73	108.39	112.35	112.26	110.75	112.30	109.97
	1975	106.99	108.60	112.27	111.29	112.37	112.90	108.60	110.75	113.44	113.98			

* 1 7 kuruluş, * 2 3 kuruluş, * 3 5 kuruluş, * 4 2 kuruluş, * 5 4 kuruluş, * 6 3 kuruluş, * 7 2 kuruluş, * 8 3 kuruluş, * 9 4 kuruluş.

TABLO 5

EMİSYON HACMİNİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER

	(Milyon TL.)										
	1973 Aralık (1)	1974 Aralık (2)	1974 Eylül (3)	Fark (3-1)	1974 Ekim (4)	Fark (4-1)	1975 Eylül (5)	Fark (5-2)	1975 Ekim (6)	Fark (6-2)	Fark (6-4)
EMİSYON HACMİ	25.332	32.860	30.079	4.747	34.864	9.532	40.375	7.515	42.753	9.893	7.889
I ARTIRICI FAKTÖRLER	69.628	87.139	80.849	11.221	85.246	15.618	107.791	20.652	116.144	29.005	30.898
1-Altın ve Döviz	28.556	22.303	28.243	(-) 313	27.055	(-) 1.501	16.916	(-) 15.387	17.688	(-) 4.615	-9.367
2-Reeskont ve Avanslr.	19.363	32.754	24.196	4.833	29.308	9.945	38.484	5.730	31.263	(-) 1.491	1.955
a) Haz. Bono ve Haz. Kef. Haz. Banka	4.959	8.970	8.900	3.941	9.570	4.611	15.670	6.700	12.402	3.432	2.832
b) Ticari Senetler	11.829	20.568	11.956	127	16.443	4.614	19.600	(-) 968	18.093	(-) 24.751	1.650
- İ D T	849	1.097	1.147	298	1.130	281	2.421	1.324	1.310	213	180
- Özel	10.980	19.471	10.809	(-) 171	15.313	4.333	17.179	(-) 2.292	16.783	(-) 2.688	1.470
c) Ziraî Senetler	2.575	3.215	3.340	765	3.295	720	3.213	(-) 2	768	(-) 2.447	-2.527
3- Diğer Avans	8.524	13.062	11.032	2.508	12.036	3.512	14.526	1.964	18.418	5.356	6.382
- Hazine Kısa Vad. Avans.	7.843	12.484	10.770	2.927	10.969	3.126	14.308	1.824	16.317	3.833	5.348
4- Diğer Aktifler <u>1/</u>	13.185	19.020	16.928	3.743	16.847	3.662	37.865	18.845	48.775	29.755	31.928
II AZALTICI FAKTÖRLER	44.296	54.279	47.770	3.474	50.382	6.086	67.416	13.137	73.391	19.112	23.009
1-Mevduat	20.955	26.119	21.885	930	22.323	1.378	31.269	5.150	33.073	6.954	10.740
a) Resmi	1.424	1.210	1.213	(-) 211	977	(-) 477	1.584	374	1.866	656	(-) 321
b) Bankalar	18.552	23.225	19.392	840	19.670	1.118	28.568	5.343	30.094	6.869	10.424
c) Diğer	979	1.684	1.271	292	1.657	678	1.117	(-) 567	1.086	- 598	(-) 571
2- Sermaye ve Diğer Pasif Hesaplar	23.341	28.160	25.885	2.549	28.049	4.708	36.147	7.987	40.290	12.130	12.241

Kaynak : T.C. Merkez Bankası

1/ Ziraî ve Özel Finansman " Diğer Aktifler " içinde bulunmaktadır.

TABLO 6

EMİSYON HACMİNİ BELİRLEYEN FAKTÖRLERDEKİ YIL SONUNA GÖRE DEĞİŞİMLER 1/

(Milyon T.L.)							
	1	9	7	4	1	9	5
	Mart	Haziran	Eylül	Aralık	Mart	Haziran	Eylül
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
EMİSYON HACMİ	138	1.491	4.747	7.528	(-) 805	811	7.515
I ARTIRICI FAKTÖRLER	4.132	7.080	11.221	17.511	(-) 2.219	2.284	20.657
1 - Altın ve Döviz	1.814	(-) 1418	(-) 313	(-) 6.253	(-) 3.982	(-) 7.338	(-) 5.837
2 - Reeskont ve Avans.	954	3.743	7.341	17.929	- 629	2.318	7.194
- T M O	700	1.100	3.950	4.000	(-) 450	300	5.500
- T S K B	(-) 120	(-) 71	(-) 171	7.300	618	381	- 675
- İ D T	480	379	298	248	1.597	1.450	1.324
- Hazine Kısa Vad.	1.119	1.492	2.927	4.641	(-) 1.223	1.542	1.824
- Diğer	(-) 225	843	337	1.740	(-) 1.771	(-) 593	(-) 779
3 - Diğer Aktifler	1.368	3.755	3.743	5.835	2.392	7.303	18.845
- Ziraî Finansman	-	-	-	-	882	1.711	2.588
- T.L. Hesapları	1.189	3.938	(-) 808	365	- 58	4.235	9.599
- Özel finansman	-	-	5.226	5.837	1.348	1.348	6.625
- D Ç M	(-) 230	(-) 704	(-) 861	(-) 1.247	- 659	4.648	10.243
- Döviz Hesapları	118	- 143	(-) 186	497	320	146	226
II AZALTICI FAKTÖRLER	3.994	5.589	3.474	9.983	(-) 1.414	1.473	13.137
1 - Mevduat	1.855	2.523	930	5.164	(-) 183	1.800	5.150
M M K	2.139	2.831	1.385	3.509	2.223	2.222	5.333
2 - Ser. ve Diğer Pas.	2.139	3.066	2.544	4.819	(-) 1.231	- 417	7.987
- T.L. Hesapları	(-) 560	(-) 901	(-) 737	(-) 632	1.811	317	953
- İthalât Dep.	654	(-) 273	(-) 331	(-) 249	171	133	367
- Döviz Hesapları	2.697	3.578	2.891	2.754	(-) 809	864	8.642
- D Ç M	(-) 275	(-) 749	(-) 906	(-) 1.142	(-) 33	2.007	10.093
Döviz Taahhüt	2.656	4.703	4.302	3.809	667	(-) 2.371	(-) 1.063

Kaynak : T.C. Merkez Bankası

1/ Diğer aktifler ve diğer pasifler içinde yer alan DÇM ve döviz Taahhüt hesaplarındaki değişimler kesin rakamları ifade etmemektedir. Değişimler yaklaşık olarak hesaplanmıştır.

TABLO 7
EMİSYON HACMI

(Milyon TL.)

	1973	ENDEKS	ZİNCİRLEME ENDEKS	1974	ENDEKS	ZİNCİRLEME ENDEKS	1975	ENDEKS	ZİNCİRLEME ENDEKS
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
BİR ÖNCEKİ YIL SONU	20.053	100.0	-	25.332	100.0	-	32.660	100.0	-
OCAK	19.552	97.5	97.5	24.294	95.9	95.9	31.278	95.2	95.2
ŞUBAT	19.305	96.3	98.7	24.335	100.2	96.1	32.564	99.1	104.1
MART	20.163	100.5	104.4	25.470	104.7	100.5	31.661	96.4	97.2
NİSAN	19.659	98.0	97.5	24.975	98.5	98.0	33.438	101.8	105.6
MAYIS	19.219	95.8	97.8	22.385	88.4	98.6	32.358	98.5	96.8
HAZİRAN	20.650	103.0	107.4	26.823	105.9	119.8	33.671	102.5	104.1
TEMMUZ	21.510	107.3	104.2	31.193	123.1	116.2	38.677	117.7	114.8
AĞUSTOS	23.042	114.9	107.1	32.766	129.3	105.0	38.798	118.1	100.3
EYLÜL	24.586	122.6	106.7	33.079	130.6	101.0	40.375	122.8	114.3
EKİM	26.482	132.0	107.7	33.916	133.9	102.5	42.753	130.1	105.8
KASIM	25.586	127.6	96.6	32.663	128.8	96.2			
ARALIK	25.332	126.3	99.0	32.860	129.7	100.6			

Kaynak: T.C. Merkez Bankası

TABLO 8
PARA ARZI

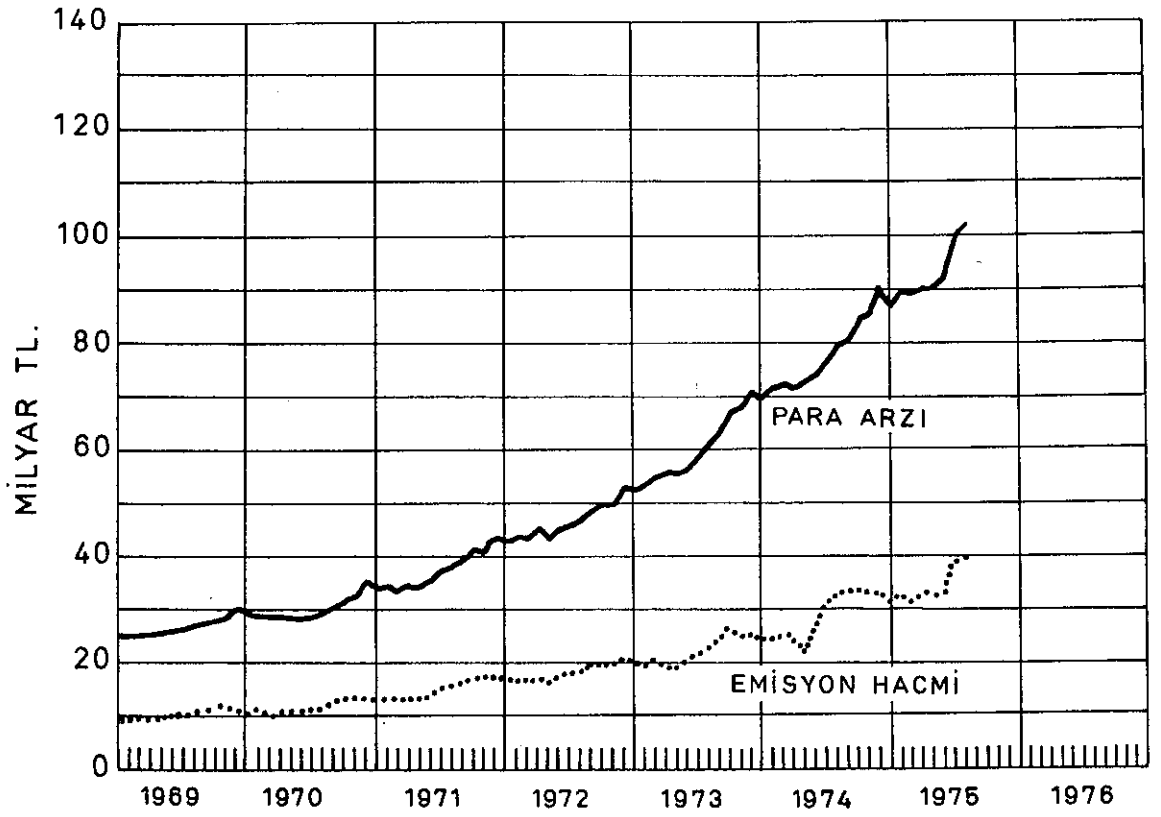
(Milyon TL.)

	1973	ENDEKS	ZİNCİRLEME ENDEKS	1974	ENDEKS	ZİNCİRLEME ENDEKS	1975	ENDEKS	ZİNCİRLEME ENDEKS
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
BİR ÖNCEKİ YIL SONU	53.253	100.0	-	70.528	100.0	-	90.045	100.0	-
OCAK	52.608	98.8	98.8	69.883	99.1	99.1	86.198	95.7	95.7
ŞUBAT	53.468	100.4	101.6	71.063	100.8	101.7	89.896	99.8	104.3
MART	54.657	102.6	102.2	71.956	102.0	101.3	89.154	99.0	99.2
NİSAN	54.875	103.0	100.4	71.782	101.8	99.8	89.909	99.8	100.8
MAYIS	54.372	102.1	99.1	72.567	102.9	101.1	89.963	99.9	100.1
HAZİRAN	55.482	104.2	102.0	73.426	104.1	101.2	91.882	102.0	102.1
TEMMUZ	57.792	108.5	104.2	76.142	108.0	103.7	99.208	110.2	108.0
AĞUSTOS	60.705	114.0	105.0	79.190	112.3	104.0	102.382	113.7	103.2
EYLÜL	62.519	117.4	103.0	79.383	112.5	100.2	110.850	124.8	108.3
EKİM	66.853	125.5	106.9	84.122	119.3	106.0			
KASIM	67.564	126.9	101.1	84.689	120.1	100.7			
ARALIK	70.528	132.4	104.4	90.045	127.7	106.3			

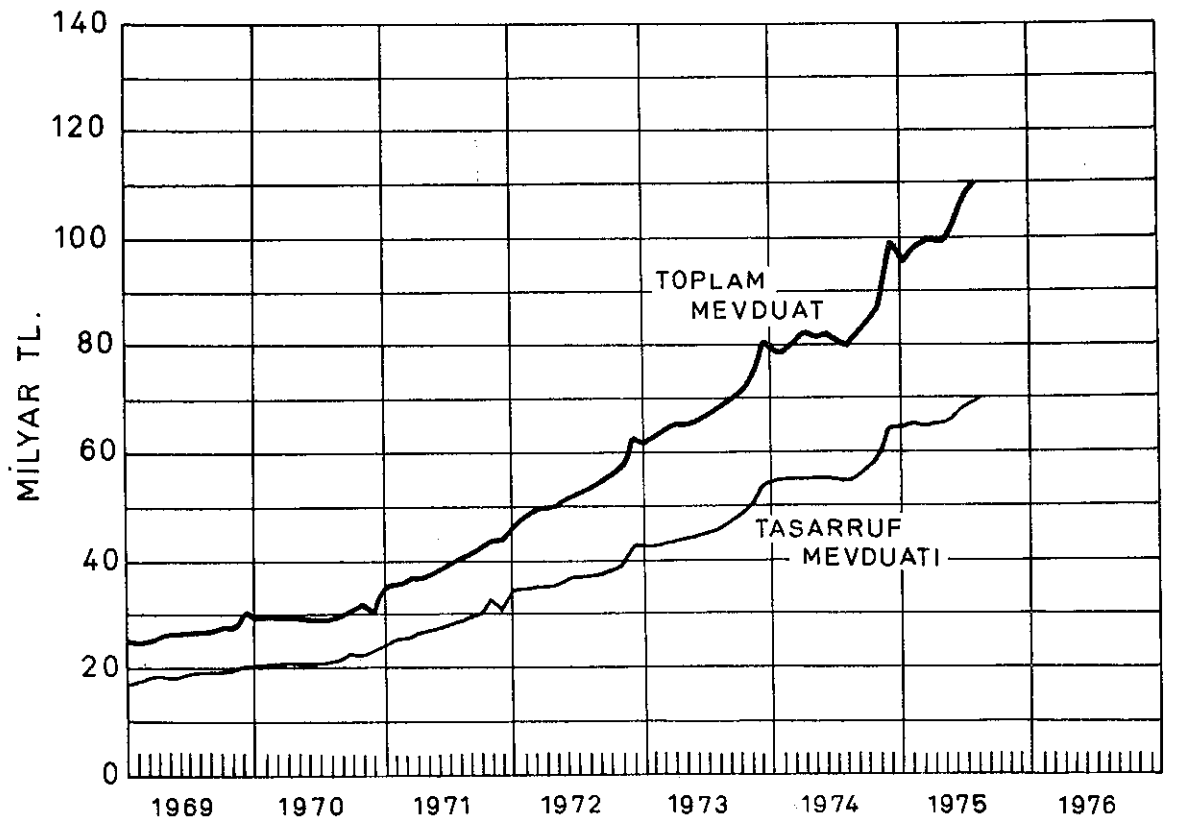
Kaynak: T.C. Merkez Bankası

17 Ekim itibarıyla

EMİSYON HACMİ VE PARA ARZI

MEVDUAT

TABLO 9
BANKALARDAKİ MEVDUAT

(Milyon TL.)

	1973	ENDEKS	ZİNCİRLEME ENDEKS	1974	ENDEKS	ZİNCİRLEME ENDEKS	1975	ENDEKS	ZİNCİRLEME ENDEKS
BİR ÖNCEKİ YIL SONU	62.994	100.0	-	80.392	100.0	-	99.068	100.0	-
OCAK	61.642	97.9	97.9	78.963	98.2	98.2	94.661	95.5	95.5
ŞUBAT	62.378	99.0	101.2	80.007	99.5	101.3	97.384	98.3	102.9
MART	64.235	102.0	103.0	81.740	101.7	102.7	99.462	100.4	102.1
NİSAN	65.549	104.1	102.0	82.108	102.1	100.5	99.922	100.9	100.5
MAYIS	64.739	102.8	98.8	81.200	101.0	98.9	99.862	100.8	99.9
HAZİRAN	65.140	103.4	100.6	82.292	102.4	101.3	103.519	104.5	103.7
TEMMUZ	66.980	106.3	102.8	81.007	100.8	98.4	108.595	109.6	104.9
AĞUSTOS	67.751	107.6	101.2	80.067	99.6	98.8	109.573	110.6	100.9
EYLÜL	69.353	110.1	102.4	82.329	102.4	102.8	113.660	114.7	103.7
EKİM	71.963	114.2	103.7	85.183	106.0	103.5	116.464 ^x	117.5	104.6
KASIM	73.561	116.8	102.8	87.188	108.5	102.4			
ARALIK	80.392	127.6	109.3	99.068	123.2	113.6			

Kaynak: T.C.Merkez Bankası

x 17 Ekim itibariyle

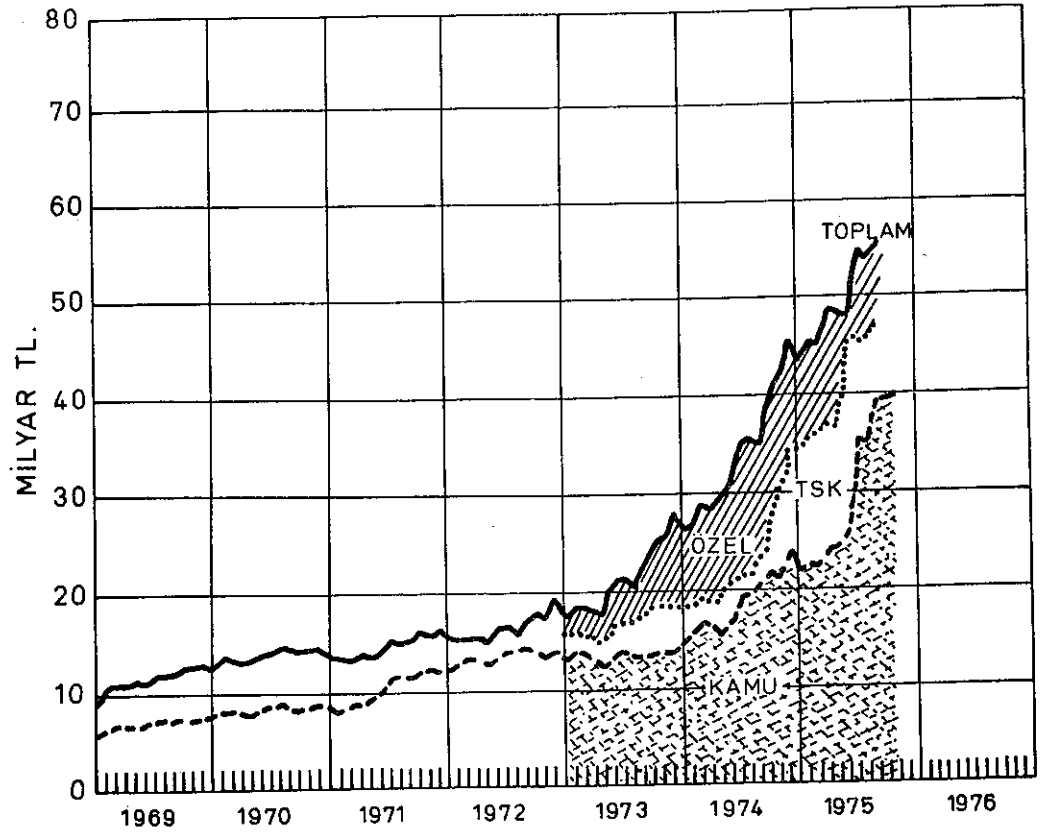
TABLO 10
BANKA KREDİLERİ

	1973	ENDEKS	ZİNCİRLEME ENDEKS	1974	ENDEKS	ZİNCİRLEME ENDEKS	1975	ENDEKS	ZİNCİRLEME ENDEKS
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
BİR ÖNCEKİ YIL SONU	55.993	100.0	-	75.068	100.0	-	95.749	100.0	-
OCAK	54.833	97.9	97.9	73.493	97.9	97.9	94.348	98.5	98.5
ŞUBAT	55.810	99.7	101.8	73.910	98.5	100.6	98.352	102.7	104.2
MART	57.392	102.5	102.8	75.049	100.0	101.5	100.362	104.8	102.0
NİSAN	58.623	104.7	102.1	75.360	100.4	100.4	102.373	106.9	102.0
MAYIS	60.340	107.8	102.9	76.262	101.6	101.2	104.399	109.3	102.0
HAZİRAN	61.886	110.5	102.6	78.176	104.1	102.5	107.681	112.5	103.1
TEMMUZ	62.259	111.2	100.6	77.717	103.5	99.4	111.927	116.9	103.9
AĞUSTOS	63.049	112.6	101.3	76.858	102.4	98.9	113.510	118.5	101.4
EYLÜL	67.512	120.6	107.1	81.045	108.0	105.4	119.963	125.3	105.7
EKİM	70.517	125.9	104.5	85.326	113.7	105.3	122.499 ^x	127.9	102.1
KASIM	72.081	128.7	102.2	89.020	118.6	104.3			
ARALIK	75.068	134.1	104.1	95.749	127.5	107.5			

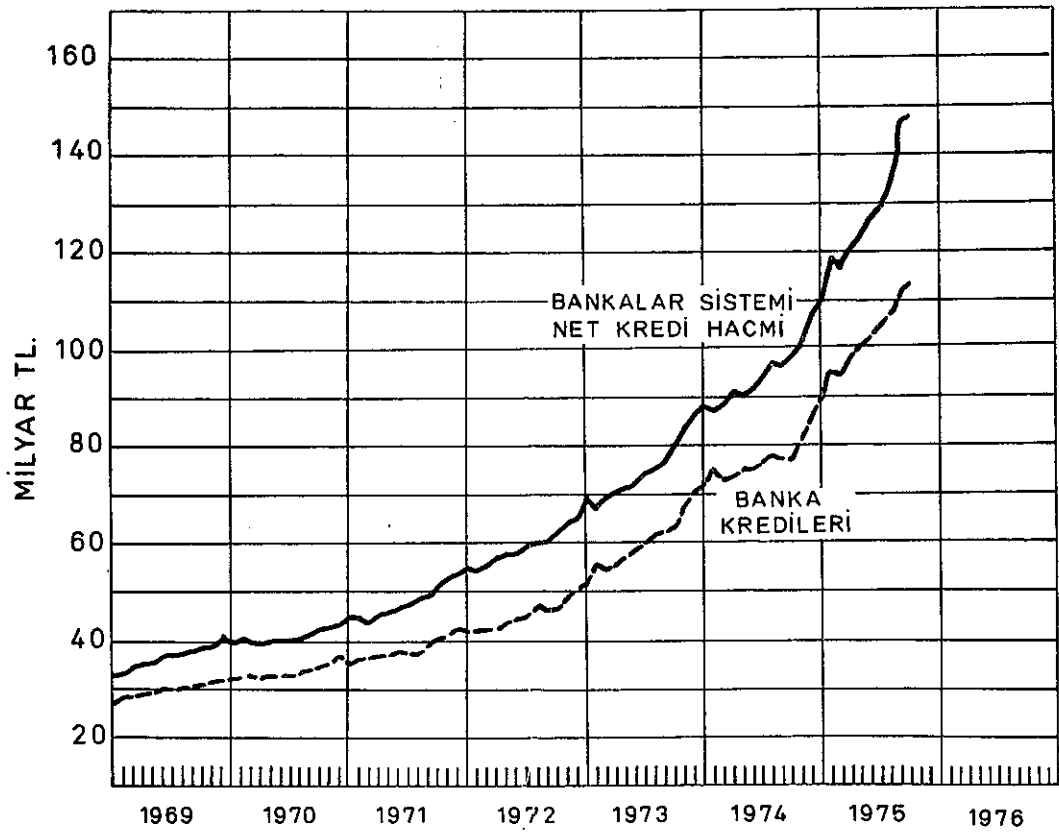
Kaynak: T.C.Merkez Bankası

x 17 Ekim itibariyle

MERKEZ BANKASI KREDİLERİ

KREDİLER

TABLO 11

PARA ARZI VE DEĞİŞMELER

	(Milyon TL.)							
	1973 Aralık (1)	Mart (2)	1 9 7 4 Haziran (3)	Eylül (4)	Aralık (5)	Mart (6)	1 9 7 5 Haziran (7)	Eylül (8)
Bilfiil Tedavüldeki Banknot ve Ufak Para	20.700	21.606	22.226	28.467	26.151	27.237	28.605	37.866
Tevdiat Parası	49.828	50.532	50.803	50.916	63.894	61.917	63.277	70.922
PARA ARZI	70.528	72.138	73.029	79.383	90.045	89.154	91.882	108.788
Bilfiil Tedavüldeki Banknot ve Ufak Para		906	1.526	7.767	5.451	1.086	2.454	11.715
Tevdiat Parası		704	975	1.088	14.066	-1.977	-617	7.028
PARA ARZI		1.610	2.501	8.855	19.517	- 891	1.837	18.743
PARA ARZI & Değişmesi		2.3	3.5	12.5	27.6	-1.0	2.0	20.8

Kaynak: T.C.Merkez Bankası

1/ 13 Ekim itibarıyla

TABLO 12

MEVDUAT VE DEĞİŞMELER

	(Milyon TL.)							
	1973 Aralık (1)	Mart (2)	1 9 7 4 Haziran (3)	Eylül (4)	Aralık (5)	Mart (6)	1 9 7 5 Haziran (7)	Eylül (8)
Toplam Mevduat	80.392	81.767	82.256	82.329	99.068	99.462	103.519	113.660
Fark		1.375	1.864	1.937	18.676	394	4.451	14.592
% Değişmeler		1.7	2.3	2.4	23.2	0.4	4.5	14.7

Kaynak: T.C.Merkez Bankası

1/ 3 Ekim itibarıyla

TABLO 13

MERKEZ BANKASI KREDİLERİ

	(Milyon TL.)								
	1973	ENDEKS	ZİNCİRLEME ENDEKS	1974	ENDEKS	ZİNCİRLEME ENDEKS	1975	ENDEKS	ZİNCİRLEME ENDEKS
BİR ÖNCEKİ YIL SONU	19.534	100.0	-	27.886	100.0	-	45.816	100.0	-
Ocak	17.768	91.0	91.0	26.611	95.4	95.4	43.335	94.6	94.6
Şubat	19.361	99.1	109.0	26.825	96.2	100.8	44.409	96.9	102.5
Mart	18.628	95.4	96.2	28.841	103.4	107.5	45.188	98.6	101.8
Nisan	18.266	93.3	98.1	28.391	101.8	98.4	47.529	103.7	103.7
Mayıs	17.944	92.0	98.2	29.434	105.5	103.7	48.218	105.2	101.4
Haziran	21.033	107.7	117.2	31.630	113.4	107.5	48.135	105.1	99.8
Temmuz	21.403	109.6	101.8	36.272	130.0	114.6	54.930	119.9	114.1
Ağustos	20.623	105.6	96.4	35.910	128.7	99.1	54.557	119.1	119.1
Eylül	22.899	117.2	111.0	35.228	126.3	98.2	56.558 ⁽¹⁾	123.4	103.7
Ekim	24.956	127.8	109.0	40.694	145.9	115.5			
Kasım	25.565	130.9	102.4	41.978	150.5	103.2			
Aralık	27.886	142.8	109.1	45.816	164.3	109.1			

Kaynak : T.C. Merkez Bankası

(1) 19 Eylül durumunu göstermektedir.

TABLO 14

MERKEZ BANKASI KREDİLERİNİN DAĞILIMI

(Milyon TL.)

	Aralık 1972 (1)	Aralık 1973 (2)	Temmuz 1974 (3)	Ağustos 1974 (4)	Eylül 1974 (5)	Ekim 1974 (6)	Aralık 1974 (7)	Temmuz 1975 (8)	Ağustos 1975 (9)	Eylül 1975 (10)	Ekim 1975 (11)	D E İ Ş M E L E R					
												(2-1)	(7-2)	(8-3)	(9-4)	(10-5)	(11-6)
KAMU KESİMİ	13.541	13.767	19.661	19.692	20.897	21.748	22.638	35.076	34.847	30.230	31.172	226	8.871	15.415	15.155	9.333	9.424
Hazine	7.469	7.844	10.525	10.136	10.770	10.989	12.484	14.816	12.338	15.264	15.734	375	4.640	4.291	2.252	4.494	4.765
Tekel	1.750	2.259	2.250	2.270	2.250	2.270	2.270	3.470	3.470	1.570	2.025	509	11	1.220	1.200	- 680	245
TMO	3.350	2.700	5.600	6.050	6.650	7.300	6.700	10.900	12.000	6.175	6.175	- 650	4.000	5.300	5.950	- 475	1.125
Şeker Şirketi	709	729	1.086	1.036	1.027	1.009	976	2.576	2.401	1.324	1.248	20	247	1.490	1.365	297	239
Diğer	263	235	200	200	200	200	208	168	168	168	168	- 28	- 27	- 32	- 32	- 32	- 32
BANKALAR KESİMİ	5.993	14.119	15.451	16.218	14.331	18.946	23.178	19.854	19.704	17.437	16.641	8.126	9.059	4.403	3.636	3.106	-2.305
Sanayi	962	1.899	2.574	3.141	2.402	2.584	2.628	2.835	3.179	1.910	1.712	937	729	261	38	- 492	- 872
Küçük Sanat	399	421	567	570	417	457	341	727	709	700	495	22	- 80	139	160	139	38
Tarım	1.966	2.501	3.360	3.395	3.143	3.011	2.949	1.987	2.050	1.496	603	535	448	-1.373	-1.345	-1.647	-2.408
İhracat	1.998	5.696	3.951	4.414	5.024	8.552	12.274	11.517	11.080	10.608	11.207	3.698	6.578	7.566	6.686	5.584	2.655
Tarım Satış Koop.	1.314	3.855	2.674	3.063	3.791	7.279	11.155	10.286	9.718	9.280	10.017	2.541	7.300	7.612	6.655	5.489	2.738
Diğer İhracat	684	1.841	1.277	1.351	1.233	1.273	1.119	1.231	1.362	1.328	1.190	1.157	722	- 46	11	95	- 83
Kısa ve Orta Vadeli Kre.	668	3.602	4.999	4.698	3.345	4.342	4.986	2.788	2.686	2.723	2.624	2.934	1.384	-2.211	2.012	-622	-1.718
M.B. KREDİLERİ TOPLAMI	19.534	27.886	35.112	35.910	35.228	40.694	45.816	54.930	54.551	47.667	47.813	8.352	17.930	19.818	19.020	12.439	7.119
ÖZEL KREDİLERİN TOPLAMI	2.314	7.342	8.850	9.190	6.980	8.199	8.733	6.854	7.227	5.961	5.526	5.028	1.391	-1.996	1.963	-1.019	-2.673
Kısa Vadeli San.Kre.	962	1.899	2.574	3.141	2.402	2.584	2.628	2.835	3.179	1.910	1.712	937	729	261	38	- 492	- 872
İhracat Kre.	684	1.841	1.277	1.351	1.233	1.273	1.119	1.231	1.362	1.328	1.190	1.157	722	- 46	11	95	- 83
Kısa ve Orta Vadeli Kre.	668	3.602	4.999	4.698	3.345	4.342	4.986	2.788	2.686	2.723	2.624	2.934	1.384	-2.211	2.012	-622	-1.718

x 24 Ekim itibariyle

x 26 Eylül 1975 yılında 14 milyar TL.lik kamu kesimi kredileri ifaya tabi olarak konsolide edildiği için kamu kesimi kredilerinde azalma görülmektedir.

TABLO 15

BANKA KREDİLERİNİN DAĞILIMI

(Milyon TL.)

	1972 Aralık (1)	1973 Aralık (2)	1974 Temmuz (3)	1974 Ağustos (4)	1974 Eylül (5)	1974 Aralık (6)	1975 Temmuz (7)	1975 Ağustos (8)	1975 Eylül (9)	1975 Ekim (10)	D E İ Ş M E L E R					
											(2-1)	(6-2)	(7-3)	(8-4)	(9-5)	(10-6)
BANKA KREDİLERİ	55.993	75.068	77.717	76.858	80.071	95.749	111.927	113.510	119.963	122.399	19.075	20.681	34.210	36.632	39.892	24.214
İHTİSAS	17.324	23.653	25.773	25.260	27.320	35.574	40.296	39.698	42.133	43.274	6.329	11.921	14.523	14.438	14.813	6.559
Tarım	9.778	14.267	15.896	15.239	17.162	24.798	27.969	27.051	29.348	30.499	4.489	10.531	12.073	11.812	12.186	4.550
Sanayi	2.788	3.763	3.976	4.028	4.090	4.253	4.913	5.088	5.087	5.024	975	490	937	1.060	997	834
Küçük Sanayi	1.538	1.972	2.283	2.332	2.371	2.533	3.320	3.437	3.551	3.605	434	561	1.037	1.100	1.180	1.018
İpotek	3.220	3.651	3.618	3.661	3.697	3.990	4.094	4.122	4.147	4.146	431	339	476	461	450	157
MUHTELİT	38.669	51.415	51.944	51.598	52.751	60.175	71.631	73.812	77.830	79.125	12.746	8.760	18.687	22.214	25.079	17.655

x 17 Ekim itibariyle

BÖLÜM IV

FİYATLAR

106. 1975 yılında toptan eşya fiyatlarındaki artış rakamları tahminleri de aşan bir duraklama göstermektedir. 1975 yılının ilk on aylık döneminde toptan eşya fiyat endeksindeki artış sadece % 5.6'dır. Geçen yıl aynı dönemde toptan eşya fiyat endeksi % 16.7 artış kaydetmiş idi.
107. Buna karşı tüketici fiyatları endeksleri gene geçen yılın altında olmakla beraber daha büyük artış göstermektedir. Örneğin, İstanbul Tüketici Fiyatları Endeksi geçen yılın ilk on ayında % 19 bu yılın aynı döneminde ise % 13.2 oranında artmıştır.

Toptan Eşya Fiyatları Endeksi

	Endeks	Zincirleme Yüzde De- ğişmeler	Geçen Yılın Aynı Ayından Artışlar
1963	100		-
1970	145.7	6.7	-
1971	168.9	15.9	-
1972	199.3	18.0	-
1973	240.1	20.5	-
1974	311.8	29.9	-
1974 Ocak	281.0	2.4	31.7
Şubat	289.7	3.1	29.4
Mart	303.1	4.5	34.4
Nisan	311.8	2.9	37.3
Mayıs	320.7	2.9	39.0
Haziran	310.4	-3.2	34.0
Temmuz	310.8	0.1	32.0
Ağustos	312.3	0.5	29.6
Eylül	321.5	2.9	27.7
Ekim	320.3	-0.4	24.0
Kasım	321.8	0.5	22.8
Aralık	326.7	1.5	19.0
1975 Ocak	339.1	3.8	20.6
Şubat	346.7	2.2	19.6
Mart	350.2	1.0	15.5
Nisan	350.7	0.1	12.5
Mayıs	346.1	-1.3	7.9
Haziran	339.5	-1.9	9.4
Temmuz	336.8	-0.8	8.4
Ağustos	338.7	0.6	8.5
Eylül	340.3	0.5	5.8
Ekim	345.1	1.4	7.2

1975 Ekim/1974 Aralık Artışı
1974 Ekim/1973 Aralık Artışı

5.6
16.7

Temel Açıklamalar

108. Başlangıçta, tek başına bir fiyat olayı olarak ele alınan ve diğer ekonomi politika ve tedbirlerinden bağımsız biçimde değerlendirilen fiyat sorunu, giderek bütün ekonomiyi etkisi altına almış 1970'li yılların en önemli darboğazı olmuş ve bugün karışılan ekonomik sorunlara zemin hazırlamıştır.
109. Bu çeşit değerlendirme yaklaşımlarını ve doğal olarak hatalı gelişmeleri etkileyen en önemli nedenlerden birisi de, fiyatların siyasal açıdan tenkit konusu olarak çok sık baş vurulan bir gösterge olmasıdır. Siyasal amaçlı tenkitlerin karşılanmasına yönelmek üzere, karar alıcılar, tenkit konularını gidermek için ekonominin gereği dışında kalan politika ve tedbirlerin uygulanmasında ısrar etmişlerdir.
110. Böylece ekonominin karşılaştığı başlıca sorunların temelinde, fiyat hareketlerinin kontrol altına alınması yönünden gerekli tedbirlerin ya zamanında ya da etkinlik ölçüleri içinde uygulanmamış olması önemli yer tutar. Bu sorunları sırasıyla:
- a. Tasarruf sorunu,
  - b. Finansman sorunu,
  - c. Stok durumu,
  - d. Dış Ticaret sorunu,
  - e. Yatırım sorunu,
  - f. Üretim sorunu,
  - g. Toplu sözleşme sorunu

şeklinde başlıklandırmak mümkündür.

111. Türk ekonomisinin içinde bulunduğu tasarruf sorunu, 1970'li yıllardaki kontrol dışı fiyat artışlarının yarattığı ve kısa dönemde giderilmesi imkânı görülemeyen en büyük güçlüğüdür. 1974 yılı iç tasarruflar yönünden en önemli geri kalmaların görüldüğü yıl olmuş ve 1975 yılı programında, program denge ve hedeflerinin saptanmasında, tasarruf açığı sorunu, bir taraftan dikkatlere sunulurken, diğer taraftan, dengelerin kurulmasını sınırlayan faktör olarak belirtilmiş ve tasarrufların planda öngörülen üretken sektörlerle istenilen ölçülerde yöneltilemediği açıkça ifade edilmiştir.
112. Planın yatırım, üretim, istihdam, dış ticaret hedeflerinin gerçekleştirilmesindeki güçlüklerin kaynağı tasarruf açığı olmuştur. Aşırı fiyat artışları nedeniyle beklenen ölçülerde gelişemeyen tasarruf sorunu, plan döneminin geri kalan bu son iki yılında bir çözüme ulaştırılamadığı takdirde, plan hedeflerine ulaşmak imkânı çok sınırlı kalacaktır.

113. Fiyat artışları nedeniyle, cari harcama baskısı altında kalan bütçe uygulaması, personele yönelen ilave ödeme gereklerini karşılayacak sağlıklı finansman kaynaklarına ulaşamamış ve kamu finansmanının sağlıklı kaynaklara dayandırılması yolundaki politika kararları uygulanamamıştır. Kamu ücretlileri üzerindeki enflasyonunun etkilerini hafifletmeyi amaçlayan ilave ödemeler, finansman sorununu arttırmıştır. Bu soruna kısa dönemde çözüm getirmek olanağı çok sınırlıdır.
114. Fiyat artışlarının kontrolü amacına yönelen tedbirler arasında en kolay ve en sürekli şekilde başvuru olan araç olarak İDT'nin ürettiği mal ve hizmetlere uygulanan fiyat politikası başarıya ulaşamamıştır. Bu uygulama, fiyat artışlarının kontrolüne imkân vermediği gibi, İDT'nin önemli ölçüde açık vermesine neden olmuştur. Bu durum, 1970'li yıllarda karşılaşılan finansman açıklıklarının temel nedenlerinden birisidir.
115. Fiyat politikası uygulamasında, sun'i mal kıtlıkları yaratıldığı varsayımı ile, gereksiz ithalata gidilmiş, bu uygulama, ekonominin üretim ve yatırım gerekleri dışında spekülasyon stoklara ve dış ticaret sorununun artmasına sebebiyet vermiştir. 1974 ve 1975 yılları gerek kamu gerek özel kesim için bir çeşit stok finansman yılı olmuştur.
116. Ucuz ithalat politikası ile aşırı stoklara ve gereksiz mal ithalatına neden olan mal grubu üzerinde, fiyat kontrolü amacına dönük olarak ithalat maliyetini ucuzlatıcı gümrük muafiyet ve indirimleri, aslında fiyatların kontrolüne fırsat vermemiş fakat, önemli ölçülerde gelir kaybına neden olmuştur.
117. İşçi dövizlerinin yarattığı rahatlık içerisinde başlatılan ucuz ithalat, pahalı kaynaklardan sağlanan döviz imkânları ile de sürdürülmüş böylece, fiyat artışlarını önlemeyi amaçlayan politika, amacına ulaşamamanın yanında dış ticaret yönünden ciddi bir güçlük kaynağı yaratmıştır.
118. Ekonominin bütünü içerisinde tutarlı bir fiyat politikası uygulayabilmek bakımından, kamu kesimi tarafından üretilen mal ve hizmetlerin ekonomik fiyatlar üzerinden değerlendirilmesi gerekliliği gözlenmektedir. Bu uygulama kapsamında, iç fiyat düzeni bakımından ithalat için sağlanan maliyet düşürücü imkânlar sadece yatırım ve ham madde ithalatı üzerinde yoğunlaştırılmalı ve tüketim amaçlı kullanımlar için düzenlenen ithalat programlarında gerçek ithal maliyetleri ile yansıtılmaları sağlanmalıdır.

Fiyatlardaki Değişmeler

119. 1970'li yıllarda başlayan ve aşırı artışlar biçiminde gelişen fiyat değişimleri, 1975 yılı içerisinde kontrol altına alınabilmiş ve nisbi istikrar sağlanmıştır. Özellikle yılın ikinci üç aylık döneminde itibaren düşmeler gösteren fiyatlar genel seviyesinin ilk 10 aylık dönemindeki gelişmeler, yılın makul bir düzeyde fiyat artışları ile kapanacağını göstermektedir.
120. Toptan eşya fiyatları genel endeksindeki ilk 10 aylık dönemde gözlenen artış % 5.6 düzeyindedir. İlk üç aylık dönemde gözlenen ve 1974 yılındaki aşırı artışlardan etkileri yansıtan gelişmelerden sonra, fiyat değişimlerinin kontrol altına alınabilmesi önemli bir gelişmedir. 1975 yılının ilk üç ayında fiyat artışlarının % 7.4 düzeyinde gerçekleşmesinden sonra genel endeksin ilk 10 ayın sonunda % 5.6 düzeyine düşürülmesi dikkat çekici bir olumlu gelişmedir.
121. Aynı gelişmeler, toptan eşya fiyatları alt bölümlerinde de gözlenmektedir. Toptan eşya fiyatları endeksi Gıda maddeleri bölümünün nebati gıda maddeleri bölümünde ilk üç aylık dönemde artış oranı % 10.6 iken 10 aylık dönemde bu artış, % 1.9 düzeyine kadar düşmüştür. Gıda maddeleri toplamında ise bu eğilim benzer bir gelişme göstermektedir.
122. Geçinme endeksleri itibariyle yapılan değerlemede, ilk 10 aylık dönemde, Ankara geçinme endeksinin % 13.9 ve İstanbul endeksinin % 13.2 artış gösterdiği görülmektedir.
123. Ankara geçinme endeksinin alt bölümlerinde, gıda endeksi % 15.4, giyim endeksi % 19.9 artış göstermektedir. İstanbul geçinme endeksinde ise alt bölümler bakımından gıda endeksi % 16.6 giyim endeksi binde 9 artış göstermektedir. İstanbul endekslerinde aydınlatma fiyatları % 24 artış ile en yüksek gelişme gösteren kalem haline gelmiştir.

Geçinme Endeksleri

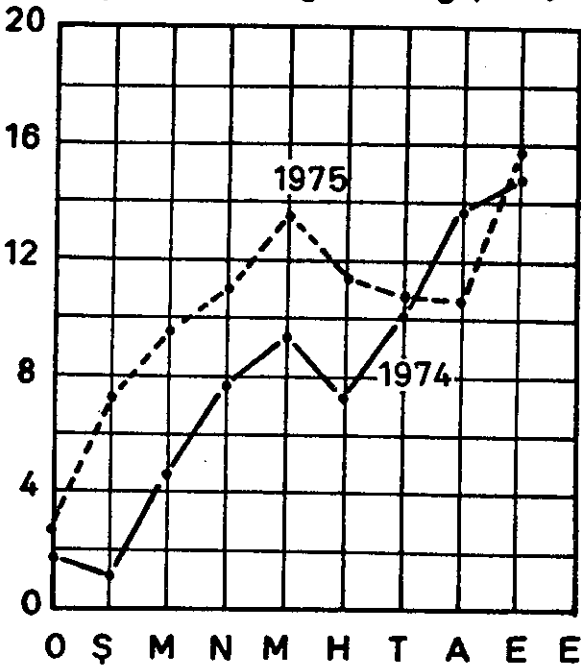
124. Toptan eşya fiyatları endeksiyle, geçinme endeksleri arasında bir intibaksızlık olduğu ve bu intibaksızlığın 1973 yılı Ocak ayında başladığı anlaşılmaktadır.
125. Dış fiyat değişmelerine karşı hassas olan toptan eşya fiyatları 10 Ocak 1973'de dünya toptan eşya fiyatlarında meydana gelen ve Mayıs 1974'e kadar devam eden şiddetli (18 ayda % 100 artış) artış Türkiye'de de aynı seyri izlemiş ve Mayıs 1974'de sona ermiştir.

126. Geçinme endeksleri ise, Türkiye'nin iç dinamizmine uygun olarak aynı yönde fakat daha ılımlı ve yaklaşık olarak sekiz aylık gecikmeli bir seyir izlemiştir.

127. Bu nedenle 1975 yılında toptan eşya fiyatları endeksi dünyadaki düşen fiyatların ve içte spekülasyon amaçlarıyla yapılan aşırı stokların etkisiyle 12 aylık artış hızını her ay biraz daha kaybederken İstanbul geçinme endeksi artmaya devam etmiş ve Şubat 1975'te son yılların en yüksek artış hızına eriştikten sonra azalmaya başlamıştır. Geçinme endekslerinin maksimumu toptan eşya fiyatları endeksinin maksimumunu 8 aylık bir gecikme ile izlemektedir.

İSTANBUL GEÇİNME ENDEKSİ

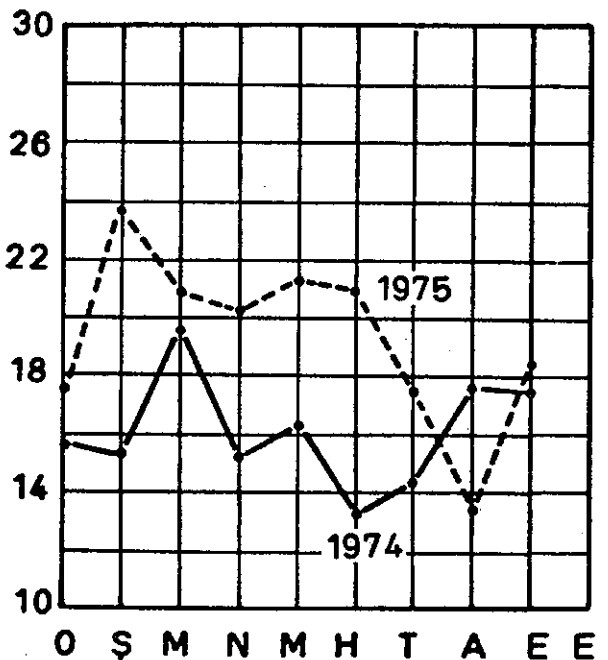
%. (yıl sonuna göre değişme)

Kaynak : DİE

İSTANBUL GEÇİNME ENDEKSİ

%. (12 aylık değişme)

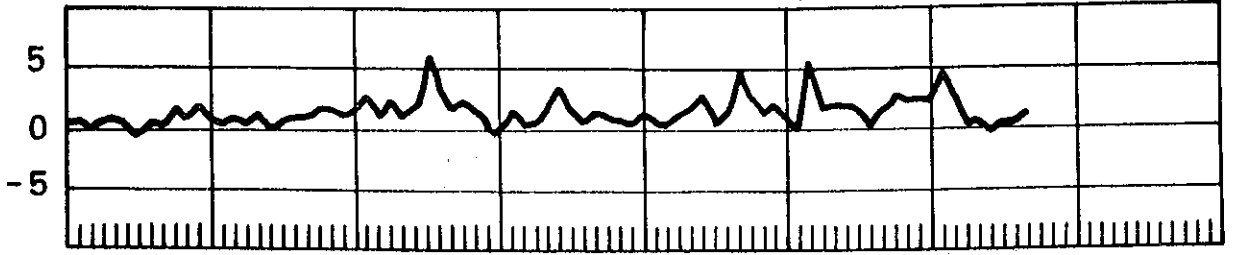

FİYATLAR

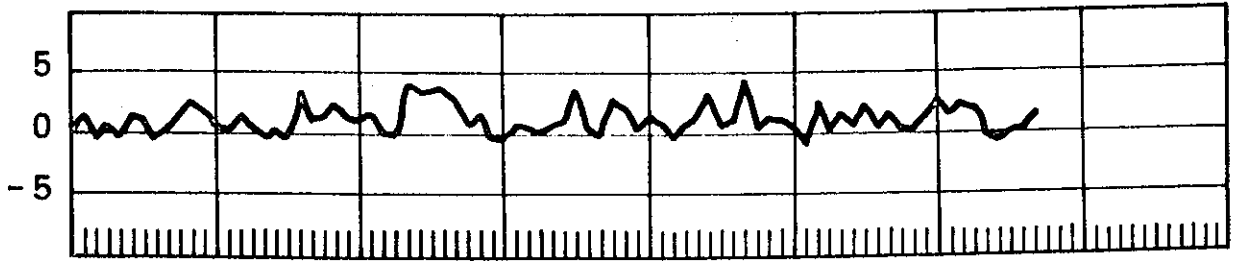
% Değişme)

	Toptan Eşya	Ankara Geçinme	İstanbul Geçinme
Aylık Değişme	1.4	1.5	2.4
Ekim/Aralık (1974)	16.7	12.2	19.2
Ekim/Aralık (1975)	5.6	13.9	13.2
Ekim/Ekim (1974)	24.0	14.6	22.6
Ekim/Ekim (1975)	7.7	17.2	18.1

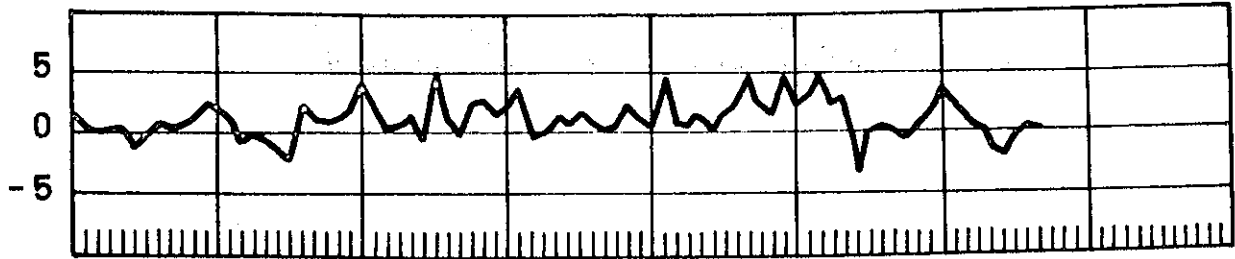
% İSTANBUL GEÇİNME ENDEKSİ ARTIŞ ORANLARI

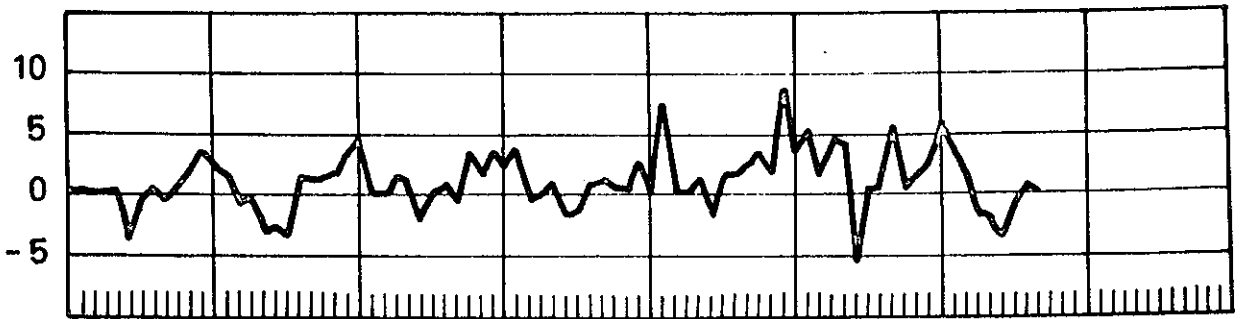
ANKARA GEÇİNME ENDEKSİ ARTIŞ ORANLARI

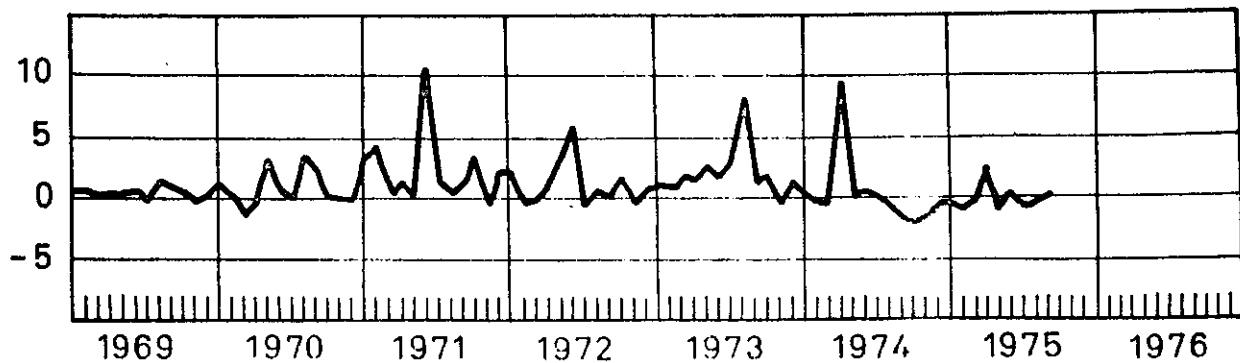
TOPTAN EŞYA FİYATLARI GENEL ENDEKSİ ARTIŞ ORANLARI

GIDA MADDELERİ ENDEKSİ ARTIŞ ORANLARI

SANAYİ HAMMADDELERİ ENDEKSİ ARTIŞ ORANLARI

TABLO 16

TOPTAN EŞYA VE GEÇİNME ENDEKSLERİ
(1963-100)

	T O P T A N E Ş Y A			A N K A R A			İ S T A N B U L		
	Endeks	Zincirleme Yüzde Değ.	Geçen Yıl Aynı Aydan Artış	Endeks	Zincirleme Yüzde Değ.	Geçen Yıl Aynı Aydan Artış	Endeks	Zincirleme Yüzde Değ.	Geçen Yıl Aynı Aydan Artış
1963	100		-	100	-		100	-	-
1970	145.7	6.7	-	148.3	11.8	-	155.6	7.9	-
1971	168.9	15.9	-	180.7	21.8	-	185.2	19.0	-
1972	199.3	18.0	-	208.3	15.3	-	213.7	15.4	-
1973	240.1	20.5	-	241.2	15.8	-	243.6	14.0	-
1974	311.8	29.9	-	278.4	15.4	-	301.8	23.8	-
1974 Ocak	281.0	2.4	31.7	262.1	0.7	15.9	271.1	0.8	19.6
Şubat	289.7	3.1	29.4	259.5	-1.2	13.9	270.9	-0.1	19.0
Mart	303.1	4.5	34.4	266.2	2.6	17.3	286.0	5.6	25.4
Nisan	311.8	2.9	37.3	267.9	0.6	16.9	290.4	1.5	26.1
Mayıs	320.7	2.9	39.0	271.9	1.5	17.1	295.3	1.7	26.1
Haziran	310.4	-3.2	34.0	273.7	0.7	14.4	300.2	1.7	24.7
Temmuz	310.8	0.1	32.0	279.5	2.1	15.8	303.9	1.2	25.9
Ağustos	312.3	0.5	29.6	281.4	0.7	15.4	306.4	0.8	25.5
Eylül	321.5	2.9	27.7	286.6	1.9	12.6	314.1	2.5	23.0
Ekim	320.3	-0.4	24.0	292.0	1.8	14.5	320.5	2.0	22.5
Kasım	321.8	0.5	22.8	298.6	2.3	15.9	327.4	2.2	23.8
Aralık	326.7	1.5	19.0	300.6	0.7	15.4	334.6	2.2	24.4
1975 Ocak	339.1	3.8	20.6	305.8	1.7	16.7	337.6	0.9	24.5
Şubat	346.7	2.2	19.6	314.3	2.7	21.1	352.7	4.5	30.2
Mart	350.2	1.0	15.5	318.7	1.4	19.7	360.0	2.0	25.9
Nisan	350.7	0.1	12.5	326.2	2.4	21.7	361.4	0.4	24.4
Mayıs	346.1	-1.3	7.9	332.9	2.1	22.4	364.1	0.7	23.3
Haziran	339.5	-1.9	9.4	332.0	-0.3	21.3	363.5	-0.2	21.1
Temmuz	336.8	-0.8	8.4	330.6	-0.4	18.3	363.9	0.1	19.7
Ağustos	338.7	0.6	8.5	332.7	0.6	18.2	365.1	0.3	19.2
Eylül	340.3	0.5	5.8	337.4	1.4	17.7	369.8	1.2	17.7
Ekim	345.1	1.4	7.7	342.3	1.5	17.2	378.6	2.4	18.1

Kaynak: Ticaret Bakanlığı

TABLO 17

TOPTAN EŞYA FİYATLARI VE GEÇİNME
ENDEKSLERİNDEKİ ARTIŞLAR

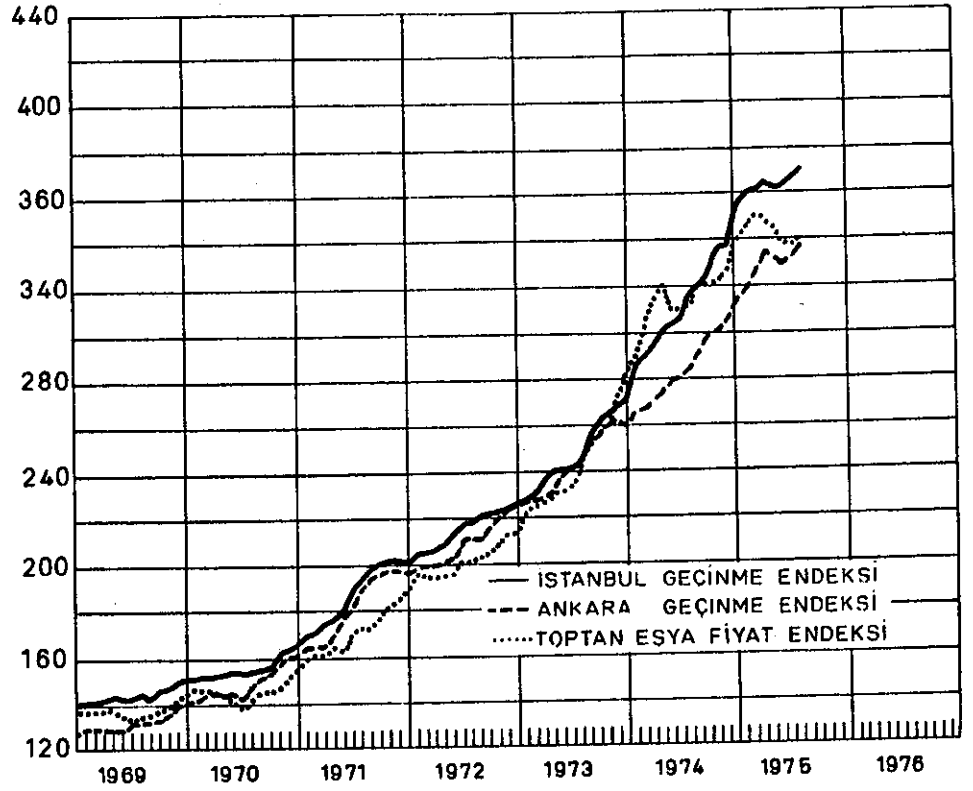
(Oniki aylık % değıeme)

	Toptan Eşya Endeksleri			Geçinme Endeksleri			
	Genel	Gıda	Sanayi	Ankara		İstanbul	
				Genel	Gıda	Genel	Gıda
1973 Ocak	12.9	12.0	14.3	14.6	15.5	12.2	16.6
Şubat	14.7	15.9	12.8	14.6	15.2	11.3	15.1
Mart	16.0	17.0	14.6	13.6	13.3	11.4	14.8
Nisan	17.0	17.2	16.7	14.4	14.9	12.2	14.8
Mayıs	17.2	17.3	17.1	15.3	16.4	12.6	15.3
Haziran	17.0	17.7	16.0	17.5	19.1	12.1	13.8
Temmuz	17.1	20.9	12.0	14.2	13.3	11.0	11.8
Ağustos	19.3	21.3	16.5	15.1	13.7	12.0	13.0
Eylül	23.7	23.1	24.5	20.3	20.3	15.8	14.3
Ekim	26.3	26.6	25.8	17.2	16.1	17.6	14.4
Kasım	25.1	25.4	24.4	15.9	14.3	18.3	15.7
Aralık	29.2	32.3	24.8	16.6	16.0	19.9	16.7
1974 Ocak	31.7	36.0	25.5	15.9	15.4	19.7	16.4
Şubat	29.4	32.9	24.1	13.9	12.2	19.0	15.0
Mart	34.4	33.7	35.3	17.3	16.1	25.4	22.4
Nisan	37.0	39.1	34.0	16.9	15.9	26.1	24.3
Mayıs	39.0	42.8	33.2	17.1	15.2	26.1	23.5
Haziran	34.0	36.9	29.8	14.4	11.7	24.7	20.9
Temmuz	32.0	35.3	27.3	15.8	13.6	25.9	21.4
Ağustos	29.6	34.3	23.3	15.4	14.0	25.5	21.1
Eylül	27.8	38.9	13.0	12.6	11.3	23.1	22.5
Ekim	24.0	34.6	9.6	14.6	14.6	22.6	25.0
Kasım	22.8	34.1	7.3	15.9	15.0	23.8	26.2
Aralık	19.1	27.0	7.3	15.5	14.5	24.4	27.4
1975 Ocak	20.7	30.6	5.6	16.7	16.1	24.5	28.2
Şubat	19.7	28.7	5.1	21.1	21.1	30.2	37.7
Mart	15.5	29.0	- 4.4	19.7	20.9	25.9	33.2
Nisan	12.5	22.1	- 2.4	21.8	23.0	24.4	30.5
Mayıs	7.9	15.4	- 3.8	22.4	25.1	23.3	29.5
Haziran	9.4	18.0	- 3.6	21.3	22.8	21.1	27.6
Temmuz	8.4	16.6	- 4.1	18.3	18.9	19.7	27.3
Ağustos	6.5	16.7	- 3.9	18.2	18.9	19.2	26.8
Eylül	5.8	11.0	- 2.5	17.6	19.3	17.7	23.7
Ekim	7.2	10.4	2.0	14.6	16.5	15.6	19.0
Kasım							
Aralık							

Kaynak : Ticaret Bakanlığı

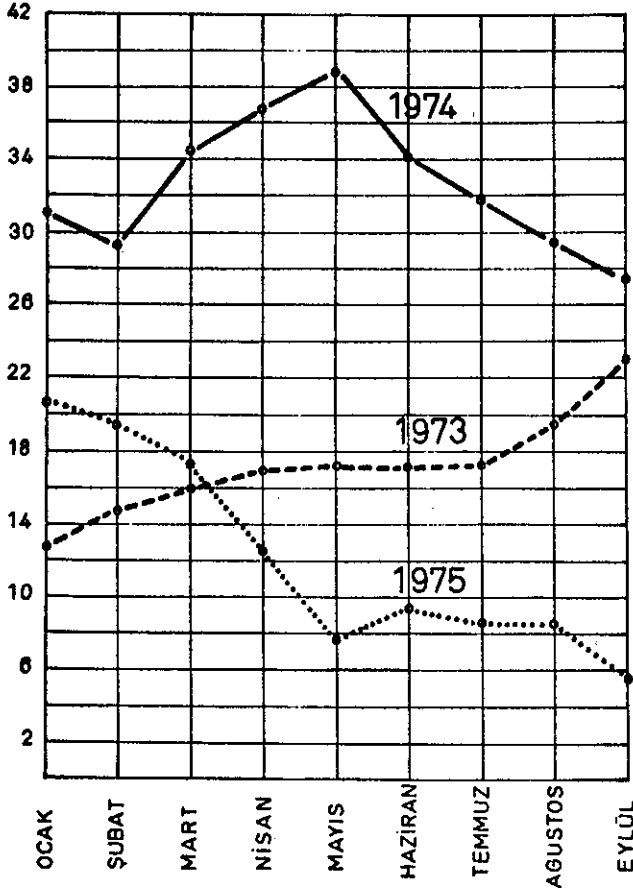

TOPTAN EŞYA ENDEKSİ VE GEÇİNME ENDEKSLERİ

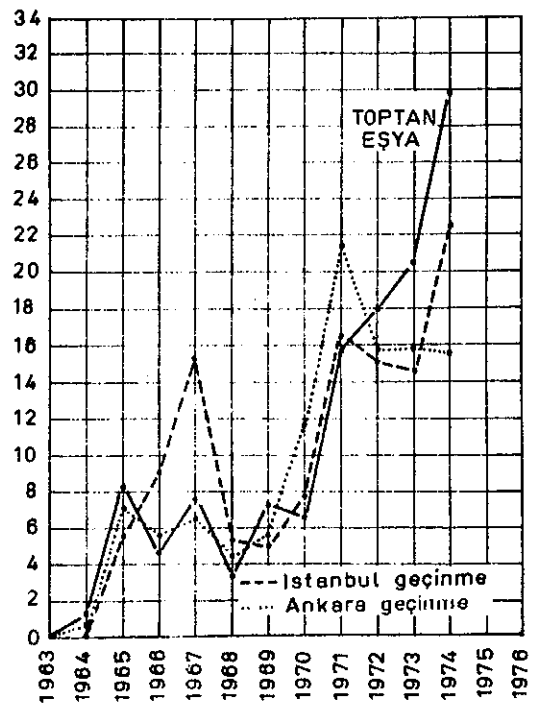
TOPTAN EŞYA FİYATLARI ENDEKSİ

%. DEĞİŞME (12 AYLIK %. DEĞİŞMELER)

FİYAT ENDEKSLERİ

%. YILLIK ORTALAMA DEĞİŞMELER

TABLO 18

TOPTAN EŞYA VE GEÇİRME ENDEKSLERİ

(1963 = 100)

	1972 Aralık (1)	1973 Aralık (2)	1974 Aralık (3)	Haziran (4)	Temmuz (5)	Ağustos (6)	Eylül (7)	Ekim (8)	Haziran (9)	Temmuz (10)	Ağustos (11)	Eylül (12)	Ekim (13)	DEĞİŞİMELER				
														3/2	7/6	10/5	11/6	12/7
GENEL ENDEKS	212.4	274.4	326.7	310.4	310.8	312.3	321.5	320.3	339.5	336.8	338.7	340.3	345.1	19.0	2.9	8.3	8.4	5.8
I. Gıda Mad. ve Yemler	199.7	262.8	333.7	297.7	298.3	300.9	318.5	320.3	351.4	347.9	351.1	353.6	359.3	26.9	5.8	16.6	16.7	11.0
A. Nebati Gıda Mad.																		
a. Hububat	167.1	252.4	348.7	305.8	311.4	324.0	351.1	353.5	331.1	330.8	331.8	332.1	330.3	38.1	8.3	6.2	2.4	- 5.4
b. Bakliyat	208.6	285.6	387.0	348.1	327.2	346.9	354.1	389.0	385.7	394.0	382.9	388.8	384.7	35.5	2.1	20.4	10.4	- 6.6
c. Diğer	184.6	182.4	233.8	226.7	229.9	221.7	231.6	226.6	322.4	291.1	293.3	286.8	288.3	28.1	4.4	26.6	32.3	27.2
B. Hayvancılık	353.9	355.2	370.7	391.0	358.5	343.9	343.6	345.8	408.3	412.4	415.5	417.7	467.7	4.1	-0.1	15.0	20.8	35.3
b. Hayvan Mamulleri	202.4	281.3	360.4	281.9	282.2	282.1	303.3	307.4	409.3	414.6	422.5	436.9	440.2	28.1	7.5	47.0	48.7	44.0
c. Hayvan Yemleri	237.4	329.4	394.4	352.1	361.3	367.5	381.9	384.2	355.0	361.0	366.9	371.0	374.3	19.7	4.0	- 0.1	- 0.2	- 2.6
II. Sınai Mamuller	235.3	293.7	315.2	331.5	331.8	331.1	326.5	320.3	319.6	318.2	318.1	318.2	321.6	7.3	-1.4	- 4.1	- 3.9	- 2.6
a. Yabancılar	315.3	348.7	369.4	348.7	356.7	356.7	358.1	366.3	374.2	374.2	374.2	376.0	390.1	5.9	0.4	5.0	4.9	4.9
b. Madenler	193.9	213.5	322.2	319.1	318.4	318.3	319.4	316.4	298.9	299.1	299.2	298.9	298.7	31.0	0.3	- 6.1	- 6.1	- 6.5
c. Dokuma Mad.	197.8	345.5	287.4	357.4	355.3	357.3	341.0	316.4	308.2	301.5	304.1	302.2	304.5	-16.8	-4.6	-15.2	-14.9	-11.4
d. Deriler	341.6	371.2	331.9	361.0	349.0	332.0	327.6	327.6	310.4	316.2	304.2	303.7	304.7	-10.6	-1.4	- 9.4	- 8.4	- 7.0
e. Sınai ve Mad. Yag.	184.8	198.8	337.1	333.6	334.0	334.3	334.3	334.1	341.7	337.2	337.3	341.1	332.2	69.6	-	1.1	1.8	2.0
f. Kâğıtlar	154.6	157.2	227.0	223.2	223.2	223.2	223.2	223.2	227.0	227.0	227.0	226.7	226.7	44.4	-	1.7	1.7	1.6
g. Yığılmalılar	200.6	213.1	267.1	259.0	255.8	256.0	260.2	259.3	269.6	276.4	274.4	278.4	272.7	25.3	1.6	8.1	7.2	6.9

TABLO 19

YENİ TOPTAN EŞYA FİYATLARI ENDEKSİ

	IV	V	VI	9	VII	VIII	7	IX	X	XI	12	1	II	III	IV	V	VI	7	VIII	5	IX	Değerler						Temmuz '75		Eylül '75	
																							IV	V	VI	VII	Aralık '74	Aralık '74			
SANAYİ ENDEKSLERİ																															
GENEL ENDEKS	292.1	299.3	288.7	293.9	295.8	302.3	305.6	323.5	327.3	318.6	317.7	319.5	321.4	0.7	-0.4	-1.2	-0.3	4.0	5.2												
TARIM ÜRÜNLERİ	324.4	337.0	311.0	318.5	321.1	335.3	336.3	358.0	362.3	348.7	345.1	348.5	350.5	-0.9	-0.2	-2.4	-1.1	2.6	4.2												
SANAYİ MAMULLERİ	256.7	259.5	261.9	265.4	268.8	266.4	271.8	287.3	285.5	286.0	287.7	288.2	290.1	-0.6	-0.6	0.2	0.6	5.8	6.7												
MADEN KÖMÜRLERİ	274.1	274.1	274.1	274.1	274.1	274.1	274.1	274.1	274.1	274.1	274.1	274.1	274.1	-	-	-	-	-	-												
MADEN CEVHERİ	261.4	264.4	268.4	271.4	274.1	277.4	280.0	283.0	286.0	289.0	292.0	295.0	298.0	-	-	-	-	-	-												
HAYRANIZI	133.6	133.6	133.6	133.6	133.6	133.6	133.6	133.6	133.6	133.6	133.6	133.6	133.6	-	-	-	-	-	-												
ELEKTRİK	456.5	456.5	456.5	456.5	456.5	456.5	456.5	456.5	456.5	456.5	456.5	456.5	456.5	-	-	-	-	-	-												
SANAYİ MAMULLERİ																															
GENEL ENDEKSİ	256.7	259.5	261.9	265.4	268.8	266.4	271.8	287.3	285.5	286.0	287.7	288.2	290.1	0.6	-0.6	0.3	0.7	7.3	7.3												
Gıda	253.8	260.1	261.0	263.5	266.0	268.5	271.0	273.5	276.0	278.5	281.0	283.5	286.0	1.3	-2.0	1.1	1.1	19.6	19.6												
İçki	185.7	187.5	187.1	192.3	194.1	195.9	197.7	200.0	202.3	204.6	206.9	209.2	211.5	1.3	1.8	-	-	43.6	43.6												
Tütün	156.4	156.4	156.4	156.4	156.4	156.4	156.4	156.4	156.4	156.4	156.4	156.4	156.4	-	-	-	-	30.7	30.7												
Doküman, Giyim	274.8	276.1	276.4	279.8	281.1	282.4	283.7	285.0	286.3	287.6	288.9	290.2	291.5	-	-	-	-	1.6	1.6												
Agac	301.2	291.5	291.6	284.5	287.4	290.3	293.2	296.1	299.0	301.9	304.8	307.7	310.6	3.4	-0.1	0.5	2.8	1.6	1.6												
Kagit, Kirtasiye	244.4	244.4	247.3	247.3	247.3	247.3	247.3	247.3	247.3	247.3	247.3	247.3	247.3	-	-	-	-	1.6	1.6												
Deri	312.1	309.7	307.3	308.7	310.1	311.5	312.9	314.3	315.7	317.1	318.5	319.9	321.3	3.4	-0.3	1.3	2.8	1.6	1.6												
Kaucuk	140.6	142.8	142.8	143.0	143.0	143.0	143.0	143.0	143.0	143.0	143.0	143.0	143.0	-	-	-	-	1.6	1.6												
Kimya	277.9	277.9	277.9	277.9	277.9	277.9	277.9	277.9	277.9	277.9	277.9	277.9	277.9	-	-	-	-	1.6	1.6												
Petrol, Kömür	352.8	350.2	349.6	349.4	349.4	349.4	349.4	349.4	349.4	349.4	349.4	349.4	349.4	-	-	-	-	1.6	1.6												
Kil, Cam, Çimento vb.	265.9	267.2	267.6	268.3	269.0	269.7	270.4	271.1	271.8	272.5	273.2	273.9	274.6	0.9	-0.4	1.3	0.8	2.8	2.8												
Esas Metal	321.1	331.4	331.2	331.5	331.8	332.1	332.4	332.7	333.0	333.3	333.6	333.9	334.2	0.4	-0.06	-0.2	0.7	4.3	4.3												
Madeni Eşya	243.5	243.8	244.9	245.3	245.6	245.9	246.2	246.5	246.8	247.1	247.4	247.7	248.0	0.8	-0.7	-1.1	-4.1	5.3	5.3												
Makina (taarım)	230.7	239.5	239.5	239.5	239.5	239.5	239.5	239.5	239.5	239.5	239.5	239.5	239.5	-	-	-	-	8.9	8.9												
Elektrik Makina	183.9	200.2	203.2	212.1	213.6	215.1	216.6	218.1	219.6	221.1	222.6	224.1	225.6	-	-	-	-	8.9	8.9												
ve aletleri	183.9	200.2	203.2	212.1	213.6	215.1	216.6	218.1	219.6	221.1	222.6	224.1	225.6	-	-	-	-	8.9	8.9												

TABLO 20

İSTANBUL GEÇİNME ENDEKSİ
(1963=100)

	(1) 1972	(2) 1973	(3) 1974	(4) 1975	Geçen yılın aynı ayından artışlar (%)		Zincirleme Artışlar (%)	
					(3/2)	(4/3)	1974	1975
Ocak	201.8	226.5	271.1	337.6	19.7	24.5	0.8	0.9
Şubat	204.5	227.6	270.9	352.7	19.0	30.2	-0.1	4.5
Mart	204.7	228.0	286.0	360.0	25.4	25.9	5.5	2.1
Nisan	205.3	230.3	290.4	361.4	26.1	24.4	1.5	0.4
Mayıs	208.0	234.2	295.3	364.1	26.1	23.3	1.7	0.7
Haziran	214.8	240.7	300.2	363.5	24.7	21.1	1.7	-0.2
Temmuz	217.5	241.4	303.9	363.9	25.9	19.7	1.2	0.1
Ağustos	218.0	244.1	306.4	365.1	25.5	19.2	0.8	0.3
Eylül	220.3	255.2	314.1	369.8	23.1	17.7	2.5	1.3
Ekim	222.3	261.5	320.5	378.6	22.6	18.1	2.0	2.4
Kasım	223.5	264.4	327.4					
Aralık	224.2	268.9	334.6					

Kaynak: Ticaret Bakanlığı

TABLO 21

ANKARA GEÇİNME ENDEKSİ
(1963=100)

	(1) 1972	(2) 1973	(3) 1974	(4) 1975	Geçen yılın aynı ayından artışlar (%)		Zincirleme Artışlar (%)	
					(3/2)	(4/3)	1974	1975
Ocak	197.4	226.2	262.1	305.8	15.9	16.7	0.7	1.7
Şubat	198.9	227.9	259.5	314.3	13.9	21.1	-1.0	2.8
Mart	199.9	227.0	266.2	318.7	17.3	19.7	2.6	1.4
Nisan	200.2	229.1	267.9	326.2	16.9	21.8	0.6	2.3
Mayıs	201.4	232.2	271.9	332.9	17.1	22.4	1.5	2.1
Haziran	203.6	239.2	273.7	332.0	14.4	21.3	0.7	-0.3
Temmuz	211.3	241.4	279.5	330.6	15.8	18.3	2.1	-0.4
Ağustos	211.8	243.8	281.4	332.7	15.4	18.2	0.7	0.6
Eylül	211.7	254.6	286.8	337.4	12.6	17.6	2.0	1.4
Ekim	217.4	254.9	292.0	342.3	14.5	17.2	1.8	1.4
Kasım	222.2	257.6	298.6					
Aralık	223.2	260.3	300.6					

Kaynak: Ticaret Bakanlığı

TABLO 22

GEÇİNME ENDEKSLERİ
(1963-100)

İSTANBUL

	GENEL			GIDA			ISITMA AYDINLATMA			GİYİM			DİĞER		
	1974	1975	Artış	1974	1975	Artış	1974	1975	Artış	1974	1975	Artış	1974	1975	Artış
Ocak	271.1	337.6	24.5	264.6	339.2	28.2	339.0	350.6	3.4	284.7	322.8	13.4	266.9	346.9	30.6
Şubat	270.9	352.7	30.2	263.2	362.5	37.7	339.0	350.6	3.4	288.9	319.2	10.5	268.0	346.1	29.1
Mart	286.0	360.0	25.9	280.5	373.5	33.2	337.6	350.6	3.8	304.0	319.8	5.2	278.9	345.1	23.7
Nisan	290.4	361.4	24.4	286.3	373.5	30.4	337.6	351.9	4.2	305.0	323.6	6.1	281.6	351.4	24.8
Mayıs	295.3	364.1	23.3	291.3	377.3	29.5	337.6	351.9	4.2	306.9	323.9	5.5	291.7	351.7	20.6
Haziran	300.2	363.5	21.1	295.0	376.3	27.5	337.6	351.9	4.2	310.7	324.1	4.3	305.9	351.7	14.9
Temmuz	303.9	363.9	19.7	296.1	377.0	27.3	337.6	351.9	4.2	314.3	323.5	2.9	325.3	351.7	8.1
Ağustos	306.4	365.1	19.1	298.9	379.1	26.8	337.6	351.9	4.2	315.1	322.5	2.3	329.3	351.3	6.7
Eylül	314.1	369.8	17.7	310.3	383.9	23.7	337.6	375.5	11.2	316.7	323.5	2.1	331.5	351.3	5.6
Ekim	320.5	378.6	18.1	319.5	390.4	22.2	337.6	434.6	28.7	315.7	325.2	3.0	330.8	359.0	8.5

ANKARA

Ocak	262.1	305.8	16.7	246.0	285.7	16.1	300.1	331.7	10.5	294.0	322.1	9.5	284.8	370.7	30.3
Şubat	259.5	314.3	21.1	241.8	292.7	21.1	300.1	331.7	10.5	295.1	347.0	17.6	284.4	372.1	30.8
Mart	266.2	318.7	19.7	247.4	299.0	20.8	313.6	331.7	5.8	300.1	352.6	17.5	295.1	367.4	24.5
Nisan	267.9	326.2	21.8	250.0	307.5	23.0	313.6	331.7	5.8	300.1	359.0	19.6	295.1	374.6	26.9
Mayıs	271.9	332.9	22.4	253.9	317.7	25.1	313.6	331.7	5.8	300.1	359.0	19.6	306.0	374.6	22.4
Haziran	273.7	332.0	21.3	256.7	315.2	22.8	313.6	331.7	5.7	300.1	359.0	19.6	306.0	380.7	24.4
Temmuz	279.5	330.6	18.3	262.9	312.6	18.9	313.6	331.7	5.7	302.5	359.0	18.7	316.3	383.2	21.1
Ağustos	281.4	332.7	18.2	265.5	315.8	18.9	313.6	331.7	5.7	302.5	359.0	18.7	317.7	383.2	20.6
Eylül	286.8	337.4	17.6	268.7	320.6	19.3	313.6	331.7	5.7	311.7	369.9	18.7	332.2	383.2	15.3
Ekim	292.0	342.3	17.2	273.8	323.3	18.1	326.1	331.7	1.7	318.2	383.5	20.5	339.2	391.5	15.4

Kaynak: Ticaret Bakanlığı

TABLO 23

TÜKETİCİ ENDEKSLERİ YÜZDE DEĞİŞİMLERİ
(Oniki Aylık)

Yıl	Ay	Adana	Ankara	Antalya	Bursa	Diyarbakır	Erzurum	Eskişehir	İstanbul	İzmir	Ordu	Samsun
1974	Ocak	24.7	16.8	20.0	16.7	19.2	22.1	13.0	15.6	22.7	15.4	18.6
	Şubat	23.7	17.1	22.8	15.4	19.9	22.2	11.6	15.2	13.7	15.0	17.2
	Mart	27.8	21.6	21.5	19.7	25.0	23.5	14.3	19.6	22.1	24.5	24.4
	Nisan	30.0	21.0	25.2	19.5	26.5	24.1	15.3	15.2	21.3	27.8	23.2
	Mayıs	22.9	19.7	23.7	18.4	22.8	22.8	15.4	16.1	21.0	26.8	22.3
	Haziran	25.2	15.9	20.0	12.6	22.1	20.5	18.8	13.1	15.6	21.5	22.2
	Temmuz	23.3	17.6	22.6	15.7	22.8	24.9	16.9	14.2	15.3	22.7	24.2
	Ağustos	24.6	18.2	22.2	18.5	17.9	23.7	17.3	17.6	18.1	19.3	23.2
	Eylül	19.0	17.9	26.8	16.3	11.9		19.3	17.5	12.8	23.4	20.9
1975	Ocak	15.8	19.6	21.0	14.5	16.0	14.3	19.2	17.6	13.0	25.1	24.1
	Şubat	22.1	23.7	26.3	19.7	20.7	21.0	26.5	23.6	28.5	28.5	32.5
	Mart	19.4	24.7	29.6	20.9	19.3	23.0	26.5	20.9	24.7	22.6	25.1
	Nisan	19.8	24.8	22.7	19.8	19.1	22.1	21.9	20.1	23.4	17.1	25.1
	Mayıs	19.7	22.9	19.3	17.2	16.7	21.6	23.3	21.3	22.4	17.7	22.5
	Haziran	18.3	22.6	21.0	18.7	16.6	22.7	21.1	21.0	15.6	21.5	22.2
	Temmuz	17.0	17.7	18.7	17.8	15.4	19.6	21.3	17.6	22.7	18.6	20.2
	Ağustos	17.9	18.0	19.5	14.6	19.8	18.7	17.6	13.3	17.3	18.1	17.8
	Eylül	19.5	17.5	21.6	20.9	20.6		19.2	18.2	20.6	10.7	17.3

Kaynak: D.İ.E.

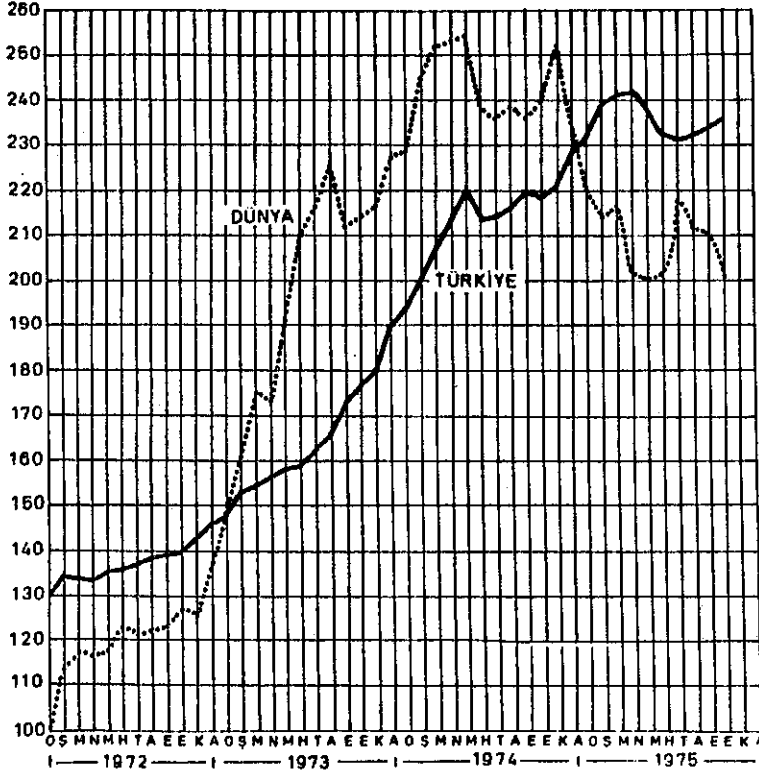
TABLO 24

TÜKETİCİ ENDEKSLERİNDEKİ YÜZDE DEĞİŞİMLER
(Yıl Sonuna Göre)

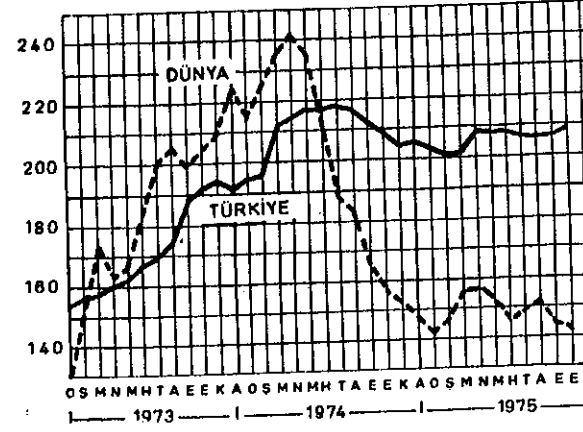
Yıl	Ay	Adana	Ankara	Antalya	Bursa	Diyarbakır	Erzurum	Eskişehir	İstanbul	İzmir	Ordu	Samsun
1974	Ocak	2.1	2.0	3.0	2.3	0.5	1.1	3.0	1.8	5.8	0.7	2.2
	Şubat	2.4	2.1	6.2	1.7	1.3	1.9	2.5	1.1	1.8	1.0	1.8
	Mart	8.4	5.5	7.9	5.6	4.8	3.5	4.8	5.6	4.5	7.3	7.7
	Nisan	10.4	7.8	14.4	7.5	7.3	4.3	7.8	7.8	5.4	12.1	7.7
	Mayıs	10.5	10.0	15.7	8.8	10.0	5.5	13.6	9.3	8.3	12.1	10.2
	Haziran	8.4	9.0	17.3	7.1	6.6	4.3	13.2	7.2	7.1	11.3	10.7
	Temmuz	12.9	12.7	14.7	9.7	9.8	8.5	11.4	10.0	9.0	13.1	13.5
	Ağustos	14.0	13.2	17.9	14.4	10.2	9.5	15.8	13.7	12.4	12.6	16.1
	Eylül	17.0	17.3	19.2	11.5	9.1		17.4	14.4	11.5	21.1	18.9
	Ekim											
	Kasım											
	Aralık											
1975	Ocak	1.3	2.8	2.3	2.3	0.4	1.3	2.2	2.6	1.2	2.3	2.1
	Şubat	7.1	6.5	10.1	6.3	5.3	8.2	8.0	7.1	6.8	5.3	8.7
	Mart	10.9	10.8	14.8	11.5	7.7	11.6	10.4	9.5	10.3	6.8	8.6
	Nisan	13.4	13.4	15.3	12.5	10.0	11.7	8.9	11.0	10.2	6.7	8.6
	Mayıs	11.3	14.0	13.3	11.3	10.6	12.5	16.6	13.6	12.1	7.2	8.8
	Haziran	9.9	12.6	16.6	11.1	7.1	12.2	14.1	11.2	11.6	6.7	8.8
	Temmuz	13.2	11.8	11.8	12.9	9.1	13.8	12.6	10.9	13.1	9.0	9.9
	Ağustos	15.2	12.6	15.7	14.5	13.7	14.0	13.4	10.5	11.6	8.1	10.3
	Eylül	19.9	16.1	19.0	17.8	13.4		16.4	15.8	13.8	8.9	12.4
	Ekim											
	Kasım											
	Aralık											

Kaynak: D.İ.E.

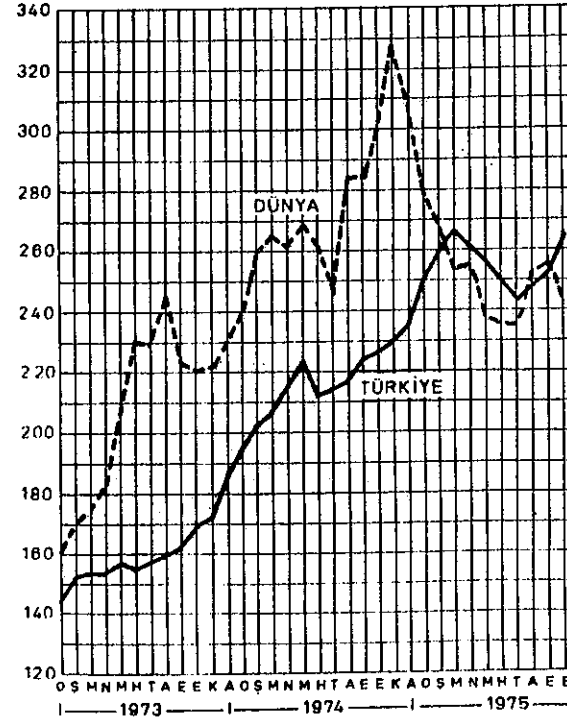
DÜNYA VE TÜRKİYE
TOPTAN EŞYA FİYATLARI ENDEKSİ
(1970 = 100)

DÜNYA VE TÜRKİYE
SANAYİ HAMMADDE FİYAT ENDEKSİ
(1970 = 100)

DÜNYA VE TÜRKİYE
TOPTAN GIDA FİYATLARI ENDEKSİ
(1970 = 100)

TABLO 25
EKONOMİST DERGİSİ DÜNYA FİYATLARI
ENDEKSİ
(1970=100)
(Haftalık)

		Sterlin Endeksi					Dolar Endeksi				
		Sınai Mamuller					Sınai Mamuller				
1974		Bütün Maddeler	Gıda	Genel	Fiberl.	Metal.	Bütün Maddeler	Gıda	Genel	Fiberl.	Metal.
Ekim	2	245.9	310.0	165.8	211.6	137.3	239.2	301.4	161.3	205.7	133.5
	9	247.0	314.9	162.2	208.7	132.8	241.0	307.2	158.2	203.7	129.6
	16	247.1	316.6	160.4	207.5	131.6	240.3	307.8	155.9	201.7	128.0
	23	245.8	317.9	155.6	206.2	125.6	238.9	309.0	151.3	200.4	122.1
	30	247.5	319.3	157.7	203.9	130.0	240.8	310.7	153.4	200.3	126.5
Kasım	6	258.0	335.6	160.5	203.6	134.9	252.0	328.1	156.9	199.0	131.9
	13	261.7	343.0	160.1	206.3	133.6	251.2	329.2	153.7	198.0	128.2
	20	262.1	346.7	156.4	205.0	130.3	253.4	335.2	151.2	198.2	126.0
	27	256.0	335.6	156.6	205.1	129.8	248.1	325.2	151.7	199.3	125.8
Aralık	4	247.4	321.4	155.0	204.2	126.7	240.1	311.9	150.4	198.2	123.0
	11	243.6	315.3	153.9	203.5	124.2	235.2	304.4	148.6	196.5	119.9
	18	235.4	302.5	151.5	202.0	123.0	229.7	295.2	147.8	197.1	120.0
	24	236.5	306.1	149.6	201.0	120.9	229.3	296.7	145.0	194.8	117.2
	31	238.2	308.9	149.9	200.3	121.6	233.0	302.1	146.6	195.9	118.2
1975											
Ocak	8	229.9	295.3	148.2	200.1	120.4	224.9	288.0	145.0	195.7	117.8
	15	223.9	283.4	149.5	199.8	122.4	219.6	278.0	146.6	196.0	120.1
	22	214.2	269.3	145.3	198.0	117.4	212.2	266.8	143.9	196.1	116.3
	29	217.5	274.9	145.8	197.0	117.9	214.8	271.5	144.0	194.5	116.4
Şubat	5	220.8	268.1	145.7	197.9	118.7	217.9	264.6	143.8	195.3	117.1
	12	223.5	271.8	147.0	198.5	119.4	222.7	270.8	146.5	197.8	119.0
	19	213.6	266.0	148.1	198.1	120.8	213.5	265.9	148.0	198.0	120.7
	26	212.4	251.5	150.4	196.7	124.0	214.7	254.2	152.0	198.8	125.3
Mart	5	204.8	243.1	150.0	196.7	124.3	208.7	246.5	152.1	199.4	126.0
	12	216.7	258.2	150.8	198.8	123.6	217.7	259.4	151.5	199.8	124.2
	19	216.4	257.5	151.3	199.3	124.6	219.0	260.6	153.1	201.7	126.1
	25	218.2	259.0	152.7	198.9	127.9	219.6	260.7	154.5	200.7	128.7
Nisan	2	220.9	262.2	155.4	202.1	129.0	221.7	263.1	156.0	201.8	129.5
	9	220.8	262.6	154.6	206.1	125.2	218.7	260.1	153.1	204.1	124.0
	16	219.7	260.3	155.3	209.5	125.2	216.6	256.6	153.1	206.5	123.4
	23	216.9	253.8	156.0	212.1	123.6	213.1	250.4	154.0	209.3	122.0
	30	211.3	246.9	154.9	216.3	121.4	207.1	242.0	151.8	212.0	119.0
Mayıs	6	209.3	244.0	154.0	218.8	119.6	203.9	237.7	150.3	213.2	116.5
	12	211.8	246.0	157.5	225.7	121.2	202.8	235.6	150.8	216.1	116.1
	19	212.5	247.4	157.3	223.1	121.6	204.0	237.5	151.0	214.1	116.7
	27	209.5	244.1	154.1	219.6	120.5	203.1	236.6	150.0	212.9	116.8
Haziran	3	208.3	243.4	152.2	217.7	116.8	201.3	235.0	147.0	210.2	112.8
	9	211.5	249.4	151.4	215.6	115.2	204.3	241.0	146.2	208.3	111.3
	16	213.1	250.9	153.3	218.3	117.1	201.7	237.5	145.1	206.7	110.9
	24	209.0	244.0	153.7	218.3	116.4	196.7	229.6	144.6	205.4	109.5
									144.5	203.2	111.5
Temmuz	1	211.0	245.1	156.9	220.7	121.1	194.3	225.7			
	8	216.8	252.5	160.1	221.4	120.0	198.3	231.0	146.5	202.5	109.8
	15	220.5	256.7	163.2	222.0	123.1	200.5	233.4	148.4	201.9	111.9
	22	226.1	266.0	162.8	222.3	125.6	205.2	241.4	147.8	201.8	114.0
	29	230.8	272.6	164.5	222.4	127.4	209.2	247.1	149.1	201.6	115.5
Ağustos	5	242.9	291.3	166.1	226.0	126.5	216.7	259.9	148.2	201.7	112.9
	12	250.3	300.6	170.8	230.2	131.6	219.3	263.3	146.9	201.7	115.3
	19	252.9	304.1	171.9	231.3	134.0	223.2	268.3	151.7	204.1	118.2
	26	247.3	295.6	171.6	231.5	135.2	217.3	259.8	150.8	203.4	118.8
Eylül	2	247.3	295.6	171.6	231.5	135.2	217.3	259.8	150.8	203.4	118.8
	9	239.2	285.4	165.8	230.3	126.6	210.3	251.0	145.8	202.5	111.3
	16	242.2	290.4	165.7	230.7	125.9	210.8	253.0	144.4	201.0	109.7
	23	246.5	296.0	167.8	232.6	128.7	210.0	252.2	143.0	198.2	109.7
	30	245.3	293.9	168.1	234.1	128.4	208.8	250.2	143.1	199.8	109.3
Ekim	7	249.0	299.4	169.1	236.2	128.1	211.8	254.7	143.8	200.9	109.0
	14	241.1	287.5	167.4	237.5	125.7	205.6	245.2	142.8	202.6	107.2
	21	238.5	283.2	167.7	238.8	125.7	204.9	243.3	144.1	205.2	108.0
	28	243.9	277.7	167.1	239.0	124.7	202.3	239.1	143.9	205.8	107.4
Kasım	4	237.9	281.3	169.1	238.2	127.5	205.2	242.7	145.9	205.5	110.0
	11	236.5	278.7	169.4	238.1	127.7	203.4	239.7	145.7	204.8	109.8

TABLO 26

EKONOMİST DERGİSİ DÜNYA FİYATLARI
İNDEKSİ(1970=100)
(Aylık)

	Sterlin Endeksi					Dolar Endeksi				
	Sınai Mamuller					Sınai Mamuller				
1974	Bütün Maddeler	Gıda	Genel	Fiberler	Metal.	Bütün Maddeler	Gıda	Genel	Fiberl.	Metal.
Ocak	245.3	257.3	230.8	333.5	173.7	228.2	239.1	214.8	310.3	161.6
Subat	256.9	273.5	236.0	313.2	195.0	241.3	259.2	223.6	296.6	184.8
Mart	257.3	270.7	240.7	286.6	217.8	251.9	265.0	235.6	280.6	213.3
Nisan	254.0	263.1	242.6	272.1	231.4	253.0	262.0	241.6	271.8	230.6
Mayıs	252.4	267.1	232.6	260.4	219.6	251.8	268.5	235.3	265.8	224.2
Haziran	240.7	263.5	212.3	254.7	193.9	240.0	262.7	211.6	253.9	193.4
Temmuz	237.2	276.4	188.3	250.7	158.9	236.4	275.4	187.6	249.8	158.3
Ağustos	244.8	290.5	187.8	246.6	158.3	239.1	283.7	183.4	240.8	154.6
Eylül	239.1	293.9	170.8	228.2	140.9	230.9	283.8	164.8	220.3	136.0
Ekim	246.7	315.7	160.3	207.6	131.5	240.0	307.2	156.0	202.4	127.9
Kasım	259.5	340.2	158.4	205.2	132.2	251.2	329.4	153.4	198.6	128.0
Aralık	240.2	310.8	152.0	202.2	123.3	233.5	302.1	147.7	196.5	119.7
1975										
Ocak	221.4	280.7	147.2	198.7	119.5	217.8	276.3	144.9	195.6	117.7
Subat	217.6	264.4	147.8	197.8	120.7	217.2	263.9	147.0	197.5	120.5
Mart	214.0	254.5	151.2	198.4	125.1	216.3	256.8	152.8	200.4	126.3
Nisan	217.9	257.2	155.2	209.2	124.9	215.4	254.4	153.6	206.7	123.6
Mayıs	210.8	245.4	155.7	221.8	120.7	203.4	236.9	105.5	214.1	116.5
Haziran	210.5	246.9	152.7	217.5	116.4	201.0	235.8	145.7	207.7	111.1
Temmuz	221.0	258.6	161.5	221.8	123.4	201.5	235.7	147.3	202.2	112.5
Ağustos	248.4	297.9	170.1	229.8	131.8	219.1	262.8	150.1	202.7	116.3
Eylül	244.1	292.3	167.8	231.8	128.9	211.4	253.2	145.4	201.1	111.8
Ekim	240.8	287.0	167.8	238.1	126.0	206.1	245.5	143.6	204.0	108.0

TABLO 27

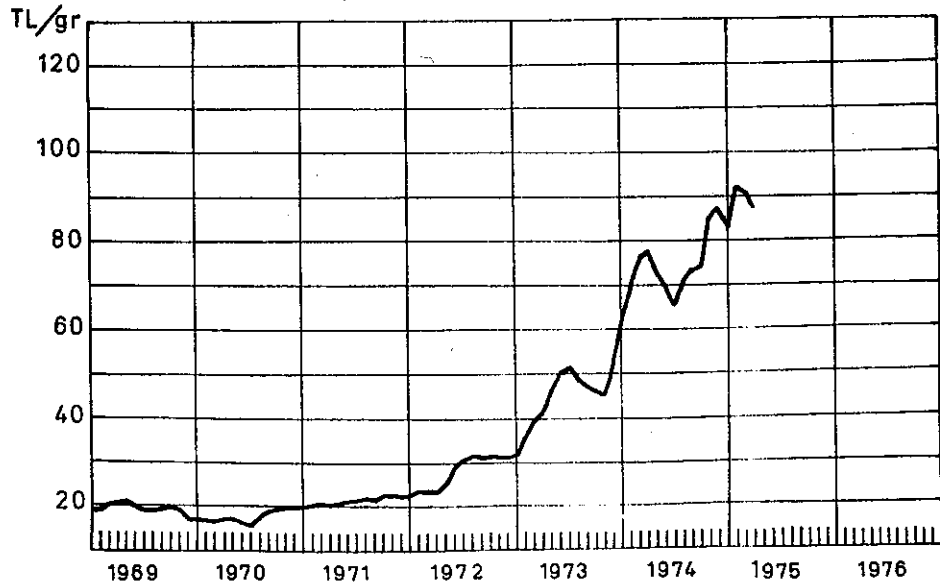
ALTIN FİYATLARI (ORTALAMA)

(TL)

	KOLCE (gr./TL.)			CUMHURİYET 1/			RESAT		
	1973	1974	1975	1973	1974	1975	1973	1974	1975
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
OCAK	31.75	60.88	83.63	211.86	399.60	591.73	402.00	542.75	773.86
SUBAT	35.32	69.68	92.10	237.55	479.45	651.35	431.20	612.00	801.50
MART	39.05	76.76	91.07	267.09	547.83	663.90	470.55	737.62	846.19
NİSAN	41.75	77.79	87.02	280.95	550.76	636.90	468.55	710.48	844.05
MAYIS	46.02	72.88	81.82	305.09	504.86	586.42	462.95	658.57	831.05
HAZİRAN	50.03	69.98	79.10	329.24	487.00	557.29	471.29	654.00	801.43
TEMMUZ	51.30	65.35	82.71	345.59	458.39	580.04	479.05	666.74	818.70
AĞUSTOS	48.42	70.94	85.16	325.45	480.86	594.19	486.59	691.90	865.24
EYLÜL	47.23	73.24	80.54	320.09	502.81	573.73	488.50	772.14	865.23
EKİM	46.00	73.83	81.61	320.67	506.37	584.83	499.24	766.32	887.22
KASIM	44.94	85.24		310.64	589.90		492.05	761.90	
ARALIK	50.01	87.49		330.86	605.39		501.43	760.00	
12 AYLIK ORTALAMA	44.32	73.67		298.76	509.28		470.28	694.54	

KAYNAK : T.C. Merkez Bankası
AÇIKLAMA : 1/7.212 gr.

ALTIN FİYATLARI

BÖLÜM V

İSTİHDAM VE ÜCRETLER

128. Türkiye'nin istihdam sorunu 40 milyonu aşan nüfusa yurt içinde "insanca" yaşama olanağının sağlanması noktasında düğümlenmektedir. Türkiye nüfusunun genç yapısı sorunun önemi- ni arttıran bir faktördür. Yapılan projeksiyonlara göre 1980'e doğru Türkiye nüfusunun yarısını 15 yaşından gençler teşkil edecektir.^{1/} Bu öntümüzdeki yıllarda "iş" isteyenle- rin sayılarının süratle artacağını ortaya koyan en önemli göstergedir.
129. İş isteyenlere iş verebilmenin tek yolu ise yatırımların art- tırılması, ihracatın geliştirilmesidir.
130. Devlet Planlama Teşkilatının yaptığı tesbitlere göre Türkiye'de 1.5 milyon dolayında işsiz vardır:

PLAN DÖNEMİNDE İŞGÜCÜ ARZI - TALEBİ VE İŞGÜCÜ FAZLASI (1962 - 1977)

(Erkek + Kadın)				
15 - 64 yaş			(Bin kişi)	
	1962	1967	1972	1977
1 - Toplam Yurtiçi Nüfus	28933	32724	37536	42130
2 - 15-64 Yaş Grubu	15967	17919	20350	22871
3 - Yurtiçi sivil istihdam	11951	12733	13510	14930
• Tarım	9216	9073	8760	8600
• Tarım dışı	2559	3322	4620	6200
•• Sanayi	995	1175	1500	2100
•• İnşaat	305	369	440	680
•• Ticaret	328	395	630	725
•• Ulaştırma	258	325	460	615
•• Hizmetler	768	1058	1590	2080
Bilinmeyen	81	388	130	130
4 - Sivil işgücü arzı	12186	13263	14240	16030
5 - Toplam işgücü fazlası	985	1440	1580	1800
• Tarım	(750)	(910)	(850)	(700)
• Tarım dışı	235	530	730	1100
6 - İşgücü fazlası oranı	% 8,0	% 10,8	% 11,0	% 11,0

Kaynak: ÜBYKP ve 1973 Programı

(1) İstihdam dışı kalanlar, ev kadınları, öğrenci- ler, tutuklular, sakatlar, sosyal dayanışma yar- dımları ile geçinenler, rant gelirleri ile geçi- nenler olup emek arz etmeyen kişiler ile işsiz- lerden oluşmaktadır.

^{1/} İleri sanayileşmiş ülkelerde 15 yaşından küçük nüfusun toplam nüfus içindeki payı % 20 dolayındadır.

130. İş ve İşçi Bulma Kurumuna kayıtlı işsiz sayısı 1975 yılı dokuzuncu ayı itibariyle 109 bin kişidir. Bu rakam aynı ayda 1973 yılında 40 bin, 1974 yılında 76 bin idi.

131. Mevcut resmi rakamlara göre Türkiye'de özel kesim, kamu kesiminden daha geniş şekilde istihdam olanağı yaratmaktadır. Sigortalı işçi sayılarında son on yılda kaydedilen gelişme şöyledir:

Yıllar	K a m u		Ö z e l		T o p l a m		(bin işçi)
	Sayısı	Endeks	Sayısı	Endeks	Sayısı	Endeks	Özel Kesimin Payı
1965	388	100	506	100	895	100	56.5
1966	412	106	579	114	991	111	58.4
1967	436	112	632	125	1.069	119	58.1
1968	511	131	694	137	1.206	135	57.5
1969	520	134	741	146	1.261	141	58.7
1970	526	135	787	155	1.313	147	59.9
1971	510	131	894	176	1.404	157	63.6
1972	511	132	1.013	200	1.525	170	66.4
1973	510 ^{1/}	131	1.138	225	1.649	184	69.0
1974	628 ^{1/}	162	1.171	231	1.799	201	65.0

132. Görüleceği gibi, 1974 yılı sonunda tüm sigortalı işçilerin % 65'i özel kesimde çalışmaktadır.

133. Son on yılda özel kesimde istihdam olanakları % 131 artarken bu artış kamu kesiminde sadece % 62 olmuştur.

134. Kamu kesiminde 1969 yılından 1973 yılına kadarki dönemde istihdam artışı bir yana istihdam kısılması ortaya çıkmıştır. Sadece 1974 yılında özel kesimde istihdam artışı duraklama dönemine girerken (yıllık % 3 artış) kamu kesiminde -büyük ölçüde istihdam artışını makul gösterebilecek projelerin devreye girmemesine rağmen- dikkati çeken bir istihdam patlaması izlenmiştir. (% 23 artış) ^{1/}

135. Yukarıda da açıklandığı gibi Türkiye'de 16 milyon dolayında olan sivil işgücü arzının sadece 1.8 milyonluk kısmı Sosyal Sigortalar Kurumu kapsamındadır.

136. Emekli Sandığı, Bağkur kapsamındaki çalışan nüfus da dikkate alındığında Türkiye'de iktisaden faal nüfusun % 25'e yakın kısmının sosyal güvenlik hizmetlerinden yararlanabildiği anlaşılmaktadır.

^{1/} Bir yıl içinde istihdam rakamlarında sıçramanın izahı güçtür. Bunun işçi tarifindeki değişikliğe dayanması kuvvetle muhtemeldir.

**SOSYAL SİGORTA PROGRAMLARINDAN
YARARLANANLAR**

	1972	1973	1974
S.S.K.'na bağlı Olanlar	1.525.012	1.649.079	1.800.000
Emekli Sandığına Bağlı Olanlar	850.000	850.000	870.000
Bağkur'a Bağlı Olanlar	235.000	775.000	835.000
Banka - Sigorta Sandıkları	38.000	40.000	42.000
Toplam Sigortalılar	2.648.012	3.314.079	3.547.000
Yurtiçi Sigortalı/ Toplam Nüfus (%)	7.1	8.6	9.0
Yurtiçi Sigortalı Sayısı/(15-65) yaş Grubu Potansiyel Ve Fıllı Emek Arzı (%)	13.0	15.7	16.2
Yurtiçi Sigortalı Sayısı/İktisaden Faal Nüfus (%)	18.4	22.6	23.6
Yurt Dışındaki Sigortalılar	750.000	790.000	850.000
Sigortalılar/ Maaş ve Ücretliler (%)	56.3	58.1	58.0

Kaynak : Z. Selçuk Maruflu, Sosyal Refah Sosyal Güvenlik DPT. Eylül 1975.

137. Sendikal haklardan yararlanan işçilerin sayılarının da 1.8 milyon dolayında olduğu ve bunların sivil istihdam arzı içindeki paylarının % 11 dolayında bulunduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda işsizler konusunda yapılan açıklamalar dikkate alındığında, sendikal haklardan yararlananlara yakın bir nüfusun işsiz olduğu ortaya çıkmaktadır.
138. Sosyal Sigortalar Kurumunun yıllık raporunda yer alan bilgilere göre sigortalı işçilerde sigorta primi kesintisine esas olan ortalama ücretlerdeki artış oranı genellikle tüketici fiyatları endeksinin üzerinde seyretmektedir. Bunun istisnası 1971 ve 1972 yıllarıdır.
139. Aşağıda tüketici fiyatları endeksi ile ortalama yıllık ücretlerin artış oranları verilmektedir. (1968=100)

Yıllar	Tüketici fiyat endeksi yıllık artışları (%)	Günlük Ortalama ücretler yıllık artış oranları
1969	7.3	13.9
1970	7.4	9.9
1971	16.1	11.3
1972	12.3	11.6
1973	16.0	24.0
1974	17.3	25.5

140. Bu bilgilerin değerlendirilmesinde, Sosyal Sigorta Kurumu rakamlarının işçiye yapılan çıplak ödemeleri kapsadığı, ek sosyal ödeme ve hakların bu rakamlara girmediği gözönünde bulundurulmalıdır. Ayrıca Sosyal Sigorta kapsamının yaygınlaştırılması, tek işçi kullanan işyerlerinin de sigorta kapsamına alınması, bu gibi iş yerlerinde ise çıplak ücretin genellikle asgari ücret dolayında bulunması nedeniyle yıllık ortalama ücret artışlarına ilişkin rakamların İmalat Sanayi Sektöründeki gerçek durumu yansıtamadığı söylenebilir.
141. Toplu sözleşmelerin istikrar bulduğu 1965 yılından 1974 yılına kadar imalat sektöründe ortalama günlük ücretler % 215.9 oranında bir artış göstermiştir.
142. Ücret artışlarının makine fiyatlarındaki artışı az da olsa aştığı ortaya çıkmaktadır. Aynı devre zarfında makine ve teçhizat fiyatlarının % 155 oranında artmış olduğu anlaşılmaktadır. Büyük bir işsiz poolunun mevcudiyetine rağmen son on yılda ücretlerdeki artışın makine fiyatları artışından çok daha yüksek olması müteşebbislerin sermaye yoğun bir teknolojiye yönelmelerini etkileyebilecek önemli bir gelişmedir.

ÜCRETLER VE SERMAYE MALLARI FİYATLARI

Yıllar	İmalat Sanayii		Makine teçhizat Yatırım Deflatörü	Ücret Endeksi Makine Teçhizat Endeksi
	Ortalama Günlük Ücretler TL.	Endeks		
1965	21.61	100.0	100	100
1966	23.53	108.9	100	108.9
1967	25.83	119.5	110	108.6
1968	28.22	130.6	111	117.7
1969	32.13	148.7	117	127.1
1970	35.32	163.4	131	124.7
1971	39.32	182.0	168	108.3
1972	43.87	203.0	195	104.1
1973	54.41	251.8	224	114.7
1974	68.26	315.9	255	123.9

143. Aşağıdaki tabloda, son üç yılda Türkiye'de yapılan toplu sözleşmelere ilişkin bilgiler verilmektedir.

TOPLU SÖZLEŞMELER

	1972		1973		1974	
	Adet	%	Adet	%	Adet	%
Toplu sözleşme sayısı	1.603		1.921		1.239	
Kamu	443	28	551	29	420	34
Özel	1.160	72	1.370	71	819	66
İşyeri sayısı	3.668		6.309		2.841	
Kamu	1.789	49	4.211	67	1.447	51
Özel	1.879	51	2.098	33	1.394	49
İşçi sayısı	426.445		443.290		417.046	
Kamu	278.017	65	249.901	56	296.793	71
Özel	148.423	35	193.389	44	120.253	29

Kaynak : Prof. Nusret Ekin (Karma Ekonomi Sö-
minerî Antalya 1975 için hazırlanan tabliğ)

144. 1974 yılında Türkiye'de 2 841 işyerinde 417 bin işçiyi kapsayan 1 239 toplu sözleşme yapılmıştır.
145. Toplu sözleşme yapılan işyerlerinin % 51'i kamu iktisadi kuruluşlarına, % 49'u özel sektöre aittir.
146. Türkiye'de 1963-1974 yıllarında toplam 775 grev yapıldığı, bu grevlere 156 bin işçinin katıldığı, grevlerin 26.224 gün sürdüğü ve grevler nedeniyle 4 milyon 372 bin 609 çalışma gününün kaybolduğu tesbit edilmiştir.

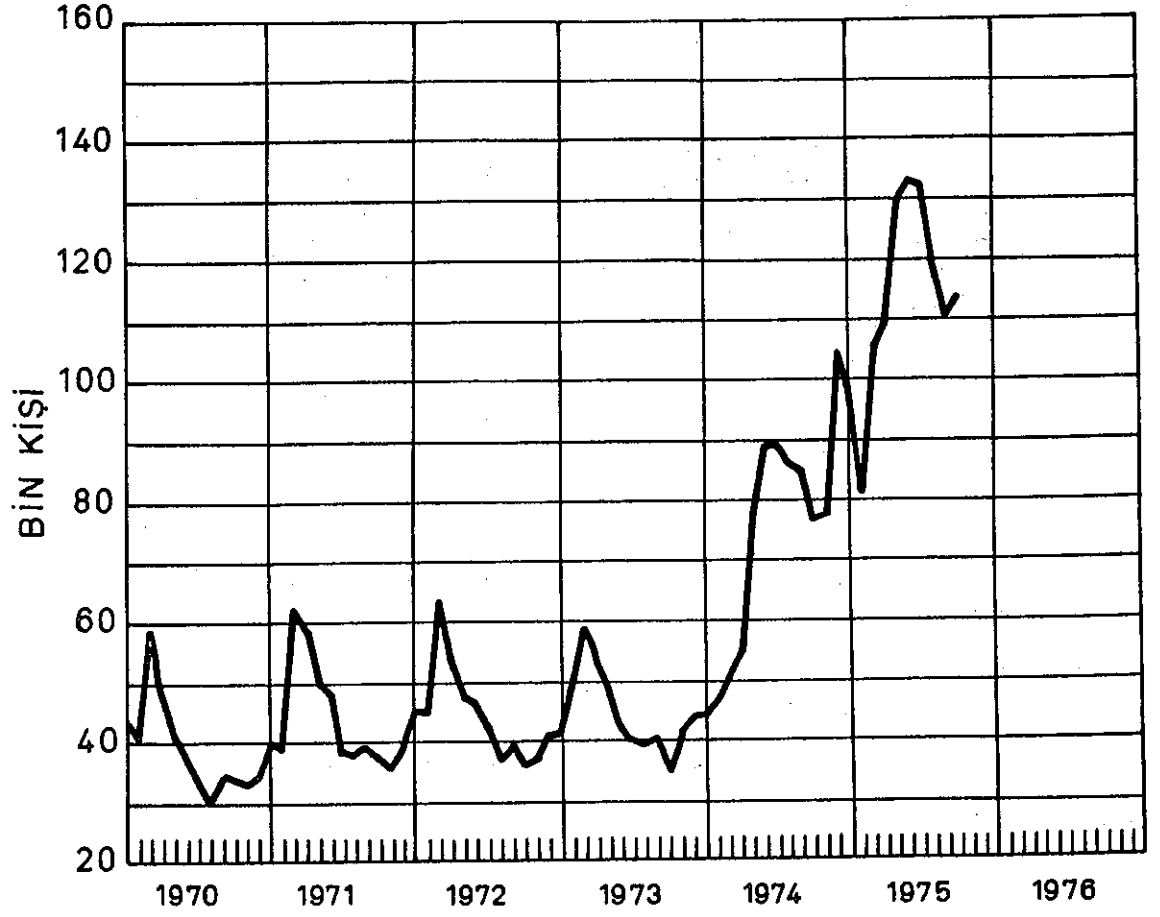
TÜRKİYE'DE GREVLER

Yıllar	Grev Sayısı	Grevdeki Günler	Grevdeki İşçiler	Grevde kaybolan İş günü
1963	8	269	1.514	19.739
1964	83	2.696	6.640	238.261
1965	46	1.730	6.593	336.836
1966	42	1.091	11.414	430.104
1967	100	3.992	9.463	344.112
1968	54	1.715	5.179	175.286
1969	86	1.926	20.155	323.220
1970	72	1.752	21.150	220.189
1971	78	2.132	10.916	476.116
1972	48	2.297	14.879	659.362
1973	55	2.897	12.256	671.135
1974	100	3.727	36.628	578.249
Toplam	775	26.224	156.797	4.472.609

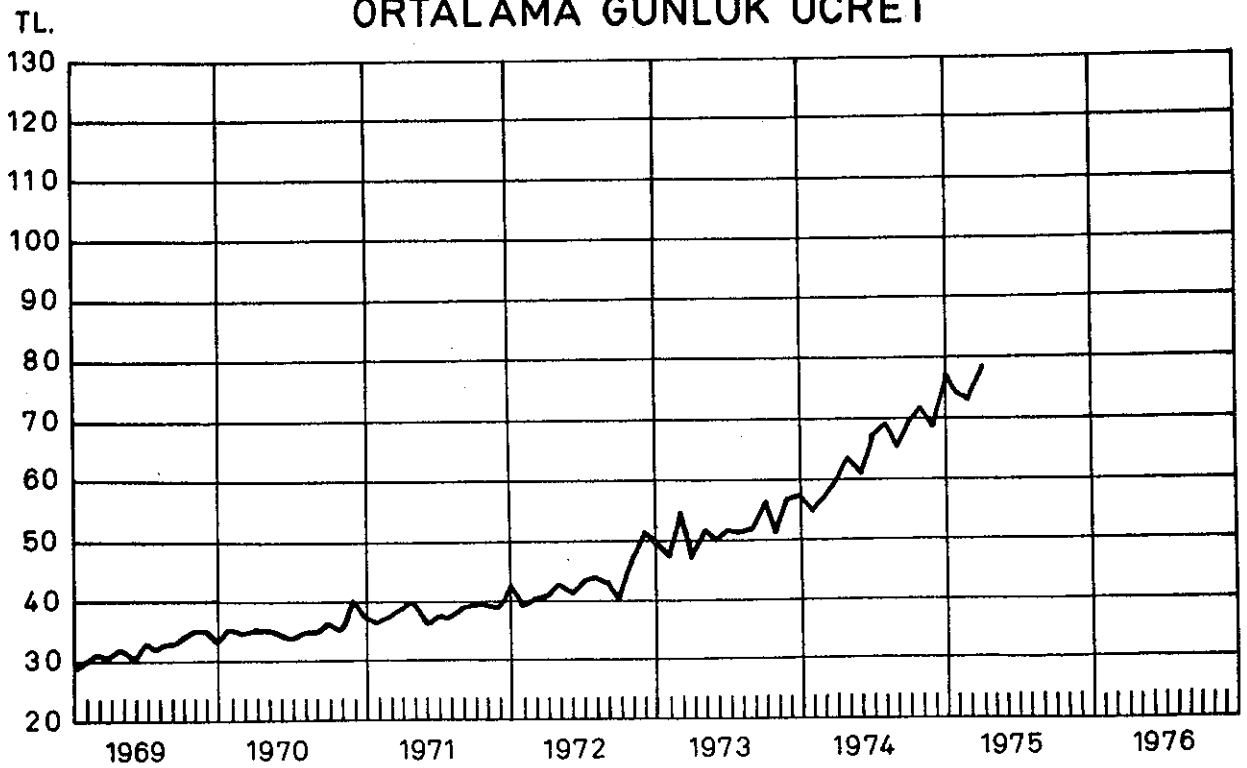
Kaynak : Çalışma Bakanlığı

147. 1974 yılında grev sayılarının, grevdeki günlerin, grevlere katılan işçilerin ve grev nedeniyle kaybolan işgünü miktarının çok hızlı bir sıçrama göstermesi dikkati çekmektedir.

AY SONU KAYITLI İŞSİZ SAYISI

ORTALAMA GÜNLÜK ÜCRET

TABLO 28

İSTİHDAM

AYLAR	AYSONU KAYITLI İSSİZ SAYISI			(2)/(1) %	(3)/(2) %	YURT DIŞINA GİDEN İŞÇİ SAYISI			(5)/(4) %	(6)/(5) %
	1973 (1)	1974 (2)	1975 (3)			1973 (4)	1974 (5)	1975 (6)		
OCAK	40.885	47.730	106.129	16.7	122.4	5.062	2.610	327	- 48.4	- 87.5
ŞUBAT	49.720	52.908	108.893	6.4	105.8	8.408	2.568	386	- 69.5	-85.0
MART	59.661	65.291	130.309	9.4	99.6	9.078	2.247	276	- 75.3	-87.7
NİSAN	53.143	78.033	133.118	46.8	70.6	15.886	2193	342	- 86.2	-84.4
MAYIS	48.391	89.208	130.401	84.3	46.2	12.662	2.537	317	- 80.0	-87.5
HAZİRAN	42.535	89.597	119.489	110.6	33.4	14.082	1.999	337	- 85.8	-83.1
TEMMUZ	40.348	86.673	109.735	114.8	26.6	15.454	1.791	276	- 88.4	-84.6
AĞUSTOS	39.580	85.561	113.657	116.7	75.3	14.949	1.482	266	- 99.1	-82.1
EYLÜL	40.868	76.271	109.080	86.6	69.9	14.565	1.337	311	- 99.1	-76.7
EKİM	35.481	77.875		119.5		12.946	696		- 94.6	
KASIM	42.240	105.012		148.6		8.202	473		- 94.2	
ARALIK	44.267	97.212		119.6		4.546	278		- 93.9	
YILLIK	44.772	81.748		82.6		135.820	20.211		- 85.1	

Kaynak: İş ve İşçi Bulma Kurumu

TABLO 29

ORTALAMA GÜNLÜK ÜCRETLER^{1/}

	(TL.)				
	1971	1972	1973	1974	1975
OCAK	37.37	43.55	49.96	58.51	72.79
ŞUBAT	36.86	39.69	46.91	54.67	72.38
MART	37.85	40.68	54.52	57.81	77.89
NİSAN	38.99	40.79	47.86	59.60	78.43
MAYIS	39.59	42.47	51.55	63.18	79.66
HAZİRAN	36.13	41.60	50.11	60.35	78.60 ^x
TEMMUZ	37.90	42.63	51.40	67.86	
AĞUSTOS	37.96	42.81	51.60	68.35	
EYLÜL	39.51	42.68	51.73	65.11	
EKİM	39.55	45.05	56.03	72.29	
KASIM	39.95	47.64	51.80	68.34	
ARALIK	39.32	51.70	57.04	77.67	
1) Yıllık Ortalama	<u>38.42</u>	<u>43.88</u>	<u>54.41</u>	<u>64.50</u>	
2) Yıllık % Değ.	7.8	14.2	24.00	18.5	

^{1/} Sosyal Sigortaya Bağlı İşçiler için

Kaynak: S.S.K.
x rakamlar geçicidir.

BÖLÜM VI

HİZMETLER

İç Ticaret

148. Yılın ilk dokuz ayında sınai ve tarımsal üretimdeki gelişmeye dayalı olarak iç ticaretle gelişme ortaya çıkmıştır. İç talebin süratle büyümesi nedeniyle iç piyasa hareketlenmiştir. 1975 yılının ilk dokuz ayında iç piyasada likidite sıkıntısı duyulmamıştır.
149. İç ticareti bu kadar cazip kılan etkenlerden biri şüphesiz ki "sanayi fiyatlarının dondurulması" şekline dönüşen "fiyat kontrolü uygulaması"dır. Sanayinin fiyatlarının doldurulmasına karşı mevcut talep baskısı iç ticaret marjlarının büyümesine imkân vermiştir. Toptan eşya fiyat endeksleri ile tüketici fiyatları endeksi arasında gittikçe büyüyen farkın önemli nedenlerinden biri budur.
150. Öte yanda değer olarak büyük rakamlara ulaşan ithalat da iç ticaret hacmini arttırıcı etken olmuştur.
151. Önemli olan iç ticaretteki gelişmeler sonucu ortaya çıkan fonların tam olarak vergilendirilmesi ve bu fonların mali aracı kuruluşlarca dolaylı olarak veya doğrudan yatırımlara yönlendirilebilmesidir.

Dış Ticaret

152. Orta Doğu ülkeleri ve diğer müslüman ülkeler ile dış ticaret ilişkileri umulan ölçülerde ve süratte gelişmeye bile hâlâ bir potansiyel ümit kaynağı teşkil etmektedir. İhracatçı şirketlerin bu ülkelerdeki girişimlerinden bazı başarılar sağlanabilmektedir.
153. İhracat konusundaki kuruluşların dış pazarlarda başarı kazanacak büyüklüğe ve güce kayuşturulması, kamu kesiminin özel teşvik ve desteğini zorunlu kılmaktadır. Kredili ihracat olanağı, ihracat kredisi ve sigortası sistemlerinin bulunmaması halen ihracatçıların en fazla şikâyet ettikleri konudur.
154. Haberleşme güçlüğü, dış pazarlarda devamlı temsilcilik bulundurmanın pahalılığı, bu konulardaki tecrübe noksanı, ihracatçı teşebbüslerin küçüklüğü ve yeniliği nedeniyle pazar araştırması ve geliştirilmesi bu konudaki engellerin başında gelmektedir.

Türk Müteahhitlerinin Yurt Dışındaki İhalelere Katılmaları

155. Türk müteahhitlerinin yurt dışındaki ihalelere katılmaları Türk ekonomisine istihdam, ihracat ve döviz geliri açısından büyük imkânlar sağlayacak bir konudur.
156. Türk hükümetinin müteahhitlerin yurt dışında iş almalarını kısıtlayan sorunlara çözüm getirmesi halinde bu alanda önemli gelişmeler sağlanabilir.

157. Türk müteahhitlerinin yurt dışında yapacakları işler dolayısıyla karşılaştıkları sorunların başlıcaları şunlardır:

- Müteahhitlerin yurt dışında alacakları işler 17 Sayılı karar ile ona ilişik tebliğler kapsamına girmektedir. Sermaye ihracı için Bakanlar Kurulu kararına, diğer hususlar için Maliye Bakanlığının özel izinlerine gerek vardır.

- Vergi kanunlarımızın dışarda iş yapan kurumlarla ilgili teferuatlı hükümler ihtiva etmemesi sebebiyle, kurumların kayıt nizamı ve safi kurum kazancının tesbiti bakımından tâbi olmaları gereken kurallar kesin değildir.

- Uygulamada, ihaleye iştirak ederken önce Maliye Bakanlığından müsaade alınması gerekmektedir. Kat'i teminat mektubu müsaadesinin alınabilmesi ise, taraflar arasındaki mukavele, dilekçe ve elde edilecek kârın Türkiye'ye döviz olarak getirilecek taahhüdü ile birlikte Maliye Bakanlığı'na tekrar müracaat edilmesi ile mümkün olmaktadır.

Bu uygulama değiştirilerek, müteahhide, ihaleye iştirak ederken Maliye Bakanlığınca verilen müsaade ile birlikte, avans ve Kat'i teminat mektupları için de meblâğ zikredilmeden gerekli izin verilebilir.

- İhaleyi alan müteahhide verilen avans kâfi gelmediği takdirde müteahhide Merkez Bankasınca bilhassa orta vadeli kredilerden döviz olarak sermaye ihraç edebilmesi için müsaade verilmelidir.

- İhracat yapan bir firma ile yurt dışında çalışacak bir Türk müteahhidinin hammadde ve ara mamullerini yurt dışına çıkarabilmesi konusunda ihracat rejimimizde bir ayırım bulunmadığı için, müteahhid firma kendi işinin ifası için dışa mal götürürken ihracat rejiminin kısıtlı ve geciktirici mevzuatı ile karşılaşmaktadır.

Karayolu Taşımacılığı

158. Orta Doğu komşularımızın artan ithalat hacmi ve bu ithalatın büyük kısmının karayolundan gerçekleştirilmesi zorunluluğu Türk karayollarındaki transit trafiğini arttırmıştır.

159. Önemli olan Türkiye'nin bu transit karayolu taşımacılığından yararlanabilmesidir. Sadece Irak ve İran'ın karayollarından gerçekleştirme durumunda oldukları transit yükü 3 milyon ton/yıl dolayında bulunduğu tahmin edilmektedir. Bu yükün nakli için herbiri 20 tonluk 5 bin birimlik karayolu ulaştırma aracı filosuna ihtiyacı vardır. Türkiye'nin asgari 3 bin birimlik filo ile bu taşımadan pay alması zorunludur.

160. Orta Doğu pazarı önem kazanmadan önce Türk kamyonları için müte- kabiliyet esasına dayanarak düşük kota sistemi uygulamasında ısrar eden Avrupa ülkeleri şimdi değişen koşullar karşısında kota sis- teminden vaz geçmeye Türkiye'yi ikna etme çabasındadırlar.
161. Orta doğulu komşularımız ise bu konuda Türkiye ile işbirliğine ar- zulu görünmemektedir. Son olarak İran-Bulgar işbirliği ile 1000 araçlık yeni bir girişimin ortaya çıkması Türkiye'nin bu konuda daha fazla geç kalmaması gereğini ortaya koymaktadır. Türkiye ken- di karayollarına büyük yük getiren bu transit ulaştırmasından, kat- landığı fedakârlıkları karşılayacak ölçülerde pay almaya mecbur- dur. İşbirliği olanaklarının kaybolması halinde Türk müteşebbisine tanınacak teşviklerle mevcut filonun hızla geliştirilmesi ve koru- yucu tedbirler için Dış İşleri Bakanlığımızın gerekli girişimlerde bulunması şarttır.
162. Bu konuda uzun süredir değişmeyen bir uygulamanın sürdürülmesinde- ki hataya da işarette yarar görülmektedir. Beş yılı aşan süredir frigorifik kamyon ve çekicilerine gümrük muafiyeti uygulanmakta diğer ağır vasıtalar bu uygulama dışında bırakılmaktadır. Transit nakliyatı sadece frigorifik araca gerek duyulmamaktadır. Fakat bu nitelikteki araçlara gümrük muafiyeti uygulandığından, kredili ola- rak döviz ile frigorifik araç bedeli ödemek, peşin gümrüklü araç bedeli ödemekten cazip geldiğinden gereksiz miktarda frigorifik araç ithal edilmektedir. Gümrük muafiyetinin diğer ağır taşıyıcılara da teşmili hem transit filosunun zenginleşmesine yardım edecek ve hem de gereksiz pahalı araç ithaline mani olacaktır.
163. Bu konuda yerli üretimi süratle teşvikte yarar vardır. İlk aşamada treyler ihtiyacını yerli üretimle karşılamak olanağı yaratılabilir. İkinci aşama olarak ağır çekicilerin kademeli olarak üretimine ge- çilebilir. Bu konuda yerli kamyon üretimindeki dingil ağırlığı sı- nırlamasına karşı ithal kamyonlarda bu sınırlamanın aranmaması da ilginç bir çelişkidir. Ağır çekicilerin üretimi gerçekleşinceye ka- dar kısa sürede mevcut pazara girebilmek için ağır vasıta çekicisi parkını zenginleştirebilmek amacıyla münhasıran dış pazara dönük çalışacak bu çekiciler için gümrük muafiyeti uygulanabilir.

Denizyolu Taşımacılığı

164. 1975 yılı programının Teşvik Politikası bölümünde gemi satın alma ve yapımı konusuna büyük ağırlık verilmiştir. Hükümet tarafından "Türk Deniz Ticaretini, Deniz Ticaret Filosu ve Gemi İnşa Sanayii- ni Teşvik ve Geliştirme Politikası Esasları" yayınlanmış ve bu e- saslara dayalı kararlar yıl içinde yürürlüğe konulmuştur. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca gemi satın alımı için otuza yakın teşvik belgesi verilmiştir. 1975 yılında bu belgelere dayalı olarak Türk ticaret filosuna sadece bir gemi katılabilmektedir.
165. Türk armatörleri orta doğu ülkelerinin artan ithalat hacmi dolayı- sıyla ortaya çıkan büyük fırsatı değerlendirmek bir yana Türk nav- lunlarının yabancı gemilere kaymasını önleyebilecek bir çaba içine bile girememişlerdir.

166. 1975 yılında dünya gemi fiyatları konjonktürünün çok müsait geçmesine Türk armatörlerinin arzulu olmalarına rağmen, Türk banka sisteminin gemi alımlarında doğrudan kredileme bir yana aracılık hizmetinden bile kaçınır olması bu olumsuz sonucun en önemli etkenidir.

Turizm

167. Turizm konusu son zamanlarda önemini kaybetmiş görülmektedir. İç turizm süratle gelişmekte, bu gelişme değişik şekillerde teşvik olunmakta, mevcut yatak kapasiteleri iç turizme yönelmektedir. Bunun yanında yurt dışı organize seyahatler turizm giderlerini süratle arttırıcı düzeye ulaşmıştır. Özellikle içerde ve dışarda paket turlar için uygulanan fiyatların dışarıdaki turlar lehine olması karşısında yurt dışına çıkış cazip hale gelmiştir. Dini amaçla yurt dışına çıkanların sayısında da yükselme vardır. Bütün bunlara karşı yurt dışından sağlanan turizm geliri düşmektedir. 1975 yılının ilk yedi aylık turizm geliri geçen yılın aynı dönemindeki gelirin altındadır.

168. Dış turizm, kitle turizmi düşünülerek projelendirilen, gerçekleştirilen yatırımların tamamen iç turizme yönelmesi tehlikeli bir gelişmedir. Bu Türkiye'nin turizm potansiyelini bir dış kaynak olarak değerlendirmekten vazgeçmekte olduğu anlamına gelir.

Mali Aracı Kurumlar Kesimi

169. Mali aracı kurumlar kesimi, diğer kesimlerdeki gelişmelerin gerisinde kalmaya, muhafazakâr yapısını korumaya devam etmektedir.
170. Hükümetin doğrudan kontrolunda bulunan ve sosyo/ekonomik programların uygulanmasında çok etkili olabilecek mali aracı kuruluşlar büyük bir ihmal ile unutulmuş durumdadır. Ekinliklerini gün geçtikçe yitirmekte amaçları dışında faaliyet göstermektedirler. Halbuki mevcut tecrübeleri, geniş teşkilatları ile bu alt yapı kuruluşlarının kısa sürelerde sosyo/ekonomik programların uygulanmasında etkin bir araç olarak kullanılmaları mümkündür:
- Tarımsal üretimin arttırılmasında, tarımsal üretim programlarının uygulanmasında, tarım kesiminde gelir dağılımının düzenlenmesinde Ziraat Bankasında yararlanılmalıdır.
  - Dünya ülkelerinde büyük sanayine yardımcı olabilecek küçük sanayi kuruluşlarının teşviki, halk bankacılığı, kooperatif bankalar yeniden ilgi çekmeye başlamıştır. Türkiye'de Halk Bankası kooperatif bir banka statüsüyle 1938'lerde kurulmuştur. Bankanın tecrübe ve imkânlarından gereğince yararlanılmamaktadır.
  - Denizcilik Bankası "gemi finansmanı", Etibank "madencilik kesiminin kredilendirilmesi", Emlâk Kredi Bankası "konut sorununun çözümü" konusunda geniş ve etkili faaliyet gösterememektedir.

171. Ticaret bankalarında ise halâ rekabetin sağlanamamış olması nedeniyle Türk ekonomisinde ileri bankacılık uygulaması başlayamamıştır. Ticaret bankalarının dış ilişkilerini "aracılar" yürütmektedir. DCM uygulamasında Türk ticaret bankalarının dışa doğrudan açılmamaları nedeniyle önemli ölçülerde "aracı komisyonları" ödenmiştir. Türk ticaret bankalarının dışa açılmamaları dış ticaret ilişkilerinin gelişmesini engellemektedir.
172. Türk ekonomisinin dışa açılmasında dış pazarlarla bankalar aracılığıyla ön ilişkinin kurulması zorunludur. Bunun eksikliği Türk ekonomisinin bugünkü aşamasında süratle hissedilmektedir. Bugün en kapalı ekonomiye sahip "komünist" ülkeler ile doğu bloku ülkeleri bile ülkelerinde yabancı bankaların şube açmalarına imkân vermekte, kendileri batının önemli ülkelerinde, Arap ülkelerinde banka şubeleri açmaktadırlar.
173. Ticaret bankalarımızın, ticari ilişkilerimiz açısından ümit taşıyan müslüman ülkelerde ve Batı Avrupa'da geniş ilişkimiz bulunan ülkelerde şubeler açmaları teşvik edilmelidir,
174. Batının önde gelen iki veya üç bankasına, Türk piyasasından mevduat toplamamak şartıyla, münhasıran parasal ve ticari işlemlerde bulunmak üzere Türkiye'de şube açma izini verilebilir. Bu hem Türk ticaret bankalarının modernleşmesine yardım edecek ve hem de Türk müteşebbisinin doğrudan dış pazarlara çıkmasına yardımcı olacaktır.

Orta Doğunun Ticaret Merkezi olarak İstanbul

175. 1975 yılının ortasında başlayan Beyrut olayları'ndan sonra ortadoğunun ticaret merkezi olmak konusunda değişik ülke ve şehirler arasında başlayan yarışma karşısında "Orta Doğunun Ticaret Merkezi Olarak İstanbul" konusu tekrar ön plana çıkmıştır.
176. Bu doğrudan ve dolaylı olarak Türk ekonomisinde büyük etkileri olabilecek bir konudur. Fakat özellikle telekomünikasyon konusundaki sorunlar İstanbul'un diğer rakip şehirler arasındaki şansını zayıflatmaktadır. Gelişmeleri değerlendirerek, sadece İstanbul'u Orta Doğunun Ticaret Merkezi yapmak için değil, fakat Türkiye'de yaşayanlar için alt yapıyı sagari düzeye çıkarmanın önemi artık tartışılmaz.

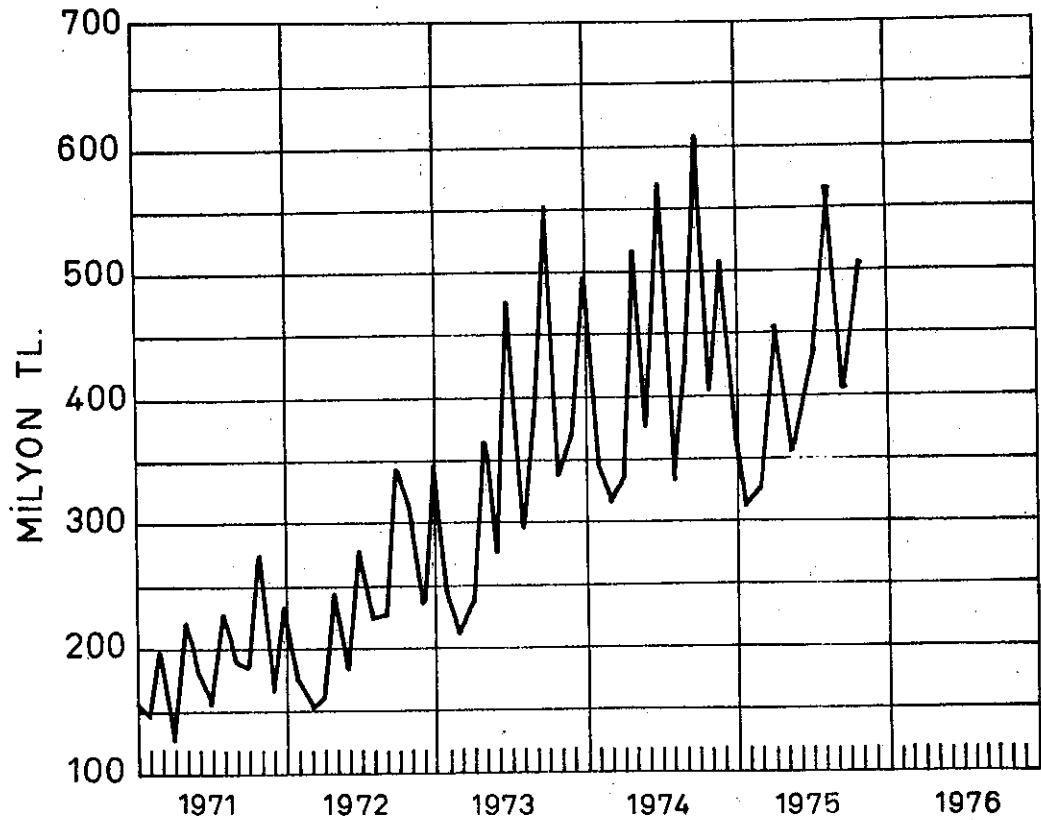
TABLO 30

PROTESTO EDİLEN SENETLER

	1 9 7 3		1 9 7 4		1 9 7 5		Y Ü Z D E D E Ğ İ S M E			
	Adet (1)	000 TL. (2)	Adet (3)	000 TL. (4)	Adet (5)	000 TL. (6)	3/1	4/2	5/3	6/4
Ocak	88.697	347.885	113.971	493.214	37.038	363.980	28.5	41.8	-67.5	-26
Şubat	64.953	244.019	83.359	349.434	32.396	315.259	28.3	43.2	-61.1	-9
Mart	53.471	211.165	69.694	315.405	33.776	327.305	30.3	49.4	-51.5	3
Nisan	62.810	236.496	81.827	337.916	45.585	451.638	30.3	42.9	-44.3	33
Mayıs	88.750	361.648	116.227	517.399	36.535	361.913	31.5	43.1	-68.6	-3
Haziran	66.815	276.039	84.316	379.355	45.046	432.177	26.2	37.4	-46.6	13
Temmuz	108.237	474.855	94.982	569.532	57.571	564.722	-12.4	19.9	39.4	-0
Ağustos	66.221	296.992	34.757	334.489	38.802	406.242	-47.5	12.6	11.6	21
Eylül	85.682	381.812	43.140	425.768	47.612	504.908	-49.7	11.5	10.4	18
Ekim	118.229	542.066	58.931	607.440			-50.2	12.1		
Kasım	72.901	339.458	37.863	404.008			-48.1	19.0		
Aralık	83.865	372.833	49.810	506.779			-40.6	35.9		
YILLIK	960.631	4.085.268	868.877	5.240.739			-9.6	28.3		

Kaynak: T.C.Merkez Bankası

PROTESTO EDİLEN SENETLER

BÖLÜM VII

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER

177. 1975 yılı dış ticaret ilişkileri, ilginç bir gelişme göstermiş; ihracat gelirleri azalırken, ithalat önemli miktarda artmış dış ticaret açığı önemli büyüklüğe ulaşmıştır.

178. Ocak-Eylül dönemleri itibariyle son yıllardaki gelişmeler özet olarak şöyledir:

	1973 (000\$)	1974 (000\$)	1975 (000\$)
Dış Ticaret	1.460.512	2.537.661	3.561.246
a. İthalât	1.460.512	2.537.661	3.561.246
Esas İthalat	1.421.577	2.492.809	3.487.839
Bedelsiz İthalat	38.935	44.852	73.407
b. İhracat	896.253	1.148.198	992.549
Tarım, hayv.	546.993	642.690	546.551
Madencilik	29.537	54.182	78.817
Sanayi	319.723	451.326	367.181
c. Dış Ticaret Açığı	564.259	1.389.463	2.568.697
İşçi Gelirleri	898.408	1.115.000	852.464

İhracat

179. 1975 yılının ilk aylarında, 1974 yılı gerçekleştirmelerine göre büyük bir düşüş gösteren ihracat, ancak vergi iadesi düzeninde sağlanan yeni imkanlarla Haziran ayından itibaren yükselmeye başlamış, Ocak-Mayıs döneminde, 249.4 milyon dolara çıkan gerileme, Ocak-Eylül döneminde biraz azalmış 155.6 milyon dolar olmuştur. Üç aylık dönemler itibariyle ihracat gelirleri şöyledir:

İhracattaki Gelişmeler

	1974 (Mil. \$)	1975 (Mil. \$)	Fark (Mil. \$)
Ocak-Mayıs dönemi	782.9	533.5	-249.4
Haziran-Eylül dönemi	365.3	459.1	93.8
Ocak-Eylül dönemi	1.148.2	992.5	-155.6

180. 1975 yılının Ocak-Mayıs döneminde, 533.5 milyon dolarlık ihracat gerçekleştirilmiştir. 1974 yılının aynı dönemindeki ihracat gerçekleşmesi ise 782.9 milyon dolar seviyesinde bulunuyordu. Beş aylık dönem olarak gerileme, % 31.9 oranında, 249.4 milyon dolardır. Buna karşılık Haziran-Eylül döneminde, 1974 yılındaki 365.3 milyon dolarlık gerçekleştirmeye mukabil, 1975 yılı gerçekleşmesi 459.1 milyon dolardır. Bu dönemdeki yükselme % 25.7 oranında, 93.8 milyon dolardır.
181. Bu gelişmelere rağmen Ocak-Eylül dönemi ihracat geliri, 1975 yılında, bir önceki yıla göre, % 13.6 oranında, 155.6 milyon dolar geridedir.
182. Gerileme, özellikle tarım ve hayvancılık ürünleri ile sanayi ürünlerinde görülmektedir.

İhracatın Ana Kesimlere Göre Dağılımı

	1 9 7 4	(%)	1 9 7 5	(%)
	(000 \$)		(000 \$)	
I. Tarım ve Hayvancılık	642.690	55.97	546.551	55.07
II. Madencilik ve Taşocakçılığı	54.182	4.72	78.817	7.94
III. Sanayi	451.326	39.31	367.181	36.99
Toplam	1.148.198	100.00	992.549	100.00

183. Ocak-Eylül döneminde 1975 yılında, bir önceki yıla göre tarım ve hayvancılık ürünleri ihracatı % 14.96 oranında, 96.1 milyon dolar, sanayi ürünleri ihracatı da % 18.64 oranında, 84.1 milyon dolar gerilemiş; bu gerileme ile, tarım ve hayvancılık kesiminin toplam ihracattaki payı % 55.97'den % 55.07'ye, sanayi kesiminin payı da % 39.31'den % 36.99'a düşmüştür.
184. Buna karşılık madencilik ve taşocakçılığı ürünleri ihracatı, % 45.47 oranında, 24.6 milyon dolar artış göstermiş; bu kesimin, toplam ihracattaki payı da % 4.72'den % 7.94'e yükselmiştir.
185. İhracat gelirlerinin azalmasına başlıca nedenler, özellikle, pamuk ve çekirdeksiz kuru üzüm gibi ihracatta ağırlığı bulunan maddelerde dış fiyatların düşmüş olması ve bazı maddelerde de miktar gerilemesidir.
186. Nitekim, toplam ihracatın % 77.0'sini kapsayan mallarla ilgili olarak yapılan fiyat araştırmasına göre, % 8.6 oranında fiyat gerilemesi görülmektedir. Ancak, pamuk ihracatı, bu hesaplama dışında tutulacak olursa, ihracatta % 14.5 oranında fiyat artışı olduğu anlaşılmaktadır.

187. Ocak-Eylül dönemi olarak ihracat gerçekleşmesi ile fiyat hareketleri aşağıda verilmektedir.

Ocak-Eylül Döneminde İhracat Fiyatları

	1974 Fiy. ile 1975 İhracatı (000\$)	1975 Fiy. ile 1975 İhracatı (000\$)	% Artış
Nohut	4.747	4.538	- 4.4
Mercimek	11.300	12.548	11.0
Tütün	85.372	129.533	51.7
Pamuk (Ham)	313.775	166.230	-47.1
Kuru İncir	4.659	4.519	- 3.1
Kuru Üzüm	41.276	30.220	-26.8
Fındık	89.124	107.678	20.8
Antep Fıstığı	4.921	5.892	19.7
Turunçgiller	16.921	18.880	11.6
Tiftik	9.677	8.264	-14.6
Su Ürünleri	6.036	9.702	60.7
Manyezit	4.284	9.609	124.3
Ham Boratlar	11.885	20.887	17.5
Krom	17.092	38.499	125.2
Et	11.099	11.946	7.6
Zeytinyağı	12.649	17.589	29.0
Sebze Konserveleri	9.143	9.655	5.6
Küspeler	28.783	22.212	-22.8
Benzin	26.971	21.983	-18.5
Çimento (Portland)	16.572	17.384	4.9
Deri Konfeksiyon	40.407	46.243	14.1
Pamuk İplikleri	58.913	38.593	-34.5
Halı, kilim)	10.524	12.036	14.4
Toplam	836.200	764.640	- 8.6

188. Ocak-Eylül dönemi olarak ihracat gelirlerinde, azalma gösteren başlıca tarım ve hayvancılık ürünleri şunlardır:

Tütün	17.0 milyon dolar
Pamuk	49.1 milyon dolar
Kuru Üzüm	6.8 milyon dolar
Fındık	16.8 milyon dolar
Canlı Hayvan ve Hayvancılık Ürünleri	13.1 milyon dolar

189. Madencilik ve Taşocakçılığı ürünleri ihracatı, gerek miktar, gerekse değer olarak, genellikle bir artış içerisinde olmuştur.
190. Sanayi kesiminde ise çimento, lâstik-plâstik, cam-seramik, demir-çelik ve taşıt araçları sanayi dallarında ihracat artışları olmuş; buna karşılık gıda, kimya, deri-kösele işleme, dokumacılık, demirdışı metaller ve makine sanayi dallarında ve petrol ürünlerinde ihracat gerilemesi kaydedilmiştir.

İthalât

191. Ocak-Eylül döneminde ithalat, 1974 yılına göre, 1975 yılında, % 40.3 oranında, 1.023.6 milyon dolar artış göstererek, 2.537.7 milyon dolardan 3.561.2 milyon dolara yükselmiştir.
192. Artışın başlıca nedenleri, ekonominin bugün vardığı düzeydeki taleplerin karşılanması yanında geçen yıl ortaya çıkan dış pazarlardaki fiyat artışlarının halâ ithalatımızı etkilemesidir.
193. Nitekim toplam ithalatın % 88.3'ünü kapsayan mallar, ya da mal grupları bakımından yapılan fiyat incelemesinde, ithalat fiyatlarının % 15.2 oranında artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Ham Petrol, bu hesaplamalar dışında tutulsa bile, ithalatta fiyat artışının % 11.9 oranında olduğu görülmektedir.
194. Genellikle, tüm ithal mallarında belirli bir fiyat artışı vardır. Ancak merinos yünü, taşıt araçları parçaları ve demirdışı metaller sanayii ürünleri fiyatlarında bir miktar düşme görülmektedir.

Ocak-Eylül Döneminde İthalat Fiyatları

	1974 Fiy. ile 1975 İthalatı (000 ₺)	1975 Fiy. ile 1975 İthalatı (000 ₺)	% Artış
Buğday	101.116	102.497	1.3
Pirinç	24.710	33.332	34.9
Merinos Yünü	24.332	18.154	-25.4
Ham Petrol	356.284	489.378	37.3
Fuel Oil	14.575	26.706	83.2
Makine Yağları	13.333	21.658	62.4
Gübreler	25.772	47.500	84.3
Kimyasal Maddeler	441.635	403.284	- 8.7
Lâstik-Plâstik Sanayii Ürünleri	106.996	113.587	6.2
Dokumacılık Sanayii Ürünleri	40.504	47.359	16.9
Cam-Seramik Sanayii Ürünleri	15.178	19.758	30.2
Blum, Kütük	107.218	110.058	2.6
Yuvarlak Demirler	96.633	107.679	11.4
Halitalı Demirler	31.088	35.709	14.3
Diğer Demirler	228.793	322.902	41.1
Demirdışı Metaller San.Ürünleri	100.094	88.007	-12.1
Madeni Eşya Sanayii Ürünleri	10.356	11.409	10.2
Makine ve Parçaları	582.516	709.105	21.7
Elektrikli Cihazlar San.Ürünleri	151.829	206.761	36.2
Taşıt Araçları Aksam ve Parçaları	254.420	228.240	-10.3
Toplam	2.727.382	3.143.083	15.2

195. 1975 yılının ilk dokuz ayında ithalat giderlerini etkileyen başlıca kalemler şunlardır:

	1 9 7 4 (000 ₺)	1 9 7 5 (000 ₺)	F a r k (000 ₺)
Ham Petrol	391.989	489.378	97.389
Makine Yağları	15.573	21.658	6.085
Kimyasal Sanayi Ürünleri	287.851	450.784	162.933
Demir-Çelik	357.199	576.348	219.149
Makine	448.982	709.105	260.123
Elektrikli Cihazlar	127.514	206.761	79.247

196. Gene aynı dönemde geçen yıla göre daha fazla ithal edilen mallar miktar olarak şunlardır:

	(Ton olarak)	
	1974	1975
Pirinç	10.000	66.406
Fuel Oil	231.856	372.110
Demir-Çelik	1209.540	1625.119

197. Geçen yıla göre miktar olarak daha az miktarda ithal edilen mallar:

	(Ton olarak)	
	1974	1975
Buğday	679.913	457.537
Ham Petrol	6716.280	6104.937
Gübreler	532.656	252.299

198. Ocak-Eylül dönemi olarak ithalatın, özellikle sanayi mallarının artış gösterdiği anlaşılmaktadır.

199. İthalatın ana mal grupları olarak dağılımı şöyledir:

İthalatın Ana Kesimlere Göre Dağılımı
(Ocak-Eylül)

	1974		1975	
	(Mil.₺)	(%)	(Mil.₺)	(%)
Tarım ve Hayvancılık	203.7	8.0	180.3	5.1
Madencilik ve Taşocakçılığı	431.1	17.0	538.6	15.1
Sanayi	1.858.0	73.2	2.768.9	77.7
Bedelsiz İthalat	44.9	1.8	73.4	2.1
Toplam	2.537.7	100.0	3.561.2	100.0

200. Tarım ve hayvancılık ürünleri ithalatı, bir önceki yıla göre % 11.5 oranında, 23.4 milyon dolar azalma göstermişse de, madencilik ve taşocakçılığı ürünleri ithalatı % 24.9 oranında, 107.5 milyon dolar, sanayi ürünleri ithalatı % 49 oranında, 910.9 milyon dolar artış kaydetmiştir. Ayrıca, bedelsiz ithalatta da işçi kesin dönüşlerindeki artış nedeni ile % 63.5 oranında, 28,5 milyon dolar artış görülmektedir.

201. Tarım ve hayvancılık kesimindeki azalmaya uygun olarak, toplam ithalat içerisindeki payı % 8.0'dan % 5.1'e düşmüş; madencilik ve taşocakçılığı kesimi, artış göstermesine rağmen toplam içerisindeki payı % 17.0'dan % 15.1 düşmüş; ancak sanayi kesimindeki artış, toplam içerisindeki pay da artarak % 73.2'den % 77.7'ye yükselmiştir.

202. İthalatta, genellikle tüm kesimlerde ve mal gruplarında artış olmuştur. Ancak büyük artışlar, kimyasal maddeler, demir-çelik, makine gibi mallarda görülmektedir.

İhracat ve İthalatın Bölgeler Arası Dağılımı

203. Ocak-Ağustos dönemi olarak gerçekleşen ihracat ve ithalatta, 1975 yılında ilginç gelişmeler görülmektedir. Örneğin, OECD Ülkeleri'ne dönük ihracatın azalması, ithalatın artması dikkat çekici bir gelişmedir.

İhracat

204. 1975 yılının ilk sekiz ayında gerçekleşen ihracatta, OECD Ülkeleri'nin payı % 66.58 olmuştur. Bu oran, 1974 yılında % 70.50 çevresinde bulunuyordu. Azalma, özellikle, Avrupa Ekonomik Topluluğu Ülkeleri'ne dönük ihracatta görülmektedir. Nitekim, Ocak-Ağustos dönemi olarak kaydedilen 181.2 milyon dolarlık gerilemenin 153.9 milyon dolarlık kısmı Avrupa Ekonomik Topluluğu'na

yapılan ihracattaki gerilemeden ileri gelmektedir. Bu gerileme ile AET'nin ihracattaki payı, % 47.37'den % 39.44'e düşmüştür. Altılar'ın payındaki düşme daha ilginç bir görünümdedir. Nitekim, 1974 yılı Ocak-Ağustos döneminde Altılar'a 426.0 milyon dolarlık ihracat yapıldığı halde, 1975 yılının aynı döneminde, gerçekleştirilen ihracat 287.4 milyon dolarıdır. Buradaki gerileme, % 32.55 oranında, 138.7 milyon dolarıdır.

205. Üçler'e dönük ihracattaki gerileme ise % 23.01 oranında, 15.2 milyon dolardır.
206. Anlaşmalı Ülkeler'e yapılan ihracattaki gerileme % 11.56 oranında, 113 milyon dolar, diğer ülkelere yapılan ihracattaki gerileme ise % 4.06 oranında 8.5 milyon dolardır.

İthalat

207. İhracattaki gelişmelerin aksine, OECD Ülkelerinden ithalatta önemli artış görülmektedir. Bu ülkelerden yapılan ithalat, Ocak-Ağustos dönemi olarak % 48.27 oranında, 783.1 milyon dolar artmıştır. Bu artış, özellikle Avrupa Ekonomik Topluluğu Ülkelerinden yapılan ithalatta görülmektedir. Bu Ülkelerden yapılan ithalattaki artış oran ve değeri, % 53.93 ve 551.2 milyon dolardır. Altılar'dan yapılan ithalattaki yükselme % 55.53 oranında, 473.4 milyon dolar, Üçler'den yapılan ithalattaki yükselme, % 45.87 oranında, 77.8 milyon dolardır.
208. Anlaşmalı Ülkeler'den yapılan ithalat ise % 1.63 oranında, 1.5 milyon dolar artış göstermektedir.
209. Diğer Ülkeler'den yapılan ithalatta da % 38.20 oranında 193.4 milyon dolarlık artış ortaya çıkmıştır.
210. 1975 yılı toplam ithalatında değer olarak en büyük payı (% 55 dolayında) ham maddeler almıştır. İthalatta makine ve teçhizatın payı (% 34) ve nakil vasıtaları için yapılan ithalatın payı (% 8) dolayında olduğu görülmektedir.

1975 YILI İTHALATI

	Toplam İthalât (000 ₺)	Makine- Teçhizat İthalâtı (000 ₺)	Ham- Madde İthalâtı (000 ₺)	Nakil Vasıtaları İthalâtı (000 ₺)
Ocak	348.535	116.286	197.387	18.398
Şubat	365.748	137.136	178.658	19.771
Mart	461.156	161.125	264.452	23.277
Nisan	397.888	135.163	229.850	26.671
Mayıs	314.192	93.611	179.127	18.865
Haziran	536.667	171.387	320.601	42.678
Temmuz	421.038	125.740	247.271	25.162
Ağustos	352.562	142.581	164.168	29.962
Eylül	363.460	121.225	177.479	30.559
Ocak-Mart %	1.175.439	414.547 35.3	640.497 54.5	61.446 5.2
Ocak-Mayıs %	1.887.519	643.321 34.1	1.049.474 55.6	106.982 5.7
Ocak-Haziran %	2.424.186	814.708 33.6	1.370.075 56.5	149.660 6.2
Ocak-Ağustos %	3.197.786	1.083.029 33.9	1.781.514 55.7	204.784 6.4
Ocak-Eylül %	3.561.245	1.204.254 33.8	1.958.992 55.0	278.442 7.8

Kaynak: Ticaret Bakanlığı Değerlendirme Genel Müdürlüğü

İthalatın Kaynaklara Göre Dağılımı

211. 1975 yılında gerçekleşen ithalatla Liberasyon Listeleri ile Tahsisli İthal Malları Listesi'nden yapılan ithalatla büyük yükselmeler olduğu görülmektedir.

212. Ocak-Eylül dönemi olarak gerçekleşen ithalatın kaynaklara göre dağılımı şöyledir:

Kaynaklara Göre Ocak-Eylül İthalatı

	1974 (Mil.₺)	% Da- ğılım	1975 (Mil.₺)	% Da- ğılım
Liberasyon	1.639.8	64.6	2.223.0	62.4
Tahsisli İthal Malları	472.8	18.6	860.2	24.2
Anlaşmalı Ülkeler	146.5	5.8	128.8	3.6
Program İthalatı	2.259.1	89.0	3.212.0	90.2
NATO-Enfrastrüktür	15.5	0.6	28.4	0.7
Özel Yabancı Sermaye	12.1	0.4	97.0	2.7
Proje Kredileri	205.1	8.0	149.4	4.2
Bedelsiz İthalat	44.9	1.7	73.4	2.0
a. Bedelsiz	38.1	1.5	70.1	1.9
b. Bağış	6.8	0.2	3.3	0.09
Diğerleri	1.0	0.03	1.0	0.02
Toplam	2.537.7	100.0	3.561.2	100.0

213. 1975 yılının ilk dokuz ayında liberasyonun payı toplam ithalat-
ta % 62 dolayında program ithalatında % 70 dolayında gerçekleş-
miştir.
214. Ocak-Eylül dönemi olarak liberasyon listeleri'nde yapılan itha-
lattaki % 35.6 oranında, 583.2 milyon dolarlık, tahsisli ithal
malları listesi'nden yapılan ithalat % 81.9 oranında, 387.4
milyon dolarlık artış olmuştur. Bu artışlar, Ocak-Eylül dönemi
toplam ithalatındaki artışın % 94.8'ini teşkil etmektedir.
215. Yine bu gelişmelere göre, liberasyon oranı, 1974 yılında
% 64.6 olmuş; buna karşılık 1975 yılındaki artış, ancak % 62.4'e
varabilmiştir. Bununla beraber Tahsisli İthal Malları Listesin-
den yapılan ithalatın toplam içerisindeki payı % 18.6'dan
% 24.1'e yükselmiştir.

1975 yılı sonu itibariyle muhtemel büyüklükler

216. 1964-1974 yılları arasında gerçekleşen yıllık ihracat ve itha-
lat ile Ocak-Eylül dönemi ihracat ve ithalat değerleri üzerin-
de yapılan bir çalışma göstermektedir ki, dokuz aylık dönemde
ithalatın, ortalama % 71.38'i ihracatın da % 66.18'i gerçekle-
şmektedir.

217. Bu ortalama oranların 1975 yılı içinde gerçekleşebileceği varsayılacak olursa, yıl sonunda ithalatın 4.950 milyon dolar, ihracatın da 1.500 milyon dolar çevresinde oluşması gerekir.
218. Bununla beraber ithalatın yavaşlaması^{1/} ihracatın ise mevcut seyri karşısında, 1975 yılı ithalatı için 4.600 milyon dolar, ihracat için de 1.400 milyon dolar düzeyinde bir gerçekleşme ihtimali fazla yanıltıcı olmayabilir,

İşçi Gelirleri

219. 1975 yılında yurt dışına gönderilen işçi sayısında oldukça büyük bir düşme görülmektedir. Nitekim, son yıllarda en düşük işçi gönderme yılı bulunan 1974'te, Ocak-Eylül dönemi olarak 18.764 kişi yurt dışına işçi olarak gitmiş; buna karşılık 1975 yılının aynı döneminde yurt dışına gönderilen işçi sayısı, ancak 2.838'ibulabilmektedir.
220. Buna rağmen işçi gelirlerinde, bu düzeyde bir gerileme görülmemektedir. Nitekim, Ocak-Eylül olarak, 1974 yılında 1.115 milyon dolarlık işçi gelirine karşılık, 1975 yılının aynı döneminde 852.5 milyon doları Merkez Bankası yoluyla, 159.0 milyon doları da diğer bankalar yoluyla olmak üzere, toplam 1.011.5 milyon dolarlık işçi geliri sağlanmıştır. Bu gerçekleştirmelere göre, işçi gelirlerinde 1974 yılına göre, % 9.3 oranında, 103.5 milyon dolarlık bir gerileme görülmektedir.

Ödemeler Dengesi-Azalan Rezervler

221. 1974 yılı başlarında petrol krizi ortaya çıkınca yılın ilk yarısında Türkiye gelişmeleri gereğince dikkate alamamış, değerlendirememiştir. Önce iç politikadaki çekişmelere dayalı olarak daha sonra Kıbrıs Harekâtı nedeniyle Türkiye frenlenmiş bir ekonomi ile kendini "petrol krizi dönemi-nin" içinde bulmuştur. 1974 yılının Temmuz ayından itibaren durumun farkedilip tedbirler alınmaya başlanmasına rağmen Türkiye'nin bu konuda oldukça geç kaldığı anlaşılmaktadır.

---

^{1/} 1975 yılının ilk yarısında devalüasyon söylentileri ve muafiyete tabi ithalat kalemlerinin gümrüklendirileceği konusunda bekleyişler nedeniyle normalin üzerinde ithalat gerçekleştirildiği sanılmaktadır.

222. Tahminlere göre 1975 yılı dış ticaret dengesi:

- 4.6 milyar dolar ithalat
- 1.4 milyar dolar ihracat
- 3.2 milyar dolar dış ticaret açığı ile sonuçlansa bile, mevcut olanaklarla bu açığı kolaylıkla kapatmak mümkün olabilecektir.
- 300 milyon dolar proje kredisi (bedelsiz ithalat dahil)
- 900 milyon dolar D.Ç.M.
- 1.500 milyon dolar görünmeyen kalemler (işçi gelirleri dahil)
- 1.000 milyon dolar dolayında net rezerv eksilişi ile 1975 yılında ödemeler dengesi sorununa çözüm getirilebilecektir.

223. 1976 Yılında en iyimser sınırlamalarla:

- 5.3 milyar dolarlık bir ithalat
- 2.0 milyar dolarlık bir ihracat karşısında gene
- 3.3 milyar liralık bir dış ticaret açığı söz konusudur. Halbuki, 1976 yılında dış ticaret açığının artması değil tam tersine küçültülmesi gereklidir.

224. 1975 yılında ödemeler dengesinde olumlu etkisi olan 900 milyon dolar dolayındaki DÇM genellikle 1 veya birbuçuk yıl vade ile sağlanmıştır. Önümüzdeki yıl bir kısmının ödeme vadeleri gelecektir. Vade uzatmak ve 1975 yılındaki büyüklüklerde DÇM temin edebilmek için Türkiye'nin dünya para piyasalarında "kredi itibarı"nın bulunması gerekir. Gittikçe büyüyen dış ticaret açığı ve gittikçe azalan döviz rezervleri bu itibarı olumsuz etkiler.

225. Kaldı ki, 1976 yılında artık rezervleri de daha fazla zorlamak mümkün olmayacaktır: 1975 yılında aylar itibarıyla net döviz rezervlerinin eksilişi ve son durum şöyledir:

ALTIN VE DÖVİZ REZERVİ

	(000 ₺)					
	1974 Aralık (1)	1974 Eylül (2)	1975 Ocak (3)	Şubat (4)	Mart (5)	Nisan (6)
Döviz taahhütleri	1.239.9	1.270.9	1.235.4	1.266.5	1.191.7	1.132.4
D Ç M	144.9	161.1	146.6	145.8	131.6	122.3
Altın Borçlar	146.4	146.4	146.4	146.4	146.4	146.4
Toplam	1.531.2	1.578.4	1.528.4	1.558.7	1.469.7	1.401.1
Brüt Rezervler	1.608.8	2.064.1	1.528.4	1.395.3	1.321.2	1.103.1
Net Rezervler	77.6	487.7	57.7	-163.4	-148.5	-298.0

	(000 ₺)						
	1975						
	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Değişim	
	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(11-2)	(11-1)
Döviz taahhütleri	998.4	989.5	1.026.9	1.069.2	1.076.6	-194.3	-163.3
D Ç M	161.1	433.7	650.8	732.8	806.7	645.6	661.8
Altın Borçları	146.4	146.4	146.4	146.4	146.4	-	-
Toplam	1.305.9	1569.9	1.824.1	1.948.4	2.029.7	451.3	498.5
Brüt Rezervler	1.029.9	1068.9	1.157.8	1.221.3	1.262.1	-802.0	-346.7
Net Rezervler	-276.0	-500.7	-666.3	-727.1	-767.6	-1255.3	-845.2

226. Bu kritik duruma çözüm getirmek için ciddi tedbirler alınmasında geçi-
kilmektedir.^{1/} Tekrar eski "döviz darboğazı"na düşme endişesi karşısın-
da stok amacı güden girişimler sorunu arttırmaktadır. Değişik nedenler-
le 1974 ve 1975 yıllarının bu konuda ihmal yılları olması karşısında
soruna müdahale imkânı için çok az müddet kalmıştır.

^{1/} KÖnunun önemi nedeniyle "Özel Bölümü"nde "Ödemeler Dengesi ve
İhracatı Geliştirme" tedbirleri ayrıca ve geniş olarak incelen-
miştir.

TABLO 31
MAL İTHALATI

	(Milyon \$)						
	1972 (1)	1973 (2)	1974 (3)	1975 (4)	1973 (2/1)	1974 (3/2)	1975 (4/3)
Ocak	93.6	133.5	212.9	348.5	42.6	59.5	63.7
Şubat	118.8	127.9	227.7	365.7	7.7	78.0	60.6
Mart	109.6	201.6	284.2	460.0	83.8	41.0	62.0
Nisan	122.6	158.0	319.6	397.8	28.9	102.2	24.5
Mayıs	135.7	153.3	324.4	314.2	13.0	111.6	- 3.2
Haziran	133.6	185.4	295.4	536.6	38.8	59.3	81.6
Temmuz	134.7	181.1	252.1	421.0	34.4	39.2	67.0
Ağustos	113.1	136.2	303.3	352.5	20.4	122.6	16.2
Eylül	155.8	183.3	318.0	364.0	17.7	73.5	14.5
Ekim	123.7	180.0	302.5	328.6	45.5	68.0	10.8
Kasım	119.8	226.6	403.2		89.1	77.9	
Aralık	201.6	229.0	534.1		13.6	133.2	
Ocak-Aralık	1.562.6	2.096.1	3.777.4		34.1	80.2	

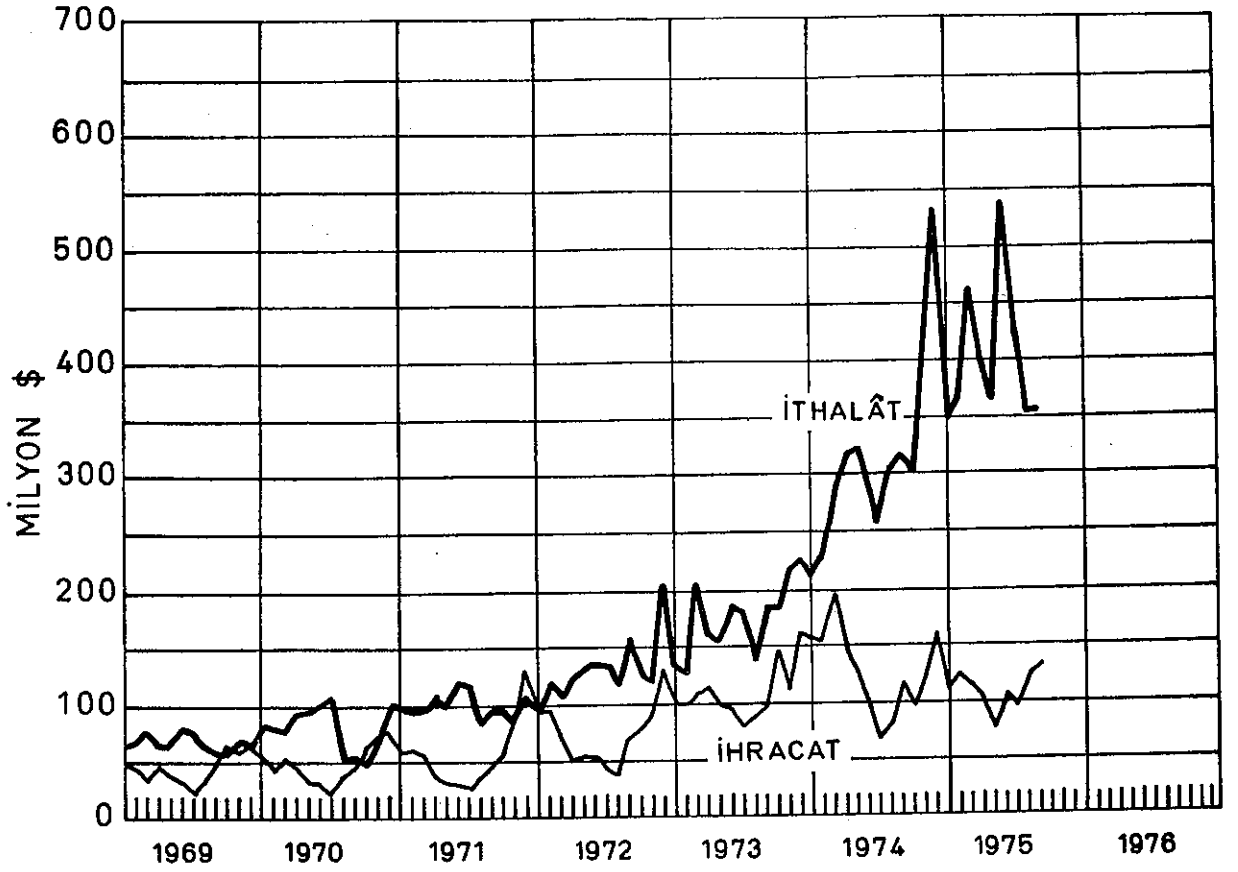
Kaynak: D.İ.E.

TABLO 32
MAL İHRACATI

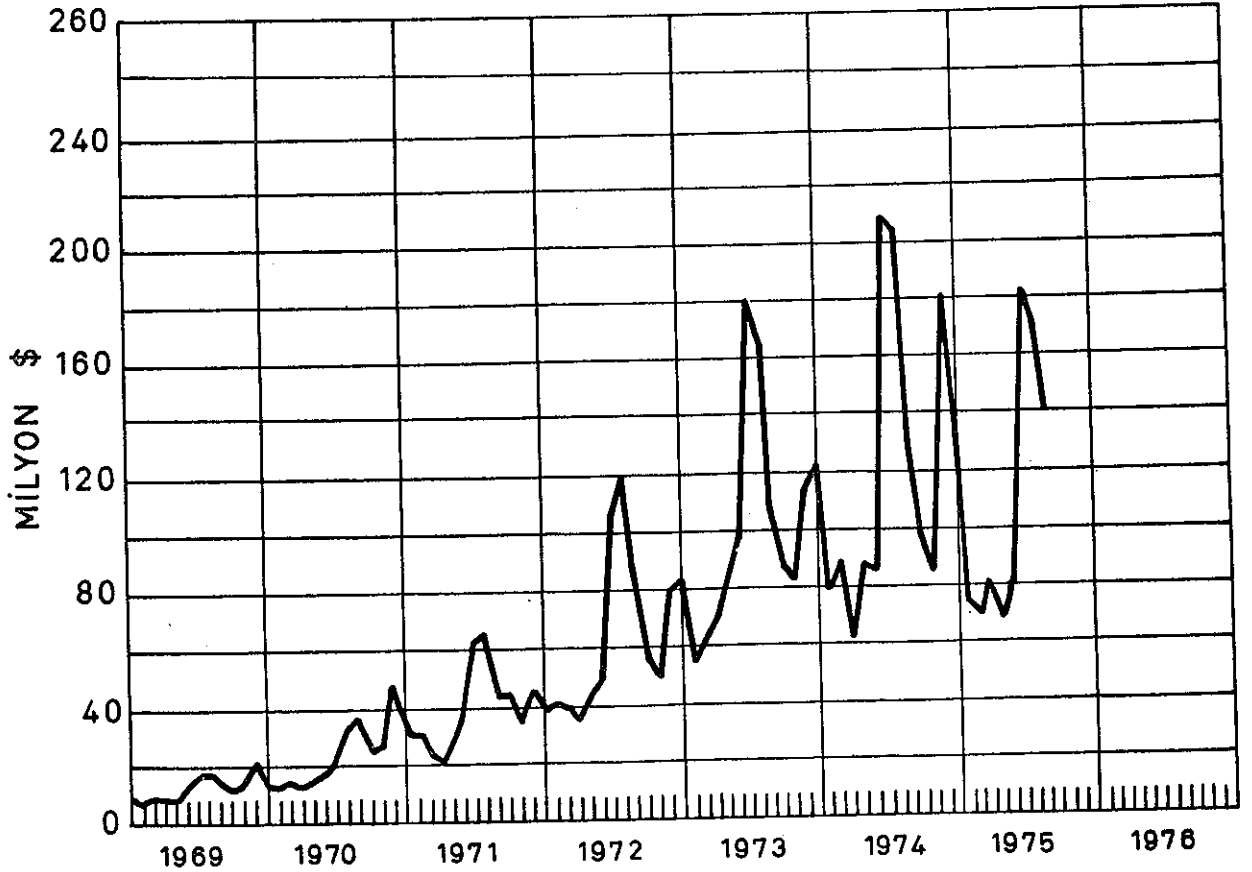
	(Milyon \$)						
	1972 (1)	1973 (2)	1974 (3)	1975 (4)	1973 (2/1)	1974 (3/2)	1975 (4/3)
Ocak	97.2	101.5	156.6	112.4	4.2	54.3	-28.2
Şubat	96.1	100.4	153.7	124.1	4.5	53.0	-19.3
Mart	73.6	109.5	195.4	118.5	48.8	78.4	-39.4
Nisan	52.2	113.9	149.5	101.5	118.2	11.6	-32.1
Mayıs	56.6	99.7	127.6	76.8	76.1	28.0	-39.8
Haziran	56.3	96.3	99.3	104.4	71.0	3.1	5.1
Temmuz	41.5	80.7	70.9	99.8	94.5	-12.1	40.7
Ağustos	39.1	88.6	86.3	120.4	126.6	- 2.6	39.5
Eylül	71.6	105.8	114.5	134.5	47.8	8.2	17.5
Ekim	78.6	146.5	98.5	105.5	86.4	-12.3	10.71
Kasım	91.3	113.3	123.2		24.1	8.7	
Aralık	131.0	161.1	162.1		23.0	0.6	
Ocak-Aralık	885.1	1.318.3	1.537.6		48.9	16.6	

Kaynak: D.İ.E.

DIŞ TİCARET

İŞÇİ GELİRLERİ

TABLO 33 /

Ocak-Ağustos İthalâtının Bölgelere Göre Dağılımı

Ülkeler	1 9 7 4		1 9 7 5	
	(000 ₺)	(%)	(000 ₺)	(%)
I. OECD Ülkeleri	1.622.307	73.08	2.405.455	75.22
A. Avr.Ekonomik Top.	1.022.133	46.04	1.573.378	49.20
a. Altı'lar	852.548	38.40	1.326.005	41.47
Batı Almanya	405.810	18.28	718.864	22.48
Belçika-Lüks.	71.545	3.22	99.037	3.10
Fransa	136.911	6.17	181.924	5.69
Hollanda	75.954	3.42	90.824	2.84
İtalya	162.328	7.31	235.356	7.36
b. Üç'ler	169.585	7.64	247.573	7.73
Danimarka	7.362	0.33	21.713	0.68
İngiltere	161.404	7.27	223.677	6.99
İrlanda	819	0.04	1.983	0.06
B. Diğer OECD Ülkeleri	600.174	27.04	832.077	26.02
Birleşik Amerika	227.789	10.26	316.674	9.90
Japonya	130.877	5.90	152.856	4.78
İsviçre	112.378	5.06	186.390	5.83
Diğerleri	129.130	5.82	176.157	5.51
II. Anlaşmalı Ülkeler 1/	91.162	4.11	92.651	2.90
III. Diğer Ülkeler	506.293	22.81	699.680	21.88
Toplam	2.219.762	100.00	3.197.786	100.00

1/ Anlaşmalı Ülkeler: Doğu Almanya, Arnavutluk, Çekoslovakya, Birleşik Arap Cumhuriyeti, Macaristan, Sovyetler Birliği

Kaynak: Ticaret Bakanlığı

TABLO 34

Ocak-Ağustos İhracatının Bölgelere Göre Dağılımı

Ülkeler	1 9 7 4		1 9 7 5	
	(000 ₺)	(%)	(000 ₺)	(%)
I. OECD Ülkeleri	732.724	70.50	571.304	66.58
A. Av.Ekonomik Top.	492.316	47.37	338.399	39.44
a. Altı'lar	426.032	40.99	287.367	33.49
Batı Almanya	226.809	21.82	166.495	19.40
Belçika-Lüks.	58.460	5.62	17.642	2.06
Fransa	42.389	4.08	35.638	4.15
Hollanda	33.854	3.26	23.526	2.74
İtalya	64.520	6.21	44.066	5.14
b. Üç'ler	66.284	6.38	51.032	5.95
Danimarka	7.795	0.75	5.998	0.70
İngiltere	57.358	5.52	43.920	5.12
İrlanda	1.131	0.11	1.114	0.13
B. Diğer OECD Ülkeleri	240.408	23.13	232.905	27.14
Birleşik Amerika	92.553	8.91	92.014	10.72
Japonya	14.652	1.41	19.914	2.32
İsviçre	70.401	6.77	54.847	6.39
Diğerleri	62.802	6.04	66.130	7.71
II. Anlaşmalı Ülkeler 1/	97.862	9.42	86.546	10.09
III. Diğer Ülkeler	208.701	20.08	200.234	23.33
Toplam	1.039.287	100.00	858.084	100.00

1/ Anlaşmalı Ülkeler: Doğu Almanya, Arnavutluk, Çekoslovakya, Birleşik Arap Cumhuriyeti, Macaristan, Sovyetler Birliği

Kaynak: Ticaret Bakanlığı

TABLO 35

OCAK-EYLÜL İTHALATININ KESİMLER
İTİBARIYLA DAĞILIMI

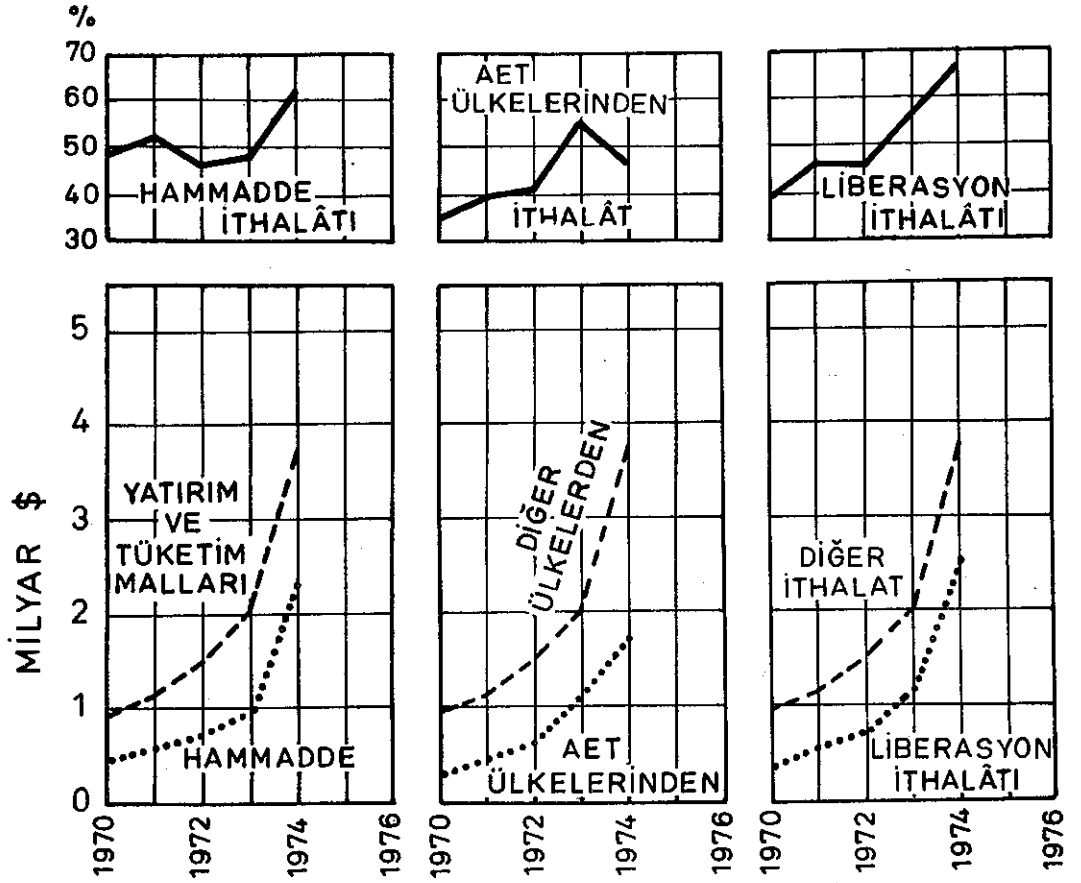
	1 9 7 4		1 9 7 5	
	Miktar (Ton)	Kıymet (000 ₺)	Miktar (Ton)	Kıymet (000 ₺)
I. Tarım ve Hayvancılık Kesimi		203.707		180.250
- Buğday	679.913	150.274	457.537	102.497
- Pirinç	10.000	3.721	66.406	33.332
- Merinos	3.056	10.822	6.871	18.154
- Deriler	5.883	5.274	8.165	6.272
- Diğerleri	-	33.616	-	19.995
II. Madencilik ve Taşocaklığı Kesimi		431.142		538.655
- Ham Petrol	6.716.280	391.989	6.104.937	489.378
- Diğerleri	-	39.153	-	49.277
III. Sanayi Kesimi		1.857.959		2.768.934
1. Tarıma Dayalı İşlenmiş Ürünler		85.008		155.743
- Dokumaya Elverişli Lifler	19.389	21.198	15.931	19.627
- Soya Yağı	-	-	29.620	31.614
- Diğerleri	-	63.810	-	104.502
2. Petrol Ürünleri		42.602		69.784
- Fuel Oil	231.856	21.212	372.110	26.706
- Makine Yağları	103.506	15.573	88.619	21.658
- Diğerleri	-	5.817	-	21.420
3. Sanayi Ürünleri		1.730.349		2.543.407
a. Çimento	-	90	-	187
b. Kimya Sanayii Ürünleri	976.430	287.851	1.091.909	450.784
- Gübreler	532.656	54.411	252.299	47.500
- Kimyasal Maddeler	-	120.724	-	224.803
- Diğerleri	-	112.716	-	178.481
c. Lastik-Plastik Sanayii	101.482	85.953	126.324	113.587
d. Deri-Kösele Sanayii	106	908	30	556
e. Orman Ürünleri Sanayii	514	606	1.130	1.685
f. Dokumacılık Sanayii	18.556	31.010	24.238	47.359
g. Cam-Seramik Sanayii	32.537	15.525	31.813	19.758
h. Demir-Çelik Sanayii	1.209.540	357.199	1.625.119	576.348
- Blum, Kütük	199.313	45.321	471.497	110.058
- Yuvarlak Demirler	209.475	60.913	332.302	107.679
- Halitalı Çelikler	36.596	26.228	43.376	35.709
- Diğerleri	-	224.737	-	322.902
i. Demir Dışı Metaller Sanayii	75.869	96.547	78.660	88.007
j. Madeni Eşya Sanayii	1.768	10.344	1.770	11.409
k. Makine Sanayii	112.245	448.982	145.629	709.105
l. Elektrikli Cihazlar Sanayii	31.177	127.514	37.122	206.761
m. Taşıt Araçları Sanayii	47.474	203.063	59.480	228.240
n. Diğer Sanayiler	-	64.757	-	89.621
Toplam		2.492.808		3.487.839
Bedelsiz İthalât		441.853		73.407
Genel Toplam		2.537.661		3.561.246

TABLO 36

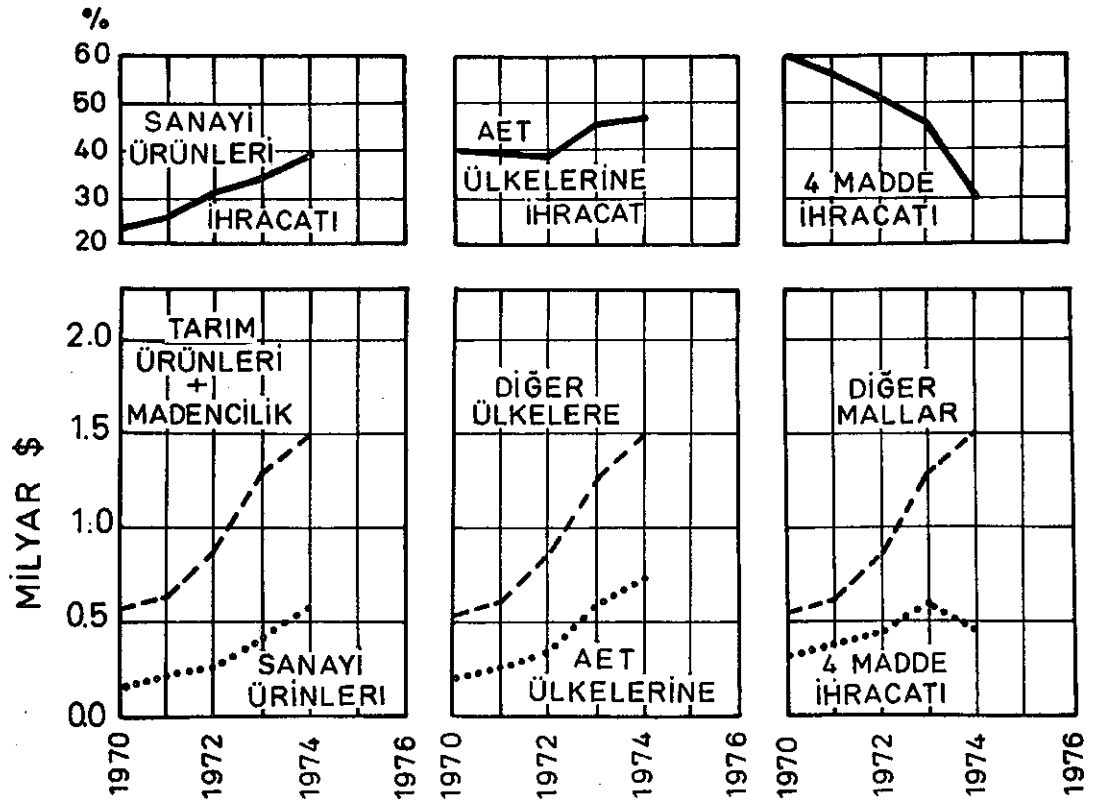
SEKTÖRLER İTİBARIYLA
Ocak-Eylül Dönemi İhracatı

	1 9 7 4		1 9 7 5	
	(Ton)	(000 \$)	(Ton)	(000 \$)
I. Tarım ve Hayvancılık Kesimi		642.690		546.551
A. Bitkisel Ürünler		587.312		506.637
a. Hububat		71		733
b. Baklagiller		14.689		17.881
c. Sanayi Bitkileri		373.427		302.607
- Tütün	86.628	146.579	50.453	129.533
- Ham Pamuk	126.319	215.356	184.043	166.230
- Linterler	34.740	7.935	20.435	4.352
- Pamuk Döküntüleri	2	2	-	-
- Diğerleri	-	3.555	-	2.492
d. Meyvalar ve Sebzeler		194.359		178.195
- Kuru İncir	5.171	3.048	7.905	4.519
- Çekirdeksiz Kuru Üzüm	41.732	36.974	46.587	30.220
- Fındık	87.081	124.512	62.333	107.678
- Antep Fıstığı	1.290	3.142	2.049	5.892
- Sert Kabuklu Diğer Meyv.	2.998	3.732	2.160	2.272
- Portakal, Mandalina	29.923	4.879	30.930	6.056
- Limon	36.101	10.068	41.062	12.109
- Diğer Turuncgiller	3.558	446	4.503	715
- Diğer Taze Meyvalar	3.421	1.208	6.496	2.315
- Sebzeler	25.334	2.810	24.371	3.343
- Diğerleri	3.330	3.540	3.067	3.076
e. Tohumlar, Yağlı Tohumlar		4.571		6.645
f. Diğer Bitkiler		195		576
B. Hayvan ve Hayvan Ürünleri		39.906		26.792
a. Canlı Hayvanlar		33.699		15.583
b. Yün, Kıl		3.682		8.530
c. Ham Deriler, Postlar		2.405		2.559
d. Diğer Hayvansal Ürünler		120		120
C. Su Ürünleri		12.153		9.702
D. Orman Ürünleri		3.319		3.420
II. Madencilik ve Taşocakçılığı Kesimi		54.182		78.817
a. Metalik Olmayan Taşocakçılığı Ürünleri		27.918		32.823
b. Maden Cevherleri		26.181		45.977
c. Yakıt Maddeleri		20		17
d. Diğer Madencilik Ürünleri		63		-
III. Sanayi Kesimi		451.326		367.181
A. Tarıma Dayalı İşlenmiş Ürünler		109.109		97.017
a. Gıda Sanayii Ürünleri		63.858		64.889
b. Gıda Sanayii Yan Ürünleri		33.276		22.327
c. İşlenmiş Tütün Mamulleri		6		7
d. İşlenmiş Orman Ürünleri		11.630		5.036
e. Dokumaya Elverişli İşlem Görmüş Elyaf		339		4.758
B. İşlenmiş Petrol Ürünleri		60.342		26.285
C. Sanayii Ürünleri		281.875		243.879
- Çimento Sanayii Ürünleri		6.721		17.801
- Kimya Sanayii Ürünleri		22.339		21.394
- Lastik-Plastik Sanayii Ürünleri		3.625		4.445
- Deri-Kösele İşleme Sanayii		50.360		47.031
- Orman Ürünleri Sanayii		1.105		1.715
- Dokumacılık Sanayii Ürünleri		123.044		88.929
a. Sentetik İplikler		1.758		551
b. Pamuk İplikleri	28.781	74.015	22.908	38.593
c. Diğerleri		47.271		49.785
- Cam, Seramik, Tuğla, Kiremit				
Sanayii Ürünleri		8.700		12.851
- Demir-Çelik Sanayii Ürünleri		13.671		15.908
- Demir Dışı Metaller Sanayii		24.460		10.678
- Madeni Eşya Sanayii Ürünleri		2.656		2.485
- Makina Sanayii		10.100		7.346
- Elektrikli ve Elektronik Makine, Cihaz ve Eşyalar		627		684
- Taşıt Araçları, Malzeme ve Parçaları		3.988		6.017
- Diğer Sanayii Kolları		10.479		6.595
Genel Toplam		1.148.198		992.549

İTHALÂT

İHRACAT

TABLO 37

TURİZM VE DİS SEYAHAT

(Milyon ₺)

	1973			1974			1975			Yüzde Değişme				1975	
	Gelir (1)	Gider (2)	Net (1-2)	Gelir (3)	Gider (4)	Net (3-4)	Gelir (5)	Gider (6)	Net (5-6)	1973 Gelir	1973 Gider	1974 Gelir	1974 Gider	1975 Gelir	1975 Gider
Ocak	5.9	5.4	0.5	10.0	5.9	4.1	10.9	10.0	0.9	9.2	10.2	69.5	9.5	9.0	69.4
Şubat	6.4	5.0	1.4	7.5	4.5	3.0	12.3	9.5	2.8	28.0	56.3	17.2	-10.0	64.5	111.1
Mart	5.9	4.9	1.0	9.2	7.4	1.8	12.7	9.3	3.4	51.3	8.9	55.9	51.0	38.0	25.6
Nisan	7.9	5.4	2.5	13.5	7.2	6.3	10.7	11.0	-0.3	43.3	-5.3	70.9	33.3	79.2	52.7
Mayıs	10.0	6.0	4.0	14.6	14.6	-	12.8	11.0	1.8	61.3	42.9	46.0	143.3	87.6	-24.7
Haziran	11.3	5.6	5.7	28.5	21.0	7.5	13.9	8.3	5.6	91.5	21.7	152.2	275.0	48.7	39.5
Temmuz	20.0	6.2	13.7	21.9	8.4	13.5	26.2	13.5	12.7	65.3	17.0	9.5	35.5	19.6	60.7
Ağustos	15.8	5.9	9.9	30.4	9.9	20.5				-21.8	9.3	92.4	67.8		
Eylül	33.9	16.3	17.6	15.7	22.1	-6.4				149.3	226.0	-53.7	35.6		
Ekim	14.0	8.2	5.8	11.6	11.5	0.1				21.7	86.4	-17.1	40.2		
Kasım	11.2	7.0	4.2	13.6	17.3	-3.7				28.7	59.1	21.4	147.1		
Aralık	29.2	17.1	12.1	17.2	22.0	4.8				403.4	122.1	-41.1	27.9		
Ocak-Aralık	171.5	93.0	78.5	193.7	151.8	51.5				65.2	57.0	12.9	63.2		

TABLO 38

ALTIN VE DÖVİZ MEVCUDU

(Milyon TL.)

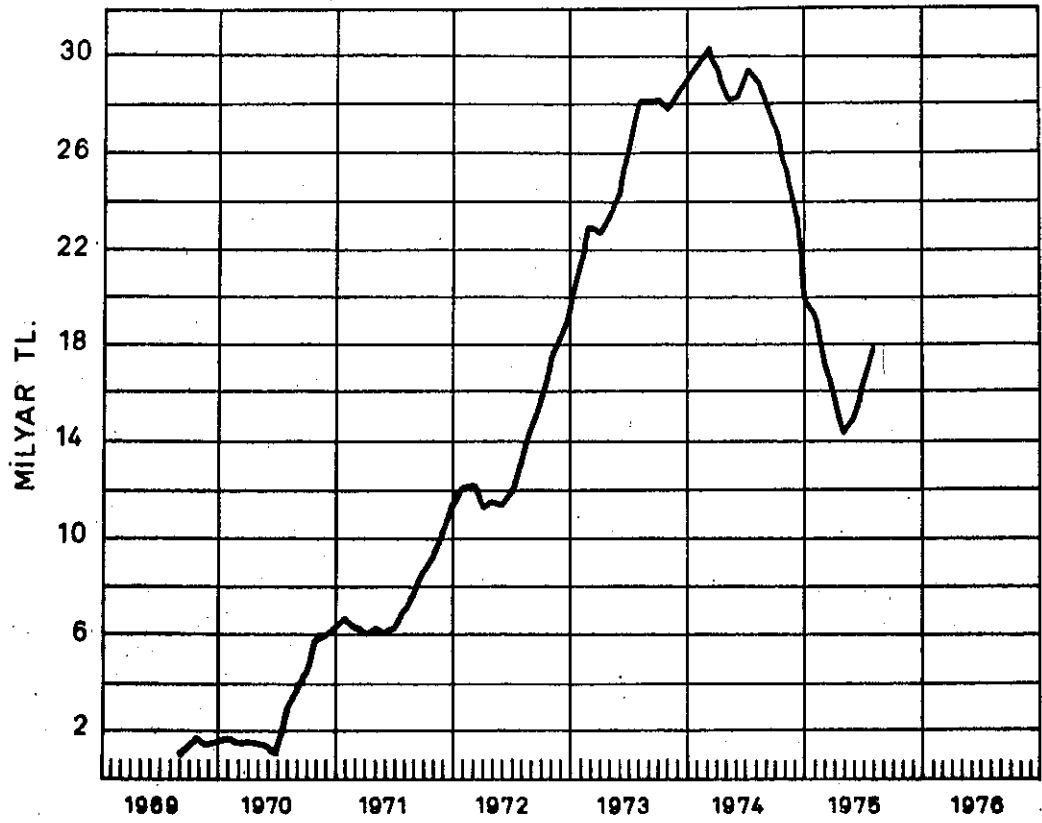
	1973		ZİNCİRLEME		1974		ZİNCİRLEME		1975		ZİNCİRLEME	
	ENDEKS	ENDEKS	ENDEKS	ENDEKS	ENDEKS	ENDEKS	ENDEKS	ENDEKS	ENDEKS	ENDEKS	ENDEKS	ENDEKS
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)			
BİR ÖNCEKİ YIL SONU	18.387	100.0	-	28.556	100.0	-	22.303	100.0	-			
OCAK	19.573	106.4	106.4	29.195	102.2	102.2	21.989	98.6	98.6			
ŞUBAT	21.291	115.8	108.8	29.808	104.4	102.1	19.345	86.7	87.9			
MART	22.806	124.0	107.1	30.344	106.2	101.8	18.321	82.1	94.7			
NİSAN	22.716	123.5	99.6	29.332	102.7	96.7	15.449	69.2	84.3			
MAYIS	23.370	126.9	102.7	28.138	98.5	95.9	14.418	64.6	93.4			
HAZİRAN	24.162	131.4	103.6	28.277	99.0	100.5	14.964	67.1	103.8			
TEMMUZ	26.321	143.2	108.9	29.372	102.9	103.9	16.462	73.8	110.0			
AĞUSTOS	28.152	153.1	107.0	28.920	101.3	98.4	17.904	80.3	108.7			
EYLÜL	28.153	153.1	100.0	28.243	98.9	97.6	17.899	80.2	99.9			
EKİM	28.168	153.2	100.1	27.055	94.7	95.8	18.285	82.0	102.1			
KASIM	27.726	150.8	98.4	25.377	88.9	93.9						
ARALIK	28.556	155.3	103.0	22.303	78.1	87.9						

Kaynak: T.C.Merkez Bankası

Açıklama: Aktifdeki altın mevcudu, vadeli altın borçları, döviz borç-
luları toplamı ile pasifteki döviz alacaklıları altın ala-
caklıları arasındaki fark.

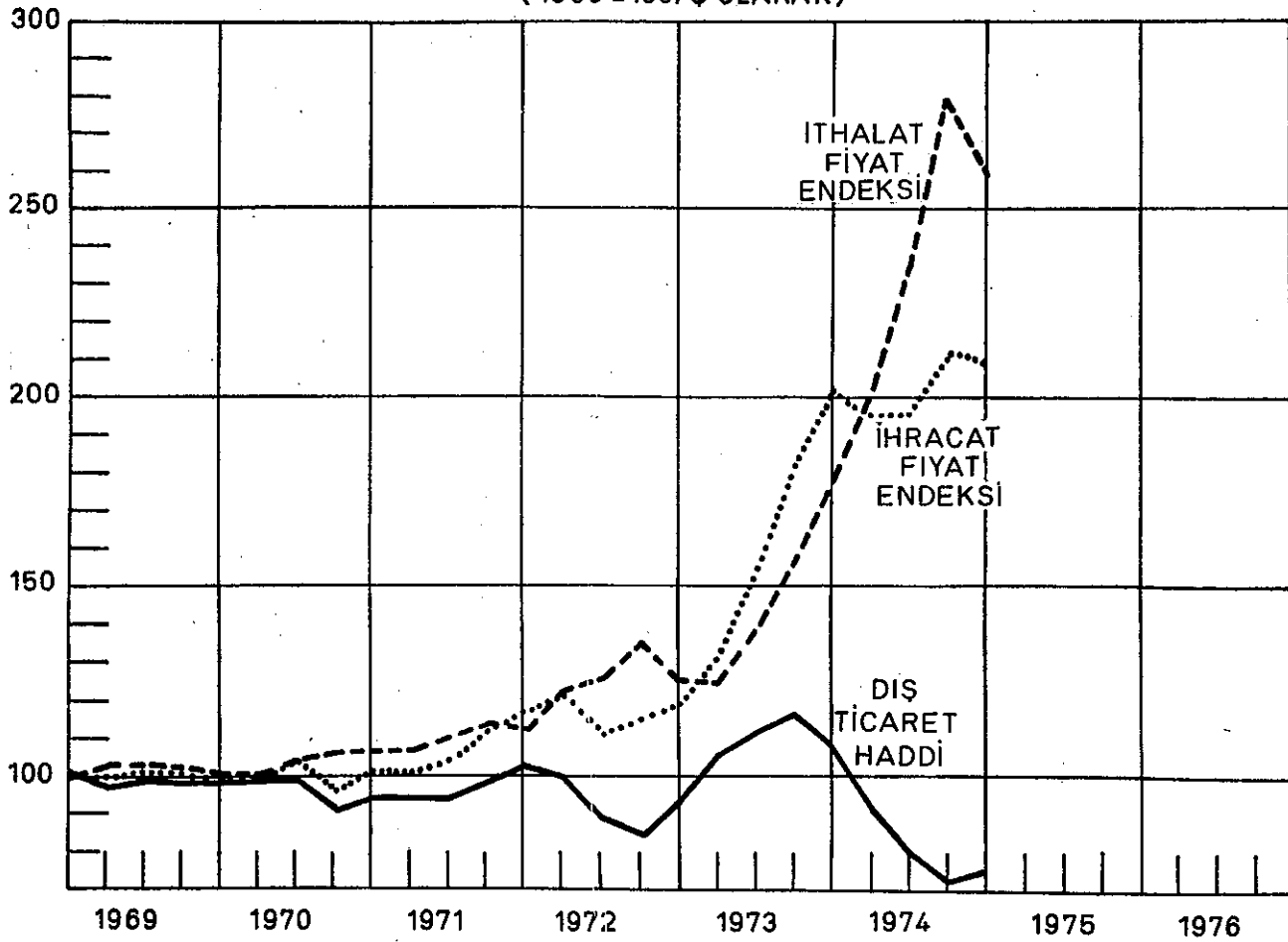

ALTIN-DÖVİZ REZERVİ

DIŞ TİCARET FİYAT ENDEKSLERİ

(1968 = 100, \$ OLARAK)

TABLO 39
İŞÇİ GELİRLERİ

(Milyon Dolar)

	1972 (1)	1973 (2)	1974 (3)	1975 (4)	Yüzde Değişme		
					1974 (2/1)	1975 (3/2)	1975 (4/3)
Ocak	38.4	82.6	122.1	143.9	115.1	47.8	17.8
Şubat	41.7	55.6	78.9	73.2	133.9	42.9	- 7.2
Mart	40.1	60.5	88.7	56.5	50.9	46.6	-36.3
Nisan	34.5	69.5	61.2	80.9	101.4	-12.2	32.2
Mayıs	45.0	83.0	107.8	68.3	84.4	29.9	-36.6
Haziran	51.0	96.2	106.7	81.8	88.6	10.9	-23.3
Temmuz	109.0	180.2	209.1	183.1	65.3	16.0	-12.4
Ağustos	119.1	165.7	204.8	171.7	39.1	23.5	-16.2
Eylül	75.6	105.1	135.8	93.8	39.0	29.2	-31.0
Ekim	55.9	86.5	95.0		49.4	9.9	
Kasım	49.6	81.4	84.4		64.1	3.7	
Aralık	80.1	116.7	181.8		45.7	55.7	
Ocak-Aralık	740.0	1.183.1	1.476.3		59.5	24.7	

Kaynak: Çalışma Bakanlığı

TABLO 40

D İ Ş T İ C A R E T F İ Y A T E N D E K S L E R İ
(1968 = 100)

YILLAR	- DÖNEMLER	T.L. O L A R A K			Ş O L A R A K		
		İhracat Fiyat	İthalat Fiyat	Ticaret Hedleri	İhracat Fiyat	İthalat Fiyat	Ticaret Hedleri
1968		100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
1969		100.5	101.4	99.1	100.5	101.4	99.1
1970		118.2	122.8	96.2	99.2	102.5	96.8
1971		155.0	182.2	85.1	106.6	109.2	97.6
1972		171.8	195.3	87.9	116.8	124.0	94.1
1973		219.2	247.6	88.6	145.3	157.4	92.3
1974		294.6	350.8	84.0	191.5	226.4	84.6
1973	I	174.4	218.4	79.9	119.1	138.7	85.9
	II	194.6	233.7	83.2	132.6	148.6	89.2
	III	238.6	255.2	93.5	155.4	162.2	95.8
	IV	283.7	279.3	101.6	182.4	177.6	102.7
1974	I	298.5	306.7	97.3	191.9	195.0	98.4
	II	284.4	316.5	89.9	185.2	204.2	90.7
	III	278.5	356.5	78.1	185.4	234.8	79.0
	IV	310.2	435.5	71.2	201.6	279.9	72.3
1975	I	303.3	403.5	75.2	197.1	259.3	76.0

Kaynak: D.İ.E.

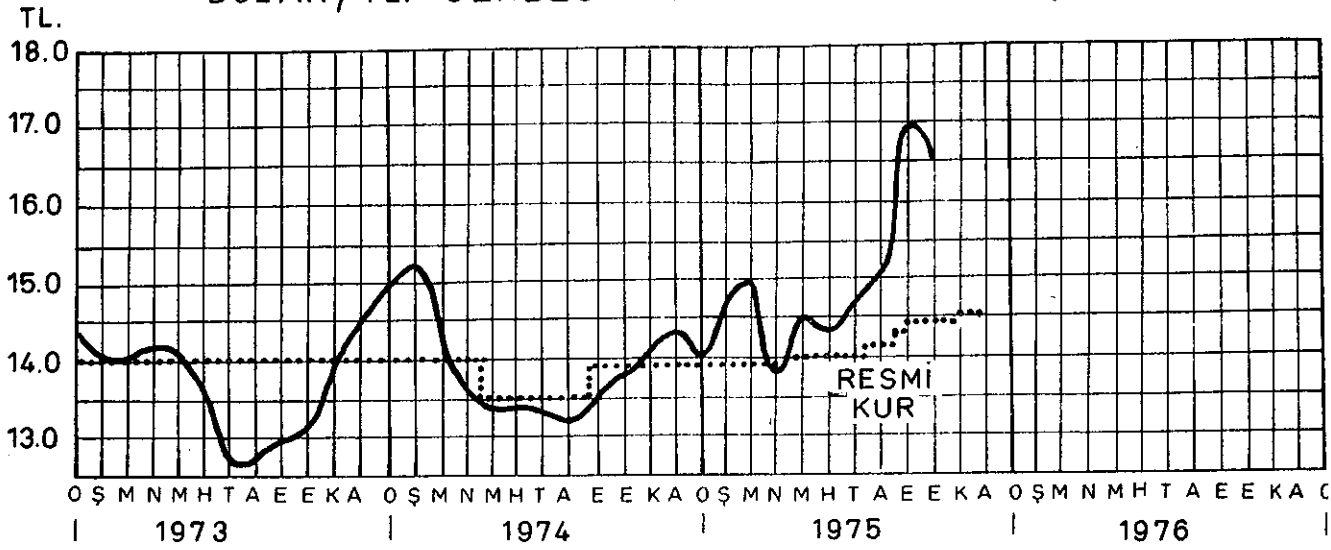
TABLO 41

ZÜRİH PİYASASINDA 100'LÜK KÜPÜR İÇİN 1 TL.KARŞILIĞI
İSVİÇRE FRANGI
(Ay sonlarına göre)

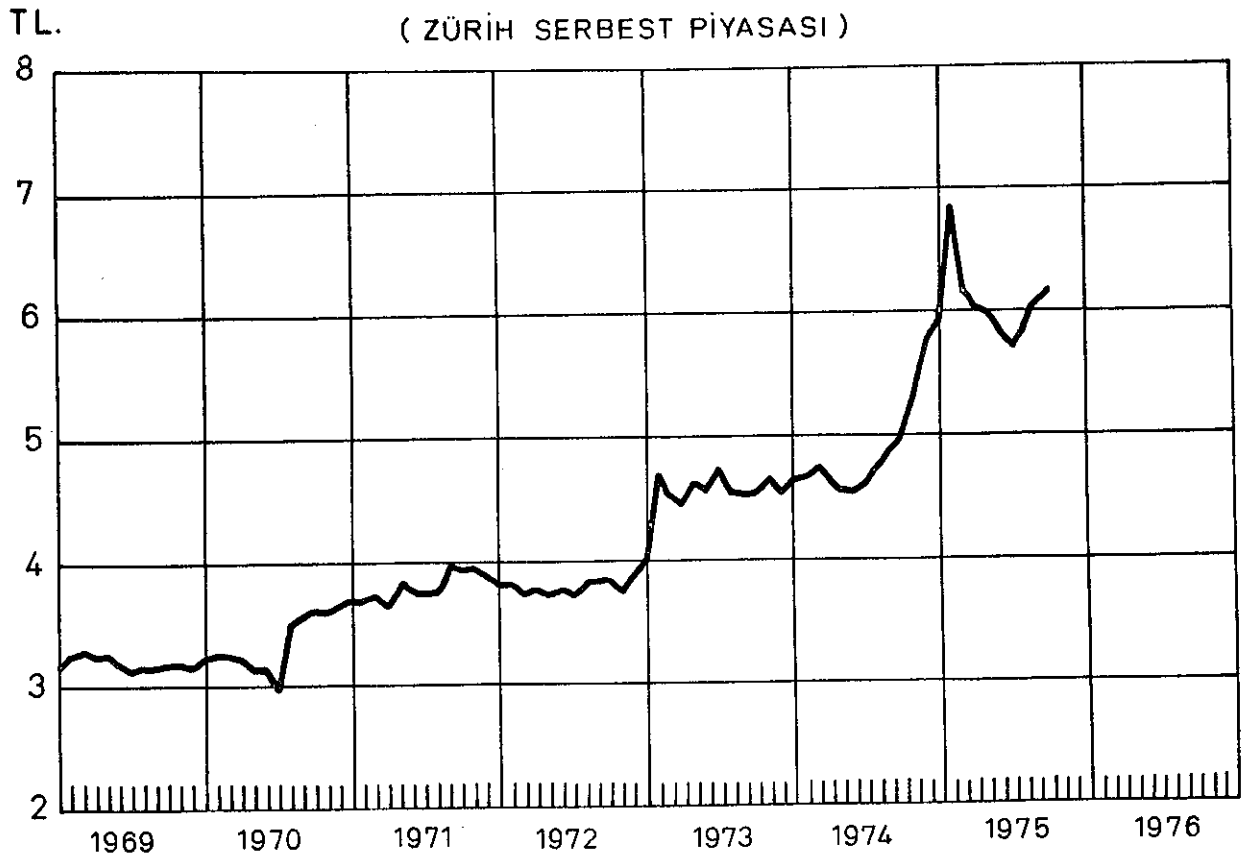
	1972	1973	1974	1975
Ocak	0.2630	0.2470	0.2150	.1690
Şubat	0.2620	0.2125	0.2130	.1470
Mart	0.2670	0.2200	0.2100	.1620
Nisan	0.2640	0.2230	0.2140	.1665
Mayıs	0.2640	0.2180	0.2200	.1425
Haziran	0.2640	0.2180	0.2200	.1705
Temmuz	0.2680	0.2120	0.2160	.1725
Ağustos	0.2600	0.2200	0.2090	.1680
Eylül	0.2610	0.2200	0.2025	.1640
Ekim	0.2600	0.2220	0.2000	.1560
Kasım	0.2679	0.2140	0.1880	
Aralık	0.2560	0.2190	0.1725	

Kaynak: T.C.Merkez Bankası

DOLAR/TL. SERBEST PARİTESİNDEKİ DEĞİŞMELER

İSVİÇRE FRANGI/TL. PARİTESİ

BÖLÜM VIII

KAMU EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER ^{1/}

227. Kamu kesimi ekonomik faaliyetleri, 1974 yılına oranla, önemli ölçüde gelişme göstermiş ve 1975 yılı ülke ekonomisi içindeki ağırlığı artmıştır. 1975 yılının ilk dokuz ayı itibariyle elde edilebilen göstergelere göre yapılan değerlendirme sonuçları, kamu kesimi yatırım hacminde, önemli gelişmelerin izlendiğini; para-kredi genişlemesinde en büyük payın kamu sektörü ihtiyaçlarının karşılanmasına yöneldiğini; sermaye piyasasına sunulan kaynakların çok büyük kısmının, kamu kesimi tarafından kullanıldığını göstermektedir.
228. Bir yandan gönüllü tasarrufların sermaye piyasası aracılığı ile kamu finansmanına aktarılması, diğer yandan Merkez Bankası kredi genişlemesi içinde en büyük payın kamu ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılmasına rağmen, kamu kesimi genel dengesinde önemli ölçüde açık ile karşılaşılacağı tahmin edilmektedir. Özellikle 1974 yılı bütçesi ile birlikte ekonomiye getirilen ve kamu kesimi harcama gereklerinin bütçe dışı finansman kaynaklarından temin edilmesini amaçlayan, KİT finansman uygulaması da dikkate alınacak olursa, kamu finansman dengesinin ciddi açıklar taşımakta olduğu görülecektir.
229. 1975 yılında kamu kesimi finansman dengesinde tahmin edilen açığın, Maliye Bakanlığınca alınan ve uygulamaya konulan son tasarruf tedbirleri ile giderilmesi olanağı çok sınırlı görülmektedir. Söz konusu finansman açıkları, yıllar itibariyle ortaya çıkan harcama gereklerini karşılamaya yönelik geçici açıklar niteliğinde olmayıp, temel ekonomi politika karar ve tedbirleri ile ekonomik faaliyetleri düzenleyen yasal ve örgütsel çerçevenin, ekonomik gelişmeleri izleyebilecek esneklikte bulunmaması ile ilgilidir. Kamu kesimi finansman açıkları, ÜBYKP'da belirtilen temel sorunlardan ileri gelmekte ve hâla aynı etkinlik derecesi ile kamu finansman dengesinde özelliklerini göstermektedir.

---

^{1/} Bundan önceki TUSİAD yayınlarında "Kamu Maliyesi" başlığı altında yer alan konular, kamu kesiminin ekonomik boyutlarındaki değişme nedeniyle bu kere yeni bir başlık altında değişik bir yaklaşım ile incelenmiştir.

230. Türk vergi sisteminin gelir artışlarını kendiliğinden takip etmeyi sağlayacak şekilde yaygın tabanlı ve esnek yapıda olmasının yanında, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin öngörülen gelir düzeylerine ulaşmasına imkân vermeyen fiyat politikası uygulaması, ayrıca destekleme fiyatlarının ekonomik olmaktan çok sosyal amaçlarla düzenlenmesinin gerektirdiği zarar karşılıkları ve subvansiyon gerekleri, maliye politikasının uzun vadeli plan açısından kalkınmanın gerektirdiği kaynak artışlarının sağlanmasını ve kamu tasarruflarının arttırılmasını kısıtlamakta ve her yıl önemli açıkların doğmasına neden olmaktadır.
231. Diğer taraftan, yatırımlar konusunda plan hedeflerine ulaşılabilmesi amacıyla her yıl giderek artan oranda kamu yatırımlarının programlanması ve yatırım hedefleri açısından Kamu kesiminin sorumluluğunun arttırılması, kamu finansman dengesinde bütçe dışı kaynaklara başvurulmasını zorunlu kılmaktadır.
232. Kamu harcamaları içinde en önemli kısım Konsolide Bütçe harcamaları - kendi gelirlerinin yetersizliği nedeniyle - büyük ölçüde cari nitelikte olmakta, ortak mali ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı yatırım ihtiyaçları, bir yandan büyük bütçe transferlerini, diğer yandan, bu ihtiyaçların önemli kısmının Kamu İktisadi Teşebbüsleri aracılığı ile yapılmasını zorunlu kılmaktadır.
233. Kamu kesimi yatırım harcamaları hakkında yayınlanan en son resmi bilgilere göre, - Eylül 1975 sonu itibariyle - kamu kesimi yatırım harcamaları, program hedeflerine göre % 51.9 oranında nakdi gerçekleşme göstermektedir.
234. Kamu yatırım gerçekleşme tablosunda yer alan kurumlar itibariyle sınıflandırmada, Genel ve Katma bütçeli idare yatırımları, mali yılın ilk üç aylık uygulamasını, Kamu İktisadi Teşebbüsleri ile Döner Sermayeler, takvim yılının ilk altı aylık uygulama sonuçlarını yansıtmaktadır.

1975 Yılı Kamu Yatırımlarının
Kurumsal Dağılımı
(30.Haziran İtibariyle)

(Milyon TL)

Bütçe Türleri	1974 Yılı		1975 Yılı		Nakdi Ger.Or.		Nakdi Gerçek. Artışı
	Nakdi	Gerçek.	Prog.	Nakdi Ger.	1974	1975	
1) Konsolide Bütçe	2.942		26.078	5.747	15.6	22.0	95.3
2) KİT	5.483		27.246	9.991	27.2	36.7	82.2
3) Döner Sermayeler	127		1.164	255	17.2	21.9	100.9
TOPLAM	8.552		54.488	15.993	21.6	29.4	87.0

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilâtı. Koordinasyon Dairesi Yayını
Ağustos/1975. Kamu Yatırım Harcamaları. 30.Haziran.1975 Durumu.

235. Tablonun tetkikinden görüldüğü gibi, 1975 yılında kamu kesimi yatırımlarında nakdi gerçekleştirmeler itibariyle önemli bir gelişme vardır. 1975 yılı nakdi gerçekleştirme oranları, 1974 yılına göre daha yüksek düzeylerde gerçekleştiği gibi, 1975 yılı gerçekleştirme değerlerinin, 1974 yılı gerçekleştirme değerlerine göre artışları da önemli düzeylere ulaşmıştır.
236. 1975 yılında kamu yatırımları, 1974 kamu yatırımlarına göre toplam olarak, sadece yüzde 36.9 oranında artış öngörmesine rağmen, 1975 yılı nakdi gerçekleştirilmesi, 1974 yılı nakdi gerçekleştirilmesine oranla, yüzde 87 artış göstermektedir.
237. 1975 yılında konsolide bütçe program yatırımlarında 36.6 artış öngörülmesine karşılık, Haziran sonu itibariyle nakdi gerçekleştirme artışı yüzde 95.3 oranında fazla olmuştur. Bu ilişki, Kamu İktisadi teşebbüslerinde yüzde 82.2 düzeyindedir. Oysaki Kamu İktisadi Teşebbüsleri için yatırım artış oranı 35 olarak öngörülmüştü.

238. Haziran sonu nakdi gerçekleşme değerlerine göre 1975 yılı kamu yatırımları için yapılan tahminler, kamu yatırımlarının programda öngörülen seviyelere ulaşabileceğini göstermektedir. Cari fiyatlarla yapılan tahminler, Konsolide Bütçe yatırımlarının 23 milyar lira seviyesinde gerçekleşeceği, Kamu İktisadi Teşebbüsleri yatırımlarının ise 25 milyar liraya yaklaşacağı şeklindedir. Döner sermaye ve mahalli idare yatırımları ile birlikte, toplam kamu sabit sermaye yatırımlarının, 52 milyar lira düzeyinde gerçekleşmesi tahmin edilmektedir.

239. 1975 yılı Eylül sonu itibariyle fiyatlar genel seviyesinde gözlenen nisbi istikrar ve Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1975 yılı birinci milli gelir tahminlerine göre, yatırımlar için ortalama deflatorünün, 1974 yılına oranla %17 seviyesinde bir artış göstereceği; böylece, toplam kamu yatırımlarının 1974 yılı gerçekleşmesine nazaran sabit fiyatlarla %25' in üstünde bir artış olacağı beklenmektedir. 1974 yılı uygulaması ile karşılaştırılmasında, kamu yatırımlarının 1975 yılında önemli oranda arttığı ve kamu kesiminin ekonomik faaliyetlerde ağırlık kazandığı görülmektedir.

240. Kamu kesimi tüketim harcamalarında da önemli artışlar beklenmektedir. 1975 yılı bütçesinin yasalaşmasından sonra, personel harcamalarında yüksek düzeyde artışlar gerektiren yasal düzenlemeler ve ilâve ödeme gerekleri için ek ödenekler verilmesi ve mevcut otomatik ödeneklerin arttırılarak personel harcamaları için kullanılması, kamu tüketim harcamalarındaki artışı etkileyen önemli unsurlardır.

Konsolide Bütçe Uygulaması

241. 1975 yılı bütçesinin kanunlaşan ödenekler itibariyle önemli özelliği, yatırımlara büyük tahsisler yaparak kaynak dağılımı gerçekleştirmiş olması idi. Ayrıca yatırımların programda öngörülen düzeylerde gerçekleşmesi amacıyla transfer hesapları içinde kolayca aktarma imkânı veren ve finansman güçlüklerini bu yoldan karşılamayı amaçlayan fonlar uygulaması ile yatırımlara yönelen kaynaklar arttırılmıştı. Ancak yıl içerisinde, özellikle personel harcamaları için, ilâve imkânlar ve yeni yasal düzenlemeler getirilmesi, 1975 yılı bütçesinin yapısal özelliğini değiştirmiş ve büyük ölçüde cari harcamaların karşılandığı bir bütçe şekline dönmesine neden olmuştur.

242. 1975 yılı bütçesinin 115 milyar lira seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu gerçekleşmeye göre 1975 yılı Konsolide Bütçesi kanunlaşan başlangıç bütçesine göre %106 oranında olmaktadır.

243. 1975 yılı bütçesi gerçekleşme tahminleri ile, başlangıç bütçesi ödeneklerinin mukayesesi, yatırımların oransal payının düştüğünü ve cari harcamaların oransal payının arttığını göstermektedir. Diğer taraftan bu mukayese, cari harcamaların başlangıç ödeneklerinin üstünde gerçekleşirken diğer harcamaların başlangıç ödeneklerinin gerisinde kaldığını göstermektedir.

1975 Bütçesi Başlangıç Ödenekleri
ve Gerçekleşme Tahminleri

Harcamalar	1974 Yılı		1975 Yılı		Gerçekleşme Oranı %
	Ödenekler (1)	% Dağılımı (2)	Ödenekler (3)	% Dağılımı (4)	
1. Cari Harcama	51.000	47	60.000	52.2	117.6
2. Yatırımlar	25.000	23	23.000	20.0	92.0
3. Transferler	32.500	30	32.000	27.8	98.5
TOPLAM	108.500	100.	115.000	100.	106.0

244. Yatırım amaçlı bir takım ödeneklerin transfer hesapları içinde yer almakta olduğu dikkate alınır, 1975 yılı bütçesinin gerçekleşme değerlerinin, başlangıç dengesinin aksine olarak cari harcamalar lehine gelişme gösterdiği daha açık biçimde izlenecektir.

245. Bu duruma göre, 1975 yılı bütçe gerçekleşme tahmini aşağıda verilmektedir.

1975 Yılı Bütçe Gerçekleşme Tahmini

(Milyon TL)

Harcamalar	1974 Yılı		1975 Yılı		Yüzde Artışı
	Gerçekleş.	%	Gerç. Tah.	%	
1. Cari Harcama	40.500	51.1	60.000	52.2	48.1
2. Yatırımlar	15.750	19.8	23.000	20.0	46.0
3. Transferler	23.000	29.1	32.000	27.9	39.1
TOPLAM HARCAMA	79.250	100.0	115.000	100.0	45.1
Gelirler	64.981	87.4	88.750	86.8	36.6
1. Vergi Gelirleri					
a. Gelirden Alınan	29.336	39.5	40.850	40.0	39.2
b. Mallardan "	13.070	17.6	18.900	18.5	44.6
c. Servetten "	725	1.0	1.000	1.0	37.9
d. Hizmetten "	7.300	9.8	9.250	9.0	26.7
e. Dış Ticaretten "	14.550	19.5	18.750	18.3	28.9
2. V.D.N. Gelir	5.200	7.0	5.000	4.9	-3.9
3. Özel Fonlar	500	0.05	2.500	2.4	500.0
4. İç İstikraz	3.600	4.8	6.000	5.9	66.7
TOPLAM GELİRLER	74.281	100.0	102.250	100.0	37.7
AÇIK	4.596		12.750		

246. 1975 Yılı bütçe gerçekleşme tahminlerine göre yaklaşık 12.8 milyar lira düzeyinde açık görülmektedir. Yıl içerisinde meydana gelen ilâve harcama gereklerinin karşılanması amacıyla genişletilen harcamalar yanında 1975 yılında gelirler itibariyle önemli gelişmeler görülmektedir.
247. Konsolide Bütçe gelirlerinde yaklaşık olarak %38 oranında artış beklenmektedir. 1970 yılında görülen ve büyük ölçüde finansman kanunu ile getirilen yeni vergiler sebebiyle meydana gelen artış dışında, son beş yıl içinde, Konsolide Bütçe gelirleri, ilk defa 1975 yılında %38 gibi yüksek bir oranda artış göstermektedir.
248. Son Beş Yıllık gelişmeleri itibariyle Konsolide Bütçe tahsilatı ve yıllık artış oranları aşağıda gösterilmiştir.

Konsolide Bütçe Gelirleri

(Milyon TL)

	1970 Gerçek.	1971 Gerçek.	1972 Gerçek.	1973 Gerçek.	1974 Gerçek.	1975 Gerçek Tah.
Konsolide Bütçe Geliri	34.148	42.034	52.463	62.128	74.281	102.250

Kaynak : Bütçe Yıllığı. 1974. Maliye Bakanlığı Yayını.

249. Son beş yıl içinde Konsolide Bütçe gelirleri 3 misli bir artış göstermiştir. Bu gelişme beş yılda %25 oranında yıllık ortalama artışı ifade etmektedir.
250. Konsolide Bütçe gelirleri içinde en önemli payı oluşturan vergi gelirleri ise, son beş yıl içinde 4 katına yakın bir artış göstermiştir. Bu gelişme beş yıl boyunca yılda ortalama % 31 seviyesinde vergi artışını yansıtmaktadır.

251. Konsolide Bütçe gelirleri içinde vergi gelirlerinin ayrıntıları itibariyle yapılan inceleme sonuçları, bu gelişmenin önemini ve nedenlerini açıklığa kavuşturmaktadır.
252. Vergi gelirlerinin alt bölümlerinde 1973-1975 dönemi gelişmeleri aşağıda verilmektedir.

Konsolide Bütçe Vergi Gelirleri
1973 - 1975

(Milyon TL)

Vergi Geliri	Yüzde Artışları					
	1973	1974	1975	73/72	74/73	75/74
1. Gelirden Alınan Vergi	21.471	29.336	40.850	47.4	36.6	39.2
2. Servetten "	570	725	1.000	11.9	27.2	37.9
3. Mallardan "	12.460	13.070	18.900	24.8	4.8	44.6
4. Hizmetlerden "	5.843	7.300	9.250	25.2	24.9	26.7
5. Dış Ticaretten "	11.614	14.550	18.750	25.1	25.3	28.9
Toplam Vergi Gelirleri	51.958	64.981	88.750	33.1	25.1	36.6

Kaynak: Maliye Bakanlığı Bütçe Yıllığı 1974.

253. 1974 yıllarında toplam vergi gelirlerindeki artışlar, aynı yıllar itibariyle GSMH'da (cari fiyatlarla) gözlenen artış oranlarının altında kalmıştır. 1975 yılında ise vergi gelirleri toplam artış hızının, GSMH'nın cari fiyatlarla büyüme hızını aşacağı tahmin edilmektedir. Bu ilişki aşağıda gösterilmektedir.

GSMH ve Vergi Gelirleri İlişkisi
(% olarak)

Yıllar	GSMH % Artışı	Vergiler % Artışı	Toptan Eşya Fiyat Artışı	Ortal.Ücret %Artışı	GSMH Deflatörü
1974	38.5	25.1	29.9	18.5	128.957
1975	26.0	36.6	10.0 a/	-	117.318

a/ Tahmini

Kaynak: DİE Milli Gelir Tahmini
Maliye Bakanlığı Bütçe Gelirleri Yıllığı 1974.

254. Vergi gelirlerinde gözlenen hızlı artışların en önemli nedeni, 1971 yılından itibaren süre gelen hızlı fiyat artışları olmuştur. Fiyatlar genel seviyesindeki artışlar nedeniyle, değer üzerinden alınan vergilerin matrahları önemli ölçüde artmıştır. Diğer taraftan fiyat artışları gerekçesiyle ücretlerde yapılan ayarlamalar, aynı şekilde gelir üzerinden alınan vergi matrahında genişlemeye sebebiyet vermiştir. Memur maaşı katsayı artışları aynı etkiyi göstermektedir.
255. Vergi gelirlerindeki artışı etkileyen diğer önemli bir neden, vergiye tabi mal ve hizmet üretiminin gösterdiği artışlardır. Vergilerin ana guruplar itibariyle yıllık artışları tetkik edildiğinde, "gelir üzerinden alınan vergiler" hariç, diğer hiçbir vergi gurubu artışları, GSMH cari büyüme hızına ulaşamamıştır.
256. Akaryakıttan (dahilde ve ithalde) alınan istihsal vergileri; şeker istihlak vergisi; motorlu kara taşıtları vergisi; taşıt alım vergisi; bina inşaat vergisi; akaryakıt gümrük vergisi, spesifik nitelikli vergiler olduğundan, bu gurup vergiler, fiyat artışlarını bütünüyle yansıtmak imkânından uzaktır.
257. Emlâk vergisi ile tekel maddelerinden alınan istihsal vergisi değer üzerinden tahsil edilen vergiler olmakla beraber, spesifik vergilerden farklı bir yapı göstermemektedir.

Bu tür vergiler 1974 vergi gelirlerinin yaklaşık olarak %15'ini oluşturmaktadır.

258. Gelir üzerinden alınan vergi gurubunun GSMH'nın cari büyüme hızından daha yüksek oranda artmakta olması, gelir vergisi tarifesinin artan oranlı tarife özelliği taşıması ile ilgilidir. Özellikle bu tarifenin alt gelir guruplarında dikine artan oranlar bulunması, gelir vergisi hasılatının büyük ölçüde artmasını etkilemektedir. Kamu İktisadi Teşebbüslerince üretilmekte olan mal ve hizmet fiyatlarında yapılan ayarlamalar KİT'in ödemekte olduğu Kurumlar Vergisi hasılatının artmasını etkilemiştir.
259. Gelir üzerinden alınan vergiler gurubunda, son beş yıllık dönemde, 5 katına varan mutlak bir büyüme görülmektedir. Bu gelişme, yıllık ortalama %38 gibi önemli artışı ifade etmektedir. Bu gurup vergiler içinde, Gelir vergisi, son beş yıllık dönemde, yılda ortalama %36 oranında artışı yansıtmaktadır. Kurumlar Vergisi itibariyle yapılan aynı tür değerlemede, yıllık ortalama artış oranı %34 düzeyinde olmaktadır.
260. Mallar üzerinden alınan vergilerin 1974 yılında %4.8, buna karşılık 1975 yılında %44.6 oranında artış tahmin edilmesi, Tekel maddelerinden alınan istihsal vergisiyle ilgilidir. 1974 yılında Tekel maddelerinden alınan istihsal vergisi 2.700 milyon lira olarak gerçekleşmiş olmasına karşılık 1975 yılında bu vergi hasılatının 6 milyar lirayı aşacağı tahmin edilmiştir. Bu artışı etkileyen bir diğer önemli faktör, Tekel mallarına yapılan önemli ölçüdeki zamların sonucudur.
261. Konsolide Bütçe gelirlerinin ilk altı aylık gerçekleştirmeleri 1974-1975 yılları itibariyle karşılaştırmalı olarak aşağıda verilmektedir. Bu tablodan da görüldüğü gibi 1975 yılı Konsolide Bütçe gelirlerinde önemli artışlar gerçekleştirilmiştir.

GELİR ÇEŞİDİ	1974		1975		(Milyon TL) % Değişme	
	Mart-Ağustos (1)	Ağustos (2)	Mart-Ağustos (3)	Ağustos (4)	1/3	2/4
Genel Bütçe Gelirleri	33.469,6	4.107,1	47.575,1	7.352,2	42,1	79,0
A. Vergi gelirleri toplamı	31.201,2	3.921,0	43.759,9	7.171,1	40,2	82,9
a) Gelirlerden alınan vergiler	15.223,8	1.577,7	21.600,1	3.008,1	41,8	90,7
- Gelir vergisi	11.351,3	1.639,1	16.261,7	2.596,3	43,2	58,4
- Kurumlar Vergisi	1.972,6	53,7	2.724,2	112,2	38,1	108,9
b) Servetlerden Alınan Vergiler	413,9	36,5	577,7	44,1	39,5	20,8
c) Mallardan Alınan Vergiler	5.647,4	953,6	8.521,1	1.817,7	50,8	90,6
d) Hizmetlerden Alınan Vergiler	3.319,7	423,3	4.294,0	647,5	29,3	53,0
e) Dış Ticaretten Alınan Vergiler	6.596,2	929,6	8.765,6	1.653,7	32,8	77,9
B. Vergi Dışı Normal Gelirler	1.981,1	163,5	3.813,0	191,1	92,4	16,8
C. Fonlar	285,4	22,1	1,3	0,1	-99,5	-99,5

262. Vergi gelirlerini etkileyen bir diğer ekonomik gelişme, destekleme fiyat politikasının yüksek tutulması sonucu artan gelirlerin vergilendirilmesidir.
263. Diğer taraftan, af kanununun yürürlüğe girmesi nedeniyle, yasa imkânlarından yararlanmak isteyenlerin ödemeleri, vergi gelirlerini artırıcı etkiler göstermiştir.
264. Ayrıca vergi idaresi bakımından örgütsel tedbirler ile, tecillerin kabul edilememesi, vergi kontrollerinin sıklaştırılması ve tahsilat işlemlerine önem verilmesi, 1975 yılı vergi tahsilat oranlarının yüksek oluşunu etkileyen diğer faktörler arasında yer almaktadır.
265. Konsolide Bütçe gelirlerinin GSMH ve GSYİH'ya göre elastikiyetleri 1973 ve 1975 yılları itibarıyla aşağıda verilmiştir.

Vergi Gelirlerinin Elâstikiyetleri

Gelir Türleri	1973		1974		1975	
	GSMH	GSYİH	GSMH	GSYİH	GSMH	GSYİH
1. Gelirden Alınan Vergi	1.59	1.62	0.95	0.89	1.51	1.43
2. Servetten "	0.40	0.41	0.71	0.66	1.46	1.38
3. Mallardan "	0.83	0.85	0.12	0.11	1.72	1.64
4. Hizmetten "	0.85	0.86	0.65	0.60	1.03	0.98
5. Dış Ticaretten "	0.84	0.85	0.66	0.61	1.12	1.05
Toplam Gelirler	1.11	1.13	0.65	0.61	1.41	1.34

Vergi gelirlerindeki gelişmelere paralel olarak vergi yükü de değişiklikler göstermektedir. Vergi yükleri değişimleri aşağıda gösterilmektedir.

Vergi Yüğü Değişimleri
(% olarak)

Gelir Türü	1973		1974		1975	
	GSYİH	GSMH	GSYİH	GSMH	GSYİH	GSMH
1. Gelirden Alınan Vergiler	8.2	6.9	7.9	6.9	8.6	7.6
2. Servetten "	0.2	0.1	-	-	-	-
3. Mallardan "	4.7	4.0	3.5	3.0	4.0	3.5
4. Hizmetten "	2.2	1.9	2.0	1.7	1.9	1.7
5. Dış Ticaretten "	4.4	3.8	3.9	3.4	4.0	3.5
Toplam Vergi Gelirleri	19.7	16.7	17.3	15.0	18.5	16.3

Kamu İktisadi Teşebbüsleri

266. Kamu İktisadi teşebbüsleri başlangıç dengesine göre yapılan yeni değerleme ve gözden geçirmeler sonucu, işletmecı kuruluşların kaynak ödeme açıklarında nisbi bir düzelmeye karşılık, yatırım hacminin artışı, toplam finansman gereğinin %7 oranında artışına neden olmuştur.
267. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin finansman kaynaklarında da değişmeler olmuş ve özel fon kullanımı, dış borçlanma gereği başlangıç dengesine göre düşürülmüştür.
268. Bütün bu düzenlemelere rağmen, Kamu İktisadi teşebbüslerinin sağlıklı kaynaklardan finansman imkânı temin edilememiştir.
269. Kamu İktisadi Teşebbüsleri finansman gereğinin karşılanması en önemli kaynak olarak, "Özel Fon" düşünülmüştür. Merkez Bankası tarafından tahvil karşılığı avans yolu ile temin edilmesi öngörülen ve 1975 yılı bütçe kanunu ile yasalaştırılan özel fon kullanım imkânı 6,5 milyar lira ile sınırlandırılmış olmasına karşılık, KİT 1975 revize dengesinde özel fonunun 10 milyar lirayı aşkın olarak değerlendirilmesi, Merkez Bankası avansı dışında başka hazine imkânlarının bu amaçla kullanılacağını ifade etmektedir: özel fon kullanım dengesinde öngörülen Dış Borçlanma kaynağının gerçekleştirilmesinde güçlükler bulunduğunu yansıtmaktadır.

270. Kamu İktisadi Teşebbüsleri Başlangıç ve Revize Dengesi aşağıda gösterilmiştir.

1975 KİT Dengesi

(Milyon TL)

	1975 Başlangıç	1975 Revize	Fark (Mutlak)	Yüzde Değişme
1. İşletme Açıkları	- 5.765	- 4.885	+ 880	15.3
2. Yatırımlar	25.035	27.987	-2.952	11.8
3. Temini Gereken Finansman	30.800	32.872	-2.072	6.7
Karşılama Şekli				
1. Bütçe Transferi	9.000	9.958	958	10.6
2. Devlet Yatırım Bankası	5.000	4.510	- 490	10.0
3. Dış Proje Kredisi	3.300	2.500	- 800	24.2
4. Özel Fon	6.500	10.135	+3.635	55.9
5. Dış Borçlanma	7.000	5.769	-1.231	17.6
6. Toplam Finansman	30.800	32.872	2.072	6.7

Kaynak: DPT. Ağustos Ekonomik Rapor.

271. Kamu İktisadi Kuruluşları finansman dengesinde bütçe transferinde yaklaşık %10 oranında artışın öngörülmesi ve dış borçlanma kaynağının düşürülmesi, KİT dengesinin sıhhatli kaynaklardan finansmanı açısından atılan olumlu bir adımı ifade etmektedir. Ancak özel fon uygulaması artışı, bu yaklaşımın ileride de sürdürülmesi izlenimi yaratmaktadır. Gelecek yıllar KİT finansman dengesinin sıhhatli şekilde kurulabilmesi, muhtemelen ekonominin en önemli darboğazını teşkil edecektir.

272. KİT Yatırımlarının yıl içerisinde yapılan revizyonda yaklaşık olarak %12 düzeyinde arttırılmasına karşılık gerçekleşmenin 25 milyar düzeyinde kalacağı tahmin edilmiştir. KİT yatırımları, böylece, başlangıç programını %100, revize programı ise %89 oranında gerçekleştirmiş olacaktır.

Mahalli İdareler

273. Mahalli idarelerin gelirlerinde, son yıllarda beklenen düzeyde gelişmeler görülmemektedir. Konsolide Bütçe'den yapılan ve devlet yardımını ifade eden kaynaklarda ise önemli genişlemeler dikkati çekmektedir.

Mahalli İdareler Öz Gelirleri

(Milyon TL)

Yıl	Öz Gelir	% Artışı
1970	3.030	11.4
1971	3.332	10.0
1972	3.798	13.9
1973	5.562	46.4
1974	7.237	30.1
1975	7.850	8.5

Kaynak: DPT Üçüncü Plan ve Maliye
Bakanlığı Bütçe Gelir Yıllığı.

274. Mahalli idarelerin yatırımlarının büyük bir kısmı Kamu İktisadi Teşebbüsleri yatırımları arasında yer almakta ve İller Bankası aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle her yıl Konsolide Bütçe'den, mahalli idarelere dolaylı ve doğrudan transferlerde bulunulması gerekmektedir. Mahalli idarelerin yasal gelir imkânlarının sınırlılığı nedeniyle, ortak yerel ihtiyaçların karşılanması amacıyla Konsolide Bütçe'den mahalli idarelere devlet yardımlarının bir süre daha devam etmesi muhtemel görülmektedir.

TABLO 42
1975/1976 MALİ YILLARI
KONSOLİDE BÜTÇE ÖDENEKLERİ

	1975	1976	Fark	Artış Oranı
Genel Bütçe	107.680.514.782	150.617.184.800	42.936.670.018	% 39,8
Katma Bütçe	19.613.807.785	28.312.306.315	8.698.498.530	% 44,3
TOPLAM	127.294.322.567	178.929.491.115	51.635.168.548	% 40,5
Hazine Yardımı	18.041.505.287	25.779.491.115	7.737.985.828	% 42,9
Konsolide Bütçe	109.252.817.280	153.150.000.000	43.897.182.720	% 40,0

1975 VE 1976 BÜTÇE ÖDENEKLERİ VE KARŞILAŞTIRILMASI

YILLAR	CARİ HİZMETLER ÖDENEKLERİ	SAVUNMA ÖZEL YATIRIMLARI	YATIRIM ÖDENEKLERİ	TRANSFER ÖDENEKLERİ	TOPLAM ÖDENEKLER
1975	48.165.072.943	3.018.343.500	26.103.621.976	31.950.778.861	109.252.817.280
1976	68.976.814.852	8.362.315.000	38.158.000.000	37.652.870.148	153.150.000.000
	20.811.741.909	5.343.971.500	12.049.378.024	5.692.091.287	43.897.182.720
ARTIŞ ORANI	% 43,2	% 177,0	% 45,1	% 17,0	% 40,2

TABLO 43

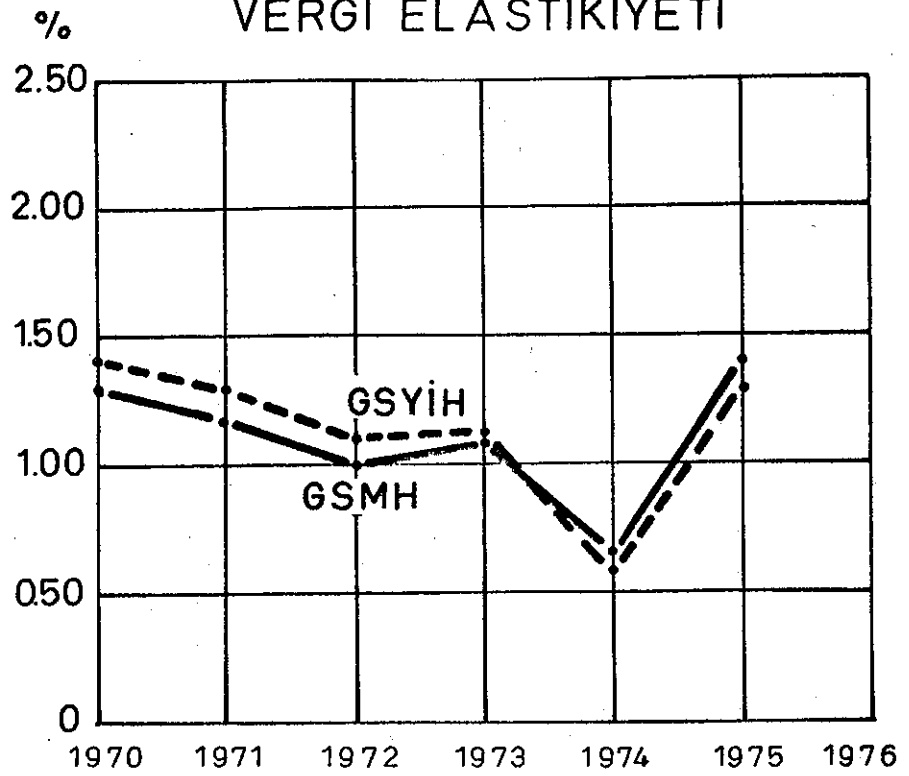
BÜTÇE KANUNU TASARISINA GÖRE 1976 YILI
GENEL BÜTÇE GELİRLERİ TAHMİNİ

(Milyon TL)

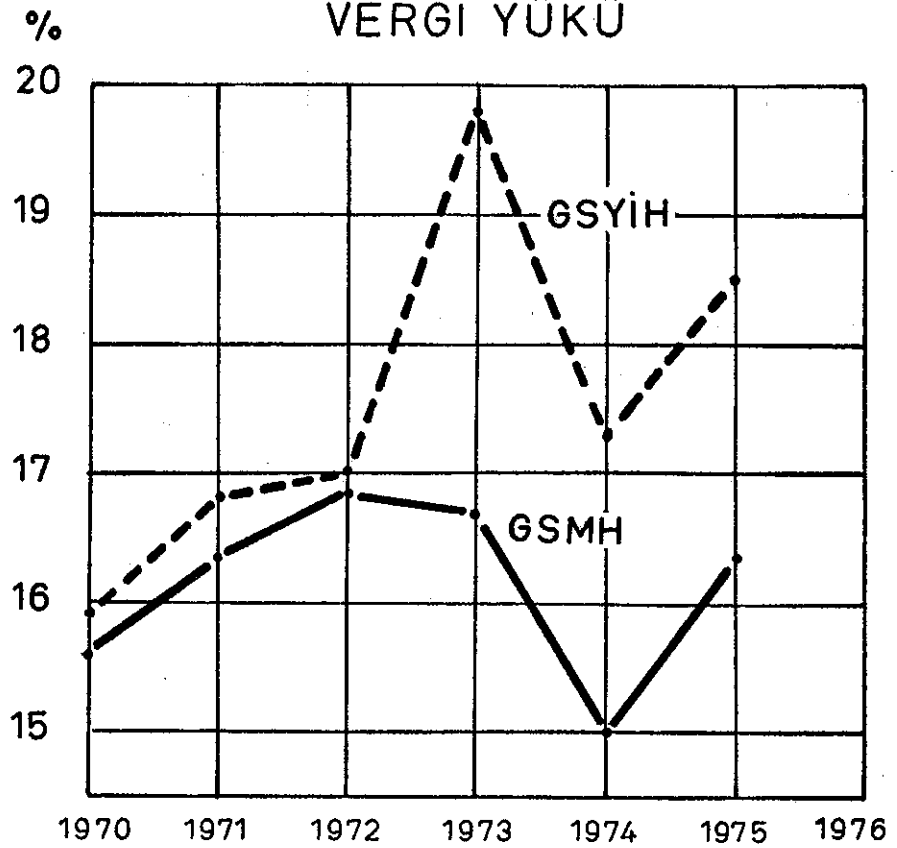
Gelirin Çeşidi	1975 Mali Y. Gerçekleşme Tahmini(x)	1976 Mali Y. Bütçe Tahmi- ni	1976 Yı. Öngörülen Artış oranı (%)
GENEL BÜTÇE GELİRLERİ TOPLAMI	97.850	138.617.2	41,6
VERGİ GELİRLERİ TOPLAMI	89.090	120.450	35,2
GELİRDEN ALINAN VERGİLER	40.800	55.400	35,7
Gelir vergisi	31.600	43.000	36,1
Kurumlar vergisi	5.200	7.000	34,6
Gayrimenkul kıymet artış vergisi	400	500	25,0
Mali denge vergisi	3.600	4.900	36,1
SERVETTEN ALINAN VERGİLER	1.030	1.420	37,8
Emlak vergisi	450	600	33,3
Motorlu kara taşıtları vergisi	220	350	59,0
Veraset ve intikal vergisi	360	470	30,5
MALLARDAN ALINAN VERGİLER	19.250	26.300	36,6
Dahilden alınan istihsal vergisi	7.200	10.000	38,8
Akaryakıttan Al.İstih.Vergisi	1.300	1.500	15,4
Tekel Mad.alınan istih. ver.	6.500	8.800	35,3
İşletme vergisi	800	1.200	50,0
Şeker istihlak vergisi	630	900	42,8
Taşıt alım vergisi	1.000	1.400	40,0
Emlak alım vergisi	1.800	2.480	37,7
Kaldırılan ver.artıkları	20	20	-
HİZMETLERDEN ALINAN VERGİLER	9.110	12.380	35,9
Banka ve sigorta muame.vergisi	4.300	5.900	37,2
Nakliyat vergisi	300	400	33,3
PTT.Hizmetleri vergisi	200	300	50,0
Bina inşaat vergisi	150	300	100,0
Spor-Toto vergisi	30	30	-
Damga vergisi	3.200	4.500	34,4
Harçlar	900	1.150	23,6
DİŞ TİCARETTEN ALINAN VERGİLER	18.400	24.950	32,0
Gümrük vergisi	4.650	6.250	34,4
Akaryakıt gümrük vergisi	400	550	37,5
Tek ve maktu vergi	150	200	33,3
İthalde alınan istihsal vergisi	5.400	7.350	36,1
Akaryakıttan ithalde alınan istihsal vergisi	4.500	5.500	22,3
İthalat damga resmi	3.300	4.450	34,8
Rihtim resmi	500	650	30,0
VERGİ DİŞİ NORMAL GELİRLER TOPLAMI	7.527	14.000	85,9
ÖZEL GELİRLER VE FONLAR TOPLAMI	1.233	4.167.2	237,2

(x) Eylül 1975 sonu tahsilat durumuna göre yapılan tahmin

GSMH ve GSYİH' YA GÖRE VERGİ ELASTİKİYETİ

GSMH ve GSYİH' YA GÖRE VERGİ YÜKÜ

BÖLÜM IX

DÜNYA EKONOMİSİ

275. 1975, dünya ülkeleri için genel olarak bir "resesyon" yılı olmuştur. Resesyon başlangıcı 1974 yılının sonbaharına gider.
276. Bazı tüketim maddelerinde, özellikle "tekstil"de talebin düşmesi, fiyatların gerilemesi ortaya çıkan ilk belirtilerdir. Daha sonra petrol krizine dayalı olarak otomobil sanayiinde duraklama başlamış otomobil sanayii gelişmiş ekonomilerde, tekstil sanayii gelişmekte olan ekonomilerde diğer sanayi kesimlerini büyük ölçüde etkilediği için ekonomilerde genel olarak işsizlik ve fiyat gerilemesi başlamıştır.
277. Yedi OECD ülkesinde iç talepte 1975 yılı yarısına kadar görülmekte olan azalmanın bu yılın ikinci yarısından itibaren bir artışa dönüşmesi beklenmektedir.

İç Talep	Yıllık Değişme Oranları (%)			Altı Aylık Değişme Oranları (%)					
	1973	1974	1975	1974		1 9 7 5		1 9 7 6	
				I	II	I	II	I	II
	5.4	-1.1	-0.25	-2.3	-0.9	-1.75	3.25	3.25	3.50

278. Halbuki bir önceki oniki aylık dönemde bu gelişmenin tam tersine bir durum mevcut idi. Fiyatlar süratli artış gösteriyordu. 1975 yılında petrokimya mamullerinde fiyatlar yarı yarıya düşmüş, demir-çelikte %40 fiyat gerilemesi görülmüştür.
279. Bazı ülkelerde gıda maddeleri fiyatlarının artış göstermesine rağmen, tüketici fiyat endeksleri OECD ülkelerinde enflasyonun yavaşladığını ortaya koymaktadır. 1973 yılından bu yana OECD ülkeleri için en düşük yıllık artış oranı, 1975 Eylül ayında % 10.4 olarak gözlenmiştir. OECD ülkeleri için tüketici fiyatlarındaki artış oranları 1975 yılı ikinci yarı için % 8.25, 1976 yılı ilk yarısı için ise % 7.75 tahmin edilmektedir.
280. Tüketici fiyatların artış hızındaki düşmeye karşılık işsizlik önemli bir sorun olmakta devam etmektedir. Yüksek düzeydeki işsizlik oranlarının 1976 yılını etkilemesi beklenmektedir.
281. Resesyon, dünya ticaret hacmini daraltmıştır. İleri sanayileşmiş ülkelerin ödemeler dengesi bozulmuştur. Bu ülkelerin ödemeler dengelelerini düzeltmek amacıyla aldıkları tedbirler dünya ticaret hacminin daha fazla daralmasına neden olmuştur. Dünya ticaret hacminde 1975 yılında görülen daralma, 1975 yılının ikinci yarısından itibaren gelişme eğilimini göstermektedir. OECD ülkeleri için ticaret hacmindeki değişmeler şöyle tahmin edilmektedir.

	Yıllık Değişme Oranl. (%)		Altı Aylık		Değişme Oranları (%)		
			1 9 7 4		1 9 7 5		
	1974	1975	I	II	I	II	1976
İthalat	0.5	-6.0	-1.5	-3.0	-13.0	7.0	7.5
İhracat	7.0	-4.5	11.0	-1.0	-7.5	-1.0	6.0

282. Petrol krizi dünya para sistemini büyük ölçüde sarsmakla beraber, sonuç beklendiği kadar "kötü" olmamıştır. Çünkü petrol üreten ülkelerin ithalatı tahminleri aşan bir gelişme göstermiş böylece petrol gelirleri dolaylı olarak sanayileşmiş ülkelere akmıştır. Bu akım sonucu daha çok bozulması beklenen dünya para sistemi tekrar düzelmeye başlamıştır.
283. Ancak, OPEC ülkelerine yapılan ihracatın 1976 yılında yavaşlacağı beklenmektedir. OECD ticaret hacminde değişmeler şöyle özetlenebilir:

	Yıllık Değişme		
	1974	1975	1976 (İlk yarı)
Toplam İthalat	0.5	-6.0	7.5
Toplam İhracat	7.0	-4.5	6.0
OECD-İç Ticaret	0.5	-6.0	7.0
OECD-Dış Ticaret			
İthalat			
- Petrol İthalatı	-4.0	-6.0	7.0
- Diğer İthalat	6.5	-6.5	9.5
İhracat			
- OPEC Ülkelerine	42.0	40.0	20.0
- Petrol Üretmeyen			
Gelişmekte olan Ülkelere	18.0	-12.0	3.0
- Diğer	17.0	-1.5	00

284. Ödemeler Dengesindeki açıkların gelişmiş ve az gelişmiş ülkeleri değişik biçimde etkilediği göze çarpmaktadır. Bu dönemde zararlı çıkanlar, Türkiye gibi petrol üretmeyen gelişmekte olan ülkelerdir. Sanayileşmiş ülkeler durumlarını kurtarıırken petrol geliri bulunmayan gelişmekte olan ülkelerin ödemeler dengeleri çok o bozulmuştur.

285. Dünyada ödemeler dengesindeki değişmeler şöyle özetlenebilir:

	1973	1974	1975	(Milyar \$) 1976 (İlk Yarısı)
Dış Ticaret Dengesi				
OECD	7.5	-26.5	-3	-11
OPEC	19.0	82	60	59
Petrol Üretmeyen	-3.5	-16.5	-22	-18
Gelişmekte Olan Ülkeler				
Diğer	-6	-12	-14	-11
Açık	17	27	21	19
Can Denge (Permi Transferler dahil)				
OECD	2.5	-34	-15	-27
OPEC	3.5	67	47	49
Petrol Üretmeyen	-5	-17.5	-22.5	-18.5
Gelişmekte Olan Ülkeler				
Diğer	-4	-10.5	-12.5	-9.5
Açık	-3	5	-3	-6

286. 1975 yılının dünya ülkelerindeki bir özelliği de gittikçe artan sosyal huzursuzluklardır. Dünya ülkeleri arasında ciddi silahlı çatışmalar sona ererken ülkelerin içinde değişik nedenlere bağlı ciddi sosyal çalkalanmalar, ülke ekonomilerini etkileyecek büyüklüklere ulaşmıştır.

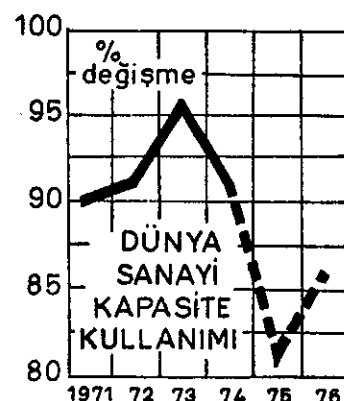
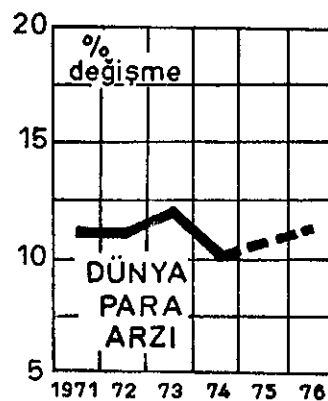
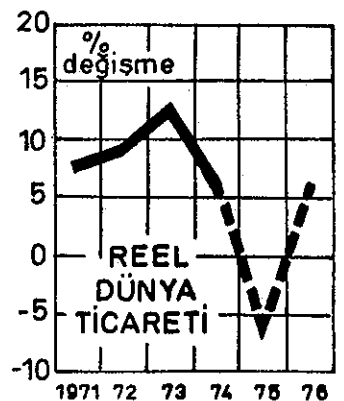
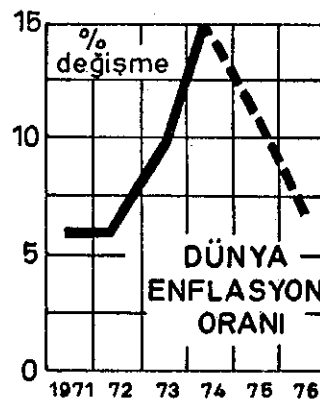
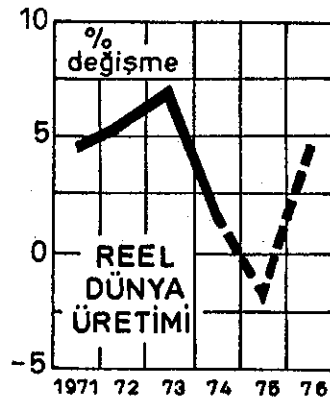
287. Acaba 1976 yılı dünya ülkelerine ne getirecektir? 1975 yılının sonlarında ekonomistler ve politikacılar bu konuda oldukça iyimser bir bekleyiş içindedir. Fakat unutmamak gerekir ki aynı çevreler 1975 yılının ikinci yarısında da "resesyonun" ortadan kalkacağını, durumun düzeleceğini ileri sürmüşler idi. Fakat bu bekleyişleri gerçekleşmedi. Bir geçikmenin bulunduğu görülmektedir. Bu nedenle, 1976 yılının 1975 yılından daha iyi olacağını, fakat umulan ölçülerde ve süratte normale dönülemeyeceğini iddia etmek daha makul bir görüştür. Şurasını da belirtmekte yarar vardır ki, dengenin her an tekrar bozulması mümkündür.

288. 1975 yılı sona ererken Avrupa ülkelerinin durumunun A.B.D.'ninki kadar parlak olmadığı görülmektedir. A.B.D.durgunluğu atlatmakta biraz daha başarılı olmuştur. Bu gelişmeler 1976 da da benzer biçimde olacaktır. Fakat şurası bir gerçektir ki, 1976 yılında, Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerin ekonomik güçlükleri artarak devam edecektir.

TABLO 44

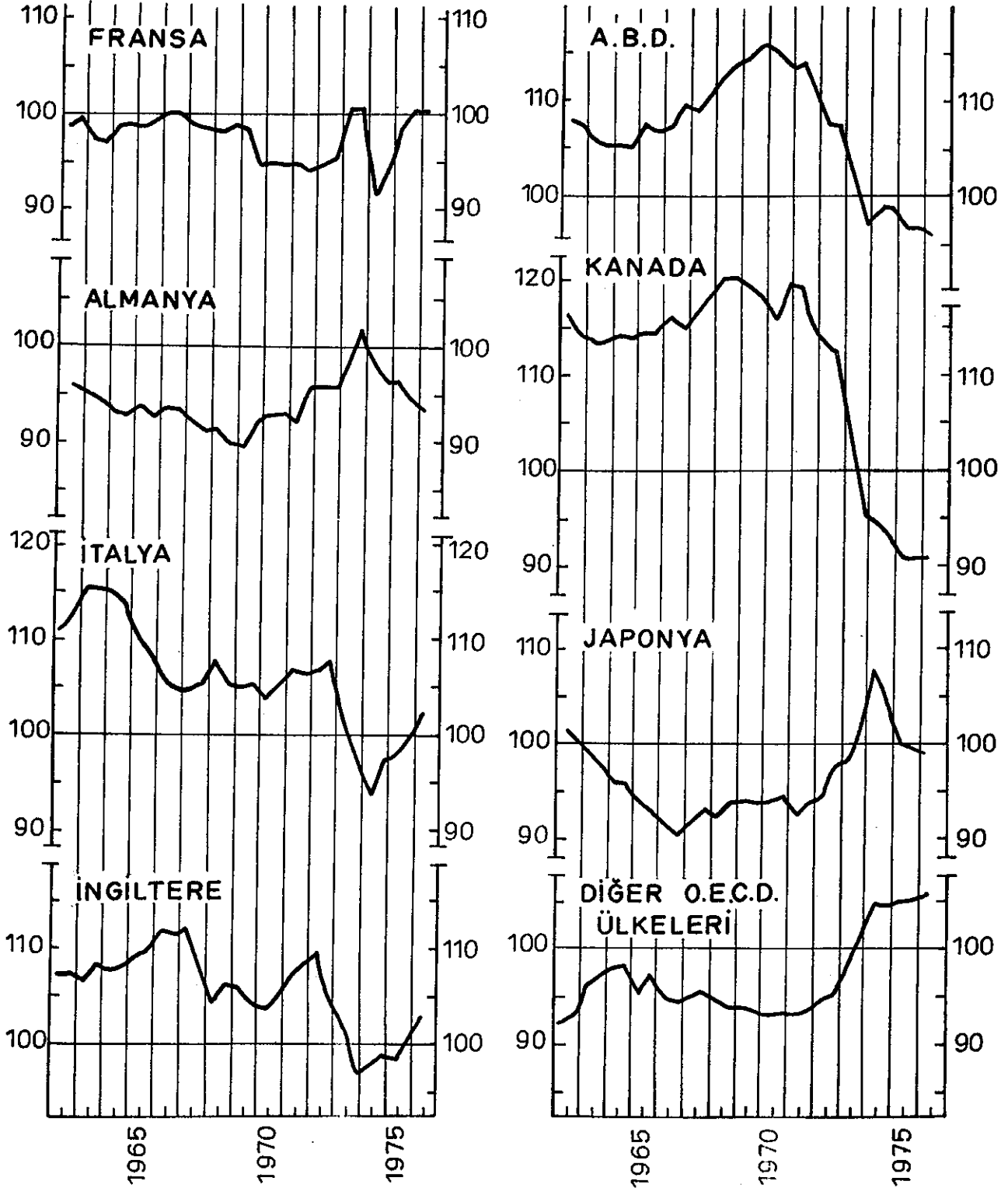
OECD ÜLKELERİNDE TÜKETİCİ FİYATLARI ARTIŞ ORANLARI

	1962/72 Ortalaması	Yıllık 1973	1974	Eylül 1975 Ekim 1974
Kanada	3.3	7.6	10.9	10.7
A.B.D.	3.3	6.2	11.0	7.8
Japonya	5.7	11.7	24.5	10.3
Avusturalya	3.4	9.5	15.1	12.1
Yeni Zelanda	5.1	8.3	11.0	14.8
Fransa	4.4	7.3	13.7	10.7
Almanya	3.2	6.9	7.0	6.1
İtalya	4.3	10.8	19.1	13.0
İngiltere	4.9	9.2	16.0	26.6
Belçika	3.8	7.0	12.7	10.9
Lüksemburg	3.4	6.1	9.5	10.8
Hollanda	5.4	8.0	9.6	10.4
Danimarka	6.0	9.3	15.3	8.6
İrlanda	5.8	11.4	17.0	19.0
Avusturya	3.9	7.6	9.5	8.7
Finlandiya	5.7	10.7	16.9	16.5
Yunanistan	2.7	15.5	26.9	13.9
İzlanda	11.9	20.6	42.9	51.3
Norveç	5.1	7.5	9.4	12.6
Portekiz	6.3	12.9	25.1	10.9
İspanya	7.1	11.4	15.7	17.3
İsveç	4.7	6.7	9.9	11.1
İsviçre	4.0	8.7	9.8	5.4
Türkiye	8.6	14.0	23.8	19.1

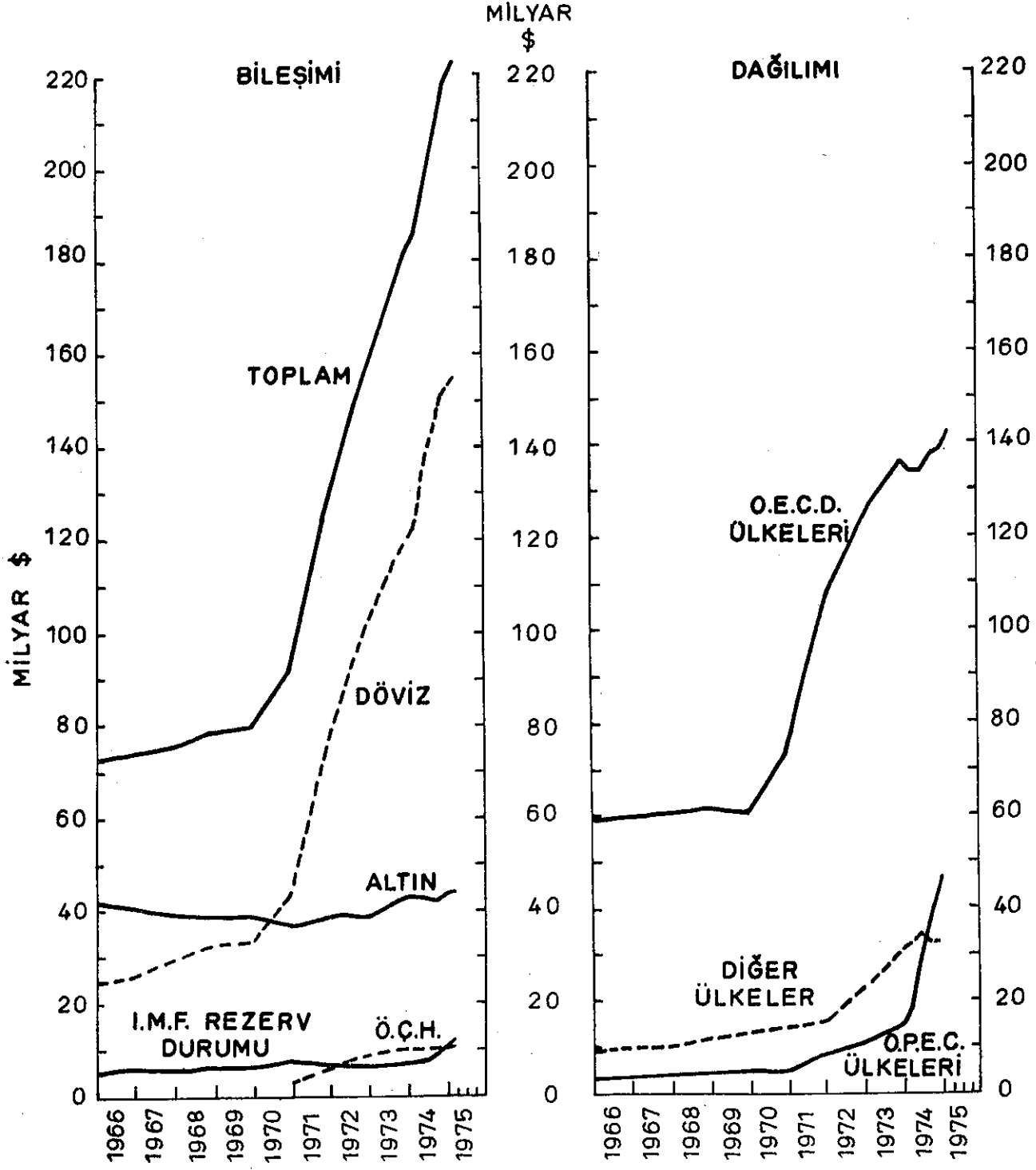
SANAYİ ÜRÜNLERİ İHRAÇ FİYATLARI ENDEKSİ

(1973=100) \$ OLARAK

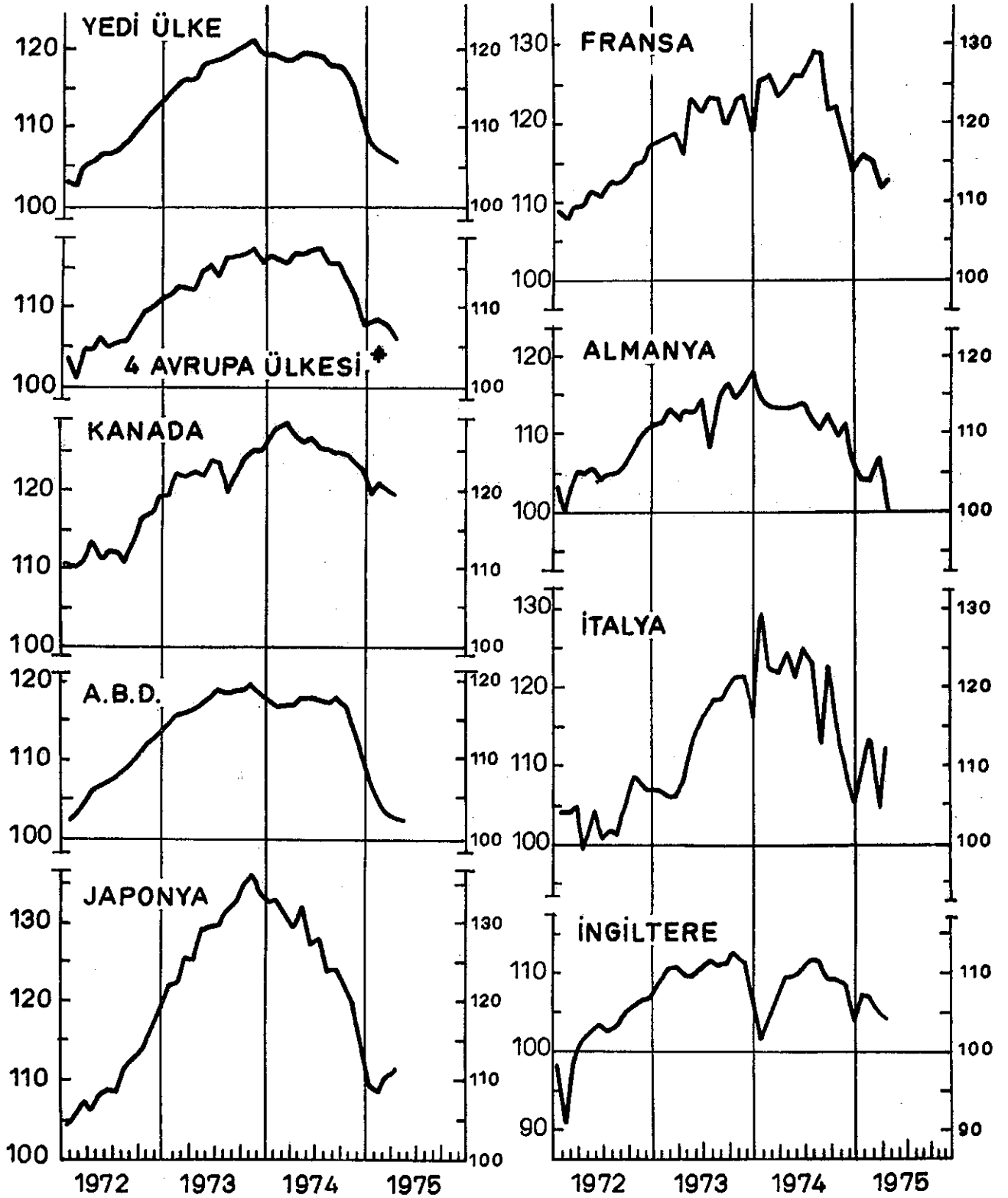

TOPLAM DÜNYA REZERVLERİ

YEDİ ÜLKEDE SANAYİ ÜRETİMİ

(AYLIK ENDEKS, 1970=100)

* FRANSA, ALMANYA, İTALYA, İNGİLTERE

ÖZEL BÖLÜM

I. 17 SAYILI KARARA TABİ YABANCI SERMAYE TÜRK PARASI KIYMETİNİ KORUMA MEVZUATINA GÖRE YATIRIMLAR	127
II. ÖDEMELER DENGESİ/İHRACATI TEŞVİK SORUNU	141
<ul style="list-style-type: none"> - Ödemeler dengesindeki bunalımın nedenleri ve yapısal değişimlere yönelik politikalar - Ödemeler dengesini olumlu etkileyecek ve ihracatı teşvik edecek politika önerileri	
III. PETROL FİYATLARINDAKİ DEĞİŞMELERİN TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ	159
IV. AET/TÜRKİYE İLİŞKİLERİ	169
<ul style="list-style-type: none"> - Bugüne kadar neler oldu? - Türkiye/AET ilişkilerinde bugünkü sorunlar ve bazı değerlendirmeler - Avrupa Kömür ve Çelik Birliği (ECSC) ne Türkiye'nin katılması - AET/Yunanistan ilişkileri	
V. GÖSTERGELERLE TÜRKİYE EKONOMİSİ	185
<ul style="list-style-type: none"> - Temel Ekonomik göstergeler - GSMH - Sınai Üretim - Fiyat Endeksleri - Geçinme Endeksleri ve Ücretler - Para-Banka-Kredi - Dış Ekonomik ilişkiler	

ÖZEL BÖLÜM I

"17 SAYILI KARARA TABİ YABANCI SERMAYE"

TÜRK PARASI KIYMETİNİ KORUMA MEVZUATINA GÖRE YATIRIMLAR 1/

1. Yabancı sermayeli kuruluşlar Türkiye'de
  - 6224 Sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu
  - Petrol Kanunu veya
  - Türk Parası Kıymetini Koruma Kanununa dayalı 17 Sayılı Karar çerçevesinde faaliyet gösterebilirler. 2/
2. 17 Sayılı Kararın 17'inci maddesi şöyledir:

" Yabancı sermayeyi teşvik kanunu ile petrol kanunu hükümleri dışında Türkiye'de memleketin ekonomik gelişmesi için lüzumlu ve faydalı görülecek alanlarda iş yapmak veya ticari bir ortaklığa katılmak isteyen hariçte mukim gerçek ve tüzel kişiler (fiilen Türkiye sınırları içinde bulunan hariçte mukim gerçek kişilerle Türkiye'de büro, acenta veya temsilcileri vasıtasıyla faaliyette bulunan hariçte mukim tüzel kişiler dahil) yapacakları işin gerektirdiği öz sermayeyi 3/ dışardan döviz olarak getirmeye ve yetkili bir bankaya satmaya ve keyfiyeti ilgili Merkez Bankası şubesine tescil ettirmeye mecburdurlar.

Hariçte mukim gerçek ve tüzel kişilerin Türkiye'den satın alacakları menkul kıymetler de bu hükümlere tabidir.

Hariçte mukim gerçek ve tüzel kişiler Türkiye'de gerek doğrudan doğruya, gerek iştirak suretiyle iş yapmak veya bir teşebbüse katılmak istedikleri takdirde, getirecekleri öz sermayeyi ve yapacakları işi belirtmek suretiyle Maliye Bakanlığına müracaat ederler. Maliye Bakanlığı, yatırımın yukarıda belirtilen şartlara uygun olup olmadığını ve sermayenin yeterliliğini ilgili bakanlık ve teşekküllerin mütalâasını almak suretiyle tesbit eder ve uygun bulunduğu yatırımların tescilini Merkez Bankasına bildirir. Menkul kıymetlerin mübayaa ve tescili umumi hükümler dairesinde yapılır."

-
- 1/ Bu araştırmayı T.Güngör Uras yapmıştır. Araştırmada yer alan değerlendirme görüş ve öneriler araştırmacının şahsına aittir. TUSİAD'ı bağlamaz.
  - 2/ Türkiye'de 6224 sayılı kanun çerçevesinde faaliyet gösteren yabancı sermayeli kuruluşlara ait geniş bilgi TUSİAD'ın 1975 Yılıının ilkbaharında Türk Ekonomisi isimli araştırmasında yayınlanmıştır. (Nisan 1975)
  - 3/ Hariçte mukim gerçek ve tüzel kişilerin Türkiye'de gerek doğrudan gerek iştirak suretiyle kurdukları veya katıldıkları teşebbüslerde işe başlama ve katılma tarihinde işin gerektirdiği öz sermaye hariçten fiilen döviz olarak getirilen sermayedir.

Döviz yerine aynı sermaye getirmesine müsaade edilmez.

3. 17 sayılı kararın "yabancı sermayeli kuruluşların faaliyeti"ne ilişkin sınırlamaları oldukça belirsizdir. İlgili maddedeki "yatırım" deyiminin yorumuna gidilerek, "yabancı sermayenin" Türkiye'de sınai projeleri bile "17 Sayılı Karar" çerçevesinde gerçekleştirme olanağı bulunduğu iddia edilebilir. Böyle bir durum ise 6224 sayılı yabancı sermayeyi teşvik kanununun varlığı ile gelişir.
4. 17 sayılı kararın 51'inci maddesine göre:
Hariçte mukim gerçek ve tüzel kişilerin Türkiye'de sahip bulundukları,
  - a. Gayrimenkul mallarının gelirleri ile satış bedelleri,
  - b. Menkul kıymetler ile bunların gelirleri ve satış bedelleri (Tasarruf bonoları dahil),
  - c. Türkiye'deki faaliyetlerinden mütevellit kâr, temettü, kazanç, faiz, tasfiye ve iştirak hisseleri ile bunların devir ve satış bedelleri,
  - d. Menkul mallarının gelirleri ile satış bedelleri ve Türk Parası ile olan her nevi mevcut hak ve alacakları,blokedir. 1/
5. Türkiye'ye transfer edeceği sermaye ve Türkiye'deki faaliyeti sonucu elde edilecek kâr için "blokaj" zorunluluğu bulunan "hariçte mukim gerçek ve tüzel kişiler"in, normal olarak, 17 sayılı karar çerçevesinde hiçbir "ticari veya sınai yatırıma ve hizmet teşebbüsüne" girişmemeleri gerekir. 2/
6. Ve yukarıda açıklanan nedenlerle 17 sayılı kararın gerektirdiği hükümlerden sadece Türkiye'de "temsilcilik" niteliğinde bir kuruluşa gitme durumunda olan "yabancıların" yararlanacakları söylenilir.

1/ Türk Parası Kıymetini Koruma hakkında 17 sayılı kararın yayımından önce mülga 13 sayılı kararın 23'üncü maddesi ile mülga 14 sayılı kararın 54'üncü maddesi şumulüne giren ve kambiyo mevzuatına göre Maliye Bakanlığınca tescil edilmiş bulunan sermaye için tanınan transfer hakları mahfuzdur.

2/ Bu nedenle 17 sayılı karar gerçekte bu gibi firmalara kredi kullanmada sınırlılıklar getirmiş, Türkiye'de banka siteminden ancak belli ölçülerde bir "kredi karnesine kaydedilmek şartıyla" borçlanmalarına izin vermiştir. Bundan iki yıl önce çıkarılan bir başka karar ile bu gibi firmalara bloke paralarının yarısı ölçüsünde kredi kullanma olanağı tanınmıştır.

7. Bugüne kadarki uygulama oldukça ilginç gelişme göstermiştir. 17 sayılı karar kapsamındaki kuruluşların sayısı (bu çalışmanın yapıldığı tarih itibariyle) 97'dir. (Tablo 1)
8. Halen 17 sayılı karar kapsamında bulunan kuruluşların bir kısmı, Türk Parası Kıymetini Koruma Kanununun yayınından önce ve hatta Cumhuriyetten önce Türkiye'de faaliyet geçen firmalardır.

9. Bunların faaliyet kolları itibariyle dağılımı şöyledir:

İnşaat-Taahhüt	6
Madencilik	7
Sigortacılık	18
Bankacılık	7
Gemi Acentalığı-Turizm	11
Tütün alımı	8
Kitap-Dergi ithal satışı	2
İthalât-İhr.-Mümessillik	5
İlâç-Kimya	11
Elektrik-Gaz	4
Mümessillik-Satış	9
Mümessillik-İthalât	6
Gıda-Yem	3

TOPLAM 97

10. İlginç olan 6224 sayılı yabancı sermayeyi teşvik kanunu kapsamında faaliyet gösteren bazı yabancı sermaye fruplarının 17 sayılı karar çerçevesinde de ikinci bir teşebbüsü sürdürmeleridir. (Örneğin: Türk Hoechst, Pfizer, Atlas Copco, Singer, Türk Philips, G.A.Baker) 1/
11. Türkiye'de iş yapmak isteyen hâricte müessese ecnebi şirketlerin yapacakları işin istilzam ettiği sermayeyi dışarıdan döviz olarak getirme mecburiyetleri ilk defa Türk Parası Kıymetini Koruma hakkında 11 sayılı kararın 29'uncu maddesi ile hükme bağlanmış ve bu kararın yayını tarihi olan 3 Eylül 1934'den itibaren sermaye hareketlerine ilişkin kambiyo tahditleri uygulanmaya başlamıştır.

1/ 6224 sayılı kanun yabancı sermayeli kuruluşlara Türkiye'ye transfer ettikleri sermayeyi ve kârlarını transfer olanağı tanımaktadır. Bu olanağı sahip kuruluşların sermaye ve kâr yönünden blokaja tabi bir diğer faaliyeti sürdürmek istemeleri gerekir. Uygulamada, yabancı sermayeli sınai kuruluşlar 17 sayılı karar çerçevesinde ticari firmaların kârlarından dolayı olarak yararlanabildiklerinden -belli masrafların bu kardeş firmaca karşılanması, belli personelin bu kardeş firmalarca istihdamı gibi- blokoj hükmüne rağmen 17 sayılı karara tâbi firmaların faaliyetlerini sürdürmektedirler.

12. 17 sayılı karara tâbi şirketlerin çoğunluğu bu tahditlerden önce değişik biçimlerde Türkiye'de faaliyete geçmişlerdir:

Bazı şirketler -özellikle sigorta şirketlerinin şubeleri- Cumhuriyet öncesi dönemlerde kambiyo tahdidatının bulunmadığı yıllarda şube tesis etmişlerdir. (Örnek Ünyon Sigorta)

Şirketlerin bir kısmı 30 Kasım 1330 tarihli ecnebi Anonim Şirketler ve Sermayesi Eshama Munkasem Şirketler Kanununa göre Türkiye'de şube açmışlardır. (Örnek: Borax Consolidated Ltd.)

Cumhuriyet öncesi dönemi kanunlarına göre ithalat-ihracat ve satış işleriyle istigal etmek üzere kurulan bazı şirketler Cumhuriyet döneminde Teşviki Sanayi Kanunundan yararlanarak üretime geçmişlerdir. (Örnek: Nestle Mamulâtı İhracatı A.Ş.)

13. Özellikle "deniz acentalıkları" yabancı sermaye iştiraklerini 17 sayılı karara ilişkin Sermaye Hareketleri Tebliği çerçevesinde döviz olarak getirerek 17 sayılı karara göre tescillerini yaptırmışlardır. (Örnek: Anadolu Deniz Acentalığı Ltd.Şti.)

Türkiye'den tütün satın alan firmalar 17 sayılı karar çerçevesinde şube tesis etme izini almışlardır. (Örnek: Felemenk - Türk Tütün A.Ş., Glenn Tobacco, The American Tobacco, Socotex, Geri Tobacco, Austro - Türk)

14. Türkiye'ye mal satan bazı yabancı kuruluşlar, ithalat, teknik servis amacıyla kurdukları şirketleri Türkiye'de üretim için 6224 sayılı kanun çerçevesinde faaliyete geçtikten sonra da muhafaza etmişlerdir. (Örnek: Singer Ticaret A.Ş., Türk Philips A.Ş., Atlas Copco Ticaret A.Ş.)
15. Bazı kuruluşlarda yabancı firmalardan teknoloji transferinde ortaklık zorunluluğu ortaya çıktığında ve bu ortaklığın devamlılığı arzu edilmeyen hallerde şirketin çok küçük bir sermaye payının yabancı ortağa geçici olarak satılması nedeniyle şirket 17 sayılı karar kapsamına girmektedir. (Örnek: Güneş Tavuk Çiftliği, Berec Batarya ve Pil Sanayii A.Ş.)
16. 6224 sayılı kanunu tâbi bir şirketin Türk Hissedarları sermaye paylarını yabancı ortağa satmaya karar vermişlerdir fakat bu işlem Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesince kabul edilmemiştir. Yabancı ortaklar Türk'lerin elindeki hisse senetlerine genel hükümlere göre satın almışlar bu durumda şirket sermaye paylarının bir kısmının sahipliği nedeniyle 6224 sayılı kanuna diğer kısmının sahipliği nedeniyle 17 sayılı karara tâbi duruma gelmiştir. (Örnek: Pfizer İlaçları A.Ş.)

17. 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu kapsamındaki bir kuruluşun izin belgesi bilahere Bakanlar Kurulu Kararı ile iptal edilmiştir. Şirket tasfiye edilmemiş ve yeni bir kararname çıkarılması veya herhangi başka bir şekilde imalata geçmek üzere faaliyetini sürdürmek istemiş, bu geçici dönemde 17 sayılı karar çerçevesinde kalmasına Maliye Bakanlığınca izin verilmiştir. (Örnek: Massey Ferguson Traktör Sanayii A.Ş.)

17 Sayılı Karar Kapsamındaki Firmalarda Kâr Transferi Sorunu

18. 17 sayılı karar kapsamındaki firmaların kârlarının blokajı esastır. Fakat bunun istisnaları vardır:
- Bazı şirketler, Türkiye'de kambiyo tahditleri başlamadan önce faaliyete geçen işletmelerin tescil mükellefiyetine ve blokaj rejimine tâbi tutulmayacağı iddiasıyla Danıştay'da dava açmışlar ve bu dava sonucuna göre kâr transferine devam etmişlerdir. (Örnek: Daşıştay 1970/2320 Sayılı Karar)
  - Bazı şirketler özel kararname ile transfer hakkını elde etmişlerdir. (Örnek: 12 Ocak 1965 tarihli 6/4165 Sayılı Karar)
  - Bakanlar Kurulunun 31 Aralık 1965 tarihli ve 12191 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 17 sayılı karara ek 6/5722 sayılı kararının 1'inci maddesinin b.fıkrası ile, "merkezleri yabancı memleketlerde olup Türkiye 'de faaliyette bulunan şirketlerin şube ve acenteleri ile yabancı bankalar ve sermaye şirketi kuruluşundaki sigorta işletmelerinin 4.Ağustos.1958 tarihindeki ödenmiş sermayeleri üzerinde merkezleri adına ayırdıkları safi kârların transfer hakkı mahfuz addolunmuştur. (Örnek: Ünyon Sigorta)
  - Vapur acentaları tahsil edilen navlundan masraf ve vergileri çıkardıktan sonra bakiyeyi yurt dışındaki şirket merkezine transfer edebilmektedirler. (17 sayılı karar seri IV sıra 3 Madde C-1-d, Örnek: Adriatica Vapur Acentası)
  - Tütün alımı için faaliyet gösteren firmalar ticari dönemlerde elde ettikleri kârlardan vergi ve benzeri yükümlülüklerini ödedikten sonra bakiyeyi transfer edemedikleri gibi bloke de etmemekte, kanuni ve fevkalade yedek akçe olarak ayırabilmektedir. Gerekçeleri, kanuni ve fevkalade yedek akçelerin zaman zaman zarar karşılığı olarak kullanıldığı, yedek akçe olarak ayrılardan sonra kârdan kalan miktarın ise, me-mur ve işçilerin kıdem tazminatları, muhtemel zarar ve depo inşa provizyonu niteliği taşıdığıdır. (Örnek: Felemenk Tütün, Socotex)

17 Sayılı Karar Kapsamındaki Firmalardan Üretim ile Uğraşanlar

19. Yukarıda da değinildiği gibi 17 sayılı karar esas itibariyle üretim ile uğraşacak yabancı sermayeyi hedef almadığı halde Türkiye pazarında büyük payı olan bazı sınai faaliyet 17 Sayılı karar çerçevesinde sürdürülmektedir. Üretim konularında Türkiye pazarının yaklaşık üçte birini elinde bulunduran firmalar, sabun-deterjan-temizlik tozu ve şampuan (G.A.Baker); çikolata-şekerleme-şekerli mamuller (Nestle) ve delikli kart (IBM) konuları ile meşguldür.
20. Bu firmaların bir kısmı sınai tesislere kendileri sahiptir. (Örnek: Nestle), diğerleri ise kurdukları bir başka sınai firmada kendi isimleri ile üretimi sürdürmektedirler. (Örnek: G.A. Baker-Desaş)
21. 17 sayılı karar kapsamındaki firmalardan üretim ile uğraşanlar ve üretim konuları şunlardır: IBM, delikli kart imal etmektedir. G.A.Baker, Omo-Lux-Elidor-Vim-Gibbs adı altında temizlik malzemeleri üretmektedir. NCR, National mukayyit kasa, kayıtlı kasa üretimi yapmaktadır. Glaxo, Sterling Product, Pfizer kimyevi madde ve ilaç imal etmektedir. Pil ve Batarya Sanayii, kuru pil üretmektedir. Gramofon Ltd.Şirketinin üretim konusu plaktır. Nestle, çikolata ve şekerli maddeler üretmektedir. Vites kutusu ve difrensiyel üretmeyi amaç edinen Eaton Yale and Town Otomotiv Sanayii faaliyete geçmemiştir.

Lisans - Royalty Kullanımı

22. 17 sayılı karar kapsamındaki firmalardan lisans ve royalty hakkına sahip olanlardan Imperial Chemical, acenta sıfatıyla ICI teknik bilgilerini kullanma hakkına sahiptir. Royalty ödemesi yapmamaktadır. Herhangi bir üretimi de yoktur.

IBM, lisans, teknik bilgi ve marka kullanım hakkına sahip olduğunu fakat bunlara karşı herhangi bir tahakkuk ve transfer yapılmadığını beyan etmektedir.

Glaxo, Glaxo Group Ltd.ile lisans ve marka anlaşması yapmıştır. Fakat herhangi bir tahakkuk ve transfer yapılmadığını beyan etmektedir.

Gramofon Ltd.Şti., muhtelif ülkelere plak ile ilgili telif hakkı ödemesi yapmıştır.

Pfizer, lisans, teknik bilgi ve marka temin etmekle beraber yurt dışına herhangi bir transfer yapılmadığını beyan etmektedir.

Nestle de merkezden temin ettiği teknik bilgi, marka ve fikri hak için herhangi bir ödeme yapmamaktadır.

İştirakler

23. 17 Sayılı karara tâbi Yabancı Sermayeli Kuruluşlardan 13'ünün geniş bir iştirak listesi vardır. (Tablo 2).
24. Bilindiği gibi 6224 sayılı kanuna tabi yabancı sermayeli kuruluşların bir başka kuruluşa iştiraki için izin kararnamelerinde yetki bulunması veya özel bir kararname gereğine karşın, 17 sayılı karara tâbi kuruluşlar bu konuda geniş bir serbesti içinde hareket etmektedirler.
25. İştirakleri, iki grupta toplamak gerekir. Birinci gruptaki iştirakler küçük miktarlardadır. İştirakçiye yönetimde söz sahibi olanağı vermemektedir. (Örnek: Assicurazioni Generali'nin İş Bankasına, T.Sinai Kalkınma Bankasına İştiraki, İstanbul Umum Sigortanın Merkez Bankasına İştiraki, Osmanlı Bankasının Ereğli Demir Çelik'e iştiraki gibi)
26. Fakat ikinci grup iştiraklerde 17 sayılı karara tabi kuruluşlar yönetimde söz sahibi durumundadırlar. (Örnek: Türk Philips' in Estaş Ev Aletlerindeki iştiraki % 35, Yılbak'ın Madika'daki iştiraki % 40 ve Wander'deki iştiraki % 25, Brema'ın Tisra'daki iştiraki % 32, İstanbul Sigortanın Garanti Bankasındaki iştiraki, Osmanlı Bankasının T.Sinai Kalkınma Bankasındaki iştiraki gibi)

Faaliyet Sonuçları

27. 1960-1970 yılını kapsayan 10 yıllık dönem itibariyle 17 sayılı karara tâbi kuruluşların faaliyet sonuçları özel olarak şöyledir:

1960-1970 Yılları Arasında 17 S.Karara Tâbi Kuruluşların Faaliyet Sonuçları

	<u>Firma Adedi</u>	<u>Kâr Gösteren</u>	<u>Zarar Gösteren</u>	<u>K.Bloke Eden</u>	<u>K.Transfer Eden</u>
İnşaat Taahhüt	6	2	4	1	2
Madencilik	7	4	3	2	-
Sigortacılık	18	14	4	2	6
Bankacılık	7	5	2	-	5
Gemi Acentalığı	11	7	-	4	3
Tütün Alımı	8	3	2	1	-
Kitap-Dergi Satışı	2	2	-	2	-
İth-İhr.Müessillik	5	2	-	2	-
Kimya-İlâç	11	10	1	7	4
Elektrik-Gaz	4	4	-	1	3
Müessillik-Satış	9	9	-	4	5
Müessillik-İthalât	6	4	2	3	3
Gıda-Yem	3	2	-1	1	1
	<u>97</u>	<u>68</u>	<u>19</u>	<u>30</u>	<u>32</u>

Kaynak: T.Güngör Uras, 17 S.Karara Tabi Yabancı Sermaye Araştırması

28. 97 Kuruluşun en son elde edilebilen 1970 yılı faaliyet sonucu rakamları ise aşağıda verilmiştir.

1970 Yılı Faaliyet Sonuçları				(000 TL.)
	<u>Kâr</u>	<u>Zarar</u>	<u>Bloke</u>	<u>Transfer</u>
İnşaat Taahhüt	3.310	59	-	60
Madencilik	2.540	61	-	-
Sigortacılık	3.932	350	112	334
Bankacılık	30.353	70	-	15.710
Gemi Acentalığı	6.840	435	-	88
Tütün Alımı	13.825	8	1.757	-
Kitap-Dergi Satışı	165	-	161	-
İth.-İhr.Müessillik	198	139	14	-
Kimya-İlâç	7.672	-	227	737
Elektrik-Gaz	21.921	8.752	919	-
Müessillik-Satış	7.932	2.630	941	852
Müessillik-İthalât	14.566	1.939	48	1.007
Gıda-Yem	4.105	-	-	3.600
TOPLAM	117.359	14.443	4.179	22.388

Kaynak: T.Güngör Uras, 17 S.Karara Tabi Yabancı Sermaye Araştırması

17 Sayılı Karar Kapsamındaki Kuruluşlar Ne Olacak

29. 17 sayılı karar'ın yabancı sermayeli kuruluşları ilişkin maddesinin makul bir yorumla üretici kuruluşları ilgilendirmemesi, münhasıran Türkiye'de kâr amacı gütmeyen tesis edilecek, hizmet ve mal üretmeyecek temsilcilikler için işlemesi gerekir.
30. Özellikle 1975 yılının sonuna doğru Beyrut buhranı nedeniyle aktifite kazanan yabancı firmalarının bölge temsilcilikleri sorununu bu hükümler kapsamında çözmek olanağı vardır.
31. 17 sayılı kararın ilgili maddeleri bugüne kadar amaç dışı kullanıldığından ilgili kamu kuruluşları temsilcilikler için bile bu maddelerin kolay işlemesine izin verememektedirler. Çünkü yetkili kuruluşlar bugüne kadar kuruluş amacı dışında faaliyet gösteren firmaları karar sınırlarına sokabilecek müeyyideyi bulamamış, uygulamayı sağlayamamışlardır. Bu yeni izinlerde çekingenlik yaratan bir faktördür.
32. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde 17 sayılı karar kapsamındaki özellikle mal ve hizmet üreten kuruluşların yeni bir statüye sokulması, mevcut karışık uygulamanın tasfiyesi, tercihan 6224 sayılı kanunun bu kuruluşlara da teşmili için çalışmalara başlanmış, 17 sayılı karara tâbi kuruluşlardan son 10 yıllık faaliyetlerini Maliye Bakanlığına Belgelemeleri istenilmiştir.

33. Ancak bu çalışmalar sonuçsuz kalmış, konu gene belirsizlik içinde çeşitli tartışmalara yol açmıştır.
34. Kısa sürede, 17 sayılı karar kapsamındaki kuruluşların son durumlarının tesbiti için Devlet Planlama Teşkilatı ve Maliye Bakanlığınca bir anket yapılması ve bu anket sonuçlarına göre, önemli ölçüde hizmet ve mal üreten kuruluşların 6224 sayılı yabancı sermayeyi teşvik kanunu kapsamına alınmaları, diğer temsilcilik niteliğinde olan kâr amacı gütmedikleri gibi, her ne şekilde olursa olsun faaliyetleri sonucu ortaya kâr da çıkmayan kuruluşların 17 sayılı karar kapsamında bırakılmaları ve bundan sonra bu imkanın münhasıran temsilcilikler için kullanılmasında yarar vardır.

TABLO 1

17 SAYILI KARAR KAPSAMINDAKİ ŞİRKETLER

İNŞAAT TAAHHÜT

Chicago Bridge Ltd.Mersin Şubesi-Merkezi Londra	1960
Brattwaite and Co.Engineers Ltd.Ş.Türkiye Şubesi	1967
S.A.Hersent-Paris-Ankara Şubesi	1958
Halliburton Oil Well Cementing Company-Türkiye Şubesi	1957
Solel Boneh Ltd.-İsrail (Haifa)	1955
Reynolds Construction Co.-USA-Wilmington	1960

MADENCİLİK

Türk Maadin A.Ş.(Osmanlı-Alman Maadin Şti.)	1918
Fethiye Maden T.A.Ş.-Oriental Mining Co.Londra	1928
Wilhelm Grillo Maden Ticareti Ltd.Şti.-Almanya	1960
Maden Eksport Ltd.Şti.Sigmund Jeselson-İsviçre	1953
Borax Consolidated Ltd.Londra	1927
Bursa Toros Kromları (Maden Export Philip Brot-İsviçre)	1962
Magnesit Maden Sanayii Ltd.Şti.	1961

SİGORTACILIK

Vitsan-The London Insurance-Londra	1928
Vitsan-The British Ock Insurance Co-Londra	1928
Milli Reasürans T.A.Ş.-Comp.Suisse De Reassurance-Zurih	1929
Guardian Assurance Co.Ltd.-Londra, Tahsin Gök	1961
Atlantik Sigorta A.Ş.-Afia, New York	1964
Assicurazigni Generali-Trieste	1927
Nordstern Umumi Sigorta A.Ş.Köln	1928
Bankers and Traders Insurance Co.Ltd.-Sidney	1964
Mag Magdeburger Sigorta Şirketi-Almanya	
La Baloise Nakliyet Sigorta Şirketi-İsviçre	
Aachener-Munchener Feerverver Sicherungsgesellschaft-Almanya	1918
Mann Heimer Versicherungsgesellschaft-Almanya	1930
Riunione Adriatica Di Sigurta-Trieste	1930
La Suisse Umum Sigorta A.Ş.-İsviçre	1927
La Baluaz Yangın Sigorta-İsviçre	1934
L'Union Des Assurances De Paris (Yangın-Kaza)	1898
L'Union Des Assurances De Paris (Hayat)	1916
Assicurazioni Generali-Trieste/Erste Allgemeine Unfall Viyana,	
Istanbul Umum Sigorta A.Ş.	1893

BANKACILIK

Banco Di Roma-Roma	1911
Deutsche Orientbankdresdner Bank Şubesi-Berlin	1911
Deutsche Bank Istanbul Şubesi-Berlin	1906
Osmanlı Bankası-Londra	1863
Selanik Bankası T.A.Ş.-Paris Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bank.	1888
Holantse-Bank-Üni N.V.-Hollandi	1921
Banka Komerciyale İtalyana-Milano	1925

GEMİ ACENTALIĞI-TURİZM

American Bureau of Shipping-Istanbul Şubesi	1957
Adriatica-İtalya	1937
Club Mediterranee S.A.-Paris	1968
W.F.Henry Van Der Zee and Co.N.V.-Hollanda	1793
Comp.Int.Des Wagons-Lits Et Du Tourisme-Brüksel	1923
Marmara Deniz Nakliyatı Ltd.Şti.-H.Schuldt-Hamburg	1953
Augustin Joseph Catoni-İngiltere	1961
Anadolu Deniz Acentalığı Ltd.Şte.-Transmarin-Hamburg	1968
Compagnie De Transports Oceaniques-Paris	
Comptoir Algerien Du Lavant-Gazairi Transport-Beyrut	1963
J.V.Vittoll and Co.Ltd.-İngiltere	1918

TÜTÜN ALIMI

Austro-Türk Tütün A.Ş./Tabakregie G.M.B.H.Avusturya	1948
Glenn Tabaco Comp.Inc.-Ninston-Salem-N.C. USA	1921
Felement Türk-Tütün A.Ş.-Hollanda	1975
Socotab Leaf Tobacco Co. Inc-New York	1963
Geri Tobacco Company-USA	1923
The Standart Commercial Tobacco Co. Inc.USA	1962
Socotex S.A.Exportation-Importation-İsviçre	1964
The American Tobacco Company of the Orientinc-USA	1923

KİTAP-DERGİ İTHAL-SATIŞI

Librairie Hachette-Paris	1929
Grolier Internationaling-USA	1969

İTHALAT-İHRACAT-MÜMESSİLLİK

Bremar Ticaret A.Ş.	1959
Bunge Ticaret Ltd.Şti.-Bunge Attiengesellschaft-Zürich	1954
Tısra Ticaret A.Ş./Turon Ltd.Şti.Telaviv	1960
Macandrews and Forbes Company-USA	1910
Handels Kontor Ltd.Şti./Handelskontor-Wiesbaden	1964

KİMYA İLAÇ

Imperial Chemical Industries Ltd.Şti.-Londra	1931
Yılbak Ticaret A.Ş.-Dr.A.Wander/Levant S.A.Lugano-İsviçre	1947
Kimyanil Ltd.Şti./Farbenfabriken Bayer A.G.Almanya	1966
Maden Kimya Ltd.Şti./Montecatini, Milano	1962
Basf Türk Boya ve Kimya Ltd.Şti./BASF-Almanya	1954
Organon İlaçları A.Ş./Organon-Hollanda	1964
Atlantis (Levant) Ltd./Levant S.A.Lugano-İsviçre	1936
Glaxo Müstahzarları A.Ş./Glaxo Group Ltd.-İngiltere	1959
Sterling Products Int.Ing.New York	1964
Türk Hoechst T.A.Ş./Hoechst, Almanya	1954
Pfizer İlaçları A.Ş./Pfizer USA	1957

ELEKTRİK-GAZ

Sınai Tatbikat T.A.Ş.-L'Hydro-Energie-Paris	1973
Türk Anonim Gaz Şirketi/Energie Industrielle-Fransa	1914
Milangaz Ticaret ve Sanayi A.Ş./Raffaele Weissy-Milano	1964
S.A.Elettrificazione (Sae) Milano	1954

MÜMESSİLLİK SATIŞ

I B M Türk Ltd.Şti.-USA	1938
Atlas Copco T.A.Ş.-İsveç	1950
SKF Bilyeli Rulmanları Ltd.Şti.-İsveç	1929
The Singer Anufacturing Co.	1904
Aga Endüstri Mamulleri Ltd.Şti.-Aga Aktiebolag-Hollanda	1964
Sandvik İstanbul Ticaret Ltd.Şti.-İsveç	1966
Türk Philips Ticaret A.Ş./Philisp-Hollanda	1953
Medravo/Volt N.V.-Hollanda	1955
Ericson Türk Ticaret Ltd.Şti.-İsveç	1953

MÜMESSİLLİK İMALAT

G.A.Baker Ltd.İngiltere	1919
NCR/National Mukayyit Kasaları A.Ş.	1964
Pil Batarya Sanayii T.A.Ş.(Berec-Kivi) Everready-İngiltere	1954

Massey Ferguson Traktör Sanayii A.Ş./M.F., Kanada	1969
Emi-Gramafon Ltd.Şti., İngiltere	1929
Eaton Yale Towne A.Ş.	1969

GIDA YEM

Nestle Mamulâtı İhracat Şirketi (Nestle İsviçre)	1927
Güneşli Koçman Tavuk Çiftliği Ltd.Şti.	1965
Abic Yem Sanayii	

Kaynak: T.Güngör Uras, 17 S. Karara Tabi Yabancı Sermaye Araştırması

TABLO 2

17 SAYILI KARAR KAPSAMINDAKİ
FİRMALARIN İŞTİRAKLERİ

Assicurazioni Generali

- T.İş Bankası
- T.Sinai Kalkınma Bankası
- T.Garanti Bankası
- Rabak

Türk Maadin A.Ş.

- Anadolu Maden T.A.O. (600/420)
- Ören Madencilik T.A.O. (500/375)

Maden Export Ltd.Şti.

- Orko Krom Ltd.
- Bursa Toros Kromları A.Ş.

Bursa Kromları A.Ş.

(350.000 TL.sermaye iştirakleri var.
Hangi konularda olduğu bilinmemektedir.)

Milli Reasürans A.Ş.

(Reasürans tekeline Devlet adına kullanan
bu kuruluşun çok yaygın bir iştiraki mev-
cuttur. İştiraklerinin açık listesi Mali-
ye Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığında te-
min edilememiştir.)

- Sanayi 641.300 - Bankalar 17.140.259
- Sigorta Şirketleri 682.996 - Diğer İştirakler 9.855.500

Riunione Adriatika

- Şark Sigorta

Istanbul Umum Sigorta

- T.C.Merkez Bankası
- T.Sinai Kalkınma Bankası
- T.İş Bankası
- T.Garanti Bankası
- Ereğli Demir Çelik Fab.
- Gübre Fabrikaları
- Good Year Lastikleri
- Arslan ve Eskişehir Çimento
- Ünye Çimento
- Çukurova Elektrik
- US Royal
- Assicurazioni Generali
- La Cancarde
- Allianza Assicurazioni
- Rabak
- Sin-Em Ticaret
- Doğan Sigorta
- İnan Sigorta
- Milli Reasürans
- T.Şişe ve Cam Fab.

Osmanlı Bankası

- T.C.Merkez Bankası
- Istanbul Umum Sigorta
- Gima
- İttihadi Milli Sigorta
- Siti-Tur Sigorta Acent.
- Tam Hayat
- Umumi Mağazalar
- T.Sinai Kalkınma Bankası
- Sinai Yatırım ve Kredi Bank.
- Istanbul Turizm ve Otelcilik (Inter Continental Oteli)
- Rabak
- Good Year
- Uniroyal
- Sifaş
- Kömür İşletmeleri
- Ereğli Demir Çelik
- Sunta Tahta Sanayii

Bremar

- Tisra-Istanbul (500.000 TL. % 44)
- Bada-İzmir (1.000.000 TL. % 25)
- Badapak-Adana (2.000.000 TL. % 32.5)

Yılbak Ticaret A.Ş.

- Dr.A.Wander Tıbbi Müstahzarat (250.000 TL. % 25)
- Medika İlâç Ltd.Şti. (200.000 TL. % 40)

Türk Philips Ticaret

- Estaş Ev Cihazları (1.400.000 TL. % 35)
- Türk Philips San.A.Ş. (137.000 TL. % 0.4)
- Birleşik Aydınlatma San.T.A.Ş. (115.000 TL. % 0.9)

Glaxo A.Ş.

- Bilim İlâç Sanayii A.Ş. (% 44)

G.A.Baker

- Desaş

Kaynak: T.Güngör Uras, 17 S. Karara Tabi Yabancı Sermaye Araştırması

ÖZEL BÖLÜM II

ÖDEMELER DENGESİ/İHRACATI TEŞVİK SORUNU

ÖDEMELER DENGESİNDEKİ BUNALIMIN NEDENLERİ/YAPISAL DEĞİŞMELERE YÖNELİK POLİTİKALAR 1/

1. Son beş yılda ülkemizin ödemeler dengesi çok ilginç ve çok değişik bir seyir izlemiştir. Cari İşlemler Dengesi 1950-1972 devresinde her yıl istisnasız açık göstermiştir. En büyük açık 300 milyon dolarla 1963'de meydana gelmiştir. 1973'de dış ticaret açığının sınırlı bir şekilde artmasına mukabil görünmeyen kalemlerin bir misli artması sonucu cari işlemler dengesi 1950-1975 devresinin tek pozitif bakiyesini vermiştir. (497 milyon dolar) 1974 yılında görünmeyen kalemlerdeki sınırlı artış, dış ticaret dengesindeki açığın süratle büyümesi cari işlemler dengesindeki açığın süratle artmasına yol açmıştır. 1975 yılında ise ihracattaki ve görünmeyen kalemlerdeki gerileme, ithalattaki patlama cari işlemler dengesinin yaklaşık olarak 1.6 milyar dolarlık bir açık göstermesine döviz rezervlerinin erimesine kısa dönemli borçların artmasına yol açmaktadır.

2. 1970 ile 1972 arasında cari işlemler dengesindeki açıkların azalmasına ve 1973'de pozitif bir bakiye vermesine ihracatın, görünmeyenlerin ve ithalatın değişme hızlarında görülen dalgalanmalar neden olmuştur.

İhracatın 1965 ile 1970 arasındaki % 4.85'lik artış hızına mukabil 1971'de % 15, 1972'de % 30.7, 1973'de % 48.8 artış göstermiş 1974'de artış hızı % 16.3'e inmiştir. 1975'de % 8.6 civarında bir azalma beklenmektedir.

Görünmeyenler benzer bir gelişme göstermiş, sırasıyla % 20.4, % 74, % 87, % 21.8 ve 1975'de % 3.4 civarında bir gerileme ortaya çıkmıştır. İthalattaki artışların, ihracat ve görünmeyenlere paralel hareket etmemesi cari işlemler dengesindeki açıkların süratle artmasına yol açmıştır.

1/ Çalışmanın bu bölümü Prof.Demir Demirgil tarafından hazırlanmıştır. Değerleme, görüş ve öneriler çalışmayı yapana aittir. TUSİAD'ı bağlamaz.

ÖDEMELER DENGESİ
(Milyon Dolar)

	<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>	<u>1973</u>	<u>1974</u>	<u>1975</u>
CARI İŞLEMLER						
A. Dış Ticaret						
1. İthalât	-948	-1171	-1563	-2099	-3777	- 4.600
2. İhracat	<u>588</u>	<u>677</u>	<u>885</u>	<u>1317</u>	<u>1532</u>	<u>1400</u>
Denge	-360	- 494	- 678	- 782	-2245	3.200
B. Görünmeyenler						
1. Faiz	- 48	- 47	- 62	- 59	- 103	- 100
2. Turizm(net)	4	21	44	79	42	50
3. İşçi Dövizleri	273	471	740	1183	1426	1.500
4. Kâr tr.	- 33	- 36	- 35	- 35	- 71	- 75
5. Proje hizmet öd.	- 30	- 32	- 35	-	- 17	- 25
6. Diğer(net)	<u>14</u>	<u>2</u>	<u>- 12</u>	<u>93</u>	<u>222</u>	<u>200</u>
Denge	180	379	640	-1260	1499	1.550
C. Enf.St-offshore	<u>8</u>	<u>6</u>	<u>30</u>	<u>19</u>	<u>27</u>	<u>35</u>
CARI İŞLEMLER DENGESİ	-172	- 109	- 8	497	- 719	- 1.615
Sermaye Hareketleri						
1. Borç taksidi	-173	- 125	- 235	- 72	- 126	- 155
2. Özel yab.ser.	58	45	43	79	88	125
3. Proje kredileri	179	219	222	289	237	200
4. Program kredileri	133	59	73	48	2	10
5. Bedelsiz ithalat	34	27	39	50	58	85
6. Uluslararası kuruluşlar	100	-	35	-	-	-
7. PL 480	<u>83</u>	<u>55</u>	<u>18</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>
Denge	414	346	195	394	259	265
GENEL DENGİ	242	235	187	891	- 460	- 1.350
Kısa dönemli Krediler	-	-	413	224	60	940
Özel Çekiş Hakları	18	-	- 18	-	- 8	260
Rezerv Hareketleri	-236	- 285	- 564	- 728	431	150
Net Yanlış ve Eksik	- 24	50	- 18	61	- 23	-

Cari İşlemler Dengesi (Milyon ₺)

	1970	1971	1972	1973	1974	1975
İhracat	588	677	885	1317	1532	1.400
Görünmeyenler	189	385	670	1253	1526	1.585
Toplam	777	1062	1555	2570	3058	2.985
İthalat	948	1171	1563	2086	3777	4.600
Cari İşlemler	-171	-109	- 8	484	-719	-1.615

Yıllık Değişmeler (%)

İhracat	15	30.7	48.8	16.3	-8.6
Görünmeyenler	20.4	74.0	87.0	21.8	-2.4
Toplam	36.7	46.4	65.3	19.0	-7.3
İthalat	23.5	33.5	33.5	81.1	21.8

3. Ödemeler dengesinde 1972 ve 1973'de meydana gelen olumlu etkiler ve 1974 ve 1975'deki olumsuz etkiler de Türkiye'nin dışında cereyan etmiş fakat ekonomimiz üzerinde derin izler bırakmıştır.
4. Avrupa ülkelerinde kalkınma hızının 1971 ile 1973 arasında süratle artmasına paralel olarak yurt dışında çalışan Türk işçilerinin sayısında ve işçi başına yılda Türkiye'ye gelen döviz miktarında önemli oranlarda sürekli artışlar olmuştur.

Bu faktörlerin etkisi altında işçi dövizleri ithalatın her yıl daha yüksek bir kısmı finanse etmeğe yaramıştır. Ancak kat'i işçi dönüşleriyle işçi başına Türkiye'ye gelen döviz miktarındaki artışların devam etmesine rağmen, işçi dövizlerinin ithalatı finanse etme oranında 1974 ve 1975'te azalmalar meydana gelmiştir.

İşçi Dövizleriyle Finanse Edilen
İthalat Oranı

(Milyon Dolar)

	İşçi Döv.	İthalat	İşçi Döv./İthalat
1970	273	948	% 28.8
1971	471	1171	% 40.2
1972	740	1563	% 47.3
1973	1183	2099	% 56.4
1974	1426	3777	% 37.8
1975	1.500	4.600	% 32.6

5. İşçi dövizî ithalat oranı süratle artarak 1973'de maksimum yükselmiş 1975'de ise 1970 oranına düşmüş bulunmaktadır. Bu eğili-min meydana gelmesinde işçi dövizlerindeki duraklama ve gerile-me kadar ithalatın, gerçek ihtiyaçlar ve spekülâtif sâiklerin etkisi altında çok şiddetli bir şekilde artmasının da rolü olmuştur.
6. İhracat fiyatlarında 1971'den itibaren görülen yükselme ihracat gelirlerimizin artmasına olanak sağlamış içteki fiyat artışları-nın ihracatı olumsuz olarak etkilemesine engel olmuştur. Ancak içteki fiyat artışlarının önüne geçilmezse, dünya ihracat fiyat-larındaki duraklama veya gerileme ihracat olanaklarımızı büyük çapta kaybetmemize yol açacaktır. Nitekim 1971-1975 devresinde ihracat gelirleri alışılmamış değişmeler göstermiştir. 1971'de % 15, 1972'de % 30.7, 1973'de % 48.8, 1974'de % 16.3'lk artışa karşın 1975'de % 8.6'lık bir azalma beklenmektedir. Bu faktör-lerin etkisinde ihracat 1970-1973 arasında ithalatın çok yüksek bir kısmını finanse etmeye devam etmiş ancak 1974 ve 1975'de ih-racatın ithalatı karşılama oranı süratle dşmştir.

İhracatın İthalatı Finanse Etme Oranı

	İhracat ř Değeri	İthalat ř Değeri	İhracat İthalat
1970	588	948	% 62.0
1	677	1171	57.8
2	885	1563	56.6
3	1317	2099	62.7
4	1532	3777	40.6
1975	1400	4600	30.4

7. İhracattaki bu değişmelerin dünya ihracatı içinde ne anlam ifade ettiğini görmek için son yıllarda ihracatımızın dünya ihracatı içindeki nisbi öneminde ne gibi değişmeler olduğunu incelemek gerekir: 1967'den 1970'e kadar ihracatımız dünya ihracatının % 0.275 inden % 0.209'una inmişken 1970 ile 1973 arasında sürekli olarak artmış ve 1973'de % 0.253'e yükselmiştir. İhracat bakımından en başarılı yıl olan 1973'de bile dünya ihracatı içindeki yerimiz 1967'deki oranın biraz altındadır. Gelişmekte olan ülkeler arasında Türkiye ihracatı bu ülkelerin ihracatının 1972 ve 1973'de % 1.2'sini oluşturmıştır. 1967'de bu oran % 1.3'tü. 1974 ve 1975 de bu oran % 0.7'ye inmiştir. Bu durum ihracattaki olumsuz gelişmelerin daha ziyade Türkiye'nin ekonomik yapısından ortaya çıktığını göstermektedir. Bu nedenle ihracatta süratle ciddi tedbirler almağa yönelmemiz gerekmektedir.

Türkiye'nin Dünya Ticareti İçindeki Payı (Milyon \$)

	Dünya Ticareti			Türkiye'nin Tica.			Türkiye'nin Dün- İhracat ya Tic.İçindeki Gelişmek- Payı			
	İthalat CIF	İhracat FOB	Toplam	İtha. CIF	İhra. FOB	Top.	İtha.	İhra.	Top.	Ülkeler
1967	201.600	189.800	391.400	691	522	1213	.343	.275	.310	1.3
1968	224.800	212.400	437.200	770	496	1266	.343	.234	.290	1.2
1969	256.200	243.600	499.800	754	537	1291	.294	.220	.258	1.1
1970	294.100	280.100	574.200	894	588	1482	.304	.209	.258	1.1
1971	328.000	314.400	642.400	1087	677	1764	.331	.215	.275	1.1
1972	383.400	374.200	757.600	1508	885	2393	.393	.237	.316	1.2
1973	526.900	520.000	1046.900	2049	1317	3366	.389	.253	.322	1.2
1974	767.700	773.900	1541.600	3720	1532	5252	.485	.198	.341	0.7
1975	195.000	195.000	390.100	1155	355	1510	.592	.182	.387	0.7

Devalüasyon ve İhracatımız

8. Devalüasyon sonucunda ihraç mallarımızın fiyatlarında bir düşme yaratılması ve ihracat miktarının önemli ölçüde arttırılması olanağı oldukça zayıftır. 1970 devalüasyonu ihracatı arttırabileceğine misal olarak gösterirken yukarıdaki açıklamalar çok ke-re dikkate alınmamaktadır. 1971-1973 arasında Türkiye'nin ihracatında bir artış olduysa bu artış devalüasyonun etkisinden çok ihracat yaptığımız ülkelerin gelirlerinde ve ithalatlarında çok şiddetli değişmelerin vuku bulmuş olmasıyla ilgilidir denilebilir.

Nitekim toplam OECD ülkelerinin ithalatı 1971'de % 5.5, 1972 de % 11.5, 1973'de % 12.1 artmış, 1974'de artış hızı % 2'ye inmiştir.

9. Diğer taraftan dünya ihracatındaki artış 1974'de devam etmiş olmasına rağmen Türkiye'den mal alan ülkelerin büyük bir kısmının OECD içinde olması sonucu ihracatımızın artış hızı gerilemiştir.

Dünya İhracatı, OECD İthalatı ve Türkiye'nin İhracatı
(Yıllık Artışlar)

	Dünya İhracatı		Türkiye'nin	OECD
	Miktar	Değer	İhracatı	İthalatı
1971	6	12.3	15.0	5.5
1972	9.3	19.0	30.7	11.5
1973	13.2	39.0	48.8	12.1
1974	6.7	48.8	16.3	2.0
1975 (tah.)	-48	-2.2	-8.6	3.5

10. Türkiye'nin ihracatı 1972'de ve özellikle 1973'de olağanüstü artışlar göstermiştir. İhracat geliri olarak artış % 30.7 ve % 48.8'dir. Miktar endeksindeki artış ise sırasıyla % 13.8 ve % 12.3 olmuştur.
11. Ancak Türkiye'nin ihracat fiyat endeksiyle dünya ithalat fiyat endeksi karşılaştırıldığı takdirde nisbi fiyatların Türkiye'nin lehine döndüğü devrelerde ihracatın fazla gelişmediği görülmüştür. Nitekim ihracatın ancak % 15'lik bir artış gösterdiği 1971 yılının ilk dokuz ayında, ihracatın % 16.3'lük bir artış gösterdiği 1974'ün son dokuz ayında ve ihracatın gerilediği 1975 yılının başında nisbi fiyatların Türkiye'nin lehine döndüğü görüldü.
12. Üstelik rakiplerimizin büyük bir kısmının bulunduğu Avrupa'nın AET ve EFTA dışındaki diğer Avrupa ülkelerinin ihracat fiyat endeksi 1972 ve 1973 yıllarında Türkiye'nin ihraç fiyatlarına kıyasla kendileri bakımından en müsait düzeye inmiş bulunmakta idi, buna mukabil 1974 yılında durum Türkiye'nin lehine değişmiştir.
13. Özetlersek: Dünya ile olan nisbi fiyatlar bakımından Türkiye için en gayri müsait yıllar 1972 ve 1973 yıllarıdır. Rakip ülkelere rekabet bakımından da en olumsuz yıllar 1972 ve 1973'dür. Fiilen müşahade edilen durumla tamamen ters düşen bu ilişkiler ihracatımızın nisbi fiyat değişmelerine karşı hassas olmadığını ve bu bakımdan da devalüasyonun, ihracatımızın büyük bir kısmını oluşturan ve fiyata karşı esnek olmayan mallar için bir çare olamayacağını göstermektedir.

14. Buna mukabil toplam ihracatımızın çok büyük bir kısmının yöneldiği OECD ülkelerinin reel Gayri Safi Milli Hasıllarının artış hızlarıyla ihracatımızın çok yakın bir ilişkisi olduğu anlaşılmaktadır.

OECD Ülkelerinde GSMH ve
İthalat Artış Hızları

	<u>GSMH</u>	<u>İthalat</u>
1971	3.4	5.5
1972	5.7	11.5
1973	6.3	12.1
1974	-0.1	2.0
1975	-1.75	3.5

Dünya İthal Fiyatları, Türkiye İhraç Fiyatları Endeksleri
(1968=100 üç aylık rakamlar)

	<u>Türkiye</u> <u>İhracat</u> <u>Miktar</u> <u>Endeksi</u>	<u>Türkiye</u> <u>İhracat</u> <u>Fiyat</u> <u>Endeksi</u>	<u>Dünya</u> <u>İthalat</u> <u>Fiyat</u> <u>Endeksi</u>	<u>Nisbi</u> <u>Fiyat</u> <u>F_D/F_R</u>
1970 I	121.0	99.0	110	111
II	77.7	99.9	111	111
III	69.6	104.3	113	108
IV	158.5	96.8	112	115
1971 I	130.7	101.6	114	112
II	60.9	101.2	115	114
III	68.2	104.9	115	119
IV	173.2	112.9	119	105
1972 I	163.5	117.1	121.4	103.7
II	87.3	121.7	123.3	101.3
III	73.5	111.9	124.3	111.1
IV	168.7	116.1	126.2	108.7
1973 I	171.0	119.1	133.0	111.7
II	140.1	132.6	145.6	109.8
III	97.3	155.4	157.3	101.2
IV	144.6	182.4	165.0	90.5
1974 I	169.9	191.9	190.3	99.2
II	102.6	185.2	217.5	117.5
III	76.0	185.4	224.3	121.0
IV	103.9	201.6	231.1	114.6
1975 I	111.5	197.1	241.7	122.6

Dış Ticaret Endekslerinin Seyri
1968-1974

	Türkiye İhracat Mik.E.	Türkiye İhracat Fi.En.	Dünya İthalat Fi.En.	Diğer Av. İhracat Fi.En.	F _d /F _t	F _r /F _t	Türkiye TEFE Genel	Tarım	Alman İthal M.F.E.
1968	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
1969	101.3	100.5	102.9	101.0	102.4	100.5	104.8	106.9	101.6
1970	106.7	99.2	107.8	105.7	108.7	106.6	113.5	116.0	100.6
1971	108.3	106.6	113.6	101.9	106.6	95.6	134.9	137.5	101.0
1972	123.2	116.8	123.3	108.6	105.6	93.0	154.0	158.7	100.4
1973	138.3	145.3	150.5	131.4	103.6	90.4	181.0	202.3	113.3
1974	113.1	191.5	215.5	183.8	112.5	96.0	244.8	268.3	145.7
(1975 I)		(197.1)	(241.7)	(183.8)	(122.6)	(93.3)	(272.1)	(301.7)	(141.0)
Yıllık Artışlar									
1968/69	1.3	0.5	2.9	1.0			4.8	6.9	1.6
1969/70	5.3	-1.3	4.8	4.7			8.3	8.5	-1.0
1970/71	1.5	7.5	5.4	-3.6			18.9	18.5	0.4
1971/72	13.8	9.6	8.5	6.6			14.2	15.4	-0.6
1972/73	12.3	24.4	22.1	21.0			17.5	27.5	12.9
1973/74	-18.2	31.8	43.2	39.9			35.2	32.6	28.6

1975 Yılında Satılamayan İhraç Malları Sorunu

15. 1975 yılının dokuz aylık ihracat değerinin 1974 yılının ilk dokuz ayının ihracat değerinden 155 milyon dolar veya % 13.6 daha düşük bulunmaktadır. Bazı mallarda artış olduğu hesaba katılırsa 9 kalemde 190 milyon dolarlık satılmamış ihraç malı bulunmaktadır. Bunun 90 milyon doları tarımsal ürünlerdir.

Satılamayan İhraç Malları

Mal	Ş Farkı	Miktar Farkı
Ham Pamuk	49.126	- 57.724 ton
Tütün	17.046	- 36.175 ton
Fındık	16.834	- 24.748 ton
Çekirdeksiz Üzüm	6.754	4.855 ton
	89.760	
Pamuk İplikleri	35.422	- 5.873 ton
İşlenmiş Petrol Ü.	34.057	
Demirdışı Metal	13.782	
Gıda San.Yan Ürünleri	10.949	
İşlenmiş Orman Ü.	6.594	
	100.804	

Geriye kalan 100 milyon dolarlık mal ise büyük kısmıyla tarıma dayalı sanayi ürünleridir.

ÖDEMELER DENGESİNİ OLUMLU ETKİLEYECEK/İHRACATI TEŞVİK
EDECEK POLİTİKA ÖNERİLERİ 1/

16. 1976 yılında ödemeler dengesi sorununun çözmek, ihracat artışını teşvik etmek için tek yol "büyük miktarda devalüasyon" değildir. Zaten "büyük miktardaki devalüasyon"lardan sonra Türkiye'de ekonominin ve sosyal yapının tek-rar dengeye kavuşabilmesi sırasında ortaya çıkan sosyo-eko-nomik sorunların büyüklüğü karşısında siyasi iktidarlar bun-dan gereğinden fazla çekinir olmuşlardır.
17. Ayrıca devalüasyonun fiyatlar genel seviyesi üzerindeki olumsuz etkileri de ihmal edilemez. 1974 yılında fiyat artış-larının % 34 gibi çok yüksek bir oran gösterdiğini dikkate alınır 1975 yılında nispeten sınırlı bir artış oranı gös-teren Toptan Eşya Fiyatları bir taraftan ertelenmiş zamlar diğer taraftan büyük miktarda bir devalüasyon karşısında yeni bir patlama gösterebilir. Nitekim 1970 devalüasyonunu izleyen 12 ay içinde fiyatlar % 23.2 oranında artmıştır. Daha önceki iki yılda artış % 3-6.2 arasında idi. 1975 sonu ve 1976 başlarında yapılacak bir devalüasyonun dünyadaki ithal malları fiyat artışlarıyla bir arada fiyatlarda büyük bir yükselme ortaya çıkaracağı şüphesizdir.
18. Nitekim 1974 yılında ithal fiyatlarının artması bazı sektör-lerde maliyet ve fiyatları önemli ölçüde arttırmıştır. En önemli fiyat artışları şu yedi alt sektörde meydana gelmiştir:

Gübre	% 12.1
Lastik, Plastik	11.7
Metal Mamulleri	10.9
Kimya, İlaç	10.4
Makina İmalatı	10.0
Deri ve Mamulleri	9.1
Ulaştırma Araçları	7.5

1/ Çalışmanın bu bölümü T.Güngör Uras tarafından hazırlan-mıştır. Değerleme, görüş ve öneriler çalışmayı yapana aittir. TÜSİAD'ı bağlamaz.

Çalışmanın bu bölümünün hazırlanmasında (soyadı sırasıyla) Prof.Dr.Erdoğan Alkin, Prof.Dr.Demir Demirgil, Prof. Emre Gönençay, Dr.İbrahim Öngüt, Turgut Özal, Turgut Kalyan, Prof.Ann Kruger, Prof.Dr.Besim Üstünel ve Doç.Dr. Baran Tuncer'in görüş ve çalışmalarından yararlanılmış-tır.

19. 1976 yılında ülke üretimini sürdürmek için sektörler itibariyle ithal ve döviz gereği şöyledir:

Sektörler	1975	1976	(1975 Fiyatlarıyla Milyar TL.)	
			İth.Girdi Oranı%	1976 Döviz Gereği
Tarım	172.1	182.5	1.64	3.0
Madencilik	9.5	10.6	1.95	0.2
Gıda	92.7	100.0	1.00	1.0
Dokuma-Giyim	64.0	71.0	2.81	2.0
Orman Ürünleri	9.0	10.0	2.17	0.2
Kâğıt-Karton	3.6	4.2	24.01	1.0
Deri	7.6	8.7	13.00	1.1
Lastik-Plastik	5.8	6.8	20.00	1.4
Kimya	18.5	20.5	14.99	2.4
Gübre	5.2	7.2	15.12	1.1
Petrol	30.0	31.5	40.00	12.6
Petrokimya	9.6	13.0	18.78	2.6
Madeni Eşya	14.3	16.8	19.89	3.8
Makina İmalat	9.6	10.8	17.61	1.9
Elektrik Makinaları	7.0	8.4	15.47	1.3
Taşıt Araçları	14.8	17.0	18.23	3.1
Diğer				2.0
Toplam				40.2

Kaynak: 1977 Input-Output Projeksiyonu, DPT

20. Yatırımların sektörler itibariyle ithal ve döviz gereği ise şöyledir:

Sektörler	1975	1976	%	(1975 fiyatlarıyla)	
				İthal Birle-	Döviz Gereği
			Artış	şimleri%	(Milyar TL.)
Tarım	11.3	12.4	10.0	0.13	1.6
Madencilik	4.1	4.5	9.7	0.30	1.3
İmalat Sanayii	34.8	45.2	29.9	0.42	18.9
Enerji	7.2	7.7	7.0	0.32	2.4
Ulaştırma	18.2	21.5	18.1	0.28	3.8
Konut	14.7	16.8	14.2	0.01	0.0
Sağlık	1.2	1.3	8.0	0.26	0.3
Toplam					28.6

Kaynak: 1968-1974 İnşaat ve Sektörel Yatırım Deflatörleri

21. Özet olarak ekonomimizin toplam ithal gereği sabit fiyatlarla şöyledir:

Yatırımlar için İthal Gereği	28.640 milyon TL. (% 40.1)
Hammadde ve Aramalı İthal Gereği	40.200 milyon TL. (% 56.3)
Tüketim Malları İthalatı	<u>2.500</u> milyon TL. (% 3.5)

71.340 milyon TL.

22. Ancak yurtiçi ekonomide % 15 fiyat artışı ile ithal gereği büyüyeceğinden yukarıdaki büyüklük 1976 yılında varsayılan fiyat artış oranı ile 82.041 milyon TL.karşılığı olarak (1 ₺= 15.70 TL.) 5.225 milyon dolarlık bir ithalat hacmini ifade edecektir. Yukarıdaki tablolardan açıklıkla görülmektedirki "büyük miktarda devalüasyon" her sektörde üretim ve yatırımların finansman gereğine önemli miktarlarda arttıracaktır.
23. Öte yandan, bahis konusu büyüklükte bir toplam ithalatın gerçekleştirilememesi (başka bir ifade ile ithalatta tahdit uygulaması) ekonomideki normal büyümeyi durduracaktır.
24. O halde sadece ithalat tahditleriyle soruna çözüm getirmeye imkân yoktur. Neler yapılabilir:
- Önce Türk Lirasında Gerçekçi Kur uygulamasını sağlamak gerekir.
  - İşçi Gelirlerinin düşmesini önleyecek tedbirler alınmalıdır.
  - İhracat yanında turizm gelirlerini arttırıcı çabalar da ihmal edilmemelidir.
  - İyi bir borçlanma politikası izlenmelidir.

Gerçekçi Kur

25. Türk parasının dış piyasalardaki değeri geniş ölçüde arz ve talep değişikliklerinden oluşmaktadır. 1975 yılının görünümü şöyledir: Yurda dönüş yapan işçiler nedeniyle yabancı ülkelerdeki piyasalarda resmi kanallar dışında Türk lirasına talep yükselmiştir. Buna karşı Türklerin yabancı paraya talepleri aynı ölçülerde artmamıştır. İthalatın % 60 dolayındaki kısmı liberedir. Turist döviz talepleri resmi kanallardan büyük ölçüde karşılanmaktadır. Bütün bunlara ek olarak yılın ilk yarısının sonuna doğru getirilen kolaylıklarla Döviz Çevrilebilir Türk Lirası Mevduat Hesapları uygulaması umulanın üzerinde bir gelişme seyri göstermiştir. Resmi kanallar dışından, resmi kur üzerinden Türklerin yabancı para talep etmelerinin nedenleri büyük ölçüde ortadan kalkmış görünmektedir. Dış piyasalarda bu tip bir talep ancak "yurda gayri kanuni yollardan sokulmak istenebilecek mallar" ve Türkiye'den "gayri kanuni kâr ve sermaye transferleri" için söz konusu olabilir. Bu tip bir talebin de çok büyük miktarlarla ifade edilecek seviyede olmadığı sanılmaktadır.
26. O halde, (DQM girişleri bu seyri koruduğu, işçilerimizin kat'i dönüşleri devam ettiği, ithalattaki liberasyon oranı değişmediği) sürece dış piyasalardaki arz fazlası nedeniyle Türk parası değeri büyük oynamalar göstermeyecektir.
27. Önemli olan Türk Lirasının Dolar ve Alman Markı karşısında dış piyasalardaki fiyatını takip ederek farklar ortaya çıktığında kısa dönemlerde devamlı olarak kur düzeltmelerini yapmaktır.

28. 1975 yılının ortalarına kadar bu uygulamada Hükümet oldukça başarılı olmuştur. Daha sonraları ise muhtemelen "seçim dönemi"nin etkisinde ayarlamalara ara verilmiş, fark büyümeye başlamış, fark büyüdükçe ayarlama geçiktirilmiştir.
29. Kısa sürede tekrar "gerçekçi kur" uygulamasına dönülmelidir. Gerçekçi kur sayesinde:
- İşçi dövizlerinin normal akımı sağlanacaktır.
  - Türkiye'deki bir çok sınıai kuruluş dünya pazarında rekabet edilebilir maliyete erişecektir.
  - İthal ikamesinin sınırı genişleyecektir.
  - Mevcut ihracata dönük yatırımların ihraç gücü artacaktır.

İhracatın Teşviki

30. Türkiye'nin ihraç kapasitesi sona ermiş midir? Bu konudaki şüpheler herhalde ileri birümitsizliğiaksettirmektedir. Türkiye'nin bir çok mallarda giderek artan ihraç kapasitesi ortaya çıkmaktadır. Örneğin, tekstil dalında mevcut kuruluşlar toplam üretimin % 30 ile % 40'ını ihraç etmek zorundadırlar. Bu zorunluluk o kadar ileri derecededir ki, tekstil sanayii zarar etse de yaşamak için bu ihracatı sürdürme durumundadır. Eğer "gerçekçi kur" uygulaması sağlanırsa Türk tekstil sanayii ek teşvike gerek duyulmadan Avrupa piyasasında rekabet olanağına kavuşabilir.
31. Daha ihracata yönelememiş faaliyet kollarının ortaya çıkarılmasında ve kollarda selektif teşvinin önemi büyüktür. Örneğin Türkiye'nin döküm konusunda dünya pazarında büyük rekabet olanağı vardır. 1 ton döküm 70 adam/saat'a gerek göstermektedir. Fakat bugün Türk sanayicisinin Avrupa pazarının kabul edebileceği nitelikte dökümü gerçekleştirmesine imkân verecek teknolojiyi ithal edebilmesi için lisans alması imkânsız olmasa bile pek güçtür.

İhraçatcının Teşviki

32. Türkiye'de ithalatın % 62.4'ü libere hale gelmiştir. En kolay iş ithalat yapmak, en zor iş ihracat gerçekleştirmektir. Türk Lirası "gerçekçi kur"dan uzaklaştıkça ihracatcının yükü. pahasına ithalatçı subvansiyonla desteklenir hale gelmekte, ithalatın yükünü ihracatçı üstlenmektedir. Bu sistemi tersine döndürecek çareler aranmalıdır.

Bir Sistem Önerisi

33. Türkiye'de ihracatçıyı kısa sürede teşvik etmek amacıyla, "farklı kur uygulaması"na gitmeden, Pakistan'ın "export bonus" uygulamasındaki olumsuz tecrübeler de dikkate alınarak "ihracat mukabili ithal lisansı" sistemine gidilebilir.

34. İmalatçı ihracatçılara ve kendisi imalatçı olmayan ihracatçı Sermaye Şirketlerine sanayi ürünlerinin ihraca mukabili sağladıkları dövizler mukabili, "İhracat Dövizleri Karşılığı İthalat Listesi"nde bulunan mallardan, belli sınırlamalarla, ithal lisansı verilebilir.
35. İmalatçı-ihracatçılar'ın bu imkândan yararlanabilmeleri için yılda en az 5 milyon dolar ihracatçı Sermaye Şirketlerinin 10 milyon dolar ihracat gerçekleştirmeleri şartı konulabilir.

Ençok yüzde yirmi oranında verilecek ithal tahsis, yukarıda sözü edilen limitleri aşan ihracat tutarı üzerinden hesaplanır.

"İhracat Dövizleri Karşılığı İthalat" için üç ayrı liste hazırlanabilir.

I No.lu listeye lüks tüketim malları konulabilir. (İçki, giyim eşyası, Av malzemesi, Balıkçılık takımları v.s.) Bu listeye yüksek gümrük vergisi uygulanabilir.

II No.lu listeye gıda maddeleri alınabilir. (Peynir, Tereyağı v.s.) Bu listeye indirilmiş gümrük vergisi uygulanabilir.

III No.lu listeye taşıt araçları, traktör, elektronik ev aletleri, Montaj sanayileri için CKD malzemeleri konulabilir. Bu listeye yine indirilmiş gümrük vergisi veya muafiyet uygulanabilir.

36. İhracat Dövizleri Karşılığı İthalat Listesi'nden yapılacak talepler Ticaret Bakanlığınca sonuclandırılır ve yapılan tahsisler T.C.Merkez Bankası İdare Merkezine bildirilir. Bu tahsisler Merkez Bankası tarafından ithal lisansına bağlanır.

İthal Lisansına sahip ihracatçı bu lisansdan doğrudan yararlanacağı gibi, dilerse herhangi bir ithalatçıya da devredebilir. Devir işlemi ilgili Merkez Bankası Şubesinde yürütülür.

37. Dileyen ihracatçı isterse, ithal lisansını Merkez Bankası İdare Merkezi ve yetkili kılınacak şubeleri nezdinde kurulacak "İhracat Dövizleri Karşılığı İthal Lisansları Değerlendirme Ofisi"ne başvurarak, rayiç değer üzerinden lisansına talip olacak ithalatçıya devri talebinde bulunur ve bu rayiç üzerinden ilgili ofis tarafından istek sahibine devir ve satış işlemleri yapılır ve tescil edilir.

İhracat Dövizleri Karşılığı İthal Lisansları Değerlendirme Ofisi'nin kuruluş ve işleyişi T.C.Merkez Bankası İdare Merkezince yayımlanacak ayrı bir Yönetmelik ile belli edilir.

İhracatı Hızlandırmak Amacıyla Alınabilecek Diğer Tedbirler

38. İhracatı hızlandırmak için kısa sürede etkili olabilecek tedbirler şunlardır:

a. İhracatta Vergi İadesi Uygulaması

İhracatta vergi iadesi uygulamasının hemen tüm ihraç ürünlerini kapsar bir "farklı kur" aracı haline gelmesi ve uygulamadaki yaygınlık ve takipteki gevşeklik nedeniyle amaç dışına sapması, hem etkinliğinin kaybolması ve hem de kamu oyunu zedeleyici bir nitelik alması sonucunu vermiştir.

İhracatın teşviki politikasını "statik" halden kurtarıp "dinamik" yapıya kavuşturmak gerekir. Özellikle kısa dönemde vergi iadesi uygulamasının selektif hale getirilmesi ve ihracat akışını engellemeyecek sıkı bir denetim düzeninin kurulması zorunludur.

b. İhracatçıya Pazar Araştırması Yardımı

Sanayi ürünlerimizi dış pazarlarda tanıtmak, pazarlamak amacıyla yapılacak propaganda, tanıtma masrafları için, ihracatçıya hazırlayacağı projenin tetkik ve kabulü suretiyle Ticaret Bakanlığı tarafından "Özel İhracat Fonu"ndan pazar geliştirme yardımı yapılmalıdır.

Türk sanayi ürünleri için dış pazarlarda sabit veya geçici sergiler, tanıtma kampanyaları açılması da bu yardımın kapsamına dahil edilmelidir.

Yardım ihracatçının projesinde göstereceği ihtiyacın % 75' ini geçmeyebilir.

İhracatçının projesinde göstereceği hedeflerin gerçekleşmesi halinde bu yardımın üçte biri, ihracatçıdan bir yıl içinde ve dört taksit halinde geri alınabilir.

c. İhracatçı Sermaye Şirketlerine "Münhasır İhracatçı" Belgesi Verilmesi

İhracatçı Sermaye Şirketlerinin yeni pazarlara girmelerini ve ihraç edilmeyen ürünler için pazar bulmalarını teşvik amacıyla "Münhasır İhracatçı" belgesi sistemi ihdas edilebilir.

Türkiye'den bir sanayi mamülünü ilk defa ihraç etmeye muvaffak olan ihracatçıya, o sanayi ürünü için iki yıla mahsus olmak üzere Ticaret Bakanlığı tarafından "Münhasır İhracatçı Belgesi" verilebilmelidir.

Bu süre içinde, o sanayi ürününü ancak belge sahibi ihracatçı doğrudan veya aracılık yolu ile ihraç edilmelidir.

- d. Yurt Dışında Çalışanlara "Döviz Karşılığı" Satışların Teşviki Türkiye'de mukim olsun veya olmasın yurt dışında çalışan Türk vatandaşlarına, bedeli dövizle ödenmek kaydıyla, 261 Sayılı Kanun uyarınca vergi iadesinden yararlanan sanayi ürünlerinden yapılacak satışlar ihracat sayılmalıdır.

Bu şekilde yapılacak satışlarda bedellerin yurt dışından banka havalesi olarak gelmesi ve yurt içinde dövizin bozdurulması yurt dışında çalışan Türk vatandaşının kimliğinin (pasaport, çalıştığı yer v.s.gibi) ayrıcalıkları ile tespiti şarttır.

Bu yoldan dövizli satışlarda sözkonusu sanayi ürününün yurt dışına çıkması şartı aranmamalıdır.

- e. Mevcut Uygulamadaki Tıkanıklıkların Giderilmesi
Yeni Dış Ticaret Rejimi'nde eskisinde "Ön Fiyat Kontrolü" şeklinde sistemin "Fiyat Uygunluğu" na dönüşmesi dışında, sistemin bürokratik işleyişinde bir fark getirilememiştir. "Serbest İhracat" olarak getirilen madde işe pratikte son derece mahdud bir uygulamaya sahiptir.

Sanayi ürünlerinde, ihracattan sonra "Fiyat Tesbit Beyanname" alınmakla bu soruna çözüm getirilebilir.

Ticari seyahat dövizlerinde Maliye'nin tespit ettiği baremlerin üstünde kalan miktar ayrıca vergilendirilmektedir. Bu hal, dış seyahatleri ve tamsaları, özellikle ihracatçı sermaye şirketleri açısından pahalı bir hale getirmektedir. İhracatçıların ticari amaçla alacakları döviz tahsisleri günlük harcama baremlerinin üstünde dahi kalsa gelir vergisi uygulamasının dışında bırakılmalıdır.

Ticari dövizle dışarıya çıkma imkânları turistik seyahatlerdeki kadar kolaylaştırılmalıdır.

Vergi iadesi uygulamasında madde kapsamalarını benzer mamüllerde aynı oranın uygulanmasını sağlayacak biçimde düzenlemek; nihai mamüle en aşağı onun ara maddesine veya işlenmiş ham maddesine verilen vergi iadesi uygulamak; geçici vergi iadesine tabi mamüllerin kesin vergi iadesi listesine engeç bir ay içinde alınması sağlanmalıdır.

- f. Bürokratik Uygulamada Koordinasyon
Bürokratik uygulamada koordinasyon sağlamak için istisari nitelikte bir kurul ve uygulamaya yardımcı bir komite teşkilinde yarar görülmektedir:

İhracat Uygulamasının Takip Komitesi

Sanayi ürünleri ihracatımızın gelişmesini takip ve ilgili Bakanlıklar ve kamu kuruluşlarında gerekli işbirliğini sağlamak amacıyla Ticaret Bakanlığında, Dış Ticaret Genel Sekreterine bağlı bir "İhracat Uygulamalarını Takip Komitesi" kurulmalıdır.

Komite, Maliye, Ticaret, Sanayi ve Teknoloji, Gümrük ve Tekel, Tarım Bakanlıkları, Devlet Planlama Teşkilatı, Merkez Bankası İdare Merkezi, İGEME daimi temsilcilerinden oluşmalıdır. Gerekli hallerde ihracat ile ilgili diğer mercilerden geçici veya devamlı olarak temsilci talep edilebilmelidir.

Sanayi ürünü ihracında belli kamu kuruluşlarındaki işlemleri geçiken veya ihtilaflı duruma düşen ihracatçı komiteye başvurarak işlemin süratle bir sonuca bağlanmasını talep edebilmelidir. Komite ilgili merciler nezdinde gerekli temaslar sağlayarak süratle sonuca varabilir.

İhracat Danışma Kurulu
İhracatımızın plan ve programlara göre gidişini hedeflerden sapmaları, çeşitli uygulamalarda ortaya çıkan sorunları alıncak tedbirleri görüşmek ve gerekli tedbirleri saptamak üzere, Ticaret Bakanı'nın başkanlığında üç ayda bir toplanacak bir "İhracat Danışma Kurulu" teşkil olunmalıdır. Kurul Ticaret, Maliyet, Sanayi ve Teknoloji, Tarım, Devlet Planlama Teşkilatı, T.C.Merkez Bankası İdare Merkezi, ilgili İhracatçı Kamu İktisadi Teşekkülleri ile ihracat uygulamasında bulunan Birlikler ve Meslek Teşekkülleri tarafından seçilecek ihracatçılardan oluşmalıdır.

Kurul üyelerinin sayısını saptamaya, gerekli görürse, resmi ve özel sektörden uzman ve uygulamacıları tespit ve davete, Kurul'un çalışma yöntemini tespitte Ticaret Bakanlığı yetkili kılınmalı kurul sekreteryası Dış Ticaret Genel Sekreterine bağlı olarak vazife görmelidir.

- g. Döviz Kazandırıcı Ticari Faaliyetlerde Vergi İstisnası
Kısa dönemde gerçekleşmesi pek mümkün görülmemekle beraber, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca hazırlanan "Yatırımların İhracatın Turizm ve Döviz Kazandırıcı Hizmetlerinin Teşviki Hakkında Kanun Tasarısı"nın 29'uncu maddesindeki vergi teşvikinin gerçekleştirilmesinin ihracatın hızlandırılmasını büyük ölçüde etkileyeceği şüphesizdir.

"Adı geçen tasarıda yer alan teşvik hükmü şu şekildedir: 261 Sayılı Kanun kapsamına giren maddelerin ihracatı ile yurt dışında döviz karşılığında yapılan hizmetlerden ihracatçıların ve müteahhitlerin sağladıkları döviz gelirlerinin bir vergilendirme dönemi içindeki artan kısmına isabet eden kazançları aşağıdaki şartlarda gelir ve kurumlar vergisinden müstesnadır.

Bu istisnadan, ancak bir vergilendirme dönemi içinde enaz 15 milyon Türk Lirasının üstünde döviz geliri sağlayanlar faydalanır.

İstisnadan faydalanacak mükelleflerin enaz iki takvim yılı süresince sanayi ürünü ihracatı yapmış olması gerekir. Hizmet ihracında bu şart aranmaz.

İstisnadan, uygulama yılında sağlanan döviz geliri ile bir evvelki takvim yılında sağlanan döviz geliri farkı faydalanır. Ancak, bir evvelki takvim yılındaki döviz geliri 15 milyon Türk Lirasının altında olsa bile 15 milyon Türk Lirası olarak kabul edilir.

Vergiden istisna edilecek kazanç, ilgili kuruluşun toplam geliri ile toplam gideri arasındaki oranın artan ihracat döviz gelirine uygulanması (çarpılması) suretiyle hesaplanır.

Döviz gelirlerinin yetkili bankalara satılmış olması şarttır."

Borçlanma Politikası

39. Dış borçlanma politikasının temelinde Türkiye'nin belli bir kalkınma hızını sürdürmesi veya bundan vazgeçmesi konusundaki tercih yatmaktadır. Türkiye kısa dönemde kalkınma hızını düşürerek ödemeler dengesi sorununa kısmi çözüm getirebilir. Fakat bu uzun dönemde Türkiye'nin kalkınma arzusunda fedakârlıkta bulunması demektir. 1/
40. Önemli olan hedef alınan büyüklüklerin gerçekleştirilmesi ve aradaki farkın bilinçli bir borçlanma politikası ile kapatılmasıdır. Türkiye şahsi dış borçlanmadan kurumsal dış borçlanmaya henüz geçememiştir. Önümüzdeki dönemde kurumsal borçlanma yoluyla dünya para piyasalarına çıkılması ve hatta Hazine'nin dünya para piyasalarından belli emisyonlarla yararlanması olanağı mevcuttur.

1/ Bu konuda Prof.Dr.Besim Üstünel'in hazırladığı bir çalışmada alternatif rakamlar ortaya konulmaktadır. Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, 1975 Yılı'nın ilkbaharında Türkiye'nin İktisadi Durumu - İstanbul 1975 S.15

ÖZEL BÖLÜM III

PETROL FİYATLARININ TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ 1/

1. 1973 yılı sonlarında ortaya çıkan ve ham petrol fiyatlarının % 350 gibi olağanüstü bir oranda artmasına yol açan "petrol bunalımı"nın, enerji tüketiminin % 47'sini petrolden sağlayan Türkiye ekonomisine getirdiği ağır yük giderek önemli bir sorun olmaktadır. Son günlerde gelişmiş ülkelerin uyguladıkları enerji tasarruf ve ikame tedbirlerinin, söz konusu ülkelerin ham petrol taleplerinde önemli azalmalara yol açmasına karşılık, Türkiye'de ham petrol talebinde artış devam etmektedir.
2. Petrol fiyatlarının artışları Türkiye ekonomisine etkileri, tümü olumsuz yönden olmak üzere dış ödemeler dengesinde, sınai üretimde ve fiyat düzeyinde görülmektedir. Petrol üreten ülkelerin gelirlerindeki artışın etkilediği dünya para piyasalarından, gelişmiş ülkelerin yararlanmalarına karşılık, Türkiye petro-dolarlardan yararlanma olanağını da bulamamıştır.

Üretim ve Tüketim

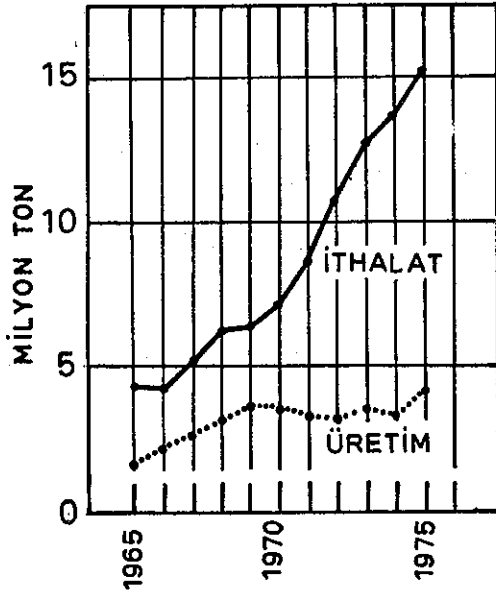
3. Yerli petrol üretiminde son on yıllık dönemde önemli bir gelişme görülmemiştir. 1975 yılı Ocak-Temmuz döneminde geçen yıla oranla % 5 oranında bir azalma görülmesi, dünya enerji bunalımının yol açtığı sorunlara karşı uygulanan petrol politikasının gerçekçi olmadığını göstermektedir. Yerli üretimin % 60-70 oranındaki bölümü yabancı şirketler (Mobil ve Shell) geri kalanı ise TPAO ve diğer yerli şirketler tarafından gerçekleştirilmektedir. Tablo 1, yerli ve ithal ham petrol miktarındaki gelişmeleri göstermektedir. Ham petrol tüketimi içinde yerli üretim payının 1970 yılında % 42 olmasına karşılık 1974 yılında % 27.6 olarak gerçekleşmesi de dikkati çekmektedir.

1/ Bu çalışmayı Dr.Tanju Yürükoğlu yapmıştır. Çalışmada yer alan değerlendirme, görüş ve öneriler çalışmayı yapana aittir. TUSİAD'ı bağlamaz.

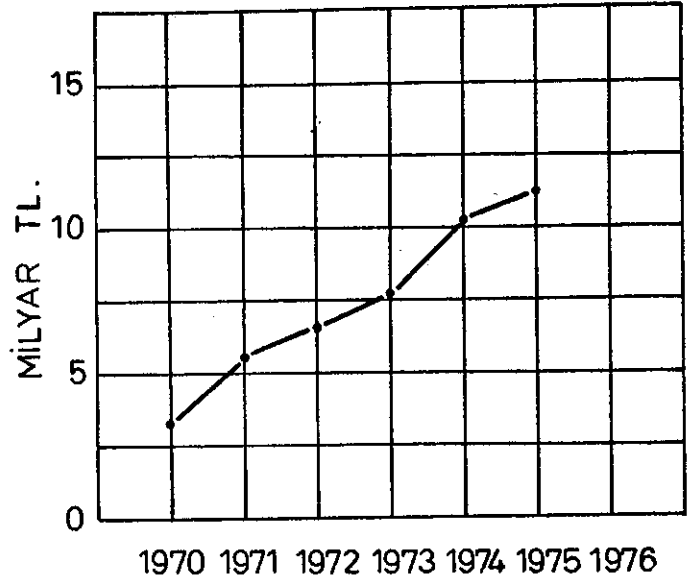
ŞEKİL 1

HAM PETROL TÜKETİMİ

ŞEKİL 2

HAM PETROL İTHALATI

TABLO 1
HAM PETROL ÜRETİM VE İTHALATI

Yıl- lar	Üretim	% Artış	İthalat	% Artış	Toplam	% Artış
1970	3.542.0	- 1.6	3.478.7	20.7	7.020.7	28.2
1971	3.453.0	- 2.6	5.623.9	61.2	9.076.9	29.3
1972	3.389.0	- 1.9	6.769.0	20.3	10.158.0	11.3
1973	3.511.0	3.5	7.827.4	15.6	11.335.7	11.9
1974	3.309.0	- 5.8	10.464.0	33.6	13.773.0	21.5
1975 ^{1/}	4.200.0	26.9	11.200.0	7.0	15.400.0	11.6
1975 (Ocak- Haz.)	1.568.7		4.240.9		5.890.6	

^{1/} 1975 program hedefi

İthalât

4. 1975 yılına kadar hızla artan ithalât, 1975 yılının ilk yarısında önceki yıla göre % 11.9 oranında azalmıştır. Ancak bu azalmanın talep yapısındaki değişiklikten çok ATAS rafinerisinin yılın ilk aylarında üç ay süreyle çalışmaması ve yabancı şirketlerin fiyat anlaşmazlığı nedeniyle ham petrol ithalâtı yapmamasından ortaya çıktığını, bu nedenle yıl sonuna dek ithalatın program hedefine yaklaşacağını gözönüne almak gerekmektedir. Şekil 2, ham petrol ithalatının son beş yıllık gelişimini vermektedir.

TABLO 2

AFİŞE HAM PETROL FİYATLARI

Değişiklik Tarihi	Fiyat (\$/Varil)	% Artış
1970- 1 Ağustos	2.170	-
1971-15 Şubat	2.370	9.2
1972-20 Ocak	3.370	42.2
1973- 1 Ocak	3.451	2.4
16 Ekim	7.149	107.2
1974- 1 Ocak	13.647	90.9
1 Kasım	13.247	-3.0
1975- 1 Ekim	14.571	10.0

Kaynak: Petroleum Intelligence Weekly

Not : Tabloda verilen fiyatlar, 34 graviteli hafif ham petrolün Akdeniz limanı f.o.b. fiyatıdır.

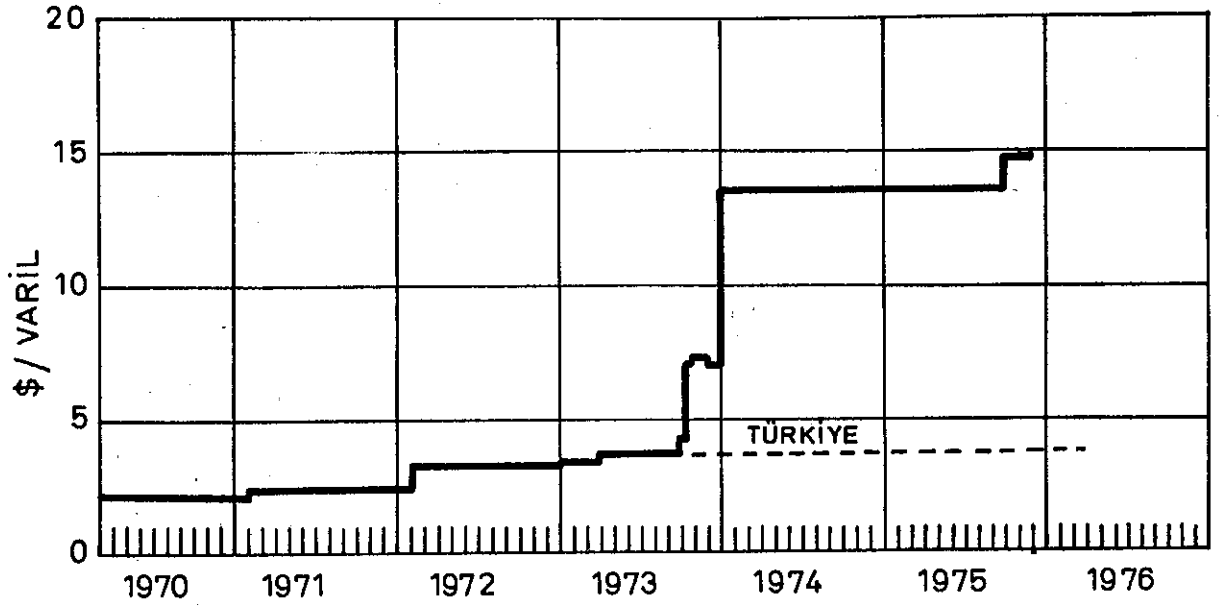
Dünya Ham Petrol Fiyatları

5. 1973 yılının son aylarına kadar belirli bir düzeyde gelişen dünya ham petrol fiyatları, 16 Ekim 1973 tarihinde % 70 oranında bir artış göstererek "petrol bunalımı"nın başlamasına yol açmıştır. 1 Ocak 1974 tarihinde OPEC tarafından açıklanan yeni ham petrol fiyatları ile artış oranı 1973 Ocak ayına göre % 350'yi bulmuştur. Tablo 2, afişe ham petrol fiyatlarındaki artışı vermektedir. Dünya fiyatlarındaki bu olağanüstü artış karşısında, Türkiye'de yerli ham petrol fiyatları gerçek maliyetlerin artmadığı gerekçesi ile 3.65 \$/varil olarak dondurulmuştur. Şekil 3, afişe petrol fiyatları ve yerli ham petrol fiyatlarını göstermektedir.

SEKİL 3

HAM PETROL AFİŞE FİYATLARI

TABLO 3

HAM PETROL İTHALATI

Yıllar	Ham Petrol İthalatı			Toplam İthalat		Toplam Ort.Fiyat İth.İçin- deki \$Pay	Ort.Fiyat (\$/Ton)
	Bin Ton	Mil- yon\$	% Artış	Milyon\$	% Artış		
1970	3.487.7	49.1	-	947.6	-	5.18	14.07
1971	5.623.9	97.2	97.9	1.170.8	23.5	8.30	17.28
1972	6.769.0	124.2	27.7	1.562.6	33.4	7.94	18.34
1973	7.827.0	200.2	61.2	2.096.1	34.1	9.56	25.57
1974	10.464.5	689.0	244.2	3.777.4	80.2	18.24	65.84
1975 ^{1/}	11.200.0	900.0	30.6	5.200.0	37.6	17.31	80.35
1975 ^{2/}	6.104.9	489.4		3.561.2		13.74	80.16

1/ Geçici tahmin

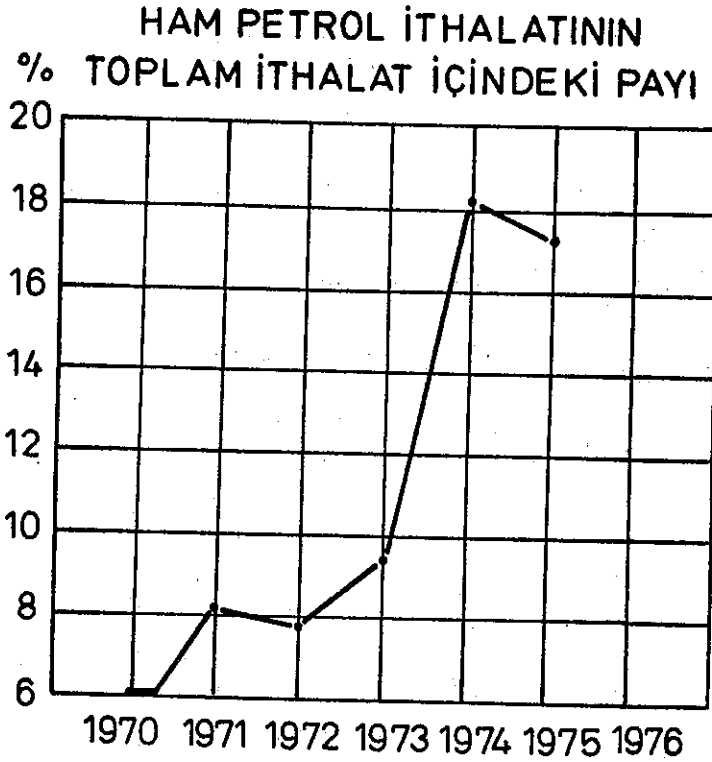
2/ Ocak-Eylül Dönemi gerçekleşmesi

6. Tablodan görüleceği üzere 1970-1975 döneminde ham petrol fiyatlarındaki artış % 570 oranında gerçekleşmiştir.

Ödemeler Dengesinde Ortaya Çıkan Sorunlar

7. Ham petrol fiyatlarındaki artışların en olumsuz etkisi dış ödemeler dengesinde ortaya çıkmaktadır. 1971 yılında ithalatın % 8'ini oluşturan ham petrol ithalatı 97.2 milyon dolardan, 1974 yılında 689 milyon dolara fırlamış ve hızla artan ithalatın % 18'ini oluşturmuştur. Tablo 3, Türkiye'nin toplam ve ham petrol ithalatındaki gelişmeyi göstermektedir. Şekil 4, ham petrol ithalatının toplam ithalat içindeki payını göstermektedir. Gerçekten ithalattan gelen ham petrol toplam hammadde ithalatının yaklaşık olarak % 30'unu meydana getirmektedir. Döviz rezervlerinin hızla eridiği bir dönemde bu kadar yüksek bir oranda kaynağın ham petrole tahsis edilmesi (ithal ikamesi söz konusu olduğu sürece) sınai üretimi ve yatırımları baltalamaktadır.

ŞEKİL 4

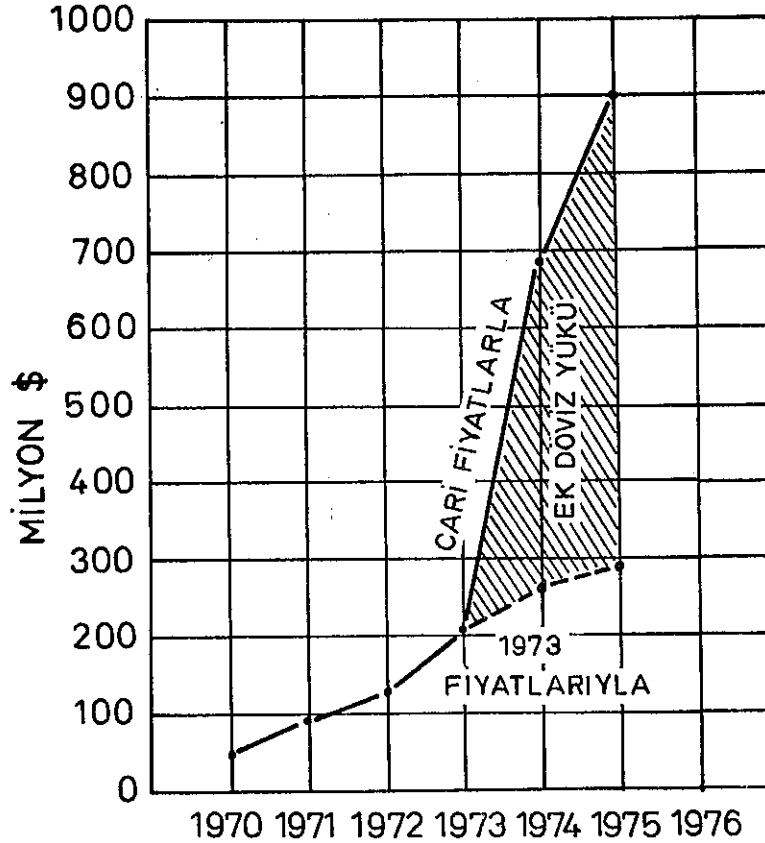
8. 1973 yılından bu yana artan petrol fiyatlarının dış ödemeler dengesinde getirdiği yük, 1974 yılı için 421 milyon dolar, 1975 yılı için 613 milyon dolar civarında olacaktır. Söz konusu ek yükün 1974 yılının ithalatındaki payı % 11'i bulmaktadır. 1976 yılı için 10 milyon ton düzeyinde ham petrol ithalatı gözönüne alınırsa, ham petrol fiyatlarında % 10 oranında bir artış 80 milyon dolar civarında ek bir döviz yükü getirecektir. Şekil 5, fiyat artışlarının yol açtığı ek döviz yükünü göstermektedir.

Sınai Maliyetlere Etkisi

9. Enerji tüketiminin yarısından çoğunu petrolden sağlayan bir ekonomide, petrol fiyatlarındaki artışın üretim maliyetlerine etkisinin oldukça önemli olması beklenmektedir. Bu konuda D.P.T. tarafından yapılan bir çalışma ilginç sonuçlar ortaya koymaktadır. 1967 yılı Input-Output tablosunun 1977 yılı projeksiyonundan yararlanarak yapılan bu analizde^{1/} 1974 yılında ortalama % 100'ü bulan petrol ürünleri fiyatı artışlarının sektörel maliyetler üzerinde etkileri Şekil 6'da verilmiştir.

ŞEKİL 5

HAM PETROL İTHALATI

^{1/} Yayın, Sevin; 1974 Yılında Maliyetleri Artırıcı Etmenler ve Fiyat Artışları
T.C.Devlet Planlama Teşkilatı, Yayın No.D.P.T.:1444,
İ.P.D.:385 Temmuz 1975

10. Tablo 4, petrol ürünlerindeki fiyat artışlarının sektörler üzerindeki etkisini vermektedir. Petrol ürünleri fiyatlarındaki artış, 1974 yılında toplam maliyet artışlarının % 10.9'unu oluşturmaktadır.

TABLO 4
1974 YILI SEKTÖREL MALİYET ARTIŞ ORANLARI

Sektörler	Toplam Artış Oranı%	Petrol Ürünlerinin Etkisi (%)	Petrol Zammının Toplam Maliyet Artışı İçindeki Payı
Tarım	16.43	2.63	16.0
Madencilik	20.17	2.66	13.1
Sanayi	31.79	1.11	3.5
- Tüketim Malları	34.78	1.71	3.2
- Ara Malları	39.25	1.05	2.7
- Yatırım Malları	17.14	1.54	9.0
Ulaştırma	28.07	13.12	46.7
İnşaat	18.04	3.39	18.8
Konut	12.86	0.39	3.0
Diğer Hizmetler	15.12	0.68	4.5
- Ticaret	15.43	1.03	6.6
- Mali Kuruluşlar	14.27	0.54	3.5
- Diğer	15.62	0.50	3.2
AĞIRLIKLİ TOPLAM	23.37	2.55	10.9

Kaynak: 1974 Yılında Maliyetler Artırıcı Etmenler ve Fiyat Artışları

11. Akaryakıt fiyatlarındaki artışın en çok etkilediği sektör % 13.1 artış oranı ile ulaştırma sektörüdür. İmalât Sanayiinde akaryakıt zammı nedeniyle ortaya çıkan maliyet artışı % 1.1 olarak görülmektedir. 1/

1/ Ancak projeksiyonda kullanılan Girdi-Çıktı tablosunun temel olarak 1967 yılındaki endüstriler arası yapıyı yansıtmaması nedeniyle, söz konusu oranları ihtiyatla değerlendirmek gerekmektedir.

Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonu

12. Ham petrol fiyatlarındaki dalgalanmaların petrol ürünleri fiyatlarına yansımalarını önlemek ve akaryakıt fiyatlarında istikrarı sağlamak amacı ile kurulmuş olan "Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonu", petrol fiyatlarındaki dalgalanmalara bağlı olarak ek bir vergi ya da hazine subvansiyonu görevlerini yerine getirmektedir.
13. Petrol ürün fiyatlarının tesbiti 10.9.1960 tarih ve 79 sayılı Kanunun 5.maddesinde dayanılarak çıkarılan 6/7956 sayılı Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonu Hesabının işleyiş şekline ait Kararname ve bu kararnamenin ek ve değişikliklerine göre tesbit ve ilan edilmektedir.
14. Sözü edilen 5.madde, "Hükümet, doğrudan doğruya müstehlike perakende olarak veya tevzi müesseseleri tarafından satılan petrol ve petrol müştaklarının ve -ham petrol hariç- her ne suretle satılırsa satılsın sair akaryakıtların dahili fiyatlarını tanzim etmek maksadıyla ithal ve satış fiyatları arasında husule gelecek farkları T.C.Ziraat Bankasında tesis edeceği fiyat istikrar fonu hesabında toplamaya yetkilidir.
15. Bu hesapta toplanacak paralar münhasıran petrol fiyatlarında istikrarı sağlamak için kullanılır ve hesaba yatırılacak paralarla buradan yapılacak ödemelerin şekil ve esasları bir kararname ile tespit edilir..." denilmektedir.
16. Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonu hesabının geçen yıllardaki durumu aşağıda verilmiştir:

TABLO 5
AKARYAKIT İSTİKRAR FONU

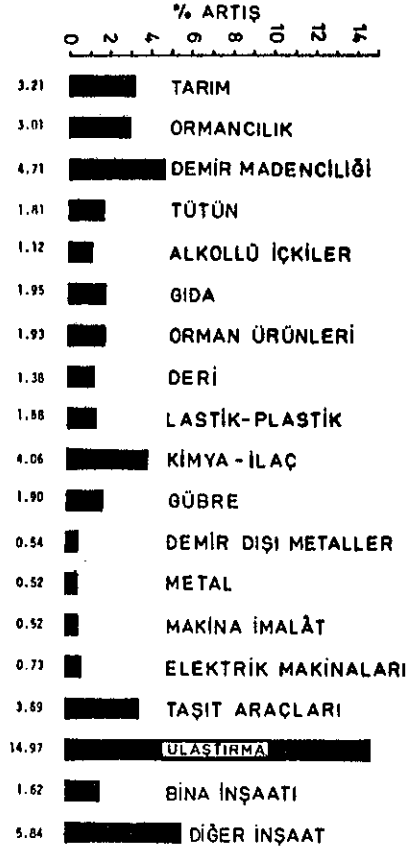
Yıllar	Bütçe Tahmini	(Milyon TL.) Net Gelir
1968	85	62
1969	80	50
1970	65	25
1971	60	6
1972	54	82
1973	65	38
1975	1200	-400 ^{1/}

^{1/} Tahmin

17. 1975 yılında fon hesabının bütçe tahmini 1.2 milyar TL. olarak gösterilmesine karşılık Eylül sonu fon hesabı 8-10 milyon TL., Ekim sonunda -150 milyon TL.civarında gerçekleşmiştir. Mali yıl sonuna kadar fon hesabının - 400 milyon TL.dolayında gerçekleşmesi beklenmektedir. Doğal olarak, Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonunu bir vergi kaynağı olarak değerlendirmemek gerekir. Gerçekten, fiyat dalgalanmalarının belirli sınırlar arasında olduğu dönemlerde fon hesabı ortalama 40 milyon TL.civarında oynamaktadır. Ancak, dış fiyatlarla iç fiyatlar arasındaki parite bozulduğu zaman, fon artık bir subvansiyon aracı olmaktadır. Bu nedenle ham petrol fiyatlarındaki % 100 oranındaki artışın tüm ekonomideki maliyetleri % 2.55 oranında arttırdığı gözönüne alınırsa, petrol fiyatlarındaki artışın tüketiciye yansıtılması ve yüz milyonlarca liralık hazine subvansiyonuna gidilmemesi olumlu bir fiyat politikası olacaktır.

SEKİL 6

PETROL FİYATLARINDAKİ % 100 ORANINDA ARTIŞIN
SEKTÖRLERDE MALİYETLERE ETKİSİ

ÖZEL BÖLÜM IV

A.E.T. - TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

Bugüne Kadar Neler Oldu? 1/

1. Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na katılması 12 Eylül 1963 te imzalanan Aralık 1964'te yürürlüğe giren Ankara Anlaşması ile gerçekleşmiştir.
2. Ankara Anlaşması Topluluğa tam üyeliği 3 devrede mümkün kılmaktadır.
  - Hazırlık Dönemi
  - Geçiş Dönemi
  - Son Dönem
3. "Geçiş Dönemi" süresince Türkiye-AET ortaklığını düzenleyen hükümler "Katma Protokol"de yer almaktadır. 23 Kasım 1970 tarihinde imzalanan Katma Protokol 1 Ocak 1973'de yürürlüğe girmiş bulunmaktadır.
4. Esas 12 yıl, istisnai şartlar ile 22 yıl sürecek olan bu dönemde tarafların birbirlerine tanıdıkları kolaylıklar, karşılıklı yükümlülükler Katma Protokol hükümleriyle saptanmıştır.
5. Katma Protokol gereğince topluluk üyesi ülkeler sanayi malları ithalatında topluluk içi rejimi uygulamaktadırlar. Diğer bir deyimle Türkiye kaynaklı sanayi malları ithalatı için miktar kısıtlamaları, gümrük vergileri ve eş etkili vergi veya resimler kaldırılmıştır.
6. Ancak bu gümrüksüz ithalat uygulamasında bazı istisnalar mevcuttur. (Pamuk ipliği, sair pamuklu dokuma, dokunmuş halılar ile petrol ürünlerinde) kontenjan ve kontenjan dışında gümrük vergisi uygulaması söz konusudur. (Gümrük vergilerinde % 25'lik bir indirim yapılmıştır.)
7. Topluluğun bu alandaki yükümlülüğü 22 yıllık süre içinde miktar kısıtlamaları ve eş etkili tedbirler koymaktan sakınmasıdır.
8. Tarım kesimine gelince, Katma Protokol hükümleri gereğince 22 yıllık dönem içinde tarım ürünlerinin serbest dolaşımın sağlanması için gerekli tedbirler alınacaktır.

Bununla birlikte tarım ürünlerinin serbest dolaşımı gerçekleştirilinceye kadar geçiş döneminden itibaren Türkiye çıkışlı bazı tarım ürünlerine tercihli bir rejim tanınmıştır. 2/

-
- 1/ Çalışmanın bu kısmını Oya Enç yapmıştır. Çalışmada yer alan değerlendirme, görüş ve öneriler çalışmayı yapana aittir. TUSİAD'ı bağlamaz.
  - 2/ Tarım ürünlerine tanınmış olan "Tercihli Rejim" Katma Protokol'ün 6 sayılı ekinde belirtilmiştir.

Geleneksel ihrac ürünlerimiz olan tütün ve kuru üzümde tarife kontenjanları ve gümrük vergileri tamamen kaldırılmıştır. Diğer bazı ürünlerde ise tarife kontenjanları veya ortak gümrük tarifesinde çeşitli oranlarda indirimler şeklinde kolaylıklar tanınmıştır.

Ancak, Türkiye'ye tanınmış olan tavizler, topluluk üyesi ülkelerin diğer Akdeniz ülkelerine vermiş oldukları tavizler karşısında önemini yitirmiş olmaktadır. Bu bakımdan tarım maddelerinde tanınmış olan tavizlerin iyileştirilmesi sözkonusudur.

Ancak global Akdeniz Politikası nedeniyle bu iyileştirmeler gerçekleştirilmiştir.

Oysa, Katma Protokol hükümleri gereğince, Protokol'ün yürürlüğe girişinden 1 yıl sonra ve müteakiben 2 yılda bir bu tavizlerin gözden geçirilmesi ve iyileştirilmesi sözkonusudur.

Türkiye "Birinci Tarım Revizyonu" nun tamamlanmasına ilişkin önerileri topluluğa bildirmiş bulunmaktadır. Türkiye'nin "Akdeniz'e Özgü" tarımsal ürünlerin ihracı konusundaki talepleri 60 maddeyi kapsamakta, domates konsantresi, sebze konserveleri, narenciye, üzüm, şeftali gibi meyvalarda bazı kolaylıkların sağlanması istenmektedir.

9. Genişlemiş topluluk nedeniyle "Katma Protokol" de bazı iyileştirmeler yapmış olan "Tamamlayıcı Protokol" ile de tarımsal ürünlerimize dikkate değer ölçüde bir ek kolaylık sağlamak mümkün olmamıştır.
10. Türkiye'nin AET çıkışlı ithalata uyguladığı gümrük vergileri ve miktar kısıtlamalarının 12 yıllık ve 22 yıllık dönemlerde tedariken kaldırılması sözkonusudur.

22 yıllık listede yer alan maddelerde 1973'ten itibaren ilk indirim yapılmıştır. 1976 yılındada benzer ölçüde bir indirim gerçekleştirilecektir. Bu % 5'lik indirimler 3 senede bir % 5 olarak iki defa ve daha sonraları % 10 oranlarında gerçekleştirilecektir ve 22 yıl sonunda serbest dolaşım sağlanacaktır.

Bu 22 yıllık listede yer alan maddeler bugün için özel bir korunma gerektiren maddelerdir. Türkiye yeni bir işleme sanayiini kurmak veya mevcut bir işleme sanayiinin gelişmesini sağlamak amacıyla 22 yıllık listede yer alan maddelerde "Geçiş Dönemi" nin ilk sekiz yılı içerisinde değişiklik yapma olanağına sahip bulunmaktadır. Ancak bu olanak 1967 yılı "Topluluk Çıkışlı" ithalatın % 10'unu aşmamak ve 22 yıllık listede yer alan maddelerin değerini arttırmamak kaydıyla tanınmıştır. Bu yüzden çok sınırlı bir değişiklik olanağı ortaya çıkmaktadır.

22 yıllık gümrük indirimi listesinde yer alan başlıca sanayi kolları şunlardır:

- Kâğıt ve selüloz sanayii
  - Tütün ve sigara sanayii
  - Taşıt sanayii (otolar, demiryolları ve havayolları taşıtları dışında)
  - Sentetik ve suni elyaftan dokuma sanayii
  - Giyim eşyası sanayii
  - Madeni Eşya Sanayii (bu sektörün kapsamında yer alan dayanıklı tüketim malları dışında)
  - Petrokimya sanayii
  - Kimya sanayii (bu sektörde üretilen mamullerin bir bölümü için)
  - Cam sanayii (bu sektörde üretilen mamullerin bir bölümü için)
  - Elektrik makinaları ve elektronik sanayiileri (dayanıklı tüketim malları niteliğinde olan ürünlerin dışında)
11. 12 yıllık listede yer alan maddelerde ise ilk % 10'luk indirim 1973 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu indirim 1976 yılında bir kez daha yapılacaktır. Daha sonraki indirimler 1978'den itibaren 1985 yılına kadar gerçekleştirilecektir.
12. Türkiye'ye bu alanda bir "Koruma Hükümü" sağlanmıştır. Ancak bu hüküm bir "taviz" niteliği taşımaktan uzaktır. Çünkü bu maddenin işlemesi "Ortaklık Konseyi Kararına" bırakılmıştır. Bu nedenle Türkiye'nin bu olanaktan yararlanabilmesi pek kolay görülmemektedir.
13. Öte yandan Türkiye, Topluluğa uyguladığı gümrük resimlerinde ve ithal teminatlarında indirimde bulunmaktadır.
14. "Miktar Kısıtlamaları" açısından, Türkiye'nin vecibesi 1967 yılı "topluluk çıkışlı" ithalatın % 35'ini topluluk üyesi ülkelere "konsolide olarak libere etmektir." "Konsolide Liberasyon Listesi" 1976 yılında % 40 oranında, daha sonra % 45, 60 ve 80'e yükseltilecektir.
15. 1976 yılında libere olmakla beraber konsolide edilmemiş maddeler ile libere edilmemiş maddelere ilişkin kontenjanlarda, bir yıl öncesine göre en az % 10 ve her madde ile ilgili kontenjan değerinde % 5 oranında bir genişleme sağlanması sözkonusudur.
16. Ancak Türkiye'ye burada da bir kolaylık tanınmıştır. "Libere" edilip "Konsolide" olmayan mallarda Türkiye herhangi bir kısıtlama koyabilir. Ancak son 3 yılın ortalamasının en az % 75'ine eşit oranda topluluk lehine kontenjanlar açılması sözkonusudur. Öte yandan, Türkiye, tamamlayıcı Protokol ile de bazı şartlar çerçevesinde Topluluk çıkışlı 1967 ithalatının % 60'ı için kontenjan açmak kaydıyla miktar kısıtlamaları koyabilecektir.
17. Bu kontenjanlar yukarıda belirtildiği gibi 1976 yılına göre toplam değer olarak en az % 10, her madde için en az % 5 oranında bir genişlemeyi içerecek şekilde arttırılacaktır.
- Öte yandan libere edilmemiş ürünlerde de Türkiye kontenjan açmak durumundadır.

18. Diğer bir sorunda "Ortak Gümrük Tarifesine" uyum sorunudur. Katma Protokol hükümleri gereğince, Türkiye'nin 12 yıllık listede yer alan maddeler için 12 yılda, 22 yıllık listede yer alan maddeler için 22 yılda topluluğun üçüncü ülkelere uyguladığı "OGT"ne uyma zorunluluğu vardır.
19. "OGT", AET ülkeleri tarafından üçüncü dünya ülkelerine uygulanan çok düşük oranlı vergilerdir. Bu durumda Türkiye'de en geç 22 yıl sonunda gümrük kapılarını düşük vergilerle üçüncü dünya ülkelerine açmak durumu ile karşı karşıya kalacaktır.
20. Katma Protokol ile imzalanan "Mali Protokol" hükümleri gereğince topluluk 23 Mayıs 1976 tarihine kadar kullanılmak üzere 195 milyon dolarlık kredi yardımında bulunmayı taahhüt etmiştir. Bu miktar Tamamlayıcı Protokol ile 242 milyon dolara yükseltilmiştir.
  - Katma Protokol hükümleri 1973 yılından bu yana uygulanmaya başlamış bulunmaktadır.
  - İlk önce, topluluk çıkışlı mallar için % 5 ve % 10 oranlarındaki ilk gümrük indirimleri yerine getirilmiştir.
  - 1967 yılı topluluk çıkışlı ithalatının % 35'i için miktar kısıtlamalarını kaldırarak topluluğa "liberasyon konsolidasyonunda" bulunmuştur.
  - İthal teminatları açısından ise 12 yıllık indirime bağlı maddelerde % 10'luk, 22 yıllık indirime tâbi maddelerde % 5'lik ilk indirim gerçekleştirilmiştir.
  - Önümüzdeki yıl (1976 yılında) 12 yıllık listede yer alan maddelerde % 10 ve 22 yıllık listede yer alan maddelerde % 5 oranında yeniden gümrük indirimleri gerçekleştirilecektir.
  - 1975 yılına ilişkin topluluk global kontenjanlarının 1976 yılında % 10 oranında arttırılması sözkonusudur. 1975 yılında, 1974 global kontenjanlarının toplam değeri 69.992.000 dolara ulaşmaktadır. Buna göre % 10'luk arttırım sonucu bu değer 76.991.100 dolara ulaşacaktır.
  - Türkiye, 1976 yılında topluluğa karşı konsolide liberasyon listesinde % 5 oranında bir arttırım yapmak zorundadır. Bu suretle Konsolide Liberasyon haddi % 40'a çıkmış olacaktır. Bu arttırım 1967 ithalatı üzerinden gerçekleştirilecektir. Bu % 5'lik arttırım geniş ölçüde kimya, kauçuk, kâğıt, makineler ve cihazlar, maden işleme sanayilerine dayanmaktadır. Bu itibarla % 5'lik arttırım sırasında mümkün olduğu ölçüde ekonomimizin hassas sayılacak maddeleri dışında bir seçim yapılması zorunluluğu vardır.
  - İthal teminatlarında da 1976 yılında % 10 ve % 5 oranlarında ki ikinci indirimler gerçekleştirilecektir.
21. Türkiye'nin dış ticaretinde AET'nin önemi gittikçe artmaktadır. Türkiye'nin Dokuzlara karşı olan dış ticaret açığı 1973 yılında 541 milyon dolar iken bu açık 1974 yılında % 87 artarak 997 milyon dolara yükselmiştir. 1974 yılının Ocak-Temmuz döneminde Türkiye'nin Dokuzlara ihracatı 442 milyon dolar iken 1975 yılının aynı döneminde bu rakam 293 milyon dolara gerilemiştir. Buna karşılık Ortak Pazar'dan olan ithalatımız aynı dönemde 881 milyon dolardan 1.376 milyon dolara çıkmıştır.

Türkiye'nin Dış Ticareti

(Milyon dolar)												
			İ H R A C A T			İ T H A L A T			İhr. İth. Karşılama Oranı %			
AET			Dünya	AET'nin Payı	AET	Dünya	AET'nin Payı	AET	Dünya	AET'nin Payı	AET	Dünya
Ülkeler			Ülkeler			Ülkeler			Ülkeler			Ülkeler
1973	Altılar	493.5	824.5	1.318.0	37.4	923.7	1.175.2	2.098.9	844.0	853.4	870.2	862.8
	Dokuzlar	611.5	706.5		846.4	1.155.1	943.8		855.0	852.9	874.8	
1974	Altılar	619.9	912.2	1.532.1	840.5	1.419.4	2.358.1	3.777.5	837.6	843.6	838.6	840.6
	Dokuzlar	717.2	814.9		846.8	1.708.1	2.069.4		845.2	841.9	839.3	
Gelişme Altılar 1973/74		825.6	810.6	816.3		853.6	8100.6	80				
	Dokuzlar	817.3	815.3			847.8	8119.2					

AET ile Ticari İlişkiler

İhracatın Miktar ve Kıymeti (Ocak-Ağustos)	İ 9 7 5		İ 9 7 4		İthalatın Miktar ve Kıymeti (Ocak-Ağustos)		İ 9 7 5		İ 9 7 4	
	Miktar	Kıymet	Miktar	Kıymet	Miktar	Kıymet	Miktar	Kıymet	Miktar	Kıymet
Genel Toplam	2.563.059	858.077	2.806.187	1.039.288	10.309.754	3.197.786	10.622.774	2.219.762		
Ortak Pazar Ül.	776.929	338.399	1.038.339	492.316	1.611.856	1.573.378	1.682.968	1.022.133		
a. Altılar	664.867	287.367	897.490	426.032	1.434.583	1.326.005	1.490.791	852.548		
Batı Alm.	240.781	166.495	333.039	226.809	734.221	718.864	460.846	405.810		
Belçika	26.896	17.642	112.538	58.460	160.142	99.037	168.292	71.545		
Fransa	134.161	35.638	138.344	42.389	170.423	181.924	218.206	136.911		
Hollanda	69.614	23.526	117.981	33.854	140.889	90.824	180.786	75.954		
İtalya	193.415	44.066	195.588	64.520	228.908	235.356	462.661	162.328		
b. Üçler	112.062	51.032	140.849	66.284	177.273	247.373	192.177	169.585		
Danimarka	22.531	5.998	29.047	7.795	17.469	21.713	2.466	7.362		
İngiltere	85.983	43.920	110.294	57.358	159.791	223.677	189.656	161.404		
İrlanda	3.548	1.114	1.508	1.131	13	1.983	55	819		

Türkiye-AET ilişkilerinde Bugünkü Sorunlar ve Bazı Değerlendirmeler 1/

22. "Geçiş Dönemi" statüsünde bulunun Türkiye ile AET arasındaki ekonomik ilişkiler büyük bir durgunluk içindedir. Bu "durgunluğu" sadece Kıbrıs olaylarına başlamak çok yanlış bir teşhis olur. Taraflar arasında karşılıklı yakınlaşma sağlanamaması ve Türkiye'nin geçiş dönemi ile ilgili olarak elde etmediği umduğu avantajların somut olarak ortaya çıkmaması ve nihayet AET yetkili organlarının tutumlarında Türkiye lehine alınması beklenen kararların son iki yıl içinde sürünce-medede bırakılması, Türkiye-AET ilişkilerinin bugünkü olumsuz şekle girmesine yol açmıştır.

Gerçek Neden, Katma Protokol'ün Hükümleri:

23. Aslında bugünkü duruma yol açan gerçek neden "Katma Protokol"ün hükümleridir. Çok ilginç olan nokta şudur; Türkiye Cumhuriyetinin kabullendiği "Geçiş Dönemi" koşulları, Türkiye-AET ilişkilerini bir bütün olarak çıkmaza sürüklemekte, Türkiye'yi Batı Avrupa'ya yaklaştıracasına, ondan uzaklaştıracak bir nitelik taşımaktadır.
24. Bu neden böyle olmuştur? Geçiş dönemini düzenleyen koşullar incelendiğinde, Türkiye'nin elde ettiğini zanettiği tavizlerin "zaman içinde kaybolacak nitelikte" bulunduğu görülür. Bu tavizler hem nisbi olarak, önemlerini kaybetmekte, hem de açıklıktan yoksun olarak şu veya bu şekilde uygulamaya imkân vermektedir.

25. Türkiye'nin elde ettiği tavizler üç grupta toplanabilir:

- a. Ticari tavizler
- b. Sosyal tavizler
- c. Mali olanaklar

Ticari Tavizler

26. Ticari tavizler Türk sınai ürünlerini AET'ye gümrüksüz satma olanağını vermektedir. Ancak, en büyük ihraç potansiyelimizin bulunduğu dokuma, genel hükümler dışına çıkarılmış, ihraç olanaklarımız çok sınırlı bir duruma sokulmuştur. Gümrük ve miktar tayinleri (kontenjan) açısından olumsuz niteliktedir.

1/ Çalışmanın bu bölümünü Doç.Dr.Erol Manisalı yapmıştır. Çalışmada yer alan değerlendirme, görüş ve öneriler çalışmayı yapana aittir, TÜSİAD'ı bağlamaz.

Dayanıklı tüketim malları, ara mallar ve yatırım malları bakımından Türkiye'nin içinde bulunduğu yapısal nedenlere bağlı olarak ihraç olanakları yoktur denilebilir. AET ye sınıai ihracatımız incelendiğinde durum açıklıkla görülmür. Maliyet ve kaliteyi etkileyen yapısal etkenler ve teknolojik gerilik ve bağımlılık bunun başlıca nedenleridir.

27. Tarımsal ürünlerdeki ticari tavizlere gelince; Katma Protokol sınıai kesim ile ilgili genel tavizleri ortaya koyduğu halde, tarım bunun dışına çıkarılmış ve Türkiye'ye tarım ürünlerinde sağlanacak ihracat avantajları her iki yılda bir yapılacak görüşmelere bırakılmıştır. Yani verilmiş açık bir taviz kantitatif olarak Katma Protokol'de belirlenmemiş, "periyodik" olarak yapılacak (yapılmakta olan) görüşmelerin sonucuna bırakılmıştır. İki taraf toplanıp görüşecek, şu veya bu yönde, belirli bir süre için geçerli bir karar alacaktır. Yani, AET tarımsal ürün (veya ürünlerimize) avantaj sağlamaz ise Türkiye'nin yapabilecek hiçbir şeyi yoktur. Son 2-2.5 yıllık gelişmede, Türkiye'nin Akdeniz Ülkeleri içinde herhangi bir avantajı kalmamış, tamamen tersi, diğer Akdeniz Ülkelerine (İspanya, İsrail, Fas, Tunus, Cezayir) Türkiye'den çok daha iyi koşullar sağlanmıştır. 1975'in sonlarında da durumun değişmeyeceği konusundaki bekleyişler her iki taraf yetkililerince açıkca ifade edilmektedir.

Bugün AET'nin tarım ürünleri ithalatında belirli bir "Akdeniz Politikası" vardır. AET, ilişkilerini ticari anlaşmalar ile yürüttüğü birçok Akdeniz Ülkesine büyük avantajlar sağlar-ken, "Geçiş Dönemi" içindeki Türkiye'ye aynı avantajlar verilmemektedir. Türkiye'nin "Katma Protokol"e bağlı olarak bu konuda ekonomik ve hukuki herhangi bir dayanağı yoktur. İmzalanan protokol buna izin vermemektedir.

Sosyal Tavizler

28. AET'nin Katma Protokol çerçevesinde Türkiye'ye verdiği sosyal tavizleri iki grupta toplayabiliriz;

- Sosyo-ekonomik haklar
- İşgücünün serbest dolaşımı

Birinci taviz konusunda bazı haklar elde edilmiştir. Potansiyel olarak da daha başka sosyo-ekonomik hakların elde edilme olanağı vardır. Ne var ki Türkiye açısından önemli olan "işgücünün serbest dolaşımıdır". Katma Protokol incelendiğinde işgücünün serbest dolaşımı konusunda elde edilen tavizlerin "karşı tarafça istendiğinde, kâğıt üzerinde bırakılabileceği" anlaşılmaktadır. Katma Protokol'un 36 ve müteakip maddeleri Türk işçilerinin AET içinde serbest dolaşımının 1976-1986 yılları arasında tedrici olarak gerçekleştirileceğini belirlemektedir. Ancak bu husus, istenir ise karşı tarafça sürün-

cemede bırakılabilecek niteliktedir. Yani, Türkiye'nin gümrük indirimleri ile ilgili verdiği tavizde olduğu gibi, kantitatif biçimde uygulamaya sokulacak nitelikte değildir, kalitatifdir. Şeklen serbest dolaşım hakkı, "fiilen istihdam edilmeyi önleyici" bir durumun uygulanmasına rahatlıkla imkân sağlamaktır.

Özellikle Federal Almanya'daki gelişmeler ve önümüzdeki yıllar ile ilgili planlar, Türk işçilerine "serbest dolaşım ve eşit istihdam olanağı" sağlamayı önleyici görünümü vermektedir. Şöyle ki, yabancı işçi istihdamı sadece ekonomik değil sosyal ve politik bir olay olarak da değerlendirilmekte, ekonomik koşullar yabancı işçi istihdamını gerektirse bile bunu sosyal bir "tavan" ile sınırlamak istenilmektedir. Bu tavan şimdilik 2 milyon olarak değerlendirilmekte ve iyimser bir tahmin ile Türkiye'nin payının 500.000 olacağı öne sürülmektedir. Bu miktar, bugünkü fiili düzeyin bile altındadır.

Görülüyor ki, Katma Protokol'de sosyal taviz olarak alındığı sanılan hususlar büyük boşluk göstermekte ve uygulamada değişik sonuçların ortaya çıkmasına imkân vermektedir.

Mâli Avantajlar

29. 1976 yılı sonuna kadar kullanılmak üzere 195 milyon dolarlık mali yardımı, önemli bir avantaj olarak değerlendirmek imkânsızdır.

Geçiş Dönemindeki Dengesizlik Nereden Doğuyor?

30. Türkiye ve AET'nin Katma Protokol çerçevesinde karşılıklı verdikleri tavizler arasındaki iki faktör, Türkiye-AET ilişkilerini dengesizliğe itmektedir:

- a. Türkiye'nin verdiği tavizler açık ve kesindir. Büyük bir çoğunluğu, Ortaklık Konseyince görüşülmeksizin "otomatik" olarak yürürlüğe girer. Örneğin, Türkiye 12 yıllık listede (x) malı için zamanı gelince indirimi derhal yapmak zorundadır. Yapmaz ise AET'nin ihracatçı firması (veya firmaları) "Yüksek Mahkeme" kararı ile bunu derhal uygulatabilir. Çünkü Katma Protokol'deki bu açık hükmü ("x" malı ile ilgili takvim uygulamasını) Türkiye, altına imza atarak kabul etmiştir.

Buna karşılık AET'nin Türkiye'ye verdiği ve vermeyi taahhüt ettiği tavizler çoğunlukla kalitatifdir. Otomatik olarak yürürlüğe girmeleri fiilen imkânsızdır. Bazen karışıklı görüşme sonuçlarına, bazen de karşı tarafın uygulamadaki tutumuna bağlıdır. (Örnek: İşgücünün serbest dolaşımı, dokuma ve tarım ürünleri ile ilgili tavizler)

- b. Karşılıklı tavizlerdeki ikinci önemli fark da şudur: Türkiye'nin aldığı tavizlerin zaman içinde nisbi önemi azalmakta, buna karşılık verdiği tavizlerin zaman içinde önemi artmaktadır. (Örnek: AET Üçüncü Ülkeler ile yeni anlaşmalar yapar ve onlara taviz verir ise, rakip mallarda, Türkiye'nin elde ettiği taviz ortadan kalkar. Nitekim son iki yıllık uygulamada bu durum ortaya çıkmıştır. Buna karşılık Türkiye'nin yüklendiği gümrük indirimleri ve liberasyon ve kota genişletmeleri, zaman içinde önemini arttıracak niteliktedir.)

Güncel Sorun; Tarım

31. Halen Türkiye ile AET arasındaki müzakere ve tartışma konusu, tarım ürünlerimiz ile ilgili sorunlardır. Türkiye; İsrail, İspanya, Fas, Tunus ve Cezayir'e sağlanan avantajların kendisine de sağlanmasını ve ayrıca fiili ihracatımızda önem taşıyan 4 önemli tarımsal ürünüme gümrük indirimi ve miktar garantisi talep etmektedir.
32. AET ise son iki yıl içinde bu haklı talebimizi ısrarla geri çevirmiştir. Son aylardaki gelişmeler karşısında bu konuda ortak bir noktaya gelinmesi imkânsız görülmektedir.
33. AET'nin bu tutumuna karşı Türkiye'nin elindeki tek ekonomik koz, 1976'da AET'den yapılacak ithalatta liberasyon oranının (1967 bazına göre) % 35'ten % 40' çıkarılması ile ilgilidir. Türkiye bu konuyu idari yönden sürüncemede bırakarak uygulamaya geçmeyebilir.

İşgücü Dolaşımı

34. 1976'da, serbest dolaşım konusunda tedrici olarak başlaması gereken görüşmeler ve uygulama ise diğer bir güncel sorundur. Bu nokta karşı tarafça sürüncemede bırakılabilecek bir niteliktedir.
35. Görülüyor ki, ilişkileri açmaza götüren temel neden "Geçiş Dönemi" koşullarındaki dengesizliktir. Özetle:
- a. Zaman içinde, avantajlarda aksi yönde işleyen nisbi değişimler
- b. Türkiye'nin verdiği açık miktara bağlı ve otomatik işleyen ve ayrıca hukuki dayanağı bulunan tavizlere karşılık, almış olduğu belirsiz, görüşme sonuçlarına bağlı tavizler karşılıklı menfaat dengesini Türkiye aleyhine tesis etmiştir.

AET ile Ortaklık

36. Bütün bunların sonucu, AET ile ortaklık ilişkisi olmayan, fakat karşılıklı ticari anlaşmalar ile ekonomik ilişkilerini yürüten ülkeler;
  - a. Hem Türkiye'den daha uygun ekonomik avantajlar sağlamışlar,
  - b. Hem de AET ile daha yakın ve ahenkli bir ekonomik işbirliğine girmişlerdir.
37. Geçiş Dönemini düzenleyen koşullar, Türkiye ile AET arasında denge sağlayacak bir biçimde değiştirilmediği takdirde, AET'ye "tam üye" olmak için "Geçiş Dönemi" içinde bulunan Türkiye, AET'den, sürtüşmeler sonucu giderek uzaklaşmış olacaktır.
38. Bu durumda ne yapılabilir? Karşı müeyyideler nelerdir? Türkiye karşı tedbir olarak, 1976'da uygulamak zorunda olduğu yeni liberasyon oranı yükümlülüğünü sürüncemede bırakabilir. Bilindiği gibi Türkiye, 1967 bazına göre, AET'den yapılan ithalatındaki liberasyon oranını % 35'ten % 40'a, 1976'da çıkarmayı taahhüt etmiştir. Bu yükümlülük, karşı taraf istenen tavizleri verinceye kadar "sürüncemede" bırakılabilir. Sürüncemede bırakmanın 60.maddenin işletilmesi ile bir ilişkisi yoktur.
39. Tarımsal tavizlerin verilmesi konusunda masaya oturan AET yetkilileri, idari bir takım geçiştirmeler ile, devamlı erteleme yoluna gitmişlerdir. Aynı şekilde Türkiye, genişletilmiş liberasyon maddelerini hazırlayamadığını belirterek, durumu erteleyebilir. Eğer Türkiye doğrudan doğruya 60.maddeyi işletmeye kalkarsa, karşı tarafa, daha geniş manevra ve etki alanı yaratılmış olacaktır.
40. Ancak unutulmamalıdır ki, karşı tavizleri sürüncemede bırakma tedbiri kısa vadeli bir tedbirdir. Türkiye-AET ilişkilerinin sağlam bir temele oturmasına yardımcı olmayacaktır. Ana sorun, daha önce de belirtildiği gibi Katma Protokol'deki dengesizliktir.

Bir Başka Sorun: Avrupa Kömür ve Çelik Birliği (E.C.S.C.)ne Türkiye'nin Katılması

41. Avrupa Kömür ve Çelik Birliği (The European Coal and Steel Community - E.C.S.C.), 1951 yılında Altılar tarafından kurulmuştur. Daha sonra gerçekleştirilen Avrupa Ekonomik Topluluğu (1957) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (Eurotom-1958) ile "üç topluluk" Community halinde çalışmaya başlamıştır.

42. E.C.S.C., önceleri, kömür ve çelik sektörlerinde işbirliğini sağlamak için bir "Yüksek Otorite" (High Authority) organı teşkil etmiş idi. Bu yüksek idari organ'ın başlıca amaçları şunlardı:

- a. Üye ülkeler arasında, eşit koşullara dayanan bir rekabetin (E.C.S.C.kapsamına giren mallar için) sağlanması,
- b. Üçüncü Ükelere karşı ortak bir politikanın yürütülmesi,
- c. Ham madde ve ulaşım konusunda işbirliğinin sağlanması,
- d. Ortak teknolojik araştırmaların yürütülmesi,
- e. Fiyat farklarının azaltılması,
- f. Amaçlara uygun olan projelere kredi sağlanması

43. Kömür ve çelik, sınai kesimin enerji ve ara malı olarak temel girdiler durumunda bulunduğundan, Altı Ülke tarafından, bu iki temel sektörde yürütülen işbirliği, gerek enerji, gerekse imalat sanayi dallarının sağlıklı gelişmesine katkıda bulunmuştur. Üçler katılmadan önce de, Altı ülkenin ilgili sektörleri, A.B.D., Rusya ve Japonya karşısında, uluslararası piyasada rekabet edebilir duruma çoktan ulaşmış idi. Sektörlerin, özel ve kamu kesimi arasında paylaşımı bakımından büyük farklar olmasına rağmen işbirliği sürdürüldü.

44. Burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta da şudur; Yüksek Otorite (High Authority)'nin yetkileri oldukça sınırlıdır. Otorite ulusal düzeyde geniş bir serbestiyete sahiptir.

45. Önceki yıllarda, Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu olarak üç topluluktan (Comunity) meydana gelen bu kuruluşlar, bugün birleştirilmiş durumdadır. Avrupa Toplulukları (European Communities) olarak (E.C.) toplanmıştır. Bilindiği gibi Avrupa toplulukları (European Communities - E.C.) komisyonlardan meydana gelmektedir. E.C.S.C. ve Eurotom iki ayrı komisyona bağlanmış durumdadır.

46. Ayrıca, E.C.S.C.'ye bakan komisyon alt düzeyde çelik ve kömür idareleri olarak iki ayrı idareye de ayrılmıştır. Böylelikle, tek bir komisyona bağlı olmakla birlikte, Kömür ve Çelik, müstakil idareler olarak çalışmaktadırlar.

47. E.C.S.C.'de etkileri büyük olan Fransa, Almanya, İngiltere ve İtalya'da çelik ve kömür sektörlerinin, kamu ve özel sektör arasındaki dağılımındaki farklılık ilginçtir:

İngiltere'de kömür ve çelik sanayii kamu mülkiyeti ve denetimi altındadır.

Fransa'da mülkiyet ve üretimde özel sektör hakimdir. Bununla birlikte kamu kesimi de, düşük oranda bile olsa faaliyet göstermektedir.

Almanya'da, sektör tamamen özel kesimin elindedir.

İtalya'da, kamu, mülkiyet ve üretimde % 50'yi aşan bir paya sahiptir.

48. Dokuz ülkedeki kömür ve çelik firmalarının tamamının E.C.S.C.'ye dahil olmadığı görülmektedir. Üretim payı olarak % 85 dolayındaki firmalar E.C.S.C.'ye dahildir.
49. E.C.S.C., çok sınırlı yetkilere sahiptir. Bugünkü yetkiler ve amaçlar şu şekilde sıralanabilir:
- a. Topluluk içi pazara, -tek fiyat değilse bile- büyük fark göstermeyen fiyatlar ile (arz)da bulunarak ve dolayısıyla bu temel girdi ile, imalat sanayileri için uygun rekabet olanağı yaratır. Topluluk ancak tavsiyede bulunabilir, üye ülkeler veya firmalara fiyat empoze edemez. Fiyat uygunluğu konusunda işbirliğine gidilmesine çalışır.
  - b. Üretim hedeflerini empoze edemez, ancak tavsiyede bulunabilir.
  - c. E.C.S.C. çelikte, üretim değerinin % 0.29'unu vergi olarak alır. Bu vergi bir fonda toplanır. Fonun amacı, teknolojik araştırmalara katkıda bulunmak ve düşük faizli kredi vermektir.
  - d. E.C.S.C. üye ülkelere merkezden doğrudan doğruya subvansiyon veremez. Ayrıca ulusal düzeydeki subvansiyonlara müdahale yetkisi de sınırlıdır.
50. Görüldüğü gibi, E.C.S.C.'nin çok etkin yetkisi olmamakla birlikte;
- Vergi alma (% 0.29)
  - Düşük faizle kredi verme (dolaylı subvansiyon)
  - Ortak politika yönünden tavsiyede bulunma ve ulusal düzeydeki subvansiyonları sınırlı tutmak gibi önemli merkezi fonksiyonları vardır.

Türkiye ve E.C.S.C.

51. 1.1.1973'te yürürlüğe giren "Katma Protokol"de demir-çelik sanayii ile ilgili maddeler (CECA maddeleri) "istisnai hüküm" olarak kabul edilmiştir. Bu durumda Türkiye, geçiş dönemine girerken, CECA ürünleri ile ilgili olarak doğrudan bir taahhüt altına girmemiştir. Ancak "bu ürünlerde dolaşımın serbestleştirilmesinin Ortaklık Konseyince daha sonra tespit edileceği" belirtilmiştir.

Katma Protokol'de ek bir bölüm şeklinde, E.C.S.C.'nin yetki alanına giren maddeler ile ilgili yer alan hükümde (M.1), genel bir ifade kullanılmakta ve ilgili maddelerin (malların) "ileride tedrici olarak serbest dolaşımının sağlanacağı belirtilmektedir.

52. Görüldüğü gibi Türkiye'nin, E.C.S.C.'ye katılması ile ilgili bir "takvim" yoktur. Mesele Ortaklık Konseyi'nin ihtiyarına bırakılmıştır. Ortaklık Konseyi tedrici katılma ile ilgili bir karar bile alsa, sonuç yine de görüşmelere dayandırılmaktadır. Bugünkü durumu ile Türkiye'nin E.C.S.C. katılması konusunda herhangi bir taahhüdü olmadığı söylenebilir.
53. E.C.S.C. katılmak ile Türkiye'nin yükümlülükleri şunlar olacaktır.
- a. Fona % 0,29 (istihsal kıymeti üzerinden) vergi ödenecektir.
  - b. İçerde subvansiyon uygulamasında belirli sınırlar dışına çıkılmayacaktır.
  - c. İç piyasaya dönük faaliyet gösteren Türk demir ve çelik sanayii uluslararası piyasadan daha fazla etkilenir duruma gelecektir.
  - d. Ve nihayet Türk sanayii çok ileri bir düzeye ulaşan AET demir ve çelik endüstrileri ile rekabet etme durumu ile karşı karşıya bulunacaktır.

Buna karşı Türkiye'nin sağlayacağı faydalar;

- a. Teknolojik araştırma fonundan ve ortak araştırmalardan yararlanma
- b. Düşük faizli kredi sağlanmasıdır.

AET-Yunanistan ilişkileri^{1/}

54. Yunanistan, "Avrupa Ekonomik Topluluğuna, Avrupa Kömür ve Çelik Birliği'ne ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'na" tam üyelik için 1975 Mayıs'ında ciddi girişimlere başlamıştır.
55. Bu girişimler Türkiye'ye hem siyasi hem ekonomik açıdan ilgilen-dirmektedir.

Topluluk ile Yunanistan arasındaki "Ortaklık Anlaşması" 1 Kasım 1962 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

1967 yılında "Cunta" rejimi ile dondurulan ilişkiler 1974 yılında yeniden hız kazanmıştır.

56. "Atina Anlaşması" hükümleri gereğince Yunanistan ithalat açısından topluluk üyesi ülkelere kısmen açılmış durumdadır. AET'den yaptığı sanayi ürünleri ithalatının üçte ikisinden gümrük vergisi alınmamaktadır. Geri kalan üçte biri için vergilerde % 44 oranında indirim yapılmıştır.

---

^{1/} Çalışmanın bu kısmını Oya Enç yapmıştır.

57. 12 yıllık listeye tabi maddeler açısından ise 1 Ocak 1974 tarihinden itibaren gümrük duvarları açılmış durumdadır. Diğer ürünler için ise 5-6 yıl içinde AET'ye kapılar tamamen açılacaktır.

Bilindiği gibi, normal koşullarda Yunanistan'ın topluluğa tam üyelik için geçiş dönemi süresini 1984 yılında doldurması gerekmektedir.

Fakat Yunanistan belli ekonomik ve politik nedenlerden bu sürenin daha öne alınmasına arzulu ve ısrarlı görünmektedir.

Politik Nedenler:

58. Girişimin en önemli nedeni de politiktir. Yunanistan, AET'ye üye olarak, Türkiye'yi Batı Dünyasından uzaklaştırma çabasıdadır. Tam üyeliği Türkiye'ye karşı bir çıkış olarak kullanmak istemektedir.
59. Yunanistan, Dokuz'lar arasına girerek Topluluk üyesi ülkelerin Orta Doğu'ya açılmalarında bir köprü vazifesi görmeyi amaçlamaktadır. Beyrut'tan kaçmakta olan ve Türkiye'ye gelebilecek nitelikteki ekonomik üniteleri Yunanistan'a cezbetmek ilk aşamadır. Yunanistan'da telekomünikasyon, ulaştırma, Bankacılık kesimlerinin Türkiye'ye göre gelişmiş olması, temsilciliklerin, yabancı sermaye ve ortak yatırımların Yunanistan'a akmasına yardımcı olabilecek faktörlerdir.
60. Öte yandan, Yunanistan tam üyelik için müracaatda bulunurken ekonomik açıdan kendisine benzeyen İrlanda'nın bugün üye durumunda olmasından cesaret almaktadır. Bilindiği gibi GSMH Yunanistan'da kişi başına 1460 dolar, İrlanda'da 1580 dolardır.

Ekonomik Nedenler:

61. Yunanistan AET'ye "Ortak üye" statüsünü kazandıktan sonra sanayileşme açısından bir çok alt yapı yatırımları gerçekleştirmiş ve yabancı sermayeden yararlanarak ihracata dönük hafif sanayi ürünlerinde ileri bir düzeye erişmiştir. Gıda maddeleri ve içki sanayiinde olumlu gelişmeler kaydetmiştir. Bu ürünlerde Topluluk ülkelerinde sağlam bir pazara sahiptir.
62. Türkiye ile Yunanistan aynı ekonomik yapıda değillerdir. Yunan ekonomisi tamamen dışa açık bir sistemdir. Bazı sanai ürünlerde ihtisaslarmış durumdadır ve Topluluk buna güvenmektedir.
63. 1974 yılında Yunanistan'ın ithalatı 4.635 milyon dolara (Türkiye'ninki 3.777.5 milyon dolardır) yükselmiştir. Bu ithalatın % 46'sı AET ülkelerinden yapılmaktadır. Yunanistan'ın başlıca ihraç ürünleri şunlardır:

Gıda maddeleri	403	milyon dolar
Pamuklu Dokuma	202	"
Çimento	80	"
Kimyasal Maddeler	40	"
Metal Eşya	140	"

64. Aynı yıl toplam 1.774 milyon dolarlık ihracat gerçekleştirilmiştir. İhracatın % 50'ye yakın kısmı Ortak Pazar'a yöneliktir. Önemli miktardaki dış ticaret açığı işçilerin gönderdikleri dövizler, ticaret filosu ve turizmden sağlanan gelirler ile büyük ölçüdeki yabancı sermaye girişi sayesinde kapatılmaktadır. Yunanistan yabancı sermaye ile ortak yatırımlarada geniş ölçüde izin vermiş bir ülkedir.
65. Yunanistan'ın Ortak Pazar'a "tam üye" olarak katılması başlatılmış olan bu girişimleri kuvvetlendirecektir.
66. Öte yandan, Yunan ekonomisi Topluluk'tan bugüne kadar 125 milyon dolarlık kredi temin etmiştir. Tam üyeliğe geçince "Bölgesel Politika" çerçevesinde Yunanistan bu mali yardımın artacağını beklemektedir. Bu bekleyişte de haklı olduğunu gösteren bir olay AET Komisyonunun bir Yunan doküma sanayii projesine mali yardım yapılması konusundaki öneriyi onaylamış olmasıdır. Hollanda'nın % 48 oranında iştiraki bulunan bu tesise 1.35 milyon sterlin tutarında yardım yapılması öngörülmektedir. Tam üyelik statüsü ile sağlanacak bu yardımlar Yunanistan'ın sanayileşmesini hızlandırmakta kullanılabilecektir.
67. Yunanistan'ı bu talepte bulunmaya iten diğer bir ekonomik neden gıda ürünlerinin standardizasyonu, ambalaj, pazarlama gibi konularda AET ülkeleri düzeyine erişmiş olmasıdır. Yunanistan bu alanda da Türkiye'ye göre mukayeseli bir üstünlüğe sahiptir.

Yunanistan'ın AET'ye tam üyeliği tarım tavizlerinin arttırılması ve Tarım Fon'undan faydalanılması açısından da yararlı olacaktır.

İstihdamda Yunan işçilerinin serbest dolaşımına olanak sağlanacağından ülkenin işsizlik sorunu da bu yoldan kısmen çözümlenmiş olacaktır.

Türkiye'nin Durumu

68. Yunanistan'ın AET tam üye olarak katılması, Türkiye'ye politik açıdan olduğu kadar ekonomik açıdan da etkileyecektir. Ancak bu ilişkinin ekonomik sonuçları daha ağır olacaktır.
69. Politik yönden Türkiye, bugün dokuz ülke ile yürüttüğü müzakereleri on üye ülke ile yürütmek zorunda kalacaktır. Ve Yunanistan karar organlarında oy mekanizmasını Türkiye aleyhine politik bir baskı olarak kullanabilecektir.
70. Ekonomik açıdan ise, ihracatta Türkiye büyük bir rekabet ile karşılaşacaktır. Çünkü tütün, üzüm, şarap, zeytinyağı, yaş meyve ve sebze, domates salçası, konserve gibi birçok ürünler ortak ihraç ürünleridir.
71. Ancak Yunanistan'ın AET görüşmeleri sırasında büyük güçlüklerle karşılaşacağı tahmin edilmektedir. Bu ülkeye Avrupa'nın sempatisinin fazla olmasına rağmen, İtalya ve Fransa'nın özellikle tarımsal ürünler açısından Yunanistan'ın üyeliğine karşı çıkacakları sanılmaktadır.

72. AET bugün güç şartlar altında dengeyi bulabilmektedir. AET'de arz fazlası bulunan tarımsal malların ihracatçısı ülkeler Topluluğa katılırlarsa dengenin daha da bozulacağı ve bunalımın büyüyeceği ortadadır. Bu bakımdan üye ülkeler Yunan teklifini sürüncemede bırakmak ve yavaşlatmak eğiliminde görünmektedirler. Yunanistan'ın bu teklifi kabul edilse bile yeni bir geçiş devresinin tanınması muhtemeldir.

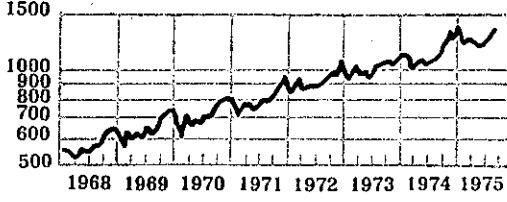

Bu bölümde, ekonominin belli baslı kesimlerine ilişkin temel göstergeler grafiksel bir anlatımla verilmiştir. Her sayfada, göstergelerin yıllık ve aylık dizileri bir arada verilmeye çalışılmıştır. Grafik başlığının yanındaki • işareti grafiğin logaritmik ölçekle çizildiğini belirtmektedir. Her dizinin kaynağı, rapor içindeki ilgili tabloda verilmiştir.

Temel Ekonomik Göstergeler

Milyon Kws

ELEKTRİK ÜRETİMİ

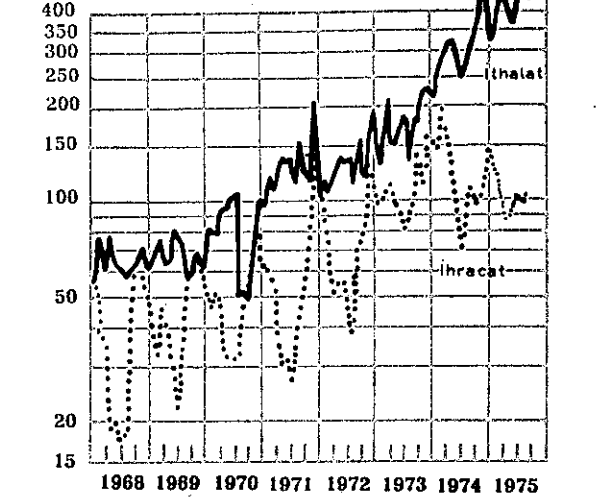

TOPTAN EŞYA FİYATLARI GENEL ENDEKSİNİN AYLIK ARTIŞ ORANLARI

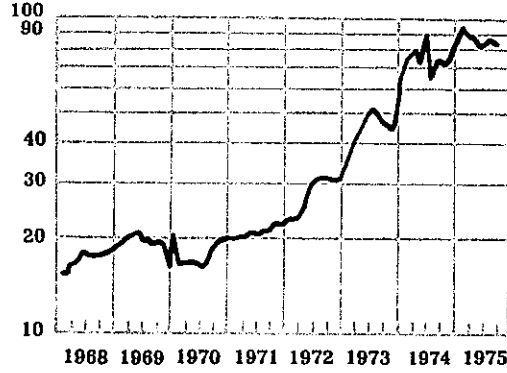
Milyon \$

DIŞ TİCARET

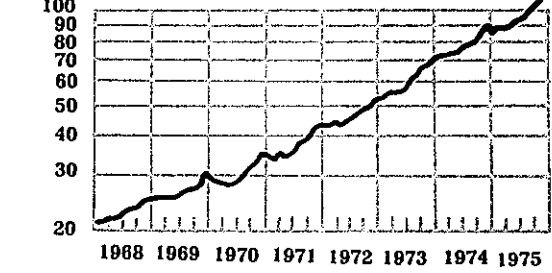
TL/Gr.

KÜLÇE ALTIN FİYATI

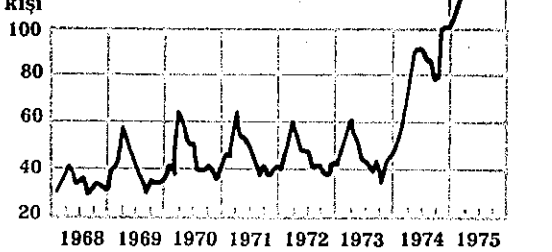
Milyar TL.

PARA ARZI

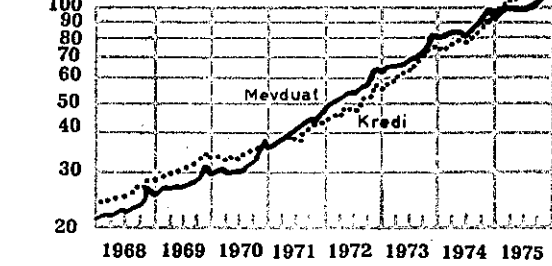
bin kişi

AY SONU İŞSİZ SAYISI

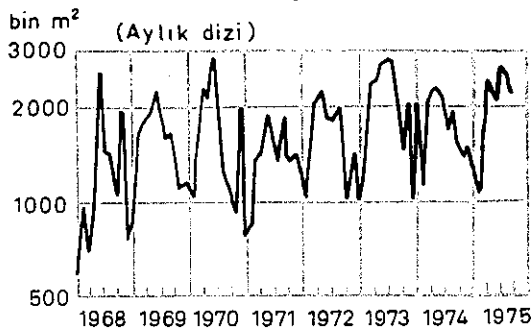

Milyar TL.

Kredi • Mevduat

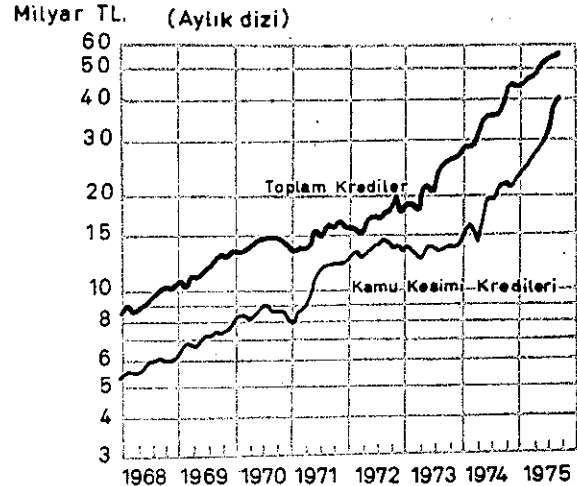

İNŞAAT RUHSATNAMESİNE GÖRE TOPLAM İNŞAATLAR YÜZÖLÇÜMÜ

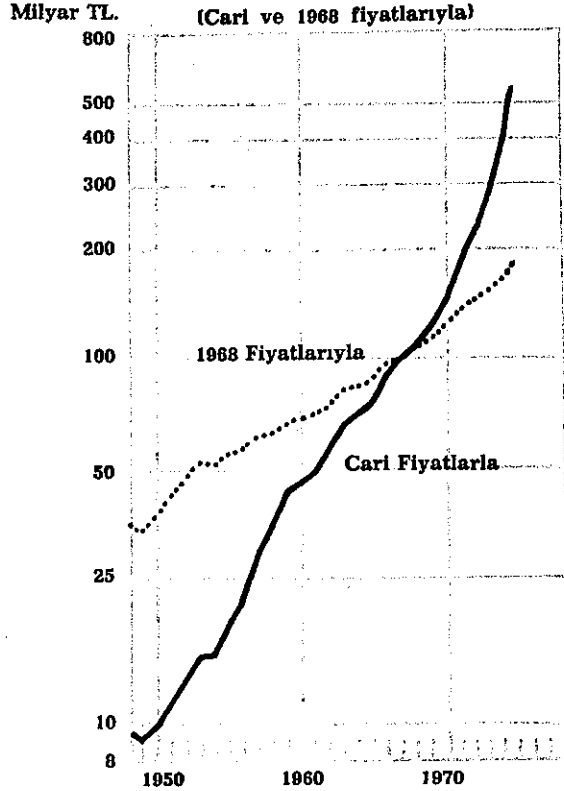
Milyar TL. (Aylık dizi)

MERKEZ BANKASI KREDİLERİ

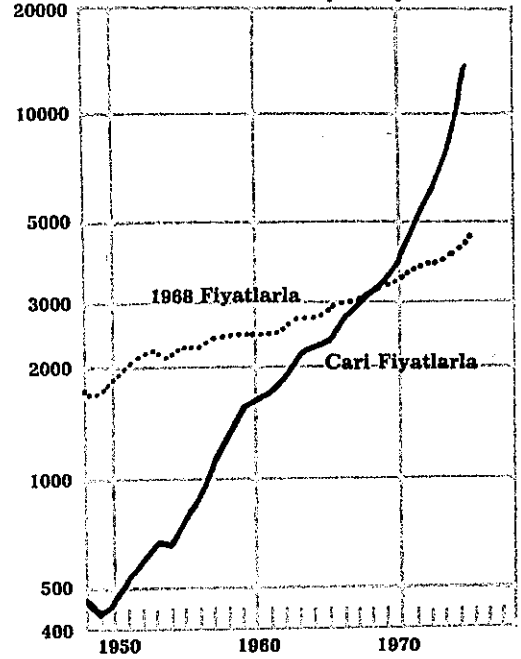

Gayri Safi Milli Hasıla

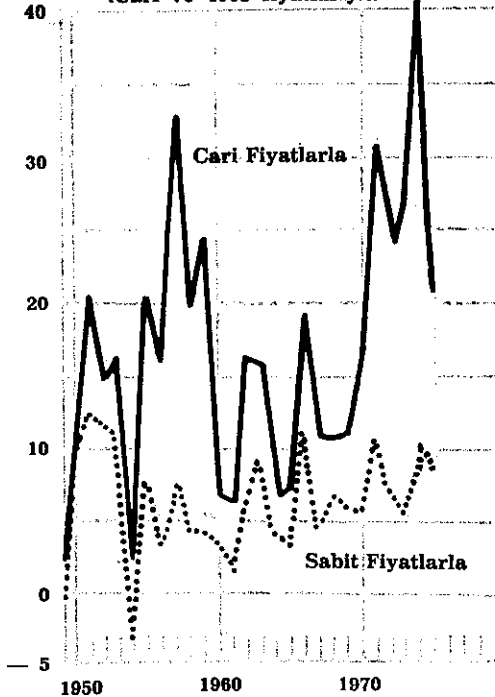
**ÜRETİCİ FİYATLARIYLA
GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA***
(Cari ve 1968 fiyatlarıyla)

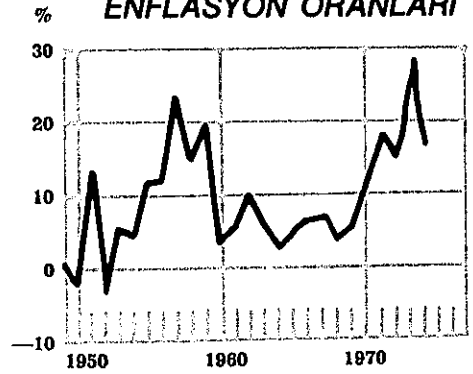
**ÜRETİCİ FİYATLARIYLA KİŞİ BAŞINA
GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA***
TL
(Cari ve 1968 fiyatlarıyla)

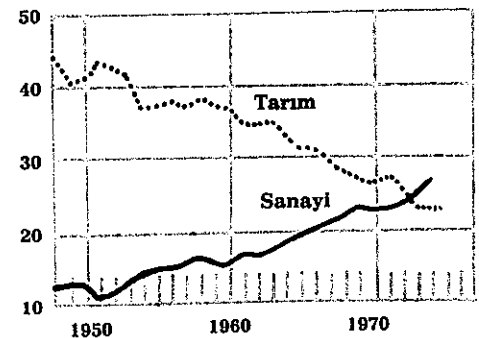
G.S.M.H. ARTIŞ ORANLARI
(Cari ve 1968 fiyatlarıyla)

ENFLASYON ORANLARI

**TARIM VE SANAYİ KESİMLERİNİN
% G.S.M.H. İÇİNDEKİ PAYLARI**

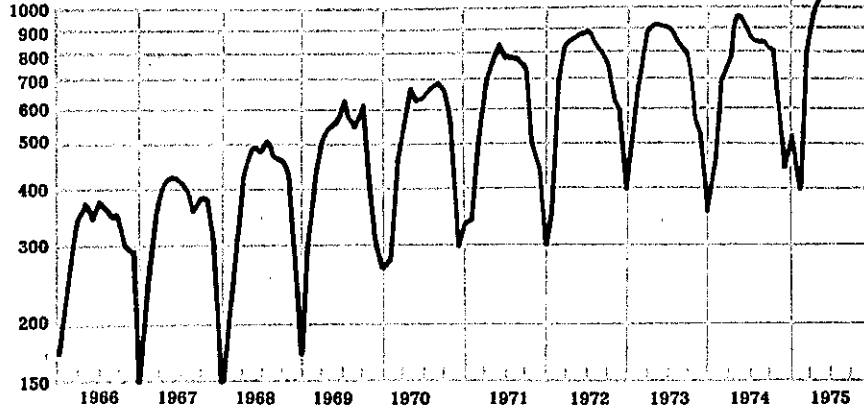

Sınai Üretim

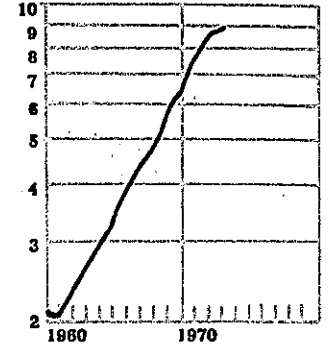
bin ton (Aylık Dizi)

ÇİMENTO

1500

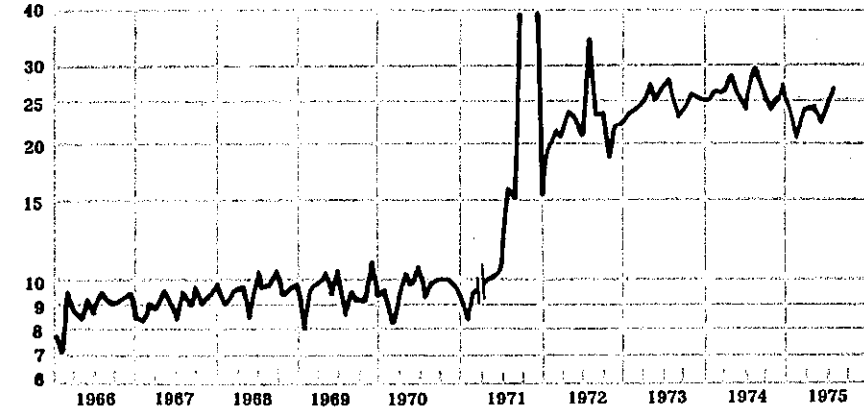

Milyon ton (Yıllık Dizi)

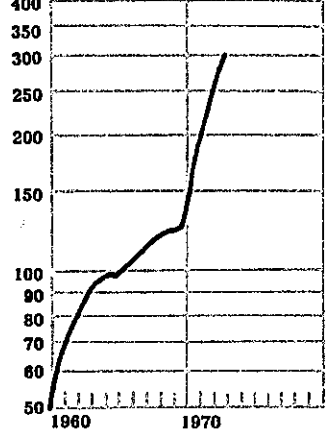

bin ton (Aylık Dizi)

KÂĞIT

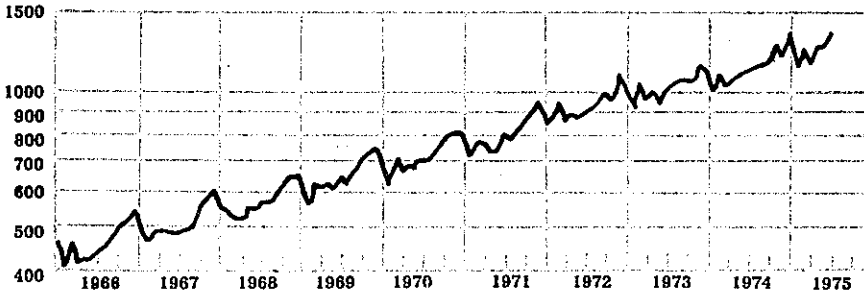

bin ton (Yıllık Dizi)

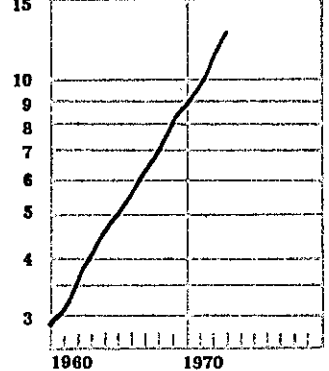

Milyon Kw.S (Aylık Dizi)

ELEKTRİK

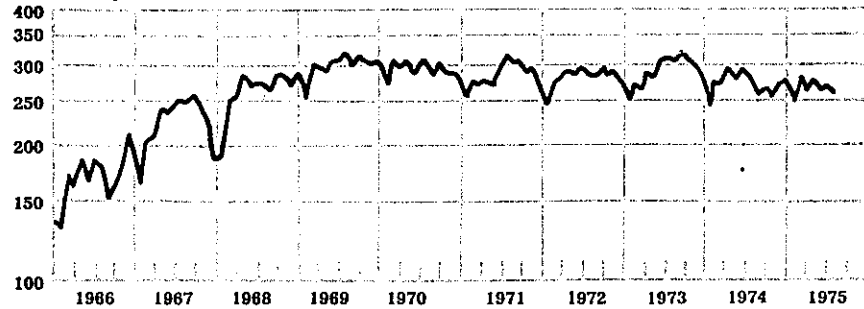

Milyar Kw.S (Yıllık Dizi)

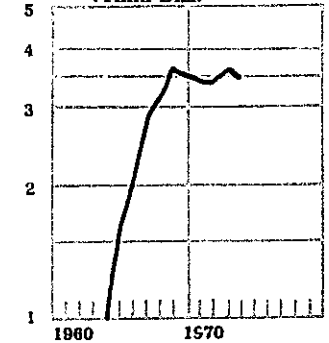

bin ton (Aylık Dizi)

YERLİ HAM PETROL

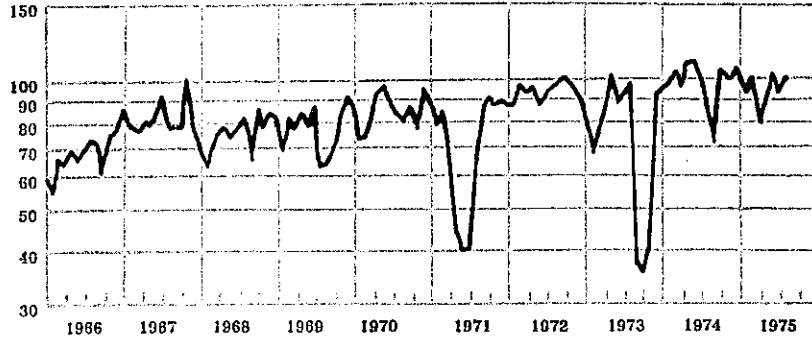
Milyon Ton (Yıllık Dizi)

Sınai Üretim

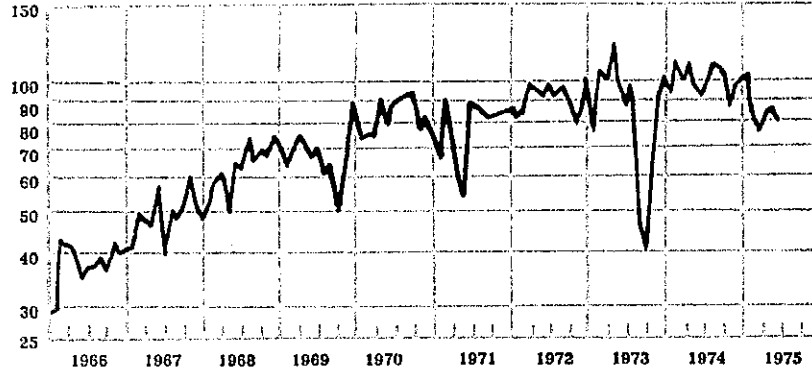
bin ton (Aylık Dizi)

HAM DEMİR*

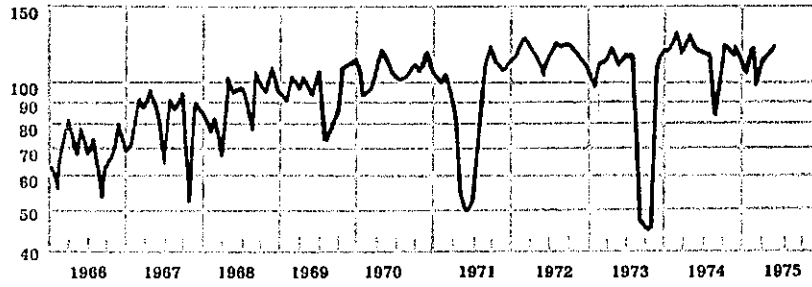
bin ton (Aylık Dizi)

NET HADDE MAMULLERİ*

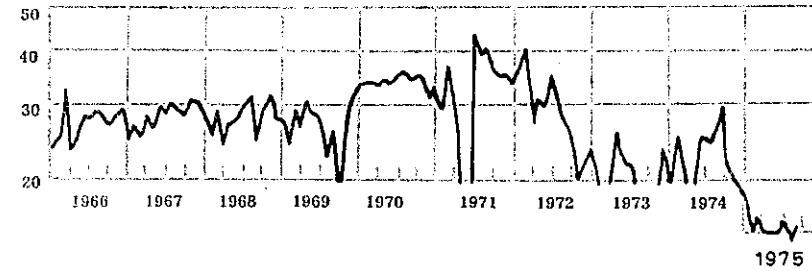
bin ton (Aylık Dizi)

ÇELİK İNGOT*

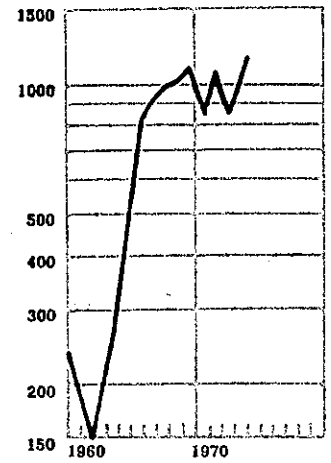
bin ton (Aylık Dizi)

SAÇ*

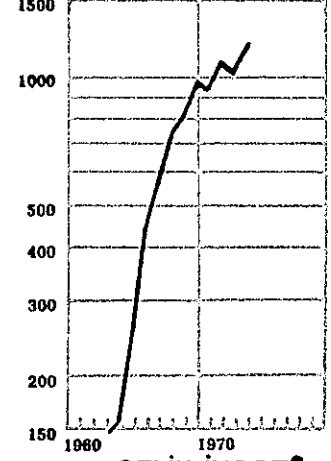
bin ton (Yıllık Dizi)

HAM DEMİR*

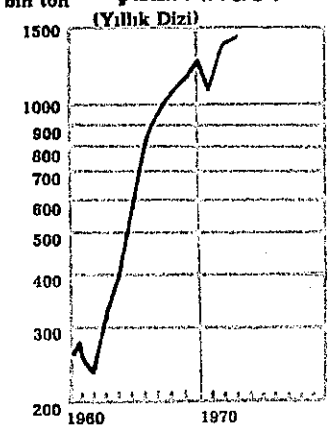
bin ton (Yıllık Dizi)

NET HADDE MAMULLERİ*

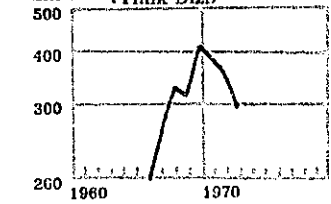
bin ton (Yıllık Dizi)

ÇELİK İNGOT*

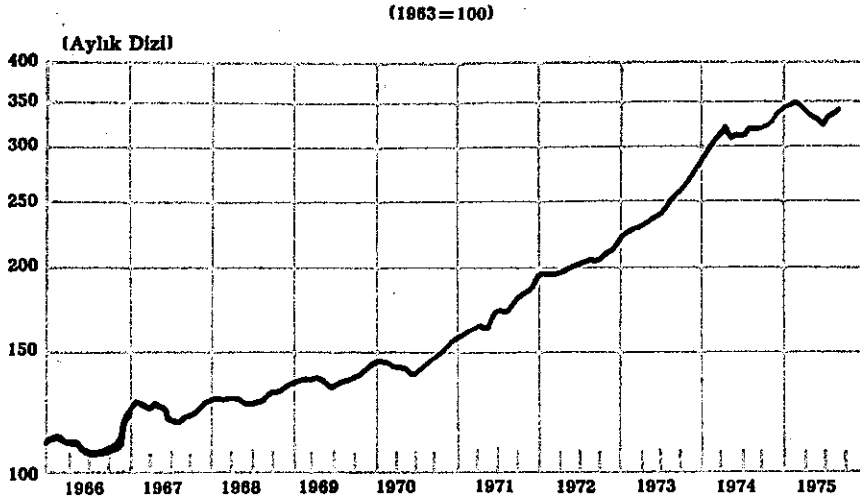
bin ton (Yıllık Dizi)

SAÇ*

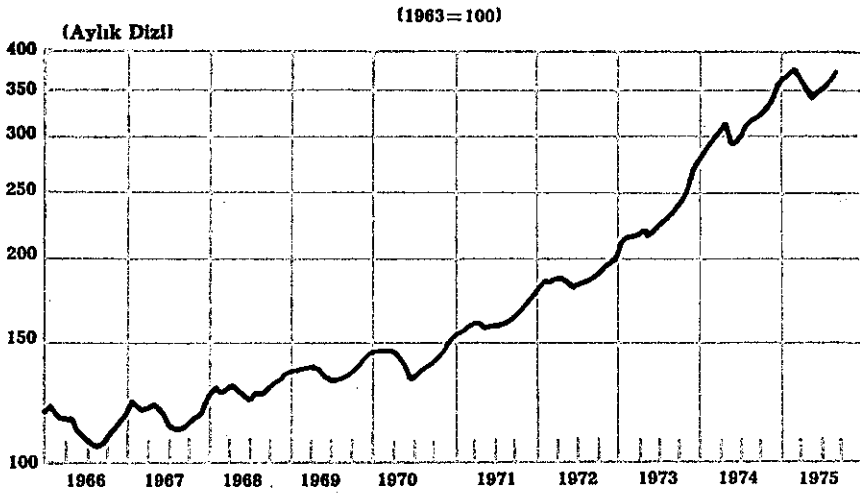

Fiat Endeksleri

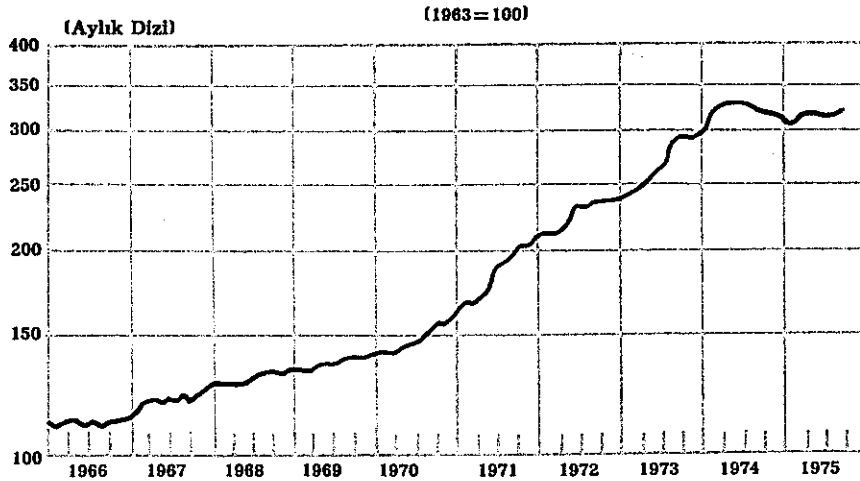
TOPTAN EŞYA FİATLARI GENEL ENDEKSİ

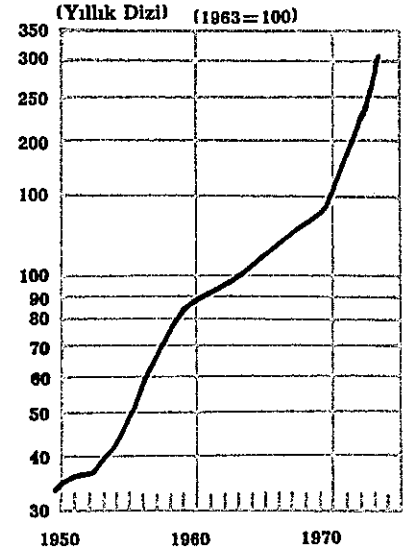
TOPTAN EŞYA FİATLARI GIDA MADDELERİ ENDEKSİ

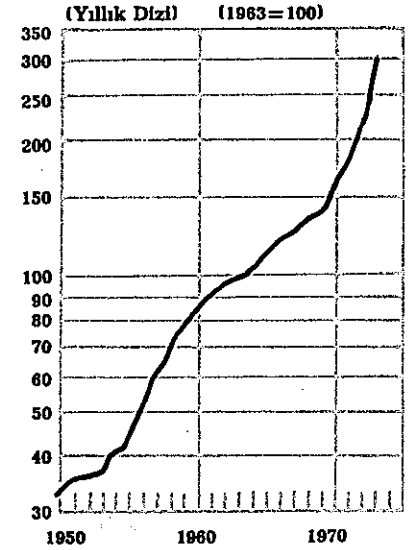
TOPTAN EŞYA FİATLAR SINAI HAMMADELER ENDEKSİ

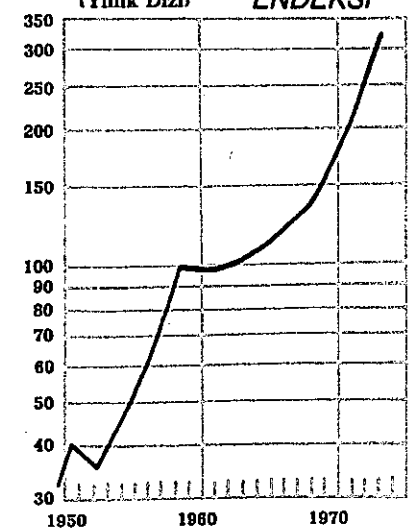
TOPTAN EŞYA FİATLARI GENEL ENDEKSİ

GIDA MADDELERİ ENDEKSİ

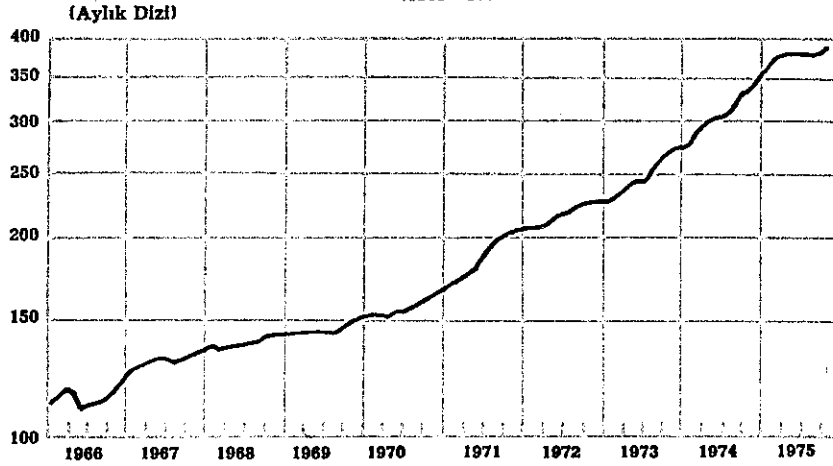
SINAI HAMMADELER ENDEKSİ

Geçinme Endeksleri ve Ücretler

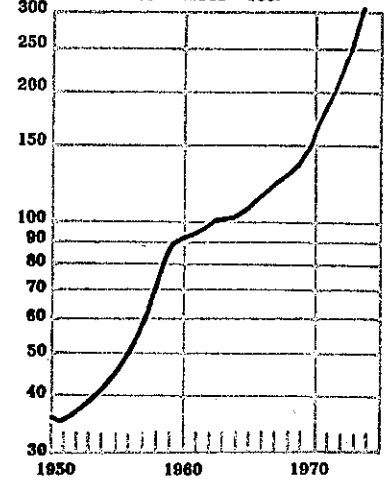
İSTANBUL GEÇİNME ENDEKSİ

(1963=100)

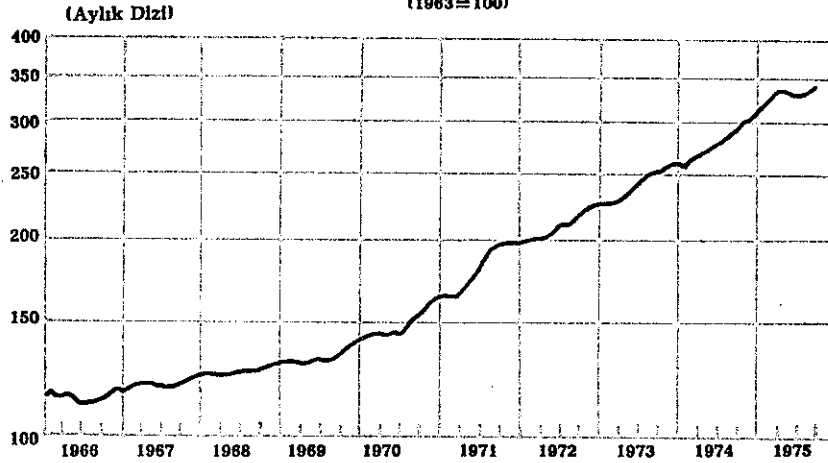
İSTANBUL GEÇİNME ENDEKSİ

(Yıllık Dizi) (1963=100)

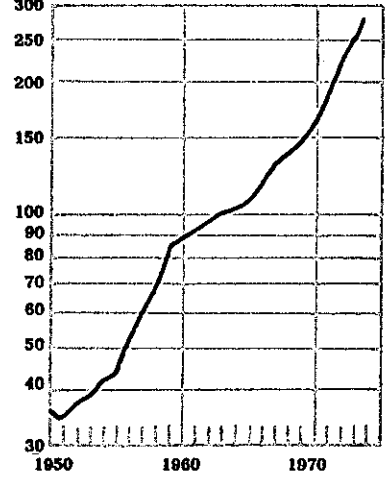
ANKARA GEÇİNME ENDEKSİ

(1963=100)

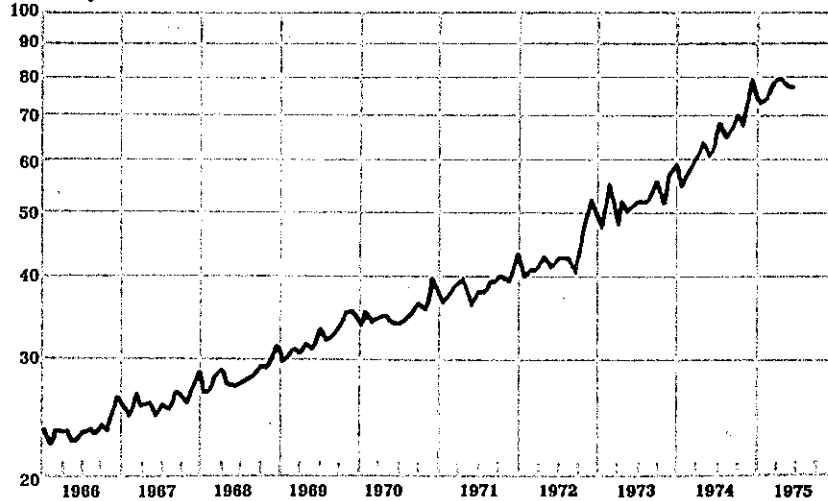
ANKARA GEÇİNME ENDEKSİ

(Yıllık Dizi) (1963=100)

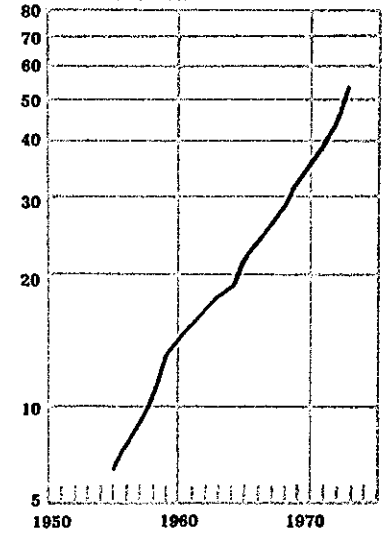
ORTALAMA İŞÇİ ÜCRETLERİ

TL./Gün (Aylık Dizi)

ORTALAMA İŞÇİ ÜCRETLERİ

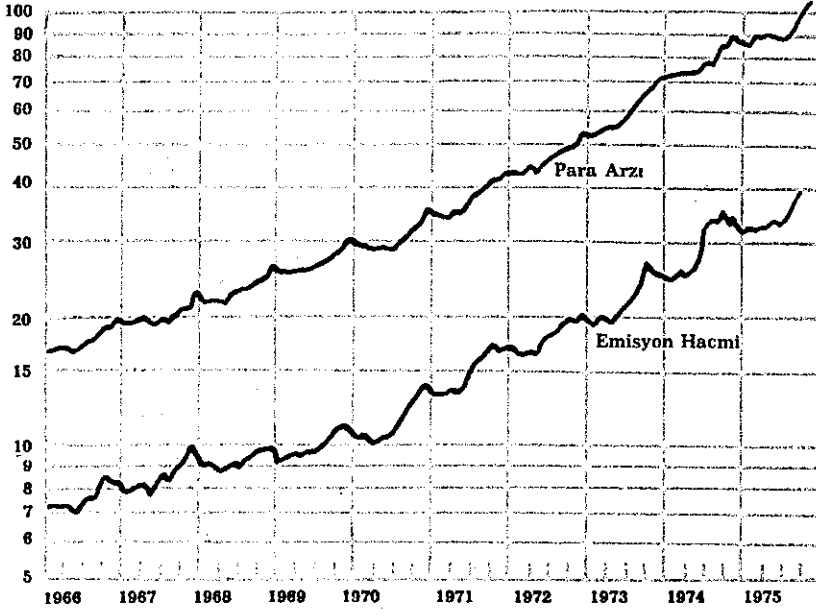
TL./Gün (Yıllık Dizi)

Para - Banka - Kredi

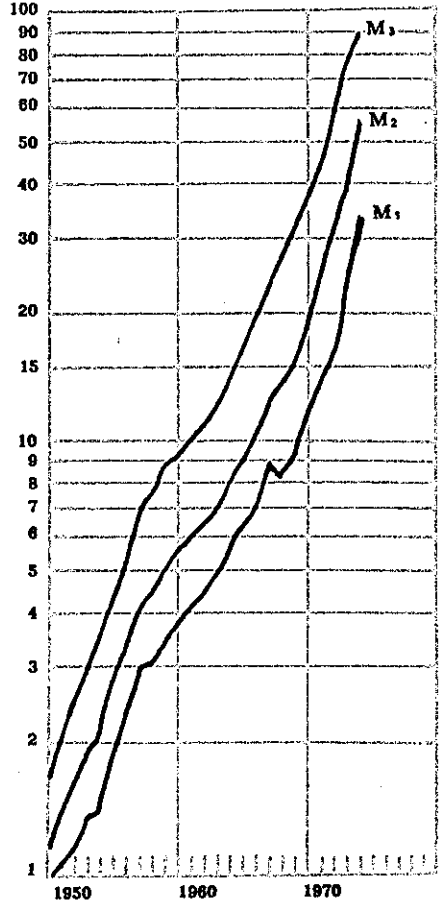
PARA ARZI VE EMİSYON HACMİ*

Milyar TL. (Aylık Dizi)

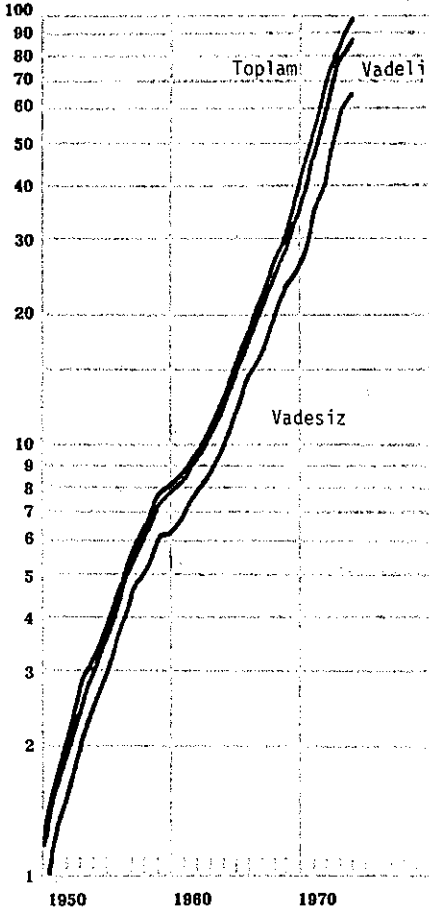
PARA ARZI*

Milyar TL. (Yıllık Dizi)

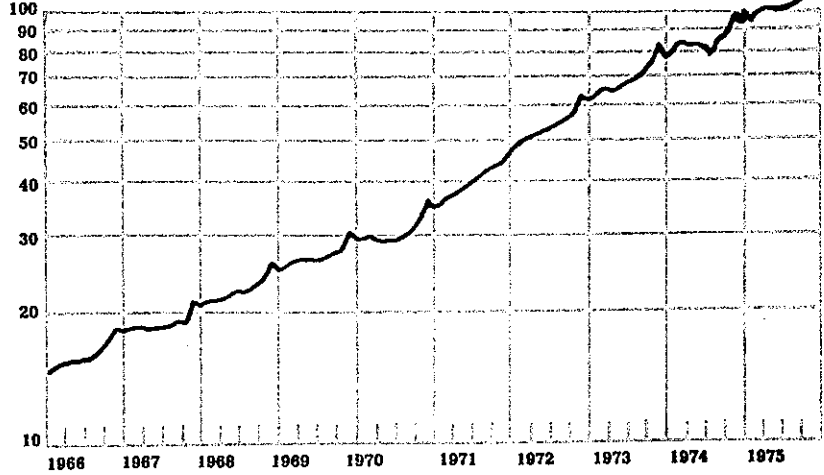
MEVDUAT*

Milyar TL. (Yıllık Dizi)

MEVDUAT*

Milyar TL. (Aylık Dizi)

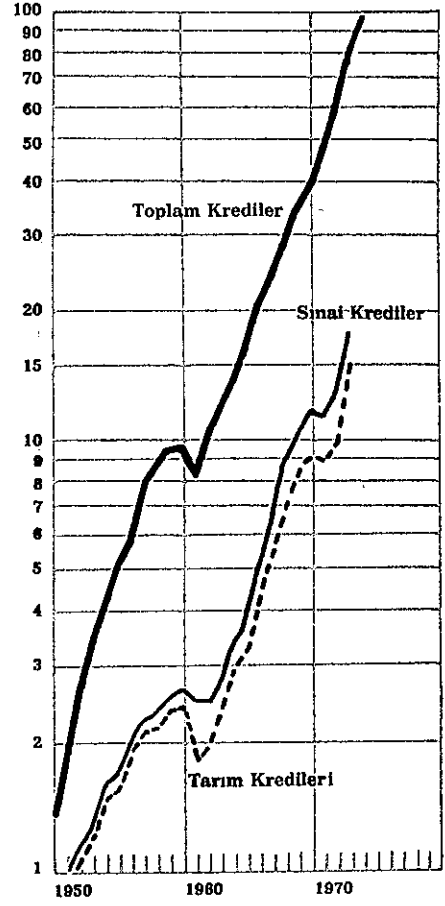

Para - Banka - Kredi

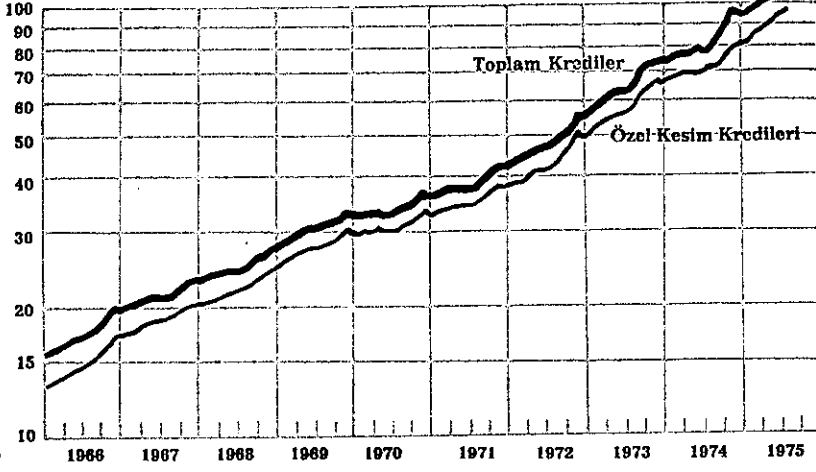
BANKA KREDİLERİ*

Milyar TL. (Yıllık Dizi)

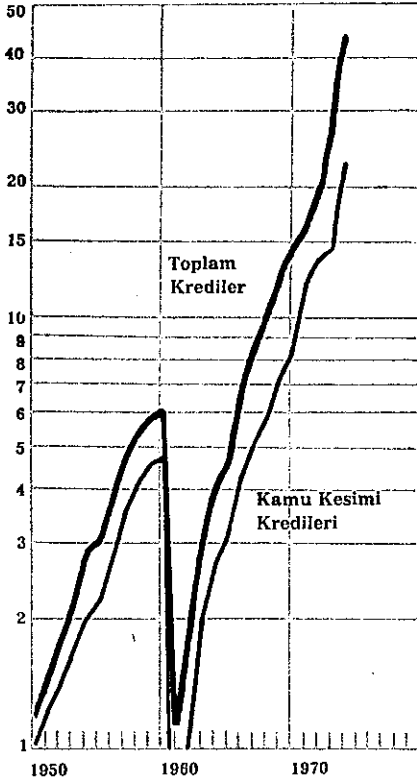
BANKA KREDİLERİ*

Milyar TL. (Aylık Dizi)

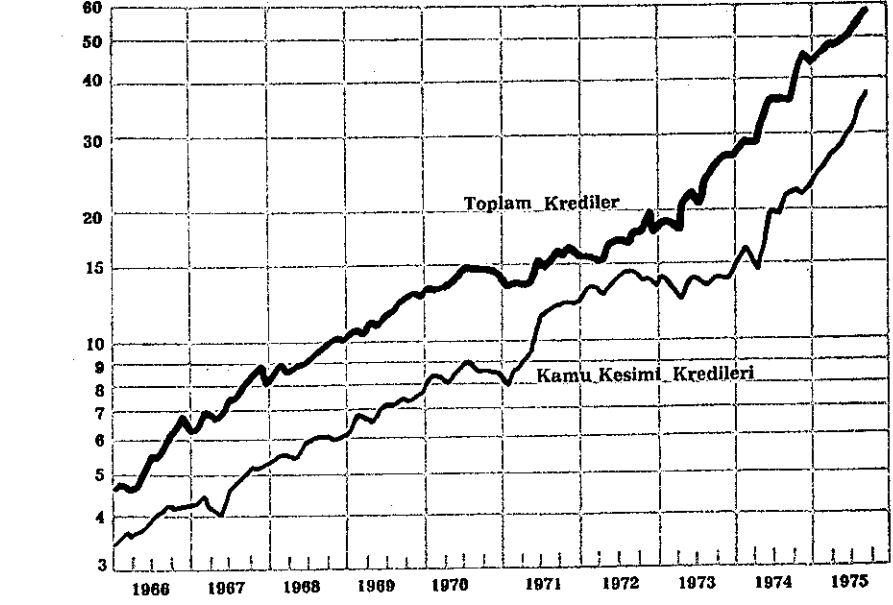
MERKEZ BANKASI KREDİLERİ*

Milyar TL. (Yıllık Dizi)

MERKEZ BANKASI KREDİLERİ*

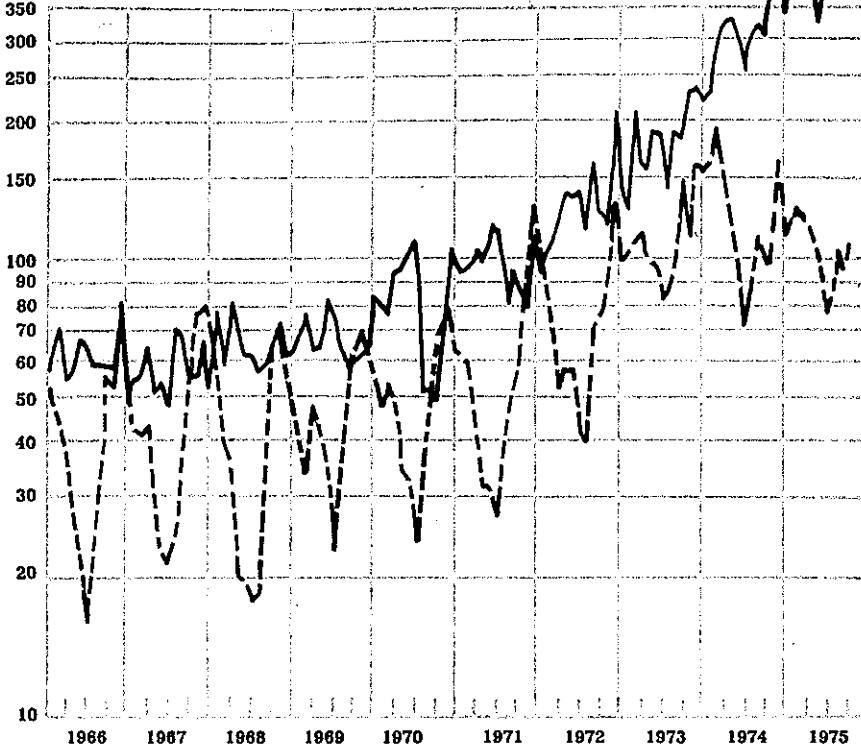
Milyar TL. (Aylık Dizi)

Dış Ekonomik İlişkiler

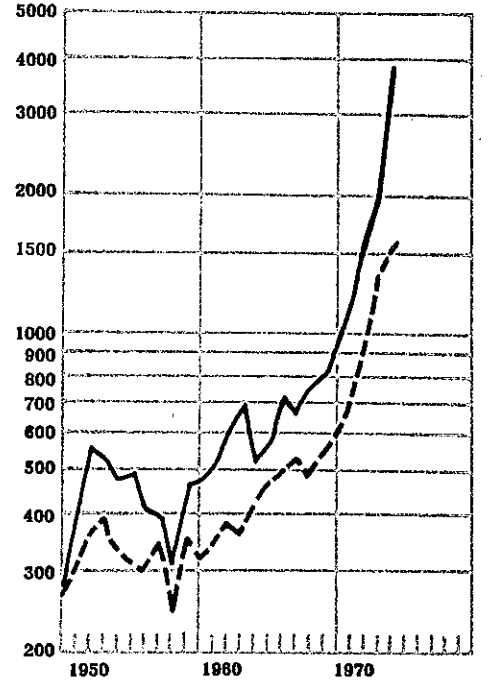
İTHALAT - İHRACAT •

Milyon \$ (Aylık Dizi)

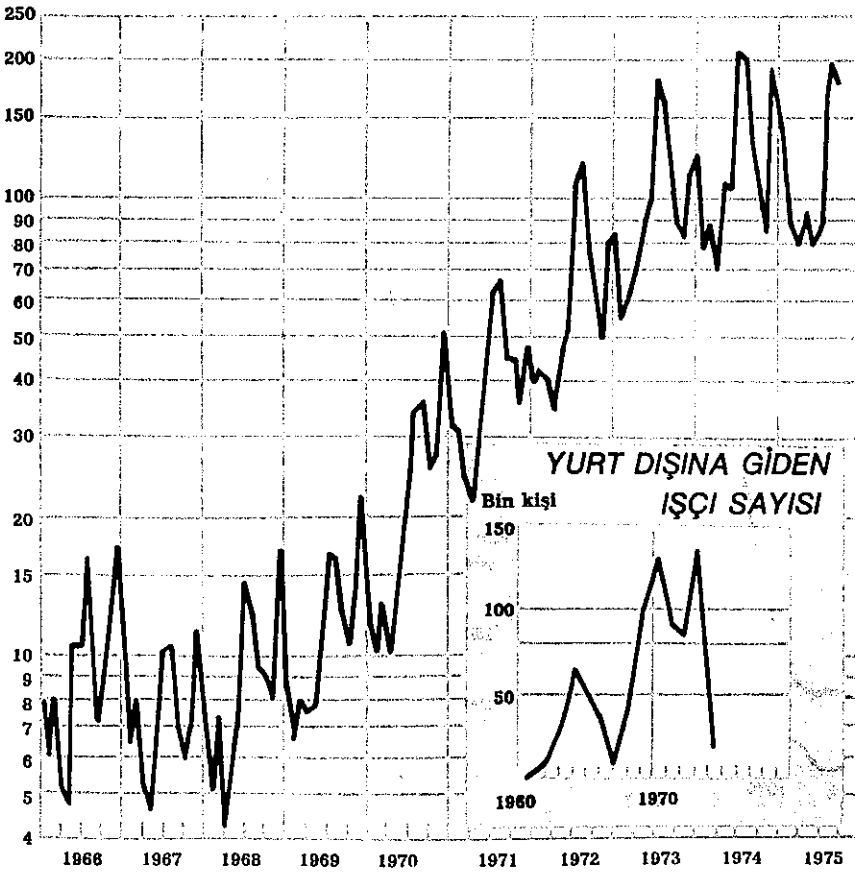
İTHALAT - İHRACAT •

Milyon \$ (Yıllık Dizi)

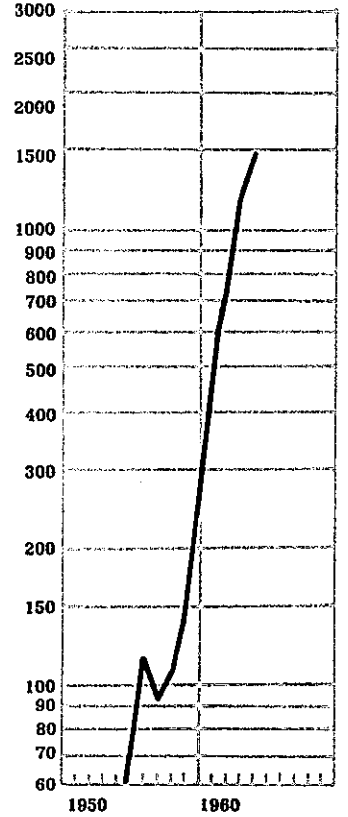
İŞÇİ DÖVİZLERİ •

Milyon \$ (Aylık Dizi)

İŞÇİ DÖVİZLERİ •

Milyon \$ (Yıllık Dizi)

YURT DIŞINA GİDEN İŞÇİ SAYISI

Bin kişi

150

100

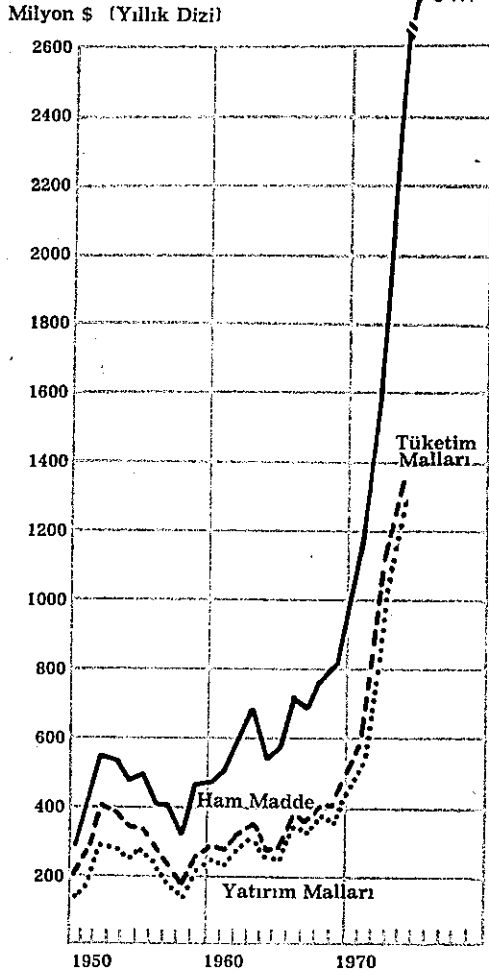
50

1960

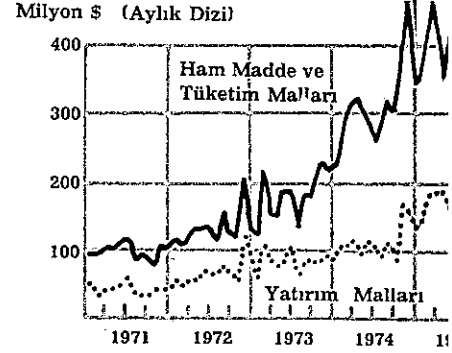
1970

Dış Ekonomik İlişkiler

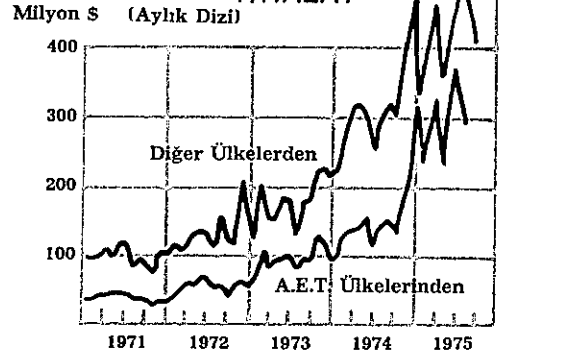
İTHALATIN ANA MAL GRUPLARI İTİBARIYLA DAĞILIMI

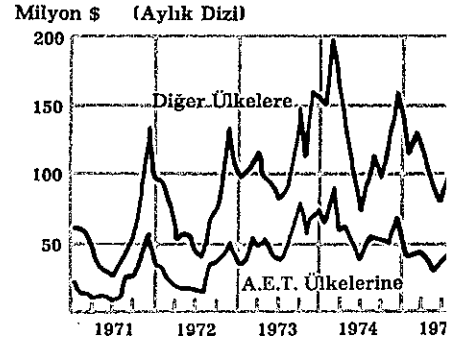
İTHALATIN ANA MAL GRUPLARI İTİBARIYLA DAĞILIMI

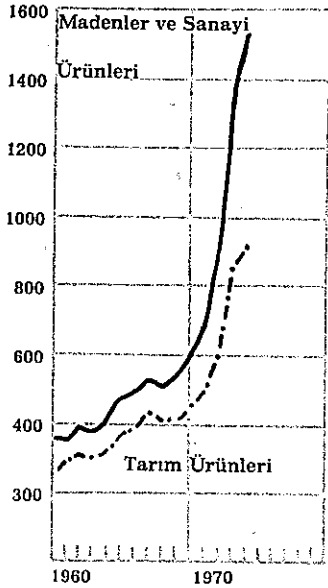
TOPLAM VE A.E.T. ÜLKELERİNDEN İTHALAT

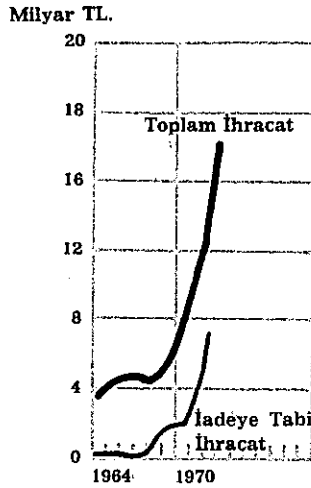
TOPLAM A.E.T. ÜLKELERİNE İHRACAT

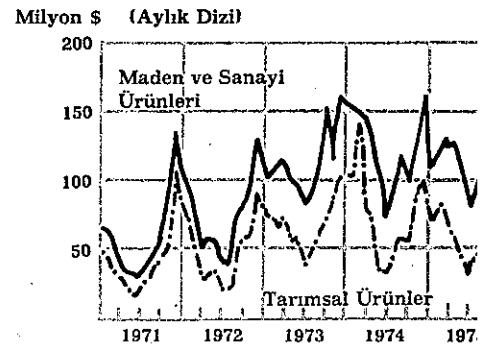
İHRACATIN ANA MAL GRUPLARI İTİBARIYLA DAĞILIMI

İHRACATTA VERGİ İADESİ

İHRACATIN ANA MAL GRUPLARI İTİBARIYLA DAĞILIMI

LARI

50

5

ARI